

วารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน

ISSN 1685-3865 print

ISSN 2651-2395 online

ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2563

เชิญชวนส่งบทความ วารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน

ขอเชิญชวนส่งบทความวิจัย บทความวิชาการ
บทความปริทัศน์ หรือบทความทวิสารยน์หนังสือ ที่มีเนื้อหาด้าน

รัฐศาสตร์ | รัฐประศาสนศาสตร์ |
นิติศาสตร์ | การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน |
การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ | การส่งเสริม
ธรรมาภิบาล | การบริหารจัดการ
บ้านเมืองที่ดี | กระบวนการยุติธรรม/
อาญาวิทยา | คุณธรรม/จริยธรรม |
หรือเรื่องอื่นที่เกี่ยวข้องกับผู้ตรวจการแผ่นดิน

โดยบทความที่เขียนจะต้องเป็นการค้นคว้า/แปล/รวบรวมขึ้นใหม่ เพื่อนำลงวารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน
สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินขอพิจารณาบทความที่เป็นไปตามข้อกำหนดและวัตถุประสงค์ของวารสารเท่านั้น

กองบรรณาธิการวารสารผู้ตรวจการแผ่นดินขอสงวนสิทธิ์
ในการรับบทความที่ส่งผ่านระบบส่งบทความออนไลน์ที่

<http://www.tci-thaijo.org/index.php/ombudsman>

โดยดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่

www.ombudsman.go.th/ombudsmanstudies

(หัวข้อ “วารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน”)

“วารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน” ได้ผ่านการรับรองคุณภาพโดยศูนย์อ้างอิงวารสารไทย

(Thai Journal Citation Index Centre - TCI) สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ในระดับที่ 2

มีระยะการรับรองถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2567

วารสารพุทธวารสารแผ่นดิน

วารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน

Journal of Thai Ombudsman

วารสารฉบับนี้ผ่านเกณฑ์ประเมินคุณภาพ กลุ่มที่ 2 ของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย

TCI-Thai-journal Citation Index Centre

ISSN 1685-3865 (print) 2651-2395 (online)

ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2563)

วัตถุประสงค์

เผยแพร่ความรู้ ความคิดในด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การส่งเสริมธรรมาภิบาล การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี กระบวนการยุติธรรม/อาชญาวิทยา คุณธรรม/จริยธรรม หรือเรื่องอื่นที่เกี่ยวข้องกับผู้ตรวจการแผ่นดิน

กำหนดตีพิมพ์

ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน และ ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม

ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์

พลเอก วิทวัส รชตะนันทน์
นายสมศักดิ์ สุวรรณสุจริต

ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน
ผู้ตรวจการแผ่นดิน

ที่ปรึกษา

นายรักษเกชา แฉ่ฉาด
นายวาทัญญู ทิพยมณฑา
นายกีรป กฤตธีรานนท์
นายกมลธรรม วาสนุมา

เลขาธิการสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน
รองเลขาธิการสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน
รองเลขาธิการสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน
รองเลขาธิการสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

กองบรรณาธิการ ภายนอกหน่วยงาน

ดร. ปัญญา อุดชาชน
รองศาสตราจารย์ ดร. ศุภสวัสดิ์ ชัชวาลย์
รองศาสตราจารย์ ดร. สุณีย์ กัลป์ยะจิตร
ดร. ศักดิ์ณรงค์ มงคล
ดร. ศุภกร ปุญญฤทธิ์
นายอਾਲย์ส หะยีสาแล
นางสาวชาลิณี ถนันทาน
นางสาวสมสุณีย์ ดวงแข

ศาลรัฐธรรมนูญ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล
มหาวิทยาลัยรังสิต
มหาวิทยาลัยมหิดล
สภานายความ
สำนักงานคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กองบรรณาธิการ ภายในหน่วยงาน

นางชนิษฐนันท์ อภิหารชากร

สถาบันผู้ตรวจการแผ่นดินศึกษา

กองการจัดการ

นางสาวอรพัฒน์ รัฐกาญจน์
นางสาวนิจันลินี กมลสิริวิทย์

สำนักกิจการผู้ตรวจการแผ่นดินและเลขาธิการ
สถาบันผู้ตรวจการแผ่นดินศึกษา

ผู้ช่วยบรรณาธิการ และเลขานุการ

นางสาวอัมพัชร์ สัตยาพันธุ์

สถาบันผู้ตรวจการแผ่นดินศึกษา

ท่านสามารถส่งบทความวิจัย/วิชาการผ่านระบบออนไลน์ที่

<http://www.tci-thaijo.org/index.php/ombudsman>

ผู้ทรงคุณวุฒิอ่านประเมินบทความ

ศาสตราจารย์ ดร. โกวิทย์ พวงงาม

ศาสตราจารย์ ดร. ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์

ศาสตราจารย์ ดร. บรรเจิด สิงคะเนติ

ศาสตราจารย์ ดร. สุนทร มณีสวัสดิ์

ศาสตราจารย์ ดร. สุรพล นิติไกรพจน์

ศาสตราจารย์ ดร. สมคิด เลิศไพฑูรย์ กิตติยาจารย์แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศาสตราจารย์ ดร. อุดม รัฐอมฤต

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร. สุภางค์ จันทวานิช

พลอากาศเอก วีรวิท คงศักดิ์

รองศาสตราจารย์ พันตำรวจเอก ดร. ประพนธ์ สหพัฒนา

รองศาสตราจารย์ พันตำรวจโท ดร. เกษมศานต์ โชติชาครพันธุ์

รองศาสตราจารย์ ดร. ชรินทร์ทิรา ณ ถลาง

รองศาสตราจารย์ ดร. จิตติวิทย์ ชัยวัฒน์

รองศาสตราจารย์ ดร. ต่อพงศ์ กิตติยานุพงศ์

รองศาสตราจารย์ ดร. ธัญญธร อินศร

รองศาสตราจารย์ ดร. ธนพันธ์ ไส้ประกอบทรัพย์

รองศาสตราจารย์ ดร. ปกรณ์ ศิริประกอบ

รองศาสตราจารย์ ดร. ปฐม มณีโรจน์

รองศาสตราจารย์ ดร. พาชิตชนัด ศิริพานิช

รองศาสตราจารย์ ดร. พัทธรมจ วัฒนสินธุ์

รองศาสตราจารย์ ดร. พนารัตน์ ปานมณี

รองศาสตราจารย์ ดร. ศุภสวัสดิ์ ชัชวาลย์

รองศาสตราจารย์ ดร. ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด

รองศาสตราจารย์ ดร. สุปรียา แก้วละเอียด

รองศาสตราจารย์ ดร. สุนนทิพย์ จิตสว่าง

รองศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์วัลย์ สัตยารักษ์วิทย์

รองศาสตราจารย์ ดร. อภิญา เลื่อนฉวี

รองศาสตราจารย์ ดร. อรทัย กิกผล

รองศาสตราจารย์ ดร. อัครณัฐ วงศ์ปริดี

รองศาสตราจารย์ ดร. อรรถกฤต ปัจฉิมนันท์

รองศาสตราจารย์ อานนท์ มาเฝ้า

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิตติ มงคลชัยอรัญญา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิธิ เนื่องจันทน์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นพปฎล สุนทรนนท์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นภารัตน์ กรรณรัตน์สูตร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทวีดา กมลเวชช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประทีป ฉัตรสุภางค์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภูมิ มูลศิลป์

ตำบลบางแม่นาง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตำบลคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหิดล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยรังสิต

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหิดล

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยนเรศวร

สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

มหาวิทยาลัยมหิดล

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหิดล

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เนื้อหา/ข้อความในวารสารเป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้พิมพ์

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินและกองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นพ้องด้วย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรวิทย์ วัฒนกุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วันนร จัน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วสันต์ เหลืองประภัสร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศิริชัย มงคลเกียรติศรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศุภศิษฐ์ ทวีแจ่มทรัพย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ระพีพร ศรีจำปา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุนิสา ช่อแก้ว
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อติลา พงศ์ยี่หล้า
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิชัย ศรีรัตน์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วนิดา แสงสารพันธ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุทธิกานต์ มีจัน
พันตำรวจเอก ดร. ฐากรณ์ นิยมสมบูรณ์
ดร. ณภัทร ชัยมงคล
ดร. ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์
ดร. ปัทมา จันทรเจริญสุข
ดร. มณฑกานต์ ฉิมมามี
ดร. วัชรศักดิ์ สิละวัฒน์
ดร. วศิน โกมุต
ดร. สติธร ธนานิธิโชติ
ดร. อนุสรณ์ เกิดศรี
นางจจจิต อรรถยุกติ
นางสาวฐิติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล
นายทิฆัมพร ศรีจันทร์
นายนิสิต จันทรสมวงศ์
นายพยนต์ สีนธนา
นายศรัณย์ จิระพงษ์สุวรรณ
นายสุพัฒน์ สังข์สายศิริกุล
นายสุรเดช แสงเพชร
นายอัครวิทย์ สุมาวงศ์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยบูรพา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยบูรพา
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
สถาบันพระปกเกล้า
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
สมาคมนักแปลและล่ามแห่งประเทศไทย
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ
กระทรวงมหาดไทย
กระทรวงยุติธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา

เจ้าของ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน เลขที่ 120 หมู่ 3 ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติฯ อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น 5
ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210 โทรศัพท์ 0 2141 9146 โทรสาร 0 2143 8375
Website: www.ombudsman.go.th/ombudsmanstudies

พิมพ์ที่ บริษัทโรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด เลขที่ 39/205-206 ซอยวิภาวดีรังสิต 84 แขวงสนามบิน เขตดอนเมือง
กรุงเทพฯ 10210 โทรศัพท์ 0 2996 7392 4
E-mail: octoberprint50@hotmail.com

บทความวิจัย/วิชาการที่ได้ลงตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้

ได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิอ่านประเมินคุณภาพบทความ รูปแบบ Double Blinded อย่างน้อย 2 คน

Ethics

จรรยาบรรณของบรรณาธิการ

- 1 ตรวจสอบเนื้อหาของบทความโดยคำนึงถึงความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน รวมถึงคุณประโยชน์ของบทความที่ได้รับด้วยความโปร่งใส
- 2 พิจารณา กลั่นกรอง และให้ความเห็นต่อบทความที่ได้รับจากผู้นิพนธ์ด้วยความเป็นกลาง
- 3 การตัดสินใจของบรรณาธิการต่อการยอมรับหรือปฏิเสธบทความเพื่อการตีพิมพ์ ต้องขึ้นอยู่กับคุณภาพของบทความ ความชัดเจนของบทความ ตลอดจนความเกี่ยวข้องกับขอบเขตของนโยบายของวารสารผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นสำคัญ
- 4 การเสนอชื่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่ออ่านประเมินบทความต้องเป็นไปด้วยความโปร่งใส ปราศจากผลประโยชน์ทับซ้อน และตรงตามความเชี่ยวชาญในแต่ละสาขาวิชา
- 5 การเพิ่มความเข้มงวดการแก้ไขด้วยความเต็มใจ การทำให้เกิดความกระจ่าง การถอน และการขออภัย หากจำเป็น
- 6 การพิจารณาตัดสินใจในขั้นสุดท้ายโดยคำนึงถึงความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิผู้อ่านประเมินบทความว่าบทความนั้น ๆ ควรนำลงตีพิมพ์ หรือปฏิเสธการลงตีพิมพ์ ด้วยความโปร่งใสและเป็นธรรม

จรรยาบรรณของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่ออ่านประเมินบทความ

- 1 การประเมินบทความต้องทำด้วยความเที่ยงตรง เป็นธรรม มีความเป็นกลางทางวิชาการ และรักษาความลับของบทความที่ต้องประเมิน
- 2 การตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมของบทความต้องเป็นไปตามหลักวิชาการของเนื้อหาบทความ
- 3 การประเมินบทความต้องมีความเห็นต่อบทความอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้ (1) การยอมรับโดยไม่มีเงื่อนไข (2) ยอมรับโดยมีเงื่อนไขให้แก้ไข (3) ปฏิเสธการลงบทความเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน
- 4 การแจ้งขอยกเลิกการเป็นผู้ประเมินต่อกองบรรณาธิการ ในกรณีที่พบว่าบทความที่ต้องประเมินนั้นเป็นเรื่องที่ผู้ประเมินกำลังดำเนินการ หรือ กำลังจะดำเนินการในเรื่องเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน
- 5 การประเมินบทความต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จตามที่วารสารผู้ตรวจการแผ่นดินได้กำหนด เพื่อให้ผู้นิพนธ์ได้มีระยะเวลาในการปรับปรุงแก้ไขบทความตามความเห็นได้ทัน

จรรยาบรรณของผู้นิพนธ์

- 1 การรับรองว่าบทความที่จัดส่งมานั้น เป็นผลงานใหม่และไม่เคยตีพิมพ์ที่ไหนมาก่อน
- 2 การรับรองว่าบทความที่จัดส่งมานั้น ไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาเสนอตีพิมพ์ในวารสารหรือสิ่งพิมพ์อื่น
- 3 การต้องไม่นำผลงานของตนเองที่ได้รับการเผยแพร่แล้วมาคัดลอกหรือเปลี่ยนแปลงเฉพาะบางส่วน ซึ่งอาจจะทำให้ผู้อื่นเข้าใจผิดคิดว่าผลงานนั้นเป็นผลงานใหม่ของตนเอง
- 4 การไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น และต้องมีการอ้างอิงทุกครั้ง เมื่อนำผลงานของผู้อื่นมานำเสนอ หรือนำมาอ้างอิงในเนื้อหาภายในบทความของตน
- 5 การรายงานข้อเท็จจริงที่เกิดจากการทำวิจัย ไม่บิดเบือนข้อมูล หรือให้ข้อมูลที่เบี่ยง
- 6 การไม่นำผลงานไปเผยแพร่ หรือตีพิมพ์ในแหล่งอื่น หลังจากที่ได้รับการตีพิมพ์กับวารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน
- 7 การรับรองชื่อบุคคลหรือคณะบุคคลที่ปรากฏในบทความ จะต้องเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในผลงานนี้จริง
- 8 การมีความรับผิดชอบในการอ้างอิงผลงาน ภาพ หรือตาราง หากมีการนำมาใช้ในบทความของตนเอง โดยให้ระบุ “ที่มา” เพื่อป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ (หากมีการฟ้องร้องจะเป็นความรับผิดชอบของผู้นิพนธ์แต่เพียงผู้เดียว ทางวารสารจะไม่รับผิดชอบใด ๆ ทั้งสิ้น)
- 9 การเปิดเผยแหล่งทุนสนับสนุนการจัดทำผลงานทางวิชาการ (ถ้ามี)
- 10 การปรับแก้ไขบทความตามผลประเมินจากผู้ประเมินบทความและกองบรรณาธิการ จะต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในเวลาที่กำหนด หากไม่เป็นตามที่กำหนดจะต้องเลื่อนการตีพิมพ์เผยแพร่ออกไป หรือ อาจถูกถอดถอนออกจากวารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน
- 11 การนำเสนอบทความต้องทำให้ถูกต้องและสอดคล้องกับข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ในการพิจารณาบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน

ข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ในการพิจารณาบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน

1. เป็นบทความวิจัย บทความวิชาการ บทความปริทัศน์ หรือบทวิจารณ์หนังสือที่มีคุณค่าทางวิชาการ ส่งเสริมให้เกิดการศึกษา ค้นคว้าในทางรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การส่งเสริมธรรมาภิบาล การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี กระบวนการ ยุติธรรม/อาชญาวิทยา คุณธรรม/จริยธรรม หรือ เรื่องอื่นที่เกี่ยวข้องกับผู้ตรวจการแผ่นดิน

2. เป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์ที่ไหนมาก่อน หรือไม่อยู่ระหว่างการเสนอขอลงพิมพ์ในวารสาร/สิ่งพิมพ์อื่น เว้นแต่เป็นการเรียบเรียงขึ้นใหม่

3. เนื้อหาต้นฉบับ (ภาษาไทย หรือ ภาษาอังกฤษ) มีความยาว 10-20 หน้าพิมพ์ (กระดาษพิมพ์ดีดขนาด A4) ต้นฉบับพิมพ์ด้วยโปรแกรม MS-Words for Windows อักษรภาษาไทย/ ภาษาอังกฤษพิมพ์ด้วย TH SarabunPSK ขนาดตัวอักษร ดังนี้ ชื่อเรื่องมีขนาดอักษร 18/ตัวหนา ชื่อผู้พิมพ์มีขนาดอักษร 14/ปกติ ชื่อสังกัดมีขนาดอักษร 12/ปกติ เนื้อหาส่วนอื่นมีขนาด 16/ปกติ พิมพ์หน้าเดียวแบบ 1 คอลัมน์ กั้นหน้าและหลัง 3.17 ซม. กั้นหัวและท้ายกระดาษ 2.50 ซม.

4. ในกรณีบทความผู้พิมพ์ที่เสนอเข้ามาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารฯ เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย หรือได้รับการสนับสนุนงบประมาณ

จากหน่วยงานใด ให้ทำเชิงอรรถท้ายหน้า (Footnote) ของหน้าแรก

5. ส่วนประกอบของบทความวิจัย

(1) ชื่อเรื่อง (Title) ต้องมีทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ

(2) ชื่อผู้พิมพ์และสังกัด (Author & by-line) ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (ชื่อสถานที่ทำงาน/ติดต่อ/โทรศัพท์ที่ทำงาน/โทรศัพท์มือถือ/โทรสาร และ E-mail address) โดยทำเชิงอรรถท้ายหน้า (Footnote) ของหน้าแรก

(3) บทคัดย่อ (Abstract) มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เป็นเรียงความที่มีใจความครบถ้วนสมบูรณ์ โดยมีเฉพาะสาระสำคัญ แต่ครบถ้วน คือ 1) วัตถุประสงค์การวิจัย 2) ตัวแปร/ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง 3) เครื่องมือการวิจัย 4) วิธีดำเนินการรวบรวมข้อมูล 5) วิธีการ/สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล 6) ผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ ทั้งนี้ ข้อ 1) - 5) เขียนรวมเป็นย่อหน้าเดียว ส่วนข้อ 6) แยกเป็นอีกย่อหน้า

(4) บทนำ (Introduction) ให้อธิบายถึงที่มาและความสำคัญของปัญหาและเหตุผลที่นำไปสู่การศึกษาวิจัยโดยให้ข้อมูลทางวิชาการที่น่าเชื่อถือตรวจสอบได้ รวมถึงวัตถุประสงค์ของงานวิจัย สมมติฐาน ขอบเขตของการศึกษา วิธีการศึกษา นิยามศัพท์ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ พอสังเขป

(5) วิธีดำเนินการวิจัย (Materials and Methods) กล่าวถึงการออกแบบกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ โดยเรียงเรียงตามลำดับขั้นตอน พอสังเขป

(6) ผลการวิจัย (Result) รายงานและอธิบายผลที่สำคัญที่เป็นจริง มีตารางหรือภาพประกอบตามความจำเป็นและเหมาะสม

(7) สรุปและอภิปรายผล (Discussion) นำประเด็นที่สำคัญของผลของการวิจัยมาศึกษาอธิบาย วิเคราะห์ตามลำดับการเสนอว่าเหมือนหรือแตกต่างจากผลการศึกษาของผู้อื่นอย่างไร โดยมีหลักฐานอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ การนำผลมาประยุกต์ใช้ รวมทั้งข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยในครั้งต่อไป

(8) หากมีการอธิบายขยายความของเนื้อหาในเนื้อเรื่องให้ใช้เชิงอรรถท้ายหน้า (Footnote)

(9) การอ้างอิงและบรรณานุกรมต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับบรรณานุกรมท้ายเรื่อง

6. ส่วนประกอบของบทความวิชาการ

(1) ชื่อเรื่อง (Title) ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

(2) ชื่อผู้เขียนและสังกัด (Author & by-line) ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (ชื่อสถานที่ทำงาน/ติดต่อ/โทรศัพท์ที่ทำงาน/โทรศัพท์มือถือ/โทรสาร และ E-mail address) โดยทำเชิงอรรถท้ายหน้า (Footnote) ของหน้าแรก

(3) บทคัดย่อ (Abstract) มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เป็นเรียงความย่อหน้าเดียวที่มีใจความครบถ้วนสมบูรณ์ พอสังเขปไม่เกิน 1 หน้ากระดาษ

(4) บทนำ (Introduction) ให้ข้อมูลและประเด็นสำคัญทางวิชาการ รวมทั้งวัตถุประสงค์ของเรื่องนั้น ๆ

(5) เนื้อหา (Body)

(6) สรุป (Conclusion)

(7) หากมีการอธิบายขยายความของเนื้อหาในเนื้อเรื่อง ให้ใช้เชิงอรรถท้ายหน้า (Footnote)

(8) การอ้างอิงและบรรณานุกรมต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับบรรณานุกรมท้ายเรื่อง

7. การอ้างอิงแบบระบบนามปีแทรกในเนื้อหามีรูปแบบ ดังนี้

(ชื่อ-ชื่อสกุลผู้แต่ง, /ปีที่พิมพ์, /หน้าที่ใช้อ้างอิง) หรือ

(ชื่อผู้แต่งที่เป็นนิติบุคคล, /ปีที่พิมพ์, /หน้าที่ใช้อ้างอิง)

(1) การอ้างอิงเอกสารที่มีผู้แต่งคนเดียว
ผู้แต่งชาวไทย

ตัวอย่าง (Prawet wasi, 1998, pp.100) หรือ Prawet wasi (1998, pp.100)

ผู้แต่งชาวต่างประเทศ ใส่เฉพาะชื่อสกุล

ตัวอย่าง (Jensen, 1991, pp.8)

(2) การอ้างอิงเอกสารที่มีผู้แต่ง 2 คน
ใช้คำว่า “and” หรือ “&” คั่น

ระหว่างชื่อผู้แต่งทั้งสองคนในภาษาอังกฤษ

ตัวอย่าง (Samit & Miller, 1997, pp.50) (Samit and Miller, 1997, pp.50)

(3) การอ้างอิงเอกสารที่มีผู้แต่ง 3-5 คน
ใส่ชื่อผู้แต่งคนที่ 1 คั่นด้วย

เครื่องหมาย (,) ตามด้วยชื่อผู้แต่งคนที่ 2 ไปเรื่อย ๆ และ ก่อนหน้าชื่อผู้แต่งคนสุดท้ายให้

ใช้เครื่องหมาย (&) หรือคำว่า “และ” “and” ก็ได้ ตัวอย่าง (Peter, Bila, Elizabeth, Ngugi, Robert & Rudolph, 1992, pp.50)

(4) การอ้างอิงเอกสารที่มีผู้แต่ง 6 คน หรือมากกว่า

ใส่ชื่อเฉพาะผู้แต่งคนแรก และตามด้วยคำว่า “และคณะ” หรือ “et al.”

ตัวอย่าง

(Tarantola, et al., 1998, pp.99)

8. รูปแบบการเขียนบรรณานุกรมท้ายบทความ

- บรรณานุกรมภาษาอังกฤษ ใช้รูปแบบ APA–American Psychological Association เป็นมาตรฐาน

- บรรณานุกรม Foreign Language¹ ใช้ตามหลักเกณฑ์การลงรายการ ดังนี้

(1) การอ้างอิงจากหนังสือ (Books)

รูปแบบ (format)

Author.(Year).Romanized

Title [Translated Title].Place: Publisher.

ชื่อผู้แต่ง. (ปี). ชื่อเรื่องแปล [ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ]. สถานที่: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง (Example)

sanē čhāmrik (1997). kām-māng Thai kap kāmphatthanā rattham-manūn [Thai politics and constitutional development].Bangkok: The Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Projects.

(2) การอ้างอิงจากวิทยานิพนธ์ (Thesis/Dissertation)

รูปแบบ (format)

Author.(Year).Romanized

Title of dissertation [Translated Title of dissertation].(master’s/phd thesis). Name of Institute, Place

ชื่อผู้แต่ง. (ปี). ชื่อเรื่องแปล [ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ].(ระดับวิทยานิพนธ์ สาขา คณะ). ชื่อมหาวิทยาลัย, สถานที่.

ตัวอย่าง (Example)

Boonmathaya, R.(1997). nāo khwāmkhit nai kāmphatthanā chonnabot phāk tawan’ōk chāng nūa khōng prathēt Thai [Contested concepts of development in rural northeastern Thailand]. (Ph.D. Dissertation Department of Anthropology). University of Washington, U.S.A.

(3) การอ้างอิงจากบทในหนังสือ (Book Chapters)

รูปแบบ (format)

Author. (Year). Romanized

Title of Chapter [Translated Title of Chapter].In Editor (Ed.), Romanized Title of book [Translated Title of book] (page). Place: Publisher.

ชื่อผู้แต่ง. (ปี). ชื่อบทหรือตอนแปล [ชื่อบทหรือตอนภาษาอังกฤษ]. บรรณาธิการ (ครั้งที่พิมพ์.), ชื่อเรื่องแปล [ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ].(หน้าแรกถึงหน้าสุดท้าย) สถานที่: สำนักพิมพ์.

¹ เพื่อเข้าสู่มาตรฐาน Asian Citation Index- ACI

ตัวอย่าง (Example)

ukrit phetnoi. (1987). lakkān
thīthāe čhing khōng thrītsadī sanyā
prachākhom [The Real Principles of
Community Contract Theory] In thanasa
wong yānnāwā (Ed.), Ratthasāt : Pratyā lāe
khwāmkhīt [Political Science: Philosophy
and Thought] (pp.57-59) Bangkok: Amarin
Printing & Publishing Public Company
Limited.

(4) การอ้างอิงจากบทความ
ในวารสาร (Journal Articles)

รูปแบบ (format)

Author.(Year).Romanized
Title [Translated Title].Journal.Vol.,No,
page.

ชื่อผู้แต่ง. (ปี). ชื่อเรื่องแปลง
[ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ].ชื่อวารสาร, ปีที่., เล่มที่,
หน้าแรกจนถึงหน้าสุดท้าย.

ตัวอย่าง (Example)

Soparatana Jarusombat.
(2017). konkai chōng sathāban nai
kānbōrihān čatkān panhā singwætłōm
khām phromdāen [Institutional Arrange-
ments to ManageTransboundary Envi-
ronmental Problems]. Journal of the
Ombudsman, 22., 2, 103-105.

(5) การอ้างอิงจากการสัมภาษณ์
(Interview)

รูปแบบ (format)

Romanized Interviewee
Interviewee's in original language. (Year,
Month date). Interview. Position (If there
is). Affiliation or Address

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์แบบแปลง

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์. (ปี, เดือน, วัน). สัมภาษณ์.
ตำแหน่ง (หากมี). การติดต่อหรือที่อยู่.

ตัวอย่าง (Example)

Sakunchai Sakdā สุกชัย
ศักดิ์ดา (2017, August 8). Interview. President.
Khon Khen University.

(6) การอ้างอิงจากอินเทอร์เน็ต/
เว็บไซต์ (Internet/Website)

รูปแบบ (format)

Romanized Author.
Author's in original language. (Year).
Romanized Title [Translated Title]. (date,
Month, Year). Retrieved from URL.

ชื่อผู้แต่งแปลง. ชื่อผู้แต่ง. (ปี).
ชื่อเรื่องแปลง [ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ]. ค้นเมื่อ
วัน, เดือน, ปี. จากชื่อ URL

ตัวอย่าง (Example)

Rāitchakitčhānubēksā ราช
กิจจานุเบกษา. (1999). phrarāitchabanyat
kānsuksā hæng chāt Phō.Sō. 2542 [Act
National Education, 1999]. (16, August,
2020). Retrieved from [http://www.moe.
go.th/main2/plan/p-r-b42-01.htm](http://www.moe.go.th/main2/plan/p-r-b42-01.htm)

(7) อ้างอิงจากการนำเสนอผลงาน
ในการประชุมวิชาการ (Conference papers/
proceedings)

Author. (Year). Romanized
Title of paper [Translated Title of paper].
In Editor (Ed.), Romanized Title of
conference [Translated Title of conference]
(page). Place: Publisher.

ชื่อผู้แต่ง. (ปี). ชื่อบทหรือ
ตอนแปลง [ชื่อบทหรือตอนภาษาอังกฤษ].
บรรณาธิการ (ครั้งที่พิมพ์.), ชื่อเรื่องแปลง [ชื่อ
เรื่องภาษาอังกฤษ]. (หน้าแรกถึงหน้าสุดท้าย)
สถานที่: สำนักพิมพ์

ตัวอย่าง (Example)

Viddhavat Rajatanun.

(2016). wiwatthanākān khōng phū trūat-
kān phāendin : kōranī prathēt Thai [The
evolution of the Ombudsman: the case
of Thailand]. In Roypim Therawong (Ed.),
kān prachum radap lōk khōng sathāban
phū trūatkān phāendin rawāng prathēt
khrang thī sip'et [11th World Conference
of the International Ombudsman
Institute] (pp.167-181). Thailand: n.p.

9. หลักการ Romanization ในภาษาต่าง ๆ
จะยึดตามหลักเกณฑ์สากลของ “Library of
congress” โดยสามารถสืบค้นจาก website:
<http://www.loc.gov/catdir/cpsd/roman.html>
และสำหรับ Thai Romanization
สามารถใช้โปรแกรมแปลงสำเนาจาก website:
<http://164.115.23.167/plangsam/index.php>

10. การพิจารณารับบทความ

(1) กองบรรณาธิการพิจารณา
ในเบื้องต้นเกี่ยวกับขอบเขตและความเหมาะสม
ของเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของวารสาร ตลอดจน
จรรยาบรรณการพิมพ์ตามข้อกำหนด

(2) ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก
อ่านประเมินเนื้อหาของบทความเพื่อควบคุม
คุณภาพทางวิชาการ จำนวน 3 ท่าน/บทความ
ด้วยวิธีการประเมินแบบ Double Blinded
ในรูปแบบออนไลน์ผ่านระบบ ThaiJO2.0 โดย

ผู้นิพนธ์จะต้องแก้ไขบทความตามความเห็น
ของผู้ทรงคุณวุฒิและกองบรรณาธิการ

(3) กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์
ไม่พิจารณาคัดเลือกบทความที่ผู้นิพนธ์ไม่ได้
แก้ไขปรับปรุงคุณภาพให้เป็นไปตามความเห็น
ของผู้ทรงคุณวุฒิและกองบรรณาธิการและ
ผลการวินิจฉัยของกองบรรณาธิการถือเป็นที่สุด

(4) ผู้นิพนธ์ที่ได้รับการคัดเลือก
ให้ลงพิมพ์ในวารสารผู้ตรวจการแผ่นดินจะได้รับ
วารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน ฉบับที่นำบทความ
ลงตีพิมพ์ จำนวน 2 เล่ม, หนังสือรับรองการตี
พิมพ์บทความ และค่าตอบแทนตามหลักเกณฑ์
ที่สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินกำหนด

(5) เนื้อหา หรือ ข้อความในบทความ
ถือเป็นความคิดเห็นส่วนตัวและอยู่ในความ
รับผิดชอบของผู้นิพนธ์ สำนักงานผู้ตรวจการ
แผ่นดิน และกองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้อง
เห็นพ้องด้วย

11. กองบรรณาธิการวารสารผู้ตรวจการ
แผ่นดินขอสงวนสิทธิ์ในการรับบทความที่ส่งผ่าน
ระบบส่งบทความออนไลน์ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/ombudsman>
โดยดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ www.ombudsman.go.th/ombudsmanstudies
(หัวข้อ “วารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน”)

12. สถานที่ติดต่อ

สถาบันผู้ตรวจการแผ่นดินศึกษา
สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน 120 หมู่ 3
ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา
อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น 5 ถนนแจ้งวัฒนะ
แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร
10210 โทรศัพท์ 0 2141 9146 โทรสาร 0 2143
8375 E-mail: anyapatch@ombudsman.go.th ●

Editor

Note

“ประชาชนชาวไทยทั้งหลาย บัดนี้ถึงวาระจะขึ้นปีใหม่ ข้าพเจ้าขอส่งความปรารถนาดีมาอวยพรแก่ท่านทุก ๆ คน ให้มีความสุข ความเจริญ และความสำเร็จสมประสงค์ในสิ่งที่ปรารถนา

ความสุขความเจริญนี้แม้เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาอย่างยิ่ง แต่ในวิถีชีวิตของคนเรานั้น ย่อมต้องมีทั้งสุขและทุกข์ ทั้งความสมหวังและผิดหวัง เป็นปกติธรรมดา ทุกคนจึงต้องเตรียมตัว เตรียมใจ และเตรียมการให้พร้อม อย่าประมาท ในปีใหม่นี้จึงขอให้ท่านทั้งหลายได้รักษา และสร้างเสริมสุขภาพของตนให้สมบูรณ์ ให้มีกำลังกายที่แข็งแรง มีกำลังใจที่เข้มแข็ง

หนักแน่น และมีสติรู้เท่าทัน อยู่เสมอ จักได้สามารถนำพาตนให้ผ่านพ้นสถานการณ์ต่าง ๆ อันไม่พึงประสงค์ จนบรรลุถึงความสุขความเจริญและความสำเร็จได้ ดังที่ตั้งใจปรารถนา

ขออำนาจแห่งคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จงดุ่มครองรักษาท่านทุกคน ให้ปราศจากทุกข์ ปราศจากภัย ให้มีความสุขกาย สุขใจ ตลอดศกหน้านี้โดยทั่วกัน”

กองบรรณาธิการวารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน
ขอน้อมนำพรพระราชทานแห่งรัชสมัย รัชกาลที่ 9
พระราชทานเมื่อวันพฤหัสบดีที่ 31 ธันวาคม
2558 ในโอกาสขึ้นปีใหม่ พ.ศ. 2559 มอบแด่
ทุกท่านเพื่อเป็นมงคลในเบื้องต้น

ในวารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน ปีที่ 13
ฉบับที่ 2 นี้ ท่านจะได้อ่านบทความที่ผ่าน
การพิจารณาคัดเลือกจากกองบรรณาธิการอย่าง
เข้มข้น และทุกบทความยังผ่านการประเมิน
คุณภาพด้วยรูปแบบ double blinded จำนวน
4 บทความ ประกอบด้วย บทความวิจัย จำนวน
1 บทความ คือ “แนวทางการจัดการวิสาหกิจ
ชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์สาธิตการเกษตร
ร้านค้าชุมชน ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค
จังหวัดกาญจนบุรี” และ บทความวิชาการ จำนวน
3 บทความ ดังนี้ “พระภิกษุในพระพุทธศาสนากับ
การใช้สิทธิพลในทางจิตใจเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สิน”
“การพัฒนาและใช้ประโยชน์จากเครื่องมือวิจัย

ในการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม
การติดตามผล และทักษะชีวิตของนักเรียน
ในระยะยาว” และ “ปัญหาและแนวทางแก้ไข
กระบวนการขึ้นเจ้าพนักงานในการดำเนินคดี
ต่อเจ้าพนักงานของรัฐที่ถูกกล่าวหา
ว่ากระทำความผิดอาญาเนื่องมาจากการ
ปฏิบัติหน้าที่เพื่อความเป็นธรรม”

วารสารผู้ตรวจการแผ่นดินขอขอบคุณ
ท่านผู้อ่านทุกท่านที่สนับสนุนติดตาม
อ่านบทความอย่างต่อเนื่อง กองบรรณาธิการ
ให้สัญญาที่จะคงความเข้มข้นและจะพัฒนา
คุณภาพวารสารต่อไป

กองบรรณาธิการวารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน

Journal of
Thai Ombudsman

*Con
tent*

ปีที่ 13 ฉบับที่ 2
(กรกฎาคม- ธันวาคม 2563)

บทความวิจัย

- 21** แนวทางการจัดการวิสาหกิจชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์สาธิตการเกษตร
ร้านค้าชุมชน ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี
ชมภูบุษ หุ่นนาค ปภาวดี มนต์ธีรวัต และ วิพร เกตุแก้ว

บทความวิชาการ

- 57** พระภิกษุในพระพุทธศาสนากับการใช้อิทธิพลในทางจิตใจ
เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สิน
นรา ถิ่นนิยธ
- 81** การพัฒนาและใช้ประโยชน์จากเครื่องมือวิจัยในการพัฒนากิจกรรมส่งเสริม
คุณธรรม การติดตามผล และทักษะชีวิตของนักเรียนในระยะยาว
ปัญญาเดช พันธวัฒน์ และ อรุณศิริ แสงเพ็ญ
- 121** ปัญหาและแนวทางแก้ไขกระบวนการขึ้นเจ้าพนักงานในการดำเนินคดีต่อ
เจ้าพนักงานของรัฐที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาเนื่องมาจากการ
ปฏิบัติหน้าที่เพื่อความเป็นธรรม
สถาพร ภักดีวงศ์

คอลัมน์ประจำ

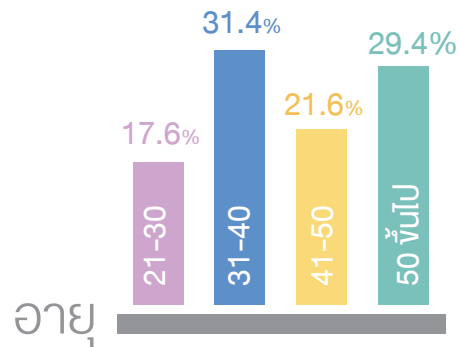
เปิดแฟ้มเรื่องร้องเรียน **147**
อาจณรงค์ พุ่มงาม

เล่าเรื่องด้วยภาพ **157**
ธรรมบุญ ทิจการ

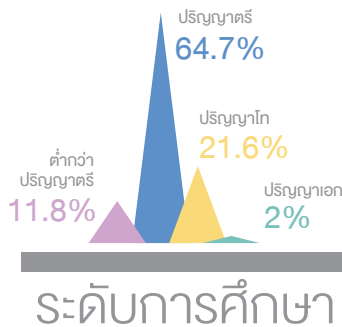
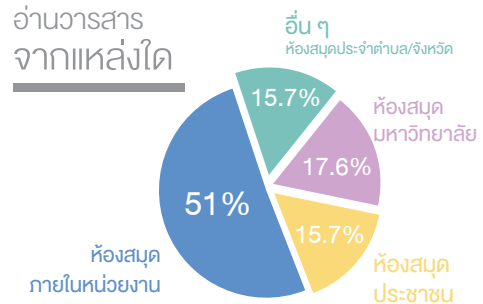
รายงานผลสำรวจความพึงพอใจ

ต่อวารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน ปีที่ 13 ฉบับ 1

IWCI

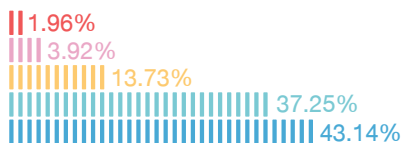

อ่านวารสาร
จากแหล่งใด

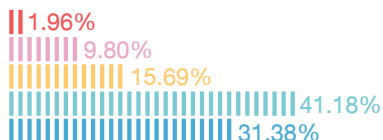

ความพึงพอใจด้านเนื้อหาของบทความ

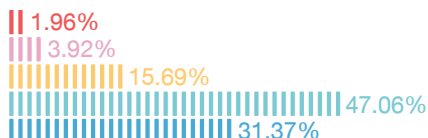
ความน่าเชื่อถือ

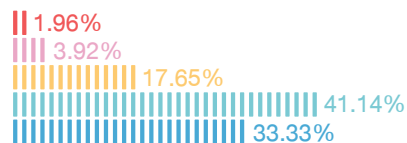
ความน่าสนใจ

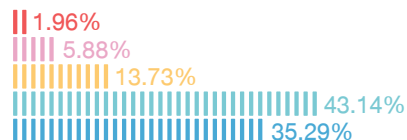
ความทันสมัย

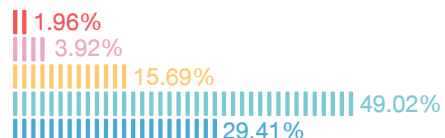
ภาษาถูกต้อง/เข้าใจง่าย

การเขียนอ้างอิง/บรรณานุกรม

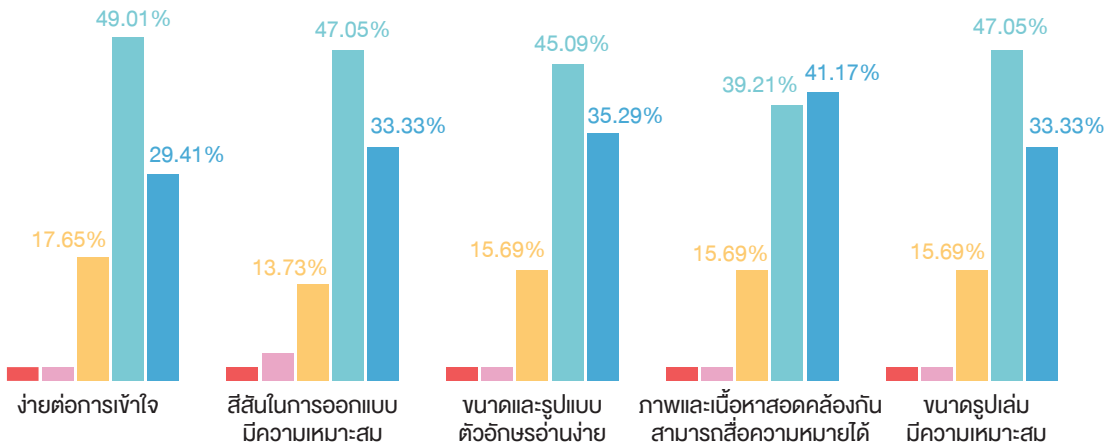

สามารถสืบค้นได้จากบรรณานุกรม

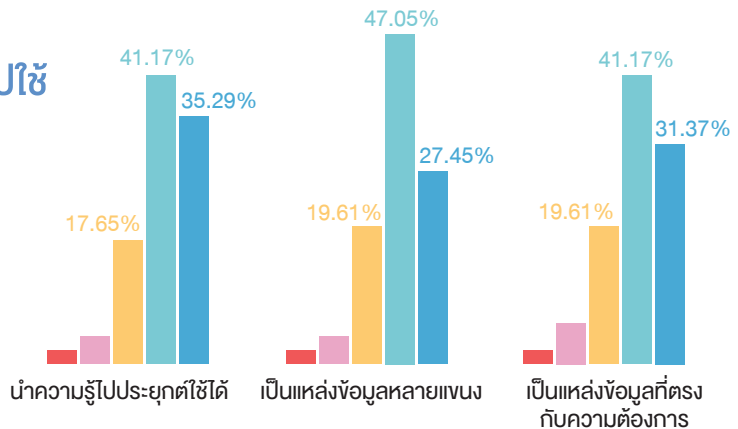

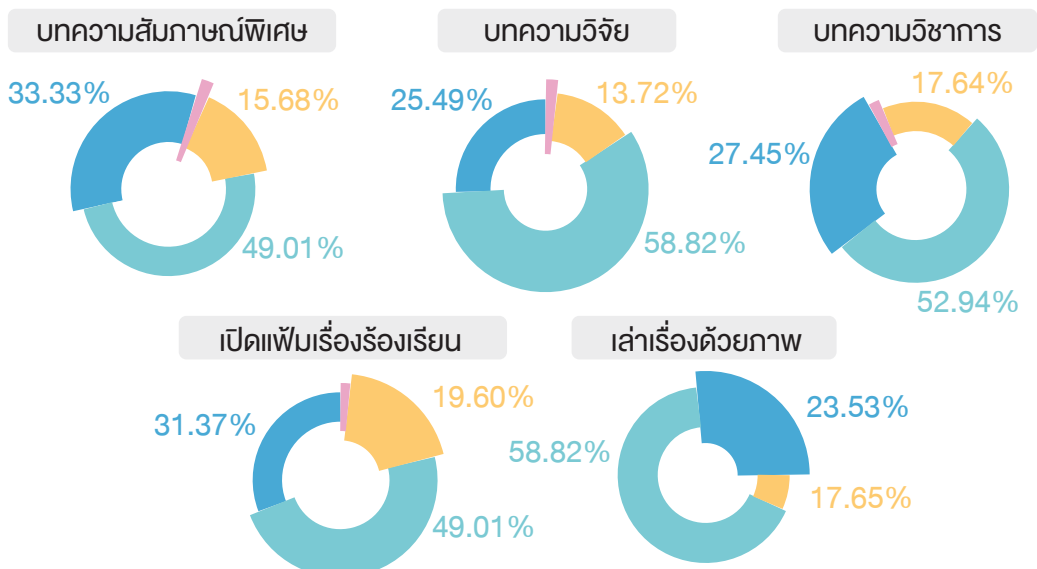
ด้านการออกแบบและการจัดรูปแบบ

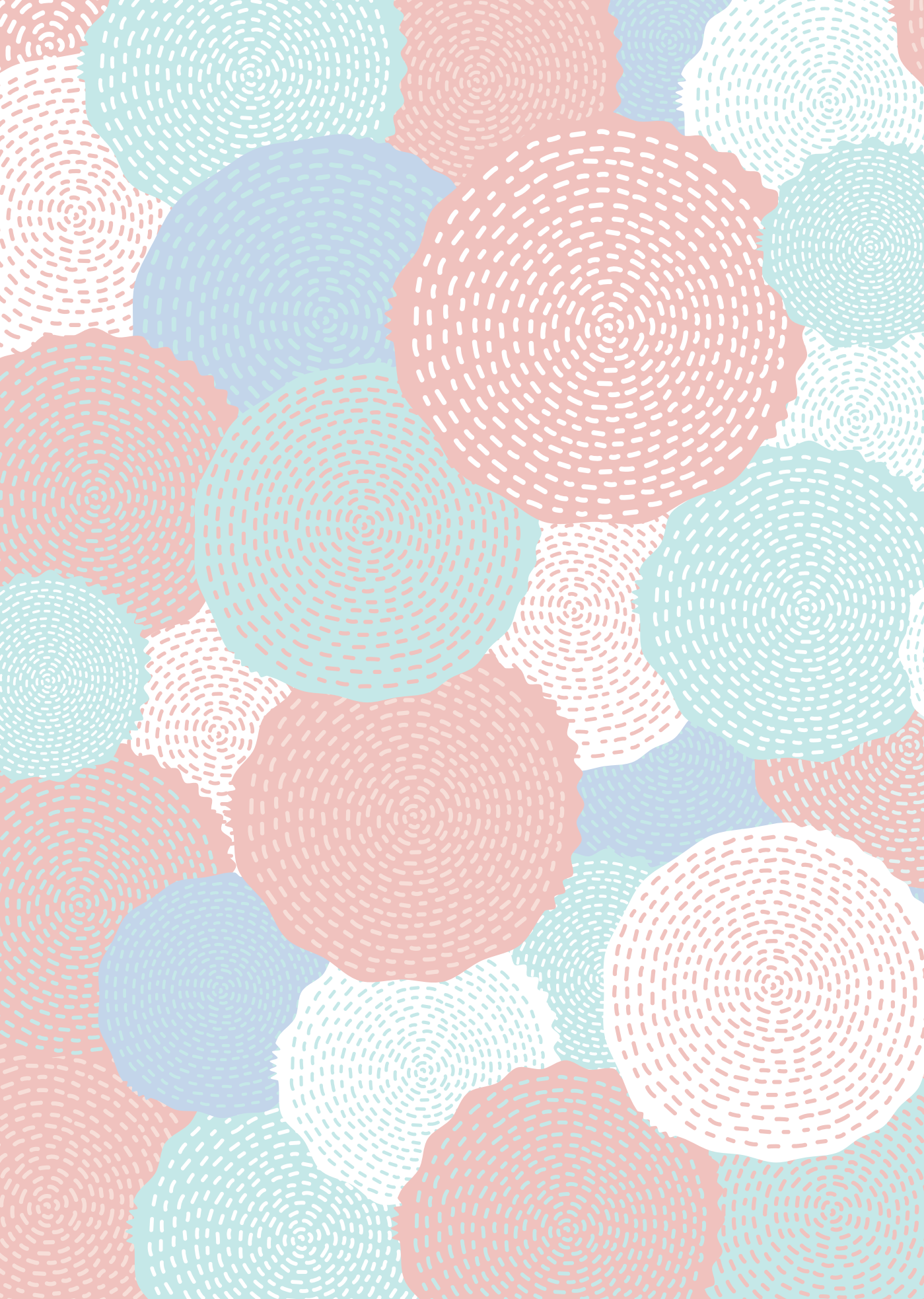

ด้านประโยชน์การนำไปใช้

คอลัมป์ในวารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน

บทความ วิจัย

II แนวทางการจัดการวิสาหกิจชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์สาธิตการเกษตร ร้านค้าชุมชน ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี¹

Guidelines for Community Enterprise Management:
A Case Study of Agricultural Demonstration Center
of Community Shop at Tha Sao Subdistrict,
Sai Yok District, Kanchanaburi Province

ชมนุช หุ่นาค² ปภาวดี มนต์ริวัต³ และ วิพร เกตุแก้ว⁴

Chompoonuch Hunnak² Papavadee Montriwat³ and Viporn Katekao⁴

วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์²

Collage of Innovation Management,

Rajamangala University of Technology Rattanakosin²

E-mail: chompoonuch.hun@rmutr.ac.th

Received 15/07/2020 | Revised 30/10/2020 | Accepted 02/11/2020

¹ บทความวิจัยนี้ เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง แนวทางการจัดการวิสาหกิจชุมชน: ศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชน ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ทุนงบประมาณรายได้ประจำปีงบประมาณ 2563 วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

² มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ 96 หมู่ 3 ถนนพุทธมณฑลสาย 5 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170

³ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ 96 หมู่ 3 ถนนพุทธมณฑลสาย 5 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170

⁴ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ 96 หมู่ 3 ถนนพุทธมณฑลสาย 5 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการจัดการวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชน ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี 2) ระบุปัญหาอุปสรรคในการจัดการวิสาหกิจชุมชน และ 3) นำเสนอแนวทางการจัดการวิสาหกิจชุมชนให้มีความมั่นคงและยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบกรณีศึกษา โดยศึกษาจากเอกสารหลักฐาน การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1) คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน 2) คณะกรรมการบริหารร้านค้า 3) สมาชิกรายย่อยของวิสาหกิจชุมชน 4) กลุ่มชุมชนที่เป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชน 5) โรงเรียนที่เป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชน และ 6) เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสิ้น จำนวน 28 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์แบบอุปนัย

ผลการวิจัย พบว่า 1) การจัดการด้านต่าง ๆ ได้แก่ (1) ด้านการเงิน กลุ่มมีเงินทุนของตนเอง ไม่ได้พึ่งเงินกู้จากแหล่งภายนอกและสมาชิก กลุ่มมีหนี้สินลดลงหรือไม่มีหนี้สิน (2) ด้านการผลิต กลุ่มสามารถลดต้นทุนการผลิตได้โดยเน้นการผลิตแบบอินทรีย์ (3) ด้านการตลาด กลุ่มมีการวางแผนการตลาด สำรวจความต้องการของลูกค้าโดยพิจารณาจากค่านิยมในการบริโภค วัฒนธรรม ประเพณี เทศกาลที่จัดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาเป็นสำคัญ (4) ด้านการบริหารกลุ่ม มีผู้นำที่ดี มีความเสียสละ มุ่งมั่น มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า (5) ด้านแรงงาน สมาชิกกลุ่มมีทักษะความเชี่ยวชาญ มีทัศนคติ

ที่ดี รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน และ (6) ด้านการประสานความร่วมมือ กลุ่มมีการประสานงานอย่างต่อเนื่องระหว่างภาครัฐและภาคส่วนอื่น ๆ รวมถึงมีการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อขยายกำลังการผลิตและขยายโอกาสต่าง ๆ 2) ปัญหาอุปสรรค (1) ด้านการผลิต ไม่มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในกระบวนการผลิต สินค้าที่วางขายส่วนใหญ่ไม่ได้ผ่านการแปรรูปหรือพัฒนาใด ๆ ทำให้สินค้าไม่น่าดึงดูดใจ บรรจุภัณฑ์ขาดเอกลักษณ์และความทันสมัย (2) ด้านการตลาดสถานที่จัดจำหน่ายสินค้าไม่สวยงาม ไม่โดดเด่น ไม่มีเอกลักษณ์ และ (3) ด้านการบริหารกลุ่ม ไม่มีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ เป็นต้น และ 3) แนวทางการจัดการวิสาหกิจชุมชนให้มีความมั่นคงและยั่งยืน ได้แก่ การพัฒนาสร้างผลิตภัณฑ์ สร้างมาตรฐาน พัฒนาบรรจุภัณฑ์ พัฒนาตราสัญลักษณ์ใช้โลโก้เดียวกันทั้งหมด พัฒนาระบบโปรแกรมที่สามารถเชื่อมโยงการผลิตและการขายได้ทั้งระบบ เพิ่มบทบาทใหม่เป็นศูนย์กระจายสินค้าระดับอำเภอและจังหวัด ทำตลาดสินค้าออนไลน์ ปรับปรุงสถานที่จำหน่ายสินค้าให้มีเอกลักษณ์ จัดการความรู้ให้เป็นระบบ ปลูกฝัง ปรับอุปนิสัย พฤติกรรมการบริการ และเพิ่มทักษะในการทำงานเป็นทีม รวมถึงสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกในตำบลท่าเสาทั้ง 11 หมู่ ตลอดจนผลักดันให้ทุกตำบลจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน เพื่อสร้างระบบเครือข่ายเชื่อมโยงทั้งหมด

คำสำคัญ: การจัดการ, วิสาหกิจชุมชน, ศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชน, จังหวัดกาญจนบุรี

Abstract

This study aimed to 1) investigate the community enterprise management of the Agricultural Demonstration Center of Community Shop at Tha Sao Subdistrict, Sai Yok District, Kanchanaburi Province; 2) identify problems and obstacles in managing the community enterprise; and 3) offer guidelines for stable and sustainable community enterprise management.

A qualitative case study design was employed, and data were collected from documents and evidence, non-participant observations, and in-depth interviews. Twenty-eight key informants included 1) community enterprise committees, 2) store management committees, 3) non-primary members of the community enterprise, 4) representatives of community groups with membership at the community enterprise, 5) representatives of schools with membership at the community enterprise, and 6) relevant government officials. Inductive analysis was applied to the data.

Findings revealed these insights. 1) Management: (1) on finance, the group was found to have its internal funding,

did not depend on external financial sources, and its members were either debt-free or had their debts decreased; (2) on production, the group was able to reduce production costs through organic-production emphases; (3) on marketing, the group planned their marketing strategies and surveyed customer needs by considering the dynamic values of consumption, cultures, traditions, and seasonal festivals; (4) on group management, the current group leader is efficient, selfless, and devoted, as well as demonstrated adequate abilities to solve immediate problems; (5) on labor, the group members were found to possess suitable expertise, skills, and attitudes, as well as share a mutual sense of ownership; and (6) on coordination and cooperation, the group had ongoing coordination with public and non-public parties, and took part in establishing community enterprise networks to expand production capacities and business opportunities. 2) Problems and obstacles: (1) on production, no technological solutions were found implemented to facilitate the production processes, most products displayed for merchandise were less attractive as they did not go through any product processing or development,

and the packages looked outdated and lacked identities; (2) on marketing, the sales venue was not well decorated, making it incredibly less beautiful, outstanding, unique; (3) on group management, the knowledge management was not systematic. 3) The guidelines for stable and sustainable community enterprise management included product development and standardization, packaging development, logo development and unification, development of software solutions to synchronize production and sales for the entire system, expansions through new roles as a center for district and

provincial distributions, online product marketing, renovations of the sales venue to communicate identities, systematic knowledge management, cultivation and adjustments on service personalities and behaviors, enhancement of teamwork skills, revisions on member participation to involve all members from the 11 villages of Tha Sao District, encouragement for every subdistrict to register a community enterprise and form a network for all.

Keywords: Management, Community Enterprise, Agricultural Demonstration Center of Community Shop, Kanchanaburi Province

บทนำ

ความยากจนนับเป็นปัญหาสำคัญที่ทุกประเทศทั่วโลกต่างให้ความสนใจ เนื่องจากความยากจนนำไปสู่ปัญหาอื่น ๆ ตามมา ทั้งปัญหาครอบครัว ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความเหลื่อมล้ำ และปัญหาคุณภาพชีวิตของประชากร ซึ่งประชากรในประเทศไทยประสบกับปัญหาดังกล่าวเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความยากจนของครัวเรือนในภาคการเกษตร โดยคนทำงานในภาคการเกษตรมีจำนวนถึง 1 ใน 3 ของคนทั้งประเทศ แต่หนี้สินเกษตรกรมากกว่า 25.5 เท่าของรายได้ และมีแนวโน้มของหนี้สินสูงขึ้นเรื่อย ๆ

ตั้งแต่ พ.ศ. 2543 โดยเกษตรกรที่มีฐานะยากจนมีหนี้สิน จำนวน 40,000 บาทต่อครัวเรือน ส่วนเกษตรกรที่มีฐานะปานกลางจนถึงมีฐานะดีมีหนี้สินจำนวน 73,000 บาทต่อครัวเรือน สาเหตุสำคัญส่วนหนึ่ง เนื่องจากเกษตรกรมีความรู้เรื่องการจัดการรายรับ รายจ่าย และหนี้สินค่อนข้างน้อย จึงนำไปสู่การสร้างหนี้สินมากกว่ารายรับ (The Thailand Development Research Institute, 2020)

นอกจากนั้น มีสาเหตุจากส่วนอื่น ๆ ได้แก่ ต้นทุนการผลิตสูงแต่ขายพืชผลทางการเกษตรได้ในราคาต่ำ พ่อค้าคนกลางรายใหญ่เป็นผู้กำหนดราคาซื้อขาย ในขณะที่ขั้นตอนการรับซื้อต้องผ่านพ่อค้าหลายขั้นตอนกว่าจะถึง

ผู้บริโภค ประกอบกับการขนส่งมีต้นทุนสูง จึงไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ผลกำไรที่เกิดขึ้นจากการปลูกพืชผลทางการเกษตรของเกษตรกรกลับตกอยู่ที่พ่อค้า ซึ่งเป็นผู้ที่ได้กำไร ทั้งระบบ ส่วนเกษตรกรเป็นผู้ที่ได้รายรับต่ำกว่ารายจ่ายมาโดยตลอด อีกด้านหนึ่ง เกษตรกรรายย่อยส่วนใหญ่ไม่มีเงินในการลงทุนทำการเกษตร มียุ่งฉางไว้สำหรับเก็บข้าวลดลงมาก และมีการรวมตัวกันในรูปแบบของสหกรณ์ผู้ผลิตและผู้จัดจำหน่ายข้าวน้อยลง ส่งผลให้เกษตรกรขาดอำนาจในการต่อรองราคา ในอีกมุมหนึ่ง เกษตรกรจำนวนมากไม่ได้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องเช่าที่ดิน ที่ตนเองเคยเป็นเจ้าของมาทำกิน หลังจากที่ดินที่ตนผืนนั้นไปแล้ว และไม่ได้เป็นเจ้าของเครื่องการผลิตอื่น ๆ เช่น รถแทรกเตอร์ ทำให้ต้องเสียค่าจ้างให้กับคนที่รับจ้างทำนา รวมถึงซื้อปุ๋ย ซื้อยาฆ่าแมลง ซึ่งค่าใช้จ่ายเหล่านี้ เกษตรกรต้องกู้ยืมเงินเพื่อมาลงทุนก่อน ทั้งเงินกู้ในระบบและนอกกระบบที่เก็บดอกเบี้ยอัตราสูง ฉะนั้น เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ไปขายให้กับพ่อค้า ก็ต้องนำเงินส่วนหนึ่งมาใช้หนี้ ใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน และลงทุนทำการเกษตรครั้งต่อไป ส่งผลให้เกษตรกรต้องอยู่ในภาวะของการเป็นหนี้สิน ขาดทุนมาโดยตลอด เกษตรกรไทยทุกยุคทุกสมัยต้องเผชิญกับปัญหาความยากจน หรือเรียกได้ว่า เกษตรกรไทยส่วนใหญ่น่าจะจนกว่าคนที่ทำอาชีพอื่น และจนมากกว่าเกษตรกรในยุโรปและประเทศญี่ปุ่น (Witaya Chiangkul, 2020)

ทั้งนี้ สอดคล้องกับผลจากการศึกษาของ สุริยะ หาญพิชัย และวราภรณ์ ทรัพย์รวงทอง

ในบทความเรื่อง ความยากจนของเกษตรกรไทย ในชนบท พบว่า สภาพความยากจนสัมบูรณ์ของเกษตรกรไทยแม้มีแนวโน้มลดลงตามการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่พบว่าความยากจนสัมพัทธ์หรือความเหลื่อมล้ำของรายได้กลับอยู่ในระดับที่รุนแรง โดยเฉพาะรายได้ของเกษตรกรไทย ในภาคการเกษตรกับลูกจ้างในภาคอุตสาหกรรม มีรายได้เฉลี่ยเหลื่อมล้ำกันสูง แม้ว่าเกษตรกรในชนบทบางส่วนจะมีใช้คนยากจนตามเกณฑ์ แต่จัดอยู่ในกลุ่มคนผู้มีรายได้ต่ำ เนื่องจากปัญหาราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำและต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นแรงกดดันที่ทำให้ความยากจนโดยเปรียบเทียบระหว่างเมืองกับชนบททวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น จนทำให้เกษตรกรในกลุ่มคนที่มีรายได้ต่ำ ยังได้รับความเดือดร้อนทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม อันเนื่องมาจากภาระค่าใช้จ่ายที่มีราคาเพิ่มสูงขึ้น (Suriya Hanphichai and Waraporn Subruangthong, 2015)

นโยบายและมาตรการของภาครัฐ เพื่อแก้ไขปัญหาภาคการเกษตรมีหลากหลาย ขึ้นอยู่กับแนวทางที่แต่ละรัฐบาลให้ความสำคัญ ซึ่งโดยภาพรวมแล้ว ลักษณะของนโยบายภาคการเกษตร ประกอบด้วย ด้านการส่งเสริมการผลิตข้าวคุณภาพ ด้านการสนับสนุนปัจจัยการผลิต ด้านการแก้ไขปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติ ด้านมาตรการการรักษาเสถียรภาพราคาข้าว ด้านมาตรการสนับสนุนผู้ประกอบการค้าข้าว และด้านการตลาดในประเทศและระหว่างประเทศ รวมถึงด้านการช่วยเหลือทางการเงินแก่เกษตรกร (Chompoonuch Hunnak, 2019)

จากนโยบายและมาตรการข้างต้นชี้ให้เห็นว่า รัฐดำเนินนโยบายและมาตรการต่าง ๆ หลายหลายช่องทาง แต่ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาภาคการเกษตรให้หมดสิ้นไปได้ ขณะที่บางนโยบายยังเป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรเป็นหนี้จนเกินตัว และคุ้นเคยกับการรอคอยความช่วยเหลือจากรัฐบาลเท่านั้น ไม่สามารถยืนหยัดหรือแก้ไขปัญหาของตนเองได้อย่างยั่งยืน เช่น นโยบายกองทุนหมู่บ้านเพื่อการกระตุ้นเศรษฐกิจ โครงการสนับสนุนสินเชื่อเพื่อพัฒนาการเกษตรแบบแปลงใหญ่ จำนวน 2,000 แปลง กรอบวงเงินสินเชื่อ จำนวน 20,000 ล้านบาท (ระยะเวลา 5 ปี ตั้งแต่เดือน ธันวาคม 2559-ธันวาคม 2564) โครงการรับจำนำข้าวเปลือก และโครงการพักชำระหนี้ ต้นเงินและลดดอกเบี้ยให้สมาชิกสหกรณ์

การจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของเกษตรกร ปัญหาหนี้สิน คุณภาพชีวิตไม่ดี และการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืนระยะหลังมักจะได้ยินคำว่า “คำตอบอยู่ที่ชุมชนท้องถิ่น” กล่าวคือ ให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง เนื่องจากเป็นกลุ่มคนที่ใกล้ชิดกับปัญหาและความต้องการของชุมชนตนเองดีที่สุด ซึ่งแตกต่างจากการจัดการในอดีตที่เน้นการรวมศูนย์อำนาจ ผู้บริหารหรือรัฐบาลกลางเป็นผู้บังคับบัญชา สั่งการลงมาในแต่ละภาคส่วนนำไปปฏิบัติ ทำให้ผลจากการดำเนินงานที่เกิดขึ้นไม่สามารถตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน เพราะสิ่งที่รัฐบาลดำเนินการให้กับประชาชนเป็นนโยบายหรือมาตรการในลักษณะเหมารวม โดยเชื่อว่า

แนวทางเดียวสามารถนำไปแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนในทุกพื้นที่ได้ หรือเรียกได้ว่า “การตัดเสื้อยกโหล”

การรวมกลุ่มของชุมชน ท้องถิ่นจัดการตนเองในรูปแบบหนึ่ง คือ วิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นการประกอบการเพื่อการจัดการ “ทุน” ของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ พัฒนาระบบการจัดการชุมชน เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของคนในท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ มั่นคง และยั่งยืน โดยคำว่า ทุนของชุมชนไม่ได้หมายถึงทุนเงินตราเพียงอย่างเดียว แต่ครอบคลุมถึงคน ความรู้ ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติ และผลผลิตของชุมชน (Pornpimon Chalermmeeprasert, 2006)

ในอีกด้านหนึ่ง ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องวิสาหกิจชุมชน เช่น การส่งเสริมผู้ประกอบการรายย่อยและวิสาหกิจชุมชนให้ค้ำจุนถึงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมพัฒนาศักยภาพคนและการใช้เทคโนโลยี เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาเครือข่ายองค์กรพัฒนาเมืองและชุมชน รวมทั้งกลุ่มอาสาสมัครด้วยกลไกการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในท้องถิ่น โดยการสนับสนุนการพัฒนาเครือข่ายองค์กรพัฒนาเมือง ชุมชน และเครือข่ายที่ประกอบด้วยภาคีสำคัญตามบริบทของพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม เชื่อมโยงการพัฒนาาร่วมกันในทุกระดับและพัฒนาศักยภาพองค์กร เพื่อการพัฒนาเมือง ชุมชน และเครือข่ายให้มีทักษะทัดเทียมกับประเทศอื่นในระดับสากล โดยพัฒนาสหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน

หรือองค์กรธุรกิจประจำชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เกิดกลไกทางเศรษฐศาสตร์ในการพัฒนาผลผลิตตามมาตรฐานสากล ธุรกิจชุมชนแบบครบวงจรและตลาดเพื่อเกษตรกรโดยเกษตรกร พร้อมกับส่งเสริมกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์และรายได้ให้กับชุมชน (Office of the National Economic and Social Development Council, 2020)

ทั้งนี้ ยุทธศาสตร์ชาติดังกล่าว เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ที่ให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มในรูปวิสาหกิจชุมชนเช่นเดียวกัน โดยมีรายละเอียดที่ปรากฏในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 เช่น กำหนดไว้ว่า มุ่งพัฒนาวิสาหกิจขนาดย่อย ขนาดเล็ก และขนาดกลาง วิสาหกิจชุมชน และวิสาหกิจเพื่อสังคม เพื่อขยายฐานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้มีความครอบคลุมมากขึ้น เป็นการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจสำหรับกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม โดยดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนาและส่งเสริมสังคมผู้ประกอบการ เพื่อส่งเสริมผู้ประกอบการที่ผลิตได้และขายเป็น (National Science and Technology Development Agency, 2020)

จังหวัดกาญจนบุรีนับเป็นเมืองแห่งความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวจำนวนมาก มีความหลากหลายทางประเพณี วัฒนธรรมอันดีงาม รวมถึงทำการเกษตร ปลูกพืชผลทางการเกษตรนานาชนิด นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มในรูปแบบต่าง ๆ

เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตร ร้านค้าชุมชน ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จัดตั้งกลุ่มขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินของครัวเรือน ซึ่งเกิดจากการซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค ต้นทุนวัตถุดิบทางการเกษตรสูงขึ้น จนเป็นหนี้ดอกเบี้ย และได้แนวทางการแก้ไขปัญหาโดยกำหนดเป็นแผนชุมชน รวมกลุ่มจัดตั้งร้านค้าชุมชน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิกและคนในชุมชน โดยการจำหน่ายสินค้าราคาถูกที่ชุมชนต้องการ และเป็นตลาดจำหน่ายสินค้าเกษตร สินค้าเกษตรแปรรูปที่ชุมชนผลิตขึ้น แล้วนำมาจำหน่ายที่ร้านค้าชุมชนที่เกิดจากการลงทุนโดยการถือหุ้นตามกำลังทรัพย์ของสมาชิกและร้านค้าชุมชน ยังทำหน้าที่เป็นสถาบันการเงินชุมชน สนับสนุนการออมและเป็นแหล่งทุนประกอบการของสมาชิก (Community Enterprise Promotion Division, 2020)

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชนดังที่กล่าวไว้ข้างต้น เนื่องจากเป็นวิสาหกิจชุมชนที่มีแนวปฏิบัติที่น่าสนใจในการแก้ปัญหาค่าใช้จ่ายและความยากจนและภาวะหนี้สินของคนในชุมชนภายใต้บริบทและความท้าทายของสภาพแวดล้อมโดยรอบพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมืองสูง ปัญหาผลกระทบที่มาพร้อมกับความเจริญในเชิงพาณิชย์ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงปัญหารูมร่ำที่เกษตรกรต้องเผชิญจากการทำกิจกรรมในภาคการเกษตร โดยเน้นศึกษาการจัดการวิสาหกิจชุมชน ปัญหาอุปสรรค

ในการจัดการวิสาหกิจชุมชน เพื่อนำไปสู่การเสนอแนวทางในการจัดการวิสาหกิจชุมชนว่าควรเป็นอย่างไร ภายใต้บริบทและความท้าทายที่ว่าวิสาหกิจชุมชนในปัจจุบันมีจำนวนมาก แต่มีหลายวิสาหกิจชุมชนที่ไม่มีความมั่นคง และต้องยุบเลิกไป หรือต้องเผชิญกับปัญหาด้านต่าง ๆ ทั้งปัญหาด้านการตลาด ปัญหาด้านบัญชีและการเงิน ปัญหาด้านการผลิต ปัญหาด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ปัญหาด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ และปัญหาด้านต้นทุนการผลิต เป็นต้น (Thongphon Promsaka Na Sakolnakorn and Utit Sungkharat, 2013) มีวิสาหกิจชุมชนไม่กี่แห่งเท่านั้นที่ประสบความสำเร็จอย่างมั่นคงและยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการวิสาหกิจชุมชน ศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชน ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี
2. เพื่อระบุปัญหาอุปสรรคในการจัดการวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชน ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการวิสาหกิจชุมชนให้มีความมั่นคงและยั่งยืน

ขอบเขตของการศึกษา

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาด้านรัฐประศาสนศาสตร์ ที่เน้นองค์ความรู้เกี่ยวกับ

การจัดการ (Management) การจัดการวิสาหกิจชุมชน โดยเป็นการรวมกลุ่มกันในชุมชน จัดตั้งร้านค้าชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิกและคนในชุมชน

2. ขอบเขตด้านกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative study) โดยเน้นการศึกษาและนำเสนอแบบกรณีศึกษา (case study method) ศึกษาจากเอกสาร (documentary study) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย (1) คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน จำนวน 5 คน ได้แก่ ที่ปรึกษา ประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ เลขานุการ บัญชีและเหรัญญิก (2) คณะกรรมการบริหารร้านค้า จำนวน 2 คน (3) สมาชิกรายย่อยของวิสาหกิจชุมชน จำนวน 11 คน จาก 11 หมู่บ้าน (4) กลุ่มชุมชนที่เป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชน จำนวน 6 คน (5) โรงเรียนที่เป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชน จำนวน 2 คน และ (6) เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 28 คน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ ทำการศึกษาพื้นที่วิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชน ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา ในการวิจัยครั้งนี้ ทำการศึกษาการจัดการวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชน ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ตั้งแต่เริ่ม

ดำเนินการ พ.ศ. 2544 จนถึงปัจจุบัน และใช้เวลาในการศึกษาเอกสาร ลงพื้นที่ภาคสนาม และวิเคราะห์ สรุปผล เป็นเวลารวม 4 เดือน วันที่ 1 เมษายน 2563 ถึง 31 กรกฎาคม 2563

นิยามศัพท์

1. การจัดการวิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชน สามารถจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเองอย่างมั่นคงและยั่งยืน

2. ด้านการเงิน หมายถึง การดำเนินการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชนมีเงินทุนของตนเอง ไม่ได้พึ่งเงินกู้จากแหล่งภายนอก และสมาชิกกลุ่มมีหนี้สินลดลงหรือไม่เป็นหนี้

3. ด้านการผลิต หมายถึง การดำเนินการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชนสามารถลดต้นทุนการผลิต มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาประยุกต์ใช้ในการผลิต สามารถทำการผลิตได้ในปริมาณที่เพียงพอกับความต้องการ และมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ รวมถึงออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์และทันสมัย

4. ด้านการตลาด หมายถึง การดำเนินการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชนมีการวางแผนการตลาด สำนวจความต้องการของลูกค้า มีการจัดสถานที่จัดจำหน่ายสินค้าทั้งภายในและภายนอกชุมชน และมีการขยายช่องทางการตลาด

5. ด้านการบริหารกลุ่ม หมายถึง การดำเนินการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชนมีผู้นำที่ดี มีความเสียสละ มุ่งมั่น มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า มีความคิดริเริ่ม เป็นผู้มีภูมิปัญญาและความเชี่ยวชาญในการผลิต การคิดสรรวัตุดิบที่มีคุณภาพ และสามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่สมาชิกได้ มีความสามารถในการกำหนดกลยุทธ์ของกลุ่ม รวมถึงมีความสามารถในการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ

6. ด้านแรงงาน หมายถึง การดำเนินการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชนมีแรงงานที่มีทักษะความเชี่ยวชาญ สมาชิกมีทัศนคติที่ดี รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน รวมถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิก มีความสามัคคี และความรับผิดชอบ ตลอดจนมีการพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถของสมาชิก

7. ด้านการประสานความร่วมมือ หมายถึง การดำเนินการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชนมีการประสานงานอย่างต่อเนื่องระหว่างภาครัฐและภาคส่วนอื่น ๆ รวมถึงมีการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อขยายกำลังการผลิตและขยายโอกาสต่าง ๆ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

วิสาหกิจชุมชนนำแนวทางที่ได้ไปพัฒนาการจัดการวิสาหกิจชุมชนอย่างมั่นคงและยั่งยืน รวมถึงชุมชน ท้องถิ่นนำไปเป็นแนวทางในการจัดการตนเอง เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและหนี้สินในภาคการเกษตร ตลอดจนหน่วยงาน

ภาครัฐที่เกี่ยวข้องสามารถประยุกต์ใช้ผลการวิจัยที่ได้ไปเป็นแนวทางในการกำหนดมาตรการโครงการ หรือกิจกรรมที่หนุนเสริมในส่วนที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนยังมีปัญหา หรือต้องการพัฒนาให้มีศักยภาพยิ่งขึ้น

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมประเด็นต่าง ๆ อย่างละเอียด ซึ่งตัวอย่างของแนวคิดและทฤษฎีที่สำคัญในการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีการจัดการ

Henri Fayol ได้เขียนหนังสือ ชื่อ Administration Industrielle et Generale และแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า Industrial and General Management (1930) โดยได้เสนอกระบวนการจัดการ POCCC ซึ่งประกอบด้วย (1) Plan (การวางแผน) หมายถึง การวางแผนทางการดำเนินงานไว้ล่วงหน้า เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายขององค์กร (2) Organize (การจัดองค์การ) หมายถึง การจัดโครงสร้างขององค์กรไม่ว่าจะเป็นการกำหนดตำแหน่งหน้าที่ ความรับผิดชอบ และสายการบังคับบัญชา (3) Command (การสั่งการ) หมายถึง ผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชากำหนดภารกิจ กิจกรรมต่าง ๆ ให้ผู้ใต้บังคับบัญชานำไปปฏิบัติ (4) Coordinate (การประสานงาน) หมายถึง การประสานภายในองค์กร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานร่วมกัน และ (5) Control (การควบคุม) หมายถึง ผู้บังคับบัญชากำกับ ควบคุมการ

ทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชาให้เป็นไปตามที่ได้รับมอบหมาย (Robbins, 1993)

Siriwan Sereerat, Somchai Hiranyakiti and Thanawat Tangsinsapsiri (2007) ได้อธิบายการจัดการว่ามีกระบวนการหลัก ๆ ดังนี้

1) การวางแผน (planning) หมายถึง การวางแผนเป็นขั้นตอนในการกำหนดวัตถุประสงค์ วิเคราะห์เกี่ยวกับวิธีการที่ควรปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

2) การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การดำเนินการขององค์การที่เกี่ยวข้องกับ (1) การกำหนดและอธิบายงานที่จะถูกนำไปดำเนินการ (2) การกระจายงาน (3) การรวมหน้าที่ต่าง ๆ เข้าเป็นตำแหน่งงาน และ (4) การอธิบายสิ่งที่จำเป็นหรือความต้องการของตำแหน่งงาน เป็นต้น

3) การนำ (Leading) หมายถึง การกระตุ้นให้เกิดความกระตือรือร้นหรือชักนำให้เกิดความพยายาม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การที่ตั้งไว้

4) การควบคุม (Controlling) หมายถึง เป็นขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับการวัดผลการทำงาน และการดำเนินการแก้ไขปัญหา เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

2. แนวคิดวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การจัดการทุนของชุมชนและต้องจัดการโดยชุมชนเองอย่างสร้างสรรค์ เพื่อการพึ่งพาตนเอง ซึ่งทุนในที่นี้หมายถึง ทุนทางธรรมชาติ ทุนทรัพยากร ทุนที่เป็นผลผลิต ทุนที่มีการสะสมความรู้ภูมิปัญญา

ทุนทางสังคม หรือความไว้วางใจ รวมถึงความเป็นพี่น้องของผู้คนในชุมชน โดยวิสาหกิจชุมชนเป็นการประกอบการของชุมชนที่ไม่ได้วางเป้าหมายไว้ที่ตัวเลขการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่มีจุดมุ่งหมายที่ความสุขของชุมชนเป็นหลัก ซึ่งนำไปสู่การสร้างรากฐานให้ชุมชนเข้มแข็ง มีรายได้ มีสวัสดิการ มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และเมื่อใดก็ตามที่ชุมชนอยู่รอด ย่อมส่งผลให้ประเทศชาติอยู่รอดเช่นกัน (Seree Pongpit, 2002)

ทั้งนี้ เป้าหมายของวิสาหกิจชุมชน แบ่งออกเป็น 4 ประการ ดังนี้ (Seree Pongpit, Vichit Nantasuwana and Chamnong Rackphinit, 2001)

1) มุ่งสนับสนุนการเรียนรู้ โดยชุมชนและเพื่อชุมชน เน้นการแก้จุดอ่อนและเสริมจุดแข็งให้ชุมชน โดยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและทุนทางสังคม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน

2) มุ่งสร้างกระบวนการเรียนรู้และระบบการพัฒนา โดยจัดการให้ครอบคลุมทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นระบบการจัดการ การผลิต การแปรรูป การตลาด การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดสวัสดิการชุมชน ซึ่งเกิดจากการดำเนินการร่วมกันของคนในชุมชนในรูปขององค์กรชุมชน รวมถึงมีการประสานความร่วมมือจากภาคส่วนอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนด้วย เพื่อสุดท้ายนำไปสู่การพึ่งพาตนเองของชุมชน

3) มุ่งพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่มีอิสระ โดยสร้างระบบการจัดการ

ที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต รวมถึงวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการจัดการที่ใช้ต้นทุนต่ำและเป็นสถาบันทางสังคมที่คนในชุมชนสามารถพึ่งพาอาศัยได้

4) มุ่งพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนที่กระจายการพัฒนาไปทั่วทั้งชุมชน ไม่ใช่เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าในทางเศรษฐกิจหรือการเมืองเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์แบบเบ็ดเสร็จ

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องวิสาหกิจชุมชน ในด้านที่ 4. ประเด็นยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดไว้ในหลาย ๆ หัวข้อ เช่น กำหนดไว้ในหัวข้อที่ 4.5 ว่า พัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานผู้ประกอบการยุคใหม่ สร้างและพัฒนาผู้ประกอบการยุคใหม่ ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการรายใหญ่ กลาง เล็ก วิสาหกิจเริ่มต้น วิสาหกิจชุมชน หรือวิสาหกิจเพื่อสังคม รวมทั้งเกษตรกรให้เป็นผู้ประกอบการยุคใหม่ที่มีทักษะและจิตวิญญาณของการเป็นผู้ประกอบการที่มีความสามารถในการแข่งขันและมีอัตลักษณ์ชัดเจน โดยมีนวัตกรรมใน 3 ด้าน คือ นวัตกรรมในการสร้างโมเดลธุรกิจ นวัตกรรมในเชิงสินค้าและบริการ และนวัตกรรมในเชิงกระบวนการผลิตและบริการ พร้อมทั้งเป็นนักการค้าที่เข้มแข็งที่จะนำไปสู่การสนับสนุนการเป็นชาติดการค้า มีความสามารถในการเข้าถึงตลาดทั้งในและต่างประเทศ เป็นผู้ประกอบการที่ “ผลิตเก่ง ขายเก่ง” หรือ “ซื้อเป็น ขายเป็น”

บริการเป็นเลิศ สามารถขยายการค้าและการลงทุนไปต่างประเทศ รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้ประกอบการมีธรรมาภิบาล (Office of the National Economic and Social Development Council, 2020)

3. แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) เป็นการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการเพิ่มประสิทธิภาพให้กับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด (Chairat Charoensin-o-larn, 2017) ที่ผ่านมประเทศไทยมุ่งเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การมีภูมิคุ้มกันพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความสมดุลในชีวิต ครอบครัว ชุมชน และประเทศการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของทุกหน่วยงานและชุมชนให้ “ระเบิดจากข้างใน” ร่วมกันเรียนรู้และสร้างความเข้าใจในสาเหตุของปัญหา และหาแนวทางแก้ด้วยตนเอง การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางธรรมชาติ ได้แก่ การปรับปรุงแหล่งน้ำ ดิน ป่าจัดการผลิตด้านการประกอบอาชีพ และการบริหารจัดการ ในลักษณะกลุ่ม/กองทุน โดยจัดสรรผลประโยชน์ให้ทั่วถึงเป็นธรรม รวมถึงการบูรณาการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการและภาคส่วนอื่น ตลอดจนการจัดการความรู้และพัฒนาคน (International Institute for Trade and Development, 2016)

วิธีดำเนินการวิจัย

แนวทางการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสารหลักฐาน การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยรูปแบบการวิจัยเป็นแบบกรณีศึกษา พื้นที่ที่เลือกทำการศึกษาคือ วิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชน ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี เนื่องจากเป็นวิสาหกิจชุมชนที่มีแนวปฏิบัติที่น่าสนใจในการแก้ปัญหาความยากจนและภาวะหนี้สินของคนในชุมชน ภายใต้บริบทและความท้าทายของสภาพแวดล้อมโดยรอบพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมืองสูง ปัญหาสถานะที่มาพร้อมกับความเจริญในเชิงพาณิชย์ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงปัญหารุมเร้าที่เกษตรกรต้องเผชิญจากการทำกิจกรรมในภาคการเกษตร โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจงที่เหมาะสมกับประเด็นวัตถุประสงค์ที่ทำการวิจัย และบริบทของสิ่งที่วิจัย รวมจำนวนทั้งสิ้น 28 คน ดังนี้

1. คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน จำนวน 5 คน ได้แก่ ที่ปรึกษา ประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ เลขานุการ บัญชีและเหรัญญิก เนื่องจากเป็นกลุ่มคนที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการวิสาหกิจชุมชน ศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชนเป็นอย่างดี
2. คณะกรรมการบริหารร้านค้า จำนวน 2 คน เนื่องจากเป็นกลุ่มคนที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิต

การเกษตรร้านค้าชุมชนเป็นอย่างดีเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของการจัดการร้านค้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่จัดตั้งขึ้น

3. สมาชิกรายย่อยของวิสาหกิจชุมชน จำนวน 11 คน จาก 11 หมู่บ้าน เนื่องจากเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงกับการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชน

4. กลุ่มชุมชนที่เป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชน จำนวน 6 คน เนื่องจากเป็นกลุ่มชุมชนที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงกับการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชน

5. โรงเรียนที่เป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชน จำนวน 2 คน เนื่องจากเป็นโรงเรียนที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงกับการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชน

6. เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จำนวน 2 คน เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนในภาพรวมอย่างลึกซึ้ง ทั้งการจัดการกลุ่ม ปัญหาอุปสรรค และเสนอแนวทางการจัดการวิสาหกิจชุมชนที่เป็นรูปธรรม

ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเพื่อมีแนวคำถามหลักในการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มต่าง ๆ ประกอบกับเน้นการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมโดยทำการสังเกตบริบท สภาพพื้นที่ การดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชน

และอาภักปิริยา สีหน้า ท่าทาง พฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูลสำคัญระหว่างการสัมภาษณ์ด้วย ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าว จะมีการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือก่อนนำไปใช้ โดยนำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้อง ความถูกต้อง เทียบตรงเชิงเนื้อหา เพื่อให้ได้เครื่องมือที่สามารถตอบคำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างครบถ้วน

ในส่วนสุดท้าย วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลและการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล หลังจากลงพื้นที่วิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชนจะทำการจัดระเบียบข้อมูล แสดงข้อมูล และหาข้อสรุป ตลอดจนการตีความผลการวิจัย ทั้งนี้ มีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยการประยุกต์ใช้ทั้งการตรวจสอบภายใน และการตรวจสอบภายนอก

ผลการวิจัย

เมื่อได้ข้อมูลการวิจัยจากการลงพื้นที่วิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชน ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรีแล้ว คณะผู้วิจัยได้จัดระเบียบข้อมูล จากนั้นทำการแสดงข้อมูล หาข้อสรุป ตีความผลการวิจัยจากข้อค้นพบที่ได้ โดยใช้การวิเคราะห์แบบอุปนัยเพื่อตอบปัญหาการวิจัยในส่วนของการจัดการวิสาหกิจชุมชน ปัญหาอุปสรรคในการจัดการวิสาหกิจชุมชน และแนวทางการจัดการวิสาหกิจชุมชนให้มั่นคงและยั่งยืนได้อย่างไร ซึ่งผลการวิจัยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การจัดการวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิต การเกษตรร้านค้าชุมชน

การวิจัยในครั้งนี้ได้ทำการวิจัย การจัดการวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชนรวม 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการเงิน ด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านการบริหารกลุ่ม ด้านแรงงาน และด้านการประสานความร่วมมือ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ด้านการเงิน

ในปัจจุบันกลุ่มมีจำนวนการถือหุ้นของสมาชิก จำนวน 56,225 หุ้น เป็นเงิน 5,622,500 บาท มีสมาชิกทั้งหมด 607 คน มียอดขายในปีที่ผ่านมา คือ พ.ศ. 2562 สูงถึง 22,212,758 บาท ไม่ได้เปิดรับเงินหุ้นหรือการระดมทุนมา 3 ปีแล้ว ซึ่งกลุ่มไม่ได้เป็นหนี้ ไม่ได้กู้เงิน หรือขอสินเชื่อจากแหล่งเงินทุนภายนอก และไม่มีการนำเงินไปลงทุน เนื่องจากต้องการลดความเสี่ยงเมื่อคณะกรรมการของกลุ่มนำเงินไปดำเนินการส่วนใดก็ตามจะมีการสอบถามความคิดเห็นของสมาชิกก่อนตัดสินใจ ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนให้ข้อมูลเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนี้

“...เราเริ่มรวมกลุ่มจากการเอาความ
เสียสละและความซื่อสัตย์มาแชร์กัน เปิด
เป็นเวทีประชาคมแลกเปลี่ยนกันเลย จาก
30 กว่าคน เป็น 609 คน หุ้นละ 100 บาท
โดยถือหุ้นได้ไม่เกิน 20,000 หุ้นต่อ 1 คน
ที่เราต้องจำกัดเพดานไว้เพื่อป้องกันคน
ที่มีเงินเยอะมาซื้อเยอะ มีเงินหุ้นรวมทั้งหมด
6,000,000 บาท ซึ่งเราปิดรับเงินหุ้นมา 3 ปี
แล้ว...” (คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน
คนที่ 3, สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2563)

1.2 ด้านการผลิต

การดำเนินการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์
สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชนสามารถลดต้นทุน
การผลิตได้ โดยก่อนหน้านี้มีการตั้งกลุ่มขายปุ๋ย
ยาและไม่ได้ดำเนินการต่อ เนื่องจากต้องการให้
คนในชุมชนลดการใช้สารเคมี โดยมีการประสาน
ความร่วมมือกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง
เช่น สำนักงานเกษตรตำบลเข้ามาอบรมให้ความรู้
กับคนในชุมชน ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับกรรมวิธี
ในการผลิตแบบอินทรีย์ วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น
ในการผลิต และการทำน้ำหมักปุ๋ยหมัก เพื่อ
ฉีดไล่แมลงและบำรุงพืช ซึ่งวิธีการผลิตแบบใหม่นี้
ช่วยให้คนในชุมชนสามารถลดต้นทุน
การผลิตได้มาก เช่น เดิมปลูกผลิตผลทาง
การเกษตรลงทุนปีละประมาณ 200,000 บาท
เมื่อปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตมาเป็นแบบอินทรีย์
ทำให้ช่วยลดต้นทุนการผลิตได้ถึงเท่าตัว คือ
ลงทุนไม่เกิน 100,000 บาท ตลอดจนสุขภาพ
ของคนในชุมชนดีขึ้น ไม่ต้องเสี่ยงอันตรายจาก
การใช้สารเคมี ขายของได้ราคาสูงขึ้น ตั้งราคา
ได้เอง ขณะเดียวกันการที่ในตำบลไม่มีร้านขาย
ปุ๋ยยา สารเคมี ทำให้คนในชุมชนค่อย ๆ ปรับตัว
ลดการใช้สารเคมีได้ง่ายขึ้นและบางส่วนสามารถ
เลิกใช้ได้ในที่สุด ประกอบกับการปรับวิธีการ
ปลูกจากพืชเชิงเดี่ยวมาเป็นแบบผสมผสาน
ทั้งหมด ทำให้ผลิตผลทางการเกษตรมีความ
หลากหลาย ซึ่งส่งผลให้ผลิตผลเหล่านั้น
เป็นที่ต้องการของตลาดหรือผู้บริโภคมากขึ้น
ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกรายย่อยของ
วิสาหกิจชุมชน ได้กล่าวไว้ว่า

“...ฉันแทบไม่ใช้สารเคมีเลย ตั้งแต่กลุ่มเล็กขายปุยยา ตอนแรกก็ว่าจะทำได้มัย เพราะติดแบบนั้นมาตลอด ก็ค่อย ๆ ปรับไปเรื่อย ๆ ได้ผลก็เอาของไปฝากขายก็ขายดีขึ้น ฉันคนปลูกเดี๋ยวนี้ก็ไม่ค่อยป่วย กินสนิทใจขึ้นเยอะ...” (สมาชิกรายย่อยของวิสาหกิจชุมชน คนที่ 8, สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2563)

1.3 ด้านการตลาด

การดำเนินการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชนมีการวางแผนการตลาด สำนวความต้องการของลูกค้า โดยให้ตัวแทนสมาชิกทำการสำรวจเป็นรายเดือน เดือนละ 1 ครั้ง โดยพิจารณาจากค่านิยมในการบริโภค วัฒนธรรม ประเพณี เทศกาลที่จัดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งในบริเวณตำบลท่าเสาและพื้นที่ใกล้เคียงมีความหลากหลายในเรื่องเชื้อชาติ อัตลักษณ์ มีทั้งคนไทย คนพม่า คนมอญและอื่นๆทำให้คณะกรรมการโดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายการตลาดต้องเข้าใจความหลากหลายเหล่านั้น และจัดเตรียมสินค้าให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของคนในพื้นที่ ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน คนที่ 3 ได้เล่าให้ฟังว่า

“...น้ำมันพืช ปลากระป๋อง ชูรส คนในแถบนี้ซื้อกัน เพราะเป็นคนพม่า มอญ ชอบกินผงชูรส และเค้าชอบซื้อห่อใหญ่ เพราะประหยัดเงินกว่าซื้อของเล็ก เราก็ต้องดูความต้องการเค้า ของดี ราคาสูงหน่อย

ขายง่ายกว่า หรืออย่างเค้ามียุคกาลอะไร ช่วงไหน ต้องใช้อุปกรณ์อะไรบ้าง เราก็ต้องหาซื้อล่วงหน้ามาไว้ให้เค้า พอเค้ามารั้งแรกแล้วเรามีขาย ที่นี้เค้าก็ไม่ไปซื้อที่อื่น ช่วงเวลาเทศกาลปีหน้าเค้าก็มาซื้อใหม่...” (คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน คนที่ 3, สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2563)

1.4 ด้านการบริหารกลุ่ม

การบริหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชนมีคณะกรรมการกลุ่ม ซึ่งมาจากการเลือกตั้งทุก 4 ปี ประกอบด้วย ตำแหน่งประธาน รองประธาน เற்றுณิก เลขาณูการ ฝ่ายตรวจสอบ ฝ่ายการตลาด ฝ่ายสถานที่ ฝ่ายบริการ และที่ปรึกษา ทั้งหมดรวม 15 คน โดยการบริหารกลุ่มให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการและสมาชิกทุกคน นับตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ สำนวสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน การร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ตอบแทนตามศักยภาพและการทุ่มเทแรงกายแรงใจให้กับกลุ่ม รวมถึงการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ พัฒนาการดำเนินงาน ซึ่งแนวทางหลักในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานภายในกลุ่ม คือ การพูดคุยปรึกษาหารือการแนะนำการประนีประนอมและให้โอกาสสมาชิกได้ปรับตัวแก้ไขข้อผิดพลาดของตนเอง ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน คนที่ 5 ได้กล่าวไว้ว่า

“...มีการประชุมทุกเดือน เดือนละครั้ง เกี่ยวกับเรื่องรายรับ รายจ่าย ผู้จัดการจะต้องรายงานว่ามีปัญหาอะไรมั๊ย คนงานมีปัญหามั๊ย สมาชิกมีปัญหามั๊ย เช่น มีปัญหาจากพนักงานในร้าน เราก็จะเรียกพนักงานมาคุย ใช้การพูดคุยเป็นหลัก และประชุมใหญ่ 1 ครั้ง เพื่อฟังความคิดเห็นของสมาชิกทั้งหมด ตัวแทนแต่ละหมู่บ้านเข้าร่วมประชุม ให้เงินปันผล และจัดงานปีใหม่ให้ด้วย จับสลากรับรางวัล ทุกคนได้หมด...” (คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน คนที่ 5, สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2563)

1.5 ด้านแรงงาน

จากการลงพื้นที่ของผู้วิจัยเพื่อสังเกตการทำงานในร้านค้าชุมชนและร่วมพูดคุยกับทุกคนทั้งที่เป็นคณะกรรมการและเจ้าหน้าที่ในร้านค้าชุมชน เห็นได้อย่างชัดเจนจากอากัปกริยา สีหน้า ท่าทาง การแสดงออก และพฤติกรรมโดยรวมว่า แรงงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชนเป็นผู้ที่มีทักษะความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดการในร้านค้า แม้ว่าพวกเขาจะไม่เคยค้าขายหรือไม่เคยเป็นผู้ประกอบการก็ตาม กล่าวคือ เป็นเกษตรกรที่พัฒนาเป็นผู้ประกอบการจากการเรียนรู้ พัฒนาทักษะความรู้ความสามารถ มีการอบรม ศึกษาดูงาน ประกอบกับสมาชิกมีทัศนคติที่ดี ตั้งใจ แน่วแน่ กล้าทำ เห็นปัญหาแล้วรู้สึกท้อแท้ ไม่ใช่รู้สึกย่อท้อ และการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีเป้าหมายร่วมกัน ในการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ในชุมชน ใช้หลักเพิ่มรายได้

ลดรายจ่าย สร้างระบบเศรษฐกิจแบบครบวงจร ยิ่งทำให้ทุกคนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน มีความสามัคคี ตลอดจนมีความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน คนที่ 1 ได้กล่าวไว้ว่า

“...กลุ่มเราทั้งตัวคณะกรรมการและสมาชิกทุกคนเริ่มจากคนไม่รู้อะไรเกี่ยวกับการค้าขาย เพราะทุกคนปลูกผักปลูกผลไม้ แต่ด้วยปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้เราต้องกลับมา คิดพัฒนาชุมชนเรา พัฒนาเรียนรู้ไปเรื่อย ๆ รู้สึกท้อแท้ และลงมือทำ เรียนรู้ผิดถูก แก้ปัญหากันไปจนมาถึงทุกวันนี้ เราไม่ได้มองว่ามันเป็นหน้าที่ของใครคนใดคนหนึ่ง แต่ทุกคนมีความรับผิดชอบหมด มีส่วนร่วมหมด รู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน...” (คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน คนที่ 1, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2563)

1.6 ด้านการประสานความร่วมมือ

การดำเนินการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชนมีการประสานงานอย่างต่อเนื่องระหว่างภาครัฐและภาคส่วนอื่น ๆ รวมถึงมีการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อขยายกำลังการผลิตและขยายโอกาสต่าง ๆ เช่น การแลกเปลี่ยนสินค้า ซื้อสินค้าระหว่างกัน เพื่อนำไปขาย เนื่องจากในแต่ละพื้นที่ทำการผลิตพืชผลทางการเกษตรและอื่น ๆ ต่างชนิดกัน และแลกเปลี่ยนกันในเรื่องขององค์ความรู้และเทคโนโลยีที่ใช้ในร้านค้า อีกส่วนหนึ่งมีการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล กรมส่งเสริม

การเกษตร กระทรวงพาณิชย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน รวมถึงภาคเอกชน บริษัท ปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) (SCG) ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า

“...มีเครือข่ายที่เป็นชุมชนด้วยกัน คือ ตำบลด่านมะขามเตี้ย ตำบลหนองโรง และอำเภอเลาขวัญ มีการส่งสินค้าเปลี่ยนสินค้ากัน และซื้อสินค้าเราไปขายในร้านค้าชุมชนของเค้าด้วย มีการแลกเปลี่ยนความรู้เรื่องเทคโนโลยีที่ใช้ในร้านค้า เช่น บาร์โค้ดการใช้โปรแกรม...” (คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน คนที่ 2, สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2563)

2. ปัญหาอุปสรรคในการจัดการวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชน

การจัดการวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชน ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ในภาพรวมกลุ่มไม่มีปัญหาทางการเงิน เนื่องจากมีเงินทุนของตนเองจำนวนมาก ส่วนด้านอื่น ๆ มีปัญหาอุปสรรค ดังนี้

2.1 ด้านการผลิต

ปัญหาอุปสรรค คือ ไม่มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในกระบวนการผลิต ไม่มีการควบคุมกำกับติดตามการผลิตอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง อาศัยความไว้นื้อเชื่อใจต่อกัน และสินค้าที่วางขายส่วนใหญ่หากเป็นสินค้าที่สมาชิกนำมาฝากขายจะเป็นของสด ไม่ได้ผ่านการแปรรูปหรือ

พัฒนาใด ๆ ใส่ไว้ในถุงพลาสติก ทำให้สินค้าไม่น่าดึงดูดใจ บรรจุภัณฑ์ขาดเอกลักษณ์และความทันสมัย รวมถึงไม่มีการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านดั้งเดิมสอดแทรกไว้ในตัวสินค้า ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนได้ให้ความคิดเห็นไว้ว่า

“...สินค้าไม่เด่นเป็นเอกลักษณ์ ขยาย ๆ เหมือนกันหมด...” (คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน คนที่ 3, สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2563)

2.2 ด้านการตลาด

การจัดสถานที่จัดจำหน่ายสินค้า ภูมิทัศน์ทัศนียภาพ สิ่งปลูกสร้างไม่สวยงาม ไม่โดดเด่น ไม่มีเอกลักษณ์ หรือไม่สะดุดตาน่าสังเกต ถนนหน้าร้านค้าไม่มีการซ่อมบำรุง หากมีน้ำขังหรือฝนตกจะทำให้ถนนลื่นและหึ่ง ห้องน้ำไม่สะอาดและชำรุด ส่วนสินค้าไม่มีการจัดระเบียบแยกประเภท ไม่มีการคัดแยกของที่เน่าเสียออกจากถุงเดียวกัน ทำให้ผู้ซื้อไม่ต้องการซื้อสินค้านั้น และไม่ทำป้ายโฆษณา ป้ายบอกชื่อสถานที่ให้โดดเด่นหรือมีเอกลักษณ์ รวมถึงมีช่องทางการตลาดน้อย เนื่องจาก ณ ปัจจุบันมีหน้าร้านเพียงแห่งเดียว ดังความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคน ที่ได้กล่าวไว้ว่า

“...สิ่งที่ต้องปรับปรุง คือ ภูมิทัศน์ทัศนียภาพ ถนนไม่ดี ห้องน้ำไม่ดี สินค้าไม่จัดระเบียบให้ดี ข้อดี ติดถนนใหญ่ แต่ไม่ทำป้ายโฆษณา สถานที่ให้เป็นที่น่าสังเกตง่าย มีเอกลักษณ์...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคน, สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2563)

2.3 ด้านการบริหารกลุ่ม

ไม่มีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ง่ายต่อการสืบค้น ไม่มีการเผยแพร่ การดำเนินงานของศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้า ชุมชน องค์ความรู้ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน และข้อมูล ต่าง ๆ ในรูปแบบของคู่มือ หนังสือ วิดีทัศน์ เว็บไซต์ หรือการเผยแพร่ในรูปแบบอื่น ๆ ดัง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นคณะกรรมการวิสาหกิจ ชุมชน คนที่ 2 ได้กล่าวไว้ว่า

“...เรายังไม่ได้รวบรวมของพวกนี้ไว้ ให้เป็นระบบ พวกเอกสารก็เก็บไว้เฉพาะ ที่ประธานกับผู้จัดการ...” (คณะกรรมการ วิสาหกิจชุมชน คนที่ 2, สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2563)

2.4 ด้านแรงงาน

ประสบกับปัญหาความขัดแย้งกันระหว่าง คนในกลุ่ม โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ที่ประจำอยู่ ร้านค้ามีการแสดงความไม่พอใจ เมื่อมีคนขาดงาน หรือมาทำงานสาย และเจ้าหน้าที่บางครั้งให้บริการแก่ผู้ซื้อไม่ค่อยสุภาพ เช่น ไม่ยิ้มแย้ม แสดงสีหน้าไม่พอใจ รวมถึงมีการโต้แย้งกัน ระหว่างเจ้าหน้าที่และสมาชิกกลุ่มที่นำของ มาฝากขาย เรื่องการจดบันทึกจำนวนของสินค้า ที่ขายได้และที่เหลืออยู่ไม่ครบตามจำนวน ที่สมาชิกนำมาฝากขาย ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นสมาชิกรายย่อยของวิสาหกิจชุมชน คนที่ 5 ได้เล่าให้ฟังว่า

“...ปัญหาการให้บริการ การต้อนรับ ไม่ยิ้มแย้ม หน้าบูด พนักงานมีกระแนะ กระแหน่กันบ้างเวลาใครขาดงานหรือ มาสาย...” (สมาชิกรายย่อยของวิสาหกิจชุมชน คนที่ 5, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2563)

2.5 ด้านการประสานความร่วมมือ

สมาชิกร้านค้าชุมชนมีจำนวน 607 คน มา จาก 11 หมู่บ้าน แต่ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมกับ กลุ่มเป็นหลัก มีจำนวน 3 หมู่ คือ หมู่ 7 หมู่ 8 และหมู่ 11 ส่วนหมู่อื่น ๆ มีส่วนร่วมไม่มากนัก ส่วนเครือข่ายที่เป็นหน่วยงานภายนอก ไม่ได้ เข้ามาสนับสนุนงบประมาณ องค์ความรู้ และ วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต่าง ๆ ตั้งแต่เริ่มต้นก่อตั้ง กลุ่มวิสาหกิจชุมชน แต่เข้ามาเมื่อกลุ่ม ดำเนินงานประสบความสำเร็จแล้ว ดังผู้ให้ข้อมูล สำคัญซึ่งเป็นคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน คนที่ 2 ได้กล่าวไว้ว่า

“...ตอนรวมกลุ่มกันไม่มีหน่วยงานรัฐ เข้ามาช่วย ชาวบ้านคิดทำกันเอง หน่วยงาน พวกนี้เข้ามาตอนเราทำเป็นรูปเป็นร่าง ตอนที่เราสำเร็จประกวดได้ที่ 1 แล้วจึงเข้า มาเยอะขึ้น เช่น อบต. ตลาดหลักทรัพย์ กรมส่งเสริมการเกษตร แต่เงินที่มาเสริม ก็ดีทำให้เราทำงานได้ง่ายขึ้น...” (คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน คนที่ 2, สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2563)

3. แนวทางการจัดการวิสาหกิจชุมชน ให้มีความมั่นคงและยั่งยืน

แนวทางการจัดการวิสาหกิจชุมชนให้มีความมั่นคงและยั่งยืนต่อไป ซึ่งเกิดจากคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนและสมาชิกกลุ่มร่วมกัน ให้ข้อเสนอ มีรายละเอียดดังนี้

3.1 ด้านการเงิน

วิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้า ชุมชนมีจุดเด่นหนึ่ง คือ เรื่องความเข้มแข็ง ทางด้านการเงิน โดยมีกองทุนเป็นของตนเอง

ไม่ต้องพึ่งพาแหล่งเงินทุนจากภายนอก เพียงแค่ทุกคนนำสินค้ามาฝากขายและอุดหนุนซื้อสินค้าในร้านค้าชุมชนเท่านั้น ซึ่งแนวทางนี้จะทำให้เกิดความยั่งยืน นอกจากนั้น สิ่งที่เราควรพัฒนาเพิ่มเติมคือ นำเงินส่วนนี้ไปต่อยอด สร้างผลกำไร และขยายเป็นกองทุนระดับอำเภอ และจังหวัด เนื่องจากปัจจุบันมีกองทุนเฉพาะในระดับตำบล โดยได้จากผลกำไรร้อยละ 15 นำมาไว้ในกองทุนนี้ เพื่อนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชุมชนทุกด้าน เช่น ระบบการศึกษา สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน คนที่ 1 ได้กล่าวไว้ว่า

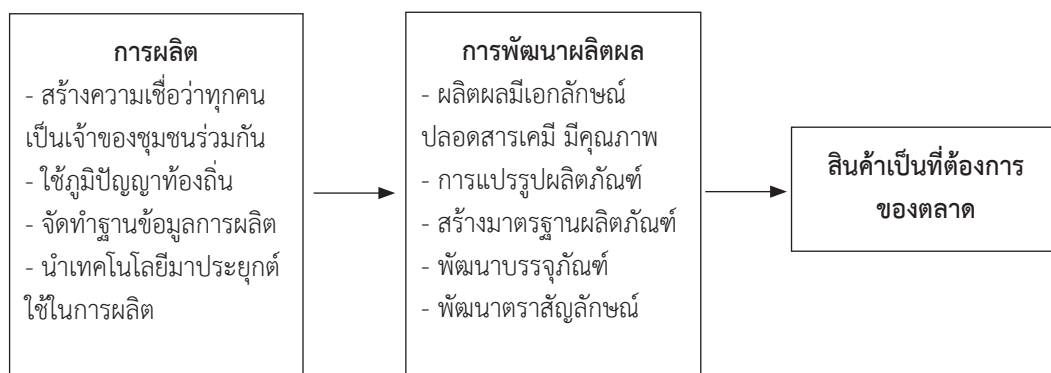
“...ต้องการนำเงินส่วนนี้ไปต่อยอดสร้างผลกำไร กองทุนที่เราตั้งขึ้น ตอนนี้เรามีกองทุนเฉพาะในระดับตำบล ได้จากผลกำไรร้อยละ 15 นำมาใส่กองทุนนี้สุดท้ายมันจะกลับมาพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชุมชนทุกด้าน เช่น ระบบการศึกษา สังคม

สิ่งแวดล้อม ดังนั้น ถ้าเรามีเงิน ไม่ต้องแบมือไม่ต้องรอเงื่อนไขต่าง ๆ เรากำหนดเอง สร้างเงื่อนไข กฎ กติกาเราเอง การทำงานมันก็คล่องตัว หน่วยงานรัฐที่เข้ามา มีเงื่อนไขทั้งหมดงบประมาณที่ให้มาต้องทำอันนี้นะ อันนั้นก็ได้ อันนี้ก็ไม่ได้ แต่ถ้าเราระดมทุนของเราเอง ทุกบาททุกสตางค์คนในชุมชนได้ประโยชน์ทั้งหมด แล้วมีเงินหมุนเวียน เศรษฐกิจจะเป็นยังไง ประเทศจะเป็นยังไง ตลาดโลกจะเป็นยังไงเราก็อยู่ได้...” (คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน คนที่ 1, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2563)

3.2 ด้านการผลิต

แนวทางการจัดการด้านการผลิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชนในภาพรวม ดังปรากฏในแผนภาพที่ 1 ดังนี้

แผนภาพที่ 1 แนวทางการจัดการด้านการผลิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชน

ที่มา: จากการเก็บรวบรวมข้อมูลของคณะผู้วิจัย

จากแผนภาพข้างต้น เริ่มจากการสร้างทัศนคติ ความเชื่อร่วมกันของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนว่า ทุกคนเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน ตั้งแต่กระบวนการผลิต แปรรูป และตลาด คณะกรรมการร่วมกับหน่วยงานภายนอกให้ความรู้หรือคอยเป็นที่ปรึกษาในเรื่องที่สมาชิกวิสาหกิจชุมชนยังไม่มีความชำนาญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาสร้างผลิตภัณฑ์ สร้างมาตรฐาน พัฒนาบรรจุภัณฑ์ พัฒนาตราสัญลักษณ์โดยใช้โลโก้เดียวกันทั้งหมด รวมถึงระบบโปรแกรมที่สามารถเชื่อมโยงการผลิตและการขายได้ทั้งระบบ เพื่อให้ผลผลิตมีความน่าสนใจ มีเอกลักษณ์โดดเด่น มีบรรจุภัณฑ์สวยงามทันสมัย ได้มาตรฐานคุณภาพ ตลอดจนมีการจัดทำระบบข้อมูลการผลิตพืช ผัก ผลไม้ และผลิตผลอื่น ๆ ของสมาชิก เมื่อแสมกันเครื่องบาร์โค้ดสามารถทราบข้อมูลเหล่านี้ได้อย่างครบถ้วน ประกอบกับสร้างมาตรฐานของสินค้าร่วมกันระหว่างสมาชิก เพื่อให้สินค้าของร้านค้าชุมชนเป็นที่น่าเชื่อถือเรื่องมาตรฐานคุณภาพ ตลอดจนมีการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาประยุกต์ใช้ในกระบวนการผลิต โดยอาจเป็นเครื่องมือเครื่องมือนานาภูมิปัญญาท้องถิ่น มาผสมผสาน เพื่อลดการใช้แรงงาน ลดต้นทุนการผลิต และได้ผลผลิตที่ดีมีคุณภาพมากขึ้น ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ คนที่ 1 ได้กล่าวไว้ว่า

“...กิจกรรมที่เค้าควรทำเพิ่ม คือการผลิตให้ได้ตามมาตรฐานการรับรอง เพื่อจำหน่ายสินค้าในตลาดที่ใหญ่กว่านี้ เช่น ห้างสรรพสินค้า...” (เจ้าหน้าที่หน่วยงาน

ภาครัฐ คนที่ 1, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2563)

3.3 ด้านการตลาด

การพัฒนาโปรแกรมเกี่ยวกับการซื้อขายสินค้าทั้งระบบ ทั้งเรื่องสต็อกสินค้าในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด บาร์โค้ดสินค้า ระบบการเงินบัญชี รายรับ รายจ่าย สามารถบันทึกรายการแบบ online และตามเวลาจริง (real time) ตรวจสอบติดตามสถานะของข้อมูล และวิเคราะห์รายงานได้ ซึ่งโปรแกรมดังกล่าวเชื่อมโยงกับการวางแผนการผลิต การวางแผนระบบโลจิสติกส์ โดยชุมชนอื่น ๆ สามารถนำไปเป็นแบบอย่างได้

เพิ่มบทบาทใหม่เป็นศูนย์กระจายสินค้าจังหวัด และทำตลาดสินค้าออนไลน์ ทำแอปพลิเคชัน เว็บไซต์ หรือแม้กระทั่งตลาดต่างประเทศ และการตลาดมีระบบชัดเจนขึ้น ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ กล่าวคือ ให้สมาชิกที่นำของมาฝากขายทำตาม order ที่ร้านค้าชุมชนสั่ง เพราะมีข้อมูลในชุมชนที่วิเคราะห์ไว้เบื้องต้นแล้ว ทำให้คณะกรรมการสามารถจัดสรรให้แต่ละกลุ่มแต่ละครัวเรือนผลิตอะไร จำนวนเท่าไรได้อย่างแม่นยำ ซึ่งส่งผลให้เศรษฐกิจฐานรากมีความเข้มแข็ง ทุกคนสามารถเข้ามาถือหุ้นเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ผลผลิต และกำหนดราคาขายเองได้

นอกจากนั้น ควรมีการปรับปรุงสถานที่จำหน่ายสินค้าให้มีเอกลักษณ์ ปรับปรุงทัศนียภาพโดยรอบให้สวยงามโดดเด่น สามารถสังเกตได้ง่าย ปรับปรุงพื้นถนนไม่ให้เป็นหลุมเป็นบ่อ ซ่อมแซมห้องน้ำที่ชำรุด ทำความสะอาด

ห้องน้ำอยู่เสมอ และคัดแยกสินค้า จัดระเบียบสินค้าแต่ละประเภท ตรวจตราสินค้าเป็นระยะ หากพบว่าเน่าเสียควรแยกออกทันที รวมถึงจัดทำป้ายวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตร ร้านค้าชุมชนให้โดดเด่น ชัดเจน สวยงาม มีเอกลักษณ์ สะดุดตา เพื่อให้คนทั่วไปสังเกตเห็นได้ง่าย ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน คนที่ 1 ได้กล่าวไว้ว่า

“...ปรับปรุงทัศนียภาพ ทำโลโก้ขึ้นมาให้ทุกศูนย์ใช้โลโก้เดียวกันหมด...” (คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน คนที่ 1, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2563)

3.4 ด้านการบริหารกลุ่ม

ผู้นำควรพัฒนาสมาชิกวิสาหกิจชุมชนและคนในชุมชน โดยการทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง จัดทำข้อมูลอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรมว่า การเข้าร่วมเป็นสมาชิกวิสาหกิจและนำของมาฝากขายในร้านค้าชุมชนจะก่อให้เกิดผลประโยชน์อย่างไรบ้าง และต้องปลูกฝัง หล่อหลอมให้คนเหล่านั้นพัฒนาศักยภาพของตนเองเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อย่างต่อเนื่อง

นอกจากนั้น ควรพัฒนาการจัดการความรู้ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และจัดเก็บความรู้นั้นอย่างเป็นระบบ สามารถสืบค้น และเผยแพร่ได้ในหลากหลายช่องทาง ทั้งความรู้จากการถอดบทเรียนของวิสาหกิจชุมชน ศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชน ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน ผลิตผลที่สำคัญของพื้นที่ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน และวัฒนธรรม ประเพณีสำคัญของคนหลากหลายเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ในพื้นที่

เป็นต้น ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน คนที่ 1 ได้กล่าวไว้ว่า

“...หัวใจสำคัญในการบริหารกลุ่ม คือ แก่นน้ำต้องมีความเสียสละ ห่มเท มีความโปร่งใส และมีการจัดสรรผลประโยชน์อย่างยุติธรรม ไม่ใช่คนทำงานทุกคนจะได้เท่ากัน ถ้าใครทำงานได้ดี ตั้งใจ ทำงานเต็มที่ เราก็ให้โบนัสเค้ามากกว่า ก็เหมือนกัน ถ้าสมาชิกเข้าร่วม คุณก็ได้รับผลประโยชน์ แต่ถ้าไม่เข้าร่วมก็ไม่ได้รับผลประโยชน์ แต่การเข้ามาแล้วได้รับผลประโยชน์คุณก็ต้องพัฒนาตนเอง ซึ่งผู้นำก็ต้องรู้จักพัฒนาคนโดยเอาประโยชน์เป็นตัวล่อ ถ้าคุณต้องการผลประโยชน์คุณต้องทำอะไรบ้าง เราสามารถเปลี่ยนแปลงคนจากไม่มีอะไรเลย ได้แต่แบมือขอ มาเป็นคนที่มีพร้อมและรู้จักให้กลับคืนมายังสังคม รู้สึกภาคภูมิใจมาก มีศักดิ์ศรี...” (คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน คนที่ 1, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2563)

3.5 ด้านแรงงาน

ควรสร้างวัฒนธรรมองค์กรให้ทุกคนรักสามัคคีกัน ประสานความร่วมมือกันได้ เพิ่มทักษะในการทำงานเป็นทีม ปลูกฝังทัศนคติที่ดีในการทำงาน และปรับทัศนคติในการมองเพื่อนร่วมงาน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายสามารถทำงานร่วมกันได้ รวมถึงปลูกฝัง ปรับอุปนิสัย พฤติกรรมการบริการ ทั้งการแต่งกาย ความสะอาด สีน่ายิ้มแย้มแจ่มใส แวตตาเป็นมิตร กริยาท่าทางอ่อนน้อม และการพูดจาที่สุภาพ อ่อนโยน น้ำเสียงนุ่มนวล ชัดเจน ซึ่งพฤติกรรมที่ดีย่อมสร้างความสุขให้กับตนเอง เพื่อนร่วมงาน

และผู้ที่มีารับบริการ ตลอดจนมีการตรวจสอบรายการสินค้าที่นำมาฝากขายในร้านค้าชุมชนอย่างน้อย 2 คน เพื่อยืนยันซึ่งกันและกัน และนำระบบอิเล็กทรอนิกส์เข้ามาใช้ในการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาการจดบันทึกจำนวนสินค้าผิดพลาด ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นสมาชิกรายย่อย คนที่ 6 ได้กล่าวไว้ว่า

“...เจ้าหน้าที่ในร้านค้าควรปรับปรุงเรื่องการให้บริการต้องยิ้มแย้มหน่อย หน้าตาบูดบึ้ง พูดจาสุภาพขึ้น และจดบันทึกของที่นำมาฝากขายให้ถูกต้อง แม่นยำ...” (สมาชิกรายย่อย คนที่ 6, สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2563)

3.6 ด้านการประสานความร่วมมือ

พัฒนาการมีส่วนร่วมของสมาชิกในตำบลท่าเสาทั้ง 11 หมู่ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชนอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะกรรมการควรมาจากตัวแทนทั้ง 11 หมู่ เพื่อให้เกิดความรู้สึกรถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน และประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพิ่มขึ้น ทั้งด้านองค์ความรู้ วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยี การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการตลาด เพื่อตอบโจทย์เป้าหมายที่วางไว้ในอนาคตเรื่องการขยายศูนย์ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด ตลอดจนพัฒนาผลักดันให้ทุกตำบลจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนทั้งหมด เพื่อสร้างระบบเครือข่ายเชื่อมโยงทั้งหมด ซึ่งจะส่งผลให้ทุกพื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน

คนที่ 1 ได้กล่าวไว้ว่า

“...คาดว่าทุกตำบลจะให้เค้าจัดเป็นวิสาหกิจทั้งหมด สร้างระบบเครือข่ายเชื่อมโยงทั้งหมด...” (คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน คนที่ 1, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2563)

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ 1. การจัดการวิสาหกิจชุมชน ศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชน 2. ปัญหาอุปสรรคในการจัดการวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชน และ 3. แนวทางการจัดการวิสาหกิจชุมชนให้มีความมั่นคงและยั่งยืน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. การจัดการวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชน

การจัดการวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชน ประกอบด้วย (1) ด้านการเงิน (2) ด้านการผลิต (3) ด้านการตลาด (4) ด้านการบริหารกลุ่ม (5) ด้านแรงงาน และ (6) ด้านการประสานความร่วมมือ สามารถสรุปและอภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

1.1 ด้านการเงิน

การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชนมีการระดมทุนเพื่อซื้อสินค้านำมาขายและรับฝากขายสินค้าทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน โดยเน้นรับฝากขายเป็นหลัก ผู้ที่นำมาฝากขายสามารถ

ตั้งราคาเองได้ โดยปัจจุบันมีจำนวนการถือหุ้นของสมาชิก จำนวน 56,225 หุ้น เป็นเงิน 5,622,500 บาท มีสมาชิกทั้งหมด 607 คน ซึ่งกลุ่มไม่ได้เป็นหนี้ ไม่ต้องกู้ยืมเงิน หรือขอสินเชื่อจากแหล่งเงินทุนภายนอก ส่วนสมาชิกกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้น ลดรายจ่าย ไม่เป็นหนี้สิน และมีเงินออม โดยสอดคล้องกับแนวคิดของ Seree Pongpit (2002) ที่ได้อธิบายไว้ว่าการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนนำไปสู่การสร้างรากฐานให้ชุมชนเข้มแข็ง มีรายได้ มีสวัสดิการ มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และเมื่อใดก็ตามที่ชุมชนอยู่รอด ย่อมส่งผลให้ประเทศชาติอยู่รอดเช่นกัน

1.2 ด้านการผลิต

การดำเนินการด้านการผลิตสามารถช่วยลดต้นทุนการผลิตได้ โดยให้ความสำคัญกับการผลิตแบบอินทรีย์ การปลูกพืชแบบผสมผสาน แต่ไม่มีการนำเทคโนโลยีมาปรับใช้ในการผลิตมากนัก ทั้งนี้การผลิตสามารถผลิตได้ในปริมาณที่เพียงพอกับความต้องการของลูกค้าในชุมชนและคนภายนอกชุมชน เนื่องจากมีการวิเคราะห์ความต้องการในการอุปโภคและบริโภคระดับครัวเรือนเป็นระยะ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Siriwan Sereerat, Somchai Hiranyakiti and Thanawat Tangsinsapsiri (2007) ที่อธิบายไว้ว่า การวางแผน วิเคราะห์ สรรวจสภาพแวดล้อม การพยากรณ์สถานการณ์ในอนาคต การกำหนดการใช้ทรัพยากร การทบทวนและปรับเปลี่ยนสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป จะนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

1.3 ด้านการตลาด

การดำเนินการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชนมีการวางแผนการตลาด สรรวจความต้องการของลูกค้า เพื่อสามารถปรับตัวเรื่องการผลิต การขาย และการฝากขายได้ทันกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ส่วนการจำหน่ายสินค้ามีเฉพาะวางขายหน้าร้านเท่านั้น ยังไม่ได้ทำการค้าผ่านระบบออนไลน์ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Suthida Changprachak (2016) ทำการวิจัยเรื่องการจัดการวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มซอสพริกป่าปู ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า การจัดการวิสาหกิจชุมชนด้านการตลาด สถานที่จัดจำหน่ายคือ ตลาดชุมชนเพื่อบริโภคกันเองภายในชุมชน ทำให้ยอดขายไม่สูง ดังนั้นจึงได้เพิ่มช่องทางการตลาดจากการได้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายการทำงานด้านผลิตภัณฑ์ OTOP ของพัฒนาชุมชนอำเภอ เทศบาลตำบล และองค์การบริหารส่วนจังหวัด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการประสานความร่วมมือด้านการตลาดกับภาคส่วนต่าง ๆ ถือเป็นช่องทางหรือโอกาสที่ดีในการหาตลาดใหม่ ๆ ทำให้สามารถจำหน่ายสินค้าได้เพิ่มขึ้นจากเดิม

1.4 ด้านการบริหารกลุ่ม

การบริหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชนมีคณะกรรมการกลุ่มซึ่งมาจากการเลือกตั้งทุก 4 ปี โดยการบริหารกลุ่มให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการและสมาชิกทุกคน มีการพูดคุย

ปรึกษาหารือกัน ประกอบกับกลุ่มมีผู้นำที่ดี โดยทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่สมาชิก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Fayol (as cited in Robbins, 1993) ที่เชื่อว่า การบริหารงาน จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญกับผลประโยชน์องค์การ มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า มีความคิดริเริ่มใหม่ ๆ เพื่อพัฒนากลุ่มให้เข้มแข็งและยั่งยืน เป็นผู้มีภูมิปัญญาและความเชี่ยวชาญในการผลิต ประกอบกับสามารถคัดสรรวัตถุดิบที่มีคุณภาพ ตัดวงจรการใช้สารเคมี โดยยกเลิกกลุ่มปุ๋ยยารวมถึงมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่สมาชิก ตลอดจนมีความสามารถในการกำหนดกลยุทธ์ของกลุ่ม โดยวิเคราะห์ตนเองอย่างสม่ำเสมอ และวางแผนเพื่อรุก รับ ปรับ ถอยได้อย่างทันทั่วทั้งที่

1.5 ด้านแรงงาน

เจ้าหน้าที่มีทักษะความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดการในร้านค้า แม้ว่าจะไม่เคยค้าขายหรือไม่เคยเป็นผู้ประกอบการก็ตาม มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีเป้าหมายร่วมกันในการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งพากันเองได้ในชุมชน ใช้หลักเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย สร้างระบบเศรษฐกิจแบบครบวงจร ยิ่งทำให้ทุกคนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน มีความสามัคคี ตลอดจนมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Fayol (as cited in Robbins, 1993) ที่มองว่า ในการดำเนินงานขององค์การ เจ้าหน้าที่ในองค์กรนั้นต้องมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ ถึงจะสามารถทำให้การบริหารงานสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้วางไว้

1.6 ด้านการประสานความร่วมมือ

การดำเนินงานมีการประสานงานอย่างต่อเนื่องระหว่างภาครัฐและภาคส่วนอื่น ๆ รวมถึงมีการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อขยายกำลังการผลิตและขยายโอกาสต่าง ๆ เช่น การแลกเปลี่ยนสินค้า ซื้อสินค้าระหว่างกัน เพื่อนำไปขาย และแลกเปลี่ยนกันในเรื่องขององค์ความรู้และเทคโนโลยีที่ใช้ในร้านค้า อีกส่วนหนึ่งมีการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง รวมถึงภาคเอกชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Jakraphong Naulchuen (2017) ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ศึกษากรณี วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครพนม และจังหวัดสกลนคร ผลการวิจัยพบว่า การสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า เพื่อขยายกำลังการผลิตและขยายโอกาสต่าง ๆ เป็นสิ่งสำคัญ

2. ปัญหาอุปสรรคในการจัดการวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชน

ในภาพรวมกลุ่มไม่มีปัญหาทางด้านการเงิน เนื่องจากมีเงินทุนของตนเองจำนวนมาก ส่วนด้านอื่น ๆ มีปัญหาอุปสรรค ดังนี้

2.1 ด้านการผลิต

ไม่มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาประยุกต์ใช้ ในกระบวนการผลิต ไม่มีการควบคุม กำกับติดตามการผลิตอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง อาศัยความไว้วางใจต่อกัน และสินค้าที่วางขายส่วนใหญ่ หากเป็นสินค้าที่สมาชิกนำมาฝากขาย จะเป็นของสด ไม่ได้ผ่านการแปรรูปหรือพัฒนาใด ๆ ทำให้สินค้าไม่น่าดึงดูดใจ บรรจุภัณฑ์

ขาดเอกลักษณ์และความทันสมัย รวมถึงไม่มีการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านดั้งเดิมสอดแทรกไว้ในตัวสินค้า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Thongphon Promsaka Na Sakolnakorn and Utit Sungkharat (2013) ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเขตลุ่มทะเลสาบสงขลา ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ได้แก่ การผลิต การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการออกแบบผลิตภัณฑ์ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากสมาชิกกลุ่มซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรไม่มีความเชี่ยวชาญ ชำนาญในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในกระบวนการผลิตต่าง ๆ มักใช้วิธีการปลูก บำรุง รักษา เก็บเกี่ยวตามวิถีปฏิบัติของบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมา ผสมผสานกับความเชื่อและค่านิยมในแต่ละยุคสมัย รวมถึงขาดความรู้ในการพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์ บรรลุภัณฑ์ต่าง ๆ

2.2 ด้านการตลาด

การจัดสถานที่จัดจำหน่ายสินค้า ภูมิทัศน์ทัศนียภาพ สิ่งปลูกสร้างไม่สวยงาม ไม่โดดเด่น ไม่มีเอกลักษณ์ หรือไม่สะดุดตาน่าสังเกต ถนนขรุขระ ห้องน้ำชำรุด ส่วนสินค้าไม่มีการจัดระเบียบแยกประเภทให้ดี และไม่ทำป้ายโฆษณา ป้ายบอกชื่อสถานที่ให้เป็นที่สังเกตได้ง่าย มีเอกลักษณ์ รวมถึงมีช่องทางการตลาดไม่หลากหลาย เนื่องจาก ณ ปัจจุบันมีหน้าร้านเพียงแห่งเดียว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Yaothida Rattanaphonsen (2014) ทำการวิจัยเรื่อง ชีตความสามารถการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย ผลการ

วิจัยพบว่า วิสาหกิจชุมชนยังมีจุดอ่อน ได้แก่ ขาดช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้า โดยมีช่องทางเดียว คือ นำสินค้าไปวางขายในร้าน OTOP ของตำบลเท่านั้น

2.3 ด้านการบริหารกลุ่ม

ไม่มีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ง่ายต่อการสืบค้น ไม่มีการเผยแพร่การดำเนินงานของศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชน องค์กรความรู้ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน และข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Suthida Changprachak (2016) ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มขอสหกริปป่าพุ ตำบลบางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มมีความสามารถในการจัดการความรู้ โดยรวบรวมข้อมูลและจัดเก็บในรูปของแผ่นโปสเตอร์ แผ่นพับ วิดีทัศน์ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากสมาชิกของศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชนไม่ได้รับการส่งเสริมเกี่ยวกับองค์ความรู้ในการจัดการความรู้จากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ทำให้องค์ความรู้ต่าง ๆ ไม่ได้ถูกจัดการ รวบรวม จัดเก็บ เผยแพร่อย่างเป็นระบบ

2.4 ด้านแรงงาน

ประสบกับปัญหาความขัดแย้งกันระหว่างคนในกลุ่ม และเจ้าหน้าที่บางครั้งให้บริการแก่ผู้ซื้อไม่ดี เช่น ไม่ยิ้มแย้ม แสดงสีหน้าไม่พอใจ รวมถึงมีการโต้แย้งกันระหว่างเจ้าหน้าที่และสมาชิกกลุ่มที่นำของมาฝากขาย สอดคล้องกับ

งานวิจัยของ Piyada Bhisalbutra (2018) ทำการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปราจีนบุรี ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาของการจัดการวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ สมาชิกขาดความร่วมมือ ความสามัคคีขัดแย้งกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากขาดการปลูกฝังวัฒนธรรมองค์กรให้ทุกคนรัก สามัคคีกัน ประสานความร่วมมือกันได้ ขาดการพัฒนาความเชื่อที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น (mindset) และขาดการพัฒนาทักษะในการทำงานเป็นทีม รวมถึงขาดการตรวจสอบสินค้าที่เป็นระบบและมีความละเอียดรอบคอบยิ่งขึ้น

2.5 ด้านการประสานความร่วมมือ

สมาชิกร้านค้าชุมชนมีจำนวน 607 คนมาจาก 11 หมู่บ้าน แต่ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมกับกลุ่มเป็นหลัก มีจำนวน 3 หมู่ คือ หมู่ 7 หมู่ 8 และหมู่ 11 ขณะที่เครือข่ายที่เป็นหน่วยงานภายนอกไม่ได้เข้ามาสนับสนุนงบประมาณองค์ความรู้ และวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นตั้งแต่เริ่มต้นก่อตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มักเข้ามาเมื่อกลุ่มดำเนินงานประสบความสำเร็จแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Jiraporn Mahain, Arunee Phungwattananukul, Thitinan Pongkachang and Khunruthai Wongkhumhungan. (2011) ทำการวิจัยเรื่อง การดำเนินงานและการส่งเสริมศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกาย จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการดำเนินงาน ได้แก่ ภาครัฐขาดการสนับสนุน

อย่างต่อเนื่อง โดยภาครัฐควรให้การสนับสนุนกิจกรรมการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เช่น เงินทุน ความรู้ในการจัดการ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมการตลาด และการประชาสัมพันธ์

3. แนวทางการจัดการวิสาหกิจชุมชนให้มีความมั่นคงและยั่งยืน

คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนและสมาชิกกลุ่มมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการวิสาหกิจชุมชนให้มีความมั่นคงและยั่งยืนต่อไป ดังนี้

3.1 ด้านการเงิน

สิ่งที่ควรพัฒนาต่อยอดเพิ่มเติม คือ นำเงินที่ได้จากการระดมทุนไปต่อยอด สร้างผลกำไรและขยายเป็นกองทุนระดับอำเภอ และจังหวัด เนื่องจากปัจจุบันมีกองทุนเฉพาะในระดับตำบลเพื่อนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชุมชนทุกด้าน เช่น ระบบการศึกษา สังคม และสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับแนวคิดของ Seree Pongpit, Vichit Nantasuwana and Chamnong Rackphinit (2001) ที่ได้อธิบายไว้ว่า วิสาหกิจชุมชนสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งด้วยการใช้เงินทุนหมุนเวียนจากผลกำไรและการจัดสวัสดิการของชุมชน นอกจากนั้นที่สำคัญ คือ สมาชิกกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้นลดรายจ่าย ไม่เป็นหนี้สิน และมีเงินออม

3.2 ด้านการผลิต

เริ่มจากการสร้างทัศนคติ ความเชื่อร่วมกันของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนว่า ทุกคนเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน ตั้งแต่กระบวนการผลิต แปรรูปและตลาด คณะกรรมการร่วมกับหน่วยงาน

ภายนอกให้ความรู้หรือคอยเป็นพี่เลี้ยงในเรื่องที่สมาชิกวิสาหกิจชุมชนยังไม่มี ความชำนาญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาสร้างผลิตภัณฑ์สร้างมาตรฐาน พัฒนาบรรจุภัณฑ์ พัฒนาตราสัญลักษณ์โดยใช้โลโก้เดียวกันทั้งหมด รวมถึงระบบโปรแกรมที่สามารถเชื่อมโยงการผลิตและการขายได้ทั้งระบบ ตลอดจนมีการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาประยุกต์ใช้ในกระบวนการผลิต และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสาน นอกจากนั้น แนวทางการพัฒนาการผลิตที่สำคัญ คือ การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการผลิตทั้งระบบ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกัน ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่เน้นการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เป็นผู้ประกอบการยุคใหม่ที่มีทักษะและจิตวิญญาณของการเป็นผู้ประกอบการที่มีความสามารถในการแข่งขันและมีอัตลักษณ์ชัดเจน

3.3 ด้านการตลาด

การพัฒนาโปรแกรมเกี่ยวกับการซื้อขายสินค้าทั้งระบบ ทั้งเรื่องสต็อกสินค้าในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด บาร์โค้ดสินค้า ระบบการเงินบัญชี รายรับ รายจ่าย สามารถบันทึกรายการแบบ online และตามเวลาจริง (real time) ตรวจสอบติดตามสถานะของข้อมูลและวิเคราะห์รายงานได้ เพิ่มบทบาทใหม่เป็นศูนย์กระจายสินค้าจังหวัด และทำตลาดสินค้าออนไลน์ ทำแอปพลิเคชัน เว็บไซต์ หรือแม้กระทั่งตลาดต่างประเทศ และการตลาดมีระบบชัดเจนขึ้น ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ กล่าวคือ

ให้สมาชิกที่นำของมาฝากขายทำตาม order ที่ร้านค้าชุมชนสั่ง ซึ่งเชื่อมโยงกับการวางแผนการผลิตในระดับครัวเรือน อันจะส่งผลให้เศรษฐกิจฐานรากมีความเข้มแข็ง ทุกคนสามารถเข้ามาถือหุ้นเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ผลผลิต และกำหนดราคาขายเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Sanya Kenaphoom (2015) ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า แนวทางในการเสริมสร้างประสิทธิภาพ ได้แก่ การขยายช่องทางการจัดจำหน่ายในแบบสมัยใหม่

นอกจากนั้น ควรมีการปรับปรุงสถานที่จำหน่ายสินค้าให้มีเอกลักษณ์ ปรับปรุงทัศนียภาพโดยรอบให้สวยงาม โดดเด่น สามารถสังเกตเห็นได้ง่าย ปรับปรุงพื้นถนนไม่ให้ขรุขระ ซ่อมแซมห้องน้ำที่ชำรุด จัดระเบียบสินค้าแต่ละประเภท รวมถึงจัดทำป้ายวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชนให้โดดเด่น สวยงาม และมีเอกลักษณ์ เพื่อให้คนทั่วไปสังเกตเห็นได้ง่าย

3.4 ด้านการบริหารกลุ่ม

ผู้นำควรพัฒนาสมาชิกวิสาหกิจชุมชนและคนในชุมชน โดยการทำให้เห็นเป็นแบบอย่างจัดทำข้อมูลอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรมว่า การเข้าร่วมเป็นสมาชิกวิสาหกิจและนำของมาฝากขายในร้านค้าชุมชนจะก่อให้เกิดผลประโยชน์อย่างไรบ้าง และต้องปลูกฝัง หล่อหลอมให้คนเหล่านั้นพัฒนาศักยภาพของตนเองเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อย่างต่อเนื่อง

นอกจากนั้น จากการวิเคราะห์ของคณะผู้วิจัยเสนอว่า หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ควรร่วมกันพัฒนาการจัดการความรู้ของชุมชน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และจัดเก็บความรู้นั้นอย่างเป็นระบบ สามารถสืบค้น และเผยแพร่ได้ในหลากหลายช่องทาง ทั้งความรู้จากการถอดบทเรียนของวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชน ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน ผลิตผลที่สำคัญของพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน และวัฒนธรรม ประเพณีสำคัญของคนหลากหลายเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ในพื้นที่

3.5 ด้านแรงงาน

ควรสร้างวัฒนธรรมองค์กรให้ทุกคนรักสามัคคีกัน ประสานความร่วมมือกันได้ เพิ่มทักษะในการทำงานเป็นทีม ปลูกฝังทัศนคติที่ดีในการทำงาน และปรับทัศนคติในการมองเพื่อนร่วมงาน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายสามารถทำงานร่วมกันได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Fayol (as cited in Robbins, 1993) ที่อธิบายไว้ว่า ความร่วมแรงร่วมใจเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญ อันจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายขององค์การที่ได้วางไว้ รวมถึงปลูกฝัง ปรับอุปนิสัย พฤติกรรมการบริการที่ดี ซึ่งพฤติกรรมที่ดี ย่อมสร้างความสุขให้กับตนเอง เพื่อนร่วมงาน และผู้ที่มารับบริการ ตลอดจนมีการตรวจสอบรายการสินค้าที่นำมาฝากขายในร้านค้าชุมชนอย่างน้อย 2 คน เพื่อยืนยันซึ่งกันและกัน

และนำระบบอิเล็กทรอนิกส์เข้าปรับใช้ในการดำเนินงาน เพื่อแก้ปัญหาการจดบันทึกจำนวนสินค้าผิดพลาด

3.6 ด้านการประสานความร่วมมือ

พัฒนาการมีส่วนร่วมของสมาชิกในตำบลท่าเสาทั้ง 11 หมู่ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชนอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้เกิดความรู้สึกลึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน และประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพิ่มขึ้น ทั้งด้านองค์ความรู้ วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยี การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการตลาด เพื่อตอบสนองโจทย์เป้าหมายที่วางไว้ในอนาคต เรื่องการขยายศูนย์ระดับอำเภอและระดับจังหวัด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Sanya Kenaphoom (2015) ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า แนวทางในการเสริมสร้างประสิทธิภาพ ได้แก่ การขยายพัฒนาเครือข่ายทางธุรกิจ เพื่อส่งเสริมการกระจายสินค้า โดยสร้างความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจชุมชนหลาย ๆ แห่ง รวมถึงสร้างความร่วมมือเชิงบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

แนวทางการจัดการวิสาหกิจชุมชนทั้งหกด้านข้างต้น สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน บนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คนในชุมชนร่วมกันเรียนรู้และสร้างความเข้าใจในสาเหตุของปัญหา และหาแนวทางแก้ปัญหาด้วยตนเอง นับตั้งแต่การพัฒนาปัจจัยการผลิต การประกอบอาชีพ การบริหารจัดการกลุ่ม

และการประสานความร่วมมือไปยังภาคส่วนต่าง ๆ รวมถึงให้ความสำคัญกับการจัดการความรู้และพัฒนานคน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้ได้นำเสนอเนื้อหาสาระที่เชื่อมโยงกับข้อค้นพบในการวิจัยข้างต้น โดยข้อเสนอแนะในภาพรวม ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย และข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย มีดังนี้

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ควรฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการการเงิน ได้แก่ การให้ความรู้กับผู้นำและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกี่ยวกับการตัดสินใจลงทุน การวิเคราะห์ความเสี่ยง และการจัดทำแผนรายได้ รายจ่าย และการกักเงินฉุกเฉิน เป็นต้น

2. การผลิตผลิตผลทางการเกษตรในพื้นที่โดยใช้วิธีการผลิตแบบอินทรีย์ ควรนำ “ระบบรับรองแบบมีส่วนร่วม” Participatory Guarantee System (PGS) มาประยุกต์ใช้ซึ่งเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการแปลงและบริหารกลุ่มเพื่อให้เกิดระบบรับรองแบบมีส่วนร่วมที่ผู้ร่วมเครือข่ายได้มีส่วนร่วมกำหนดข้อตกลงร่วมในท้องถิ่น มีการตรวจแปลงและแลกเปลี่ยนความรู้การทำเกษตรอินทรีย์ระหว่างกัน

มีการกำหนดมาตรฐานร่วมกันกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีตรารับรองร่วมกัน โดยระบบนี้มีการอ้างอิงกับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากลเพื่อส่งเสริมความเชื่อมั่นของทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานพาณิชย์จังหวัด และสำนักงานพัฒนาชุมชน เป็นต้น ควรให้องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว ได้แก่ วิธีการ ระยะเวลาที่เหมาะสมกับการเก็บเกี่ยว วิธีการทำความสะอาด ตัดแต่ง คัดเลือก บรรจุหีบห่อ เก็บรักษา และจัดการขนส่ง เพื่อให้ผลผลิตเหล่านั้นไม่เน่า ขี้เสียหาย ลดการสูญเสีย สามารถบริหารต้นทุนได้อย่างแม่นยำ และส่งสินค้าที่มีคุณภาพไปยังผู้บริโภค รวมถึงสร้างเรื่องราว (Story) ของผลิตภัณฑ์ที่สื่อถึงที่มาที่ไปของผลิตภัณฑ์ เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชุมชน ประเพณี วัฒนธรรม อัตลักษณ์ของท้องถิ่น ความหลากหลายของเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ที่รวมกันตั้งถิ่นฐานในบริเวณตำบลท่าเสา ทั้งนี้ผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจ เช่น ขนมหวานที่มีส่วนผสมของใบเตย เพราะพื้นที่นี้มีต้นเตยที่เป็นเอกลักษณ์ เครื่องดื่มสมุนไพรที่ปลูกในพื้นที่ และผลิตภัณฑ์ที่ทำจากพลาสติกย่อยสลายหรือพลาสติกชีวภาพ เป็นต้น โดยพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเหล่านั้นควบคู่กับการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน พัฒนาศูนย์การท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวป่าชุมชน เพราะในพื้นที่มีป่าที่อุดมสมบูรณ์ จัดกิจกรรมตั้งเป็นฐานเรียนรู้ศึกษาธรรมชาติ ปลูกสวนสมุนไพร

4. สร้างผู้นำรุ่นใหม่เพื่อสานต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชน โดยให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่ได้เข้ามาเรียนรู้และมีส่วนร่วมกับการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้เด็กและเยาวชนช่วยงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การตลาดออนไลน์ การประชาสัมพันธ์ การใช้ระบบคอมพิวเตอร์ การเขียนโปรแกรม และการจัดการความรู้ เผยแพร่ความรู้อย่างเป็นระบบ เป็นต้น ซึ่งเด็กรุ่นใหม่มีความถนัดและเชี่ยวชาญในด้านนี้ และปลูกฝังให้รู้จักเรื่องการอดออม การค้าขายหารายได้เสริม และรักในถิ่นฐานบ้านเกิด

5. วิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชนควรเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้า ให้มีหลากหลายช่องทางมากขึ้น ได้แก่ (1) ขายผ่านหน้าร้านแบบไม่เคลื่อนที่ เช่น ขายออกบูทตามงานแสดงสินค้า เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้บุคคลภายนอกรู้จักและอุดหนุนสินค้าเพิ่มขึ้น และ (2) ขายผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อออนไลน์ โดยการขายผ่านหน้าโฮมเพจ Facebook Intragram และ Line ของวิสาหกิจชุมชน

6. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยทั้งในและนอกพื้นที่ ควรเข้าไปบริการวิชาการด้วยการฝึกอบรมสมาชิกวิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้า

ชุมชนเกี่ยวกับการปลูกฝังวัฒนธรรมองค์กร การพัฒนาความเชื่อที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น และทักษะในการทำงานเป็นทีม

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป มีดังนี้

1. ผลจากการวิจัยครั้งนี้ ชี้ให้เห็นว่า ชุมชนในประเทศไทยสามารถจัดการตนเองได้ จากเดิมที่รัฐกำกับ สั่งการอย่างเคร่งครัด มีบทบาททั้งกำหนดนโยบายและน่านโยบายไปปฏิบัติ เปลี่ยนเป็นตัวแสดงภาคส่วนอื่น ๆ เข้ามามีส่วนร่วม หรือเป็นผู้ริเริ่ม หรือเป็นเจ้าของ และสามารถดำเนินการต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล รวมถึงตรงกับปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนตนเองอย่างแท้จริง ฉะนั้นการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการบูรณาการความร่วมมือในการจัดการวิสาหกิจชุมชน โดยชุมชนเป็นเจ้าของ เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

2. วิสาหกิจชุมชนศูนย์สาธิตการเกษตรร้านค้าชุมชนเข้าร่วมเครือข่ายป่าชุมชนจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งในพื้นที่มีป่าชุมชนที่อุดมสมบูรณ์สามารถพัฒนาควบคู่กันระหว่างการท่องเที่ยวป่าชุมชนกับการขายผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ได้ จึงควรมีการศึกษาต่อยอดในประเด็นนี้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม ●

USSLANUNUSU

- Chairat Charoensin-o-larn. (2017). wāt kammakān phatthanā : ‘amnāt khwāmṛū khwām čhing ‘ēkkalak læ khwāmpen ‘ūn. Development Discourse: Power Knowledge Truth Identity and Otherness]. Bangkok: vibhasazine.
- Chompoonuch Hunnak. (2019). kānpromōenphon nayōbāi phalittaphon thāngkān kasēt khōng Thai: suksā khrōngkān sinchūa chalō kām khāi khāoplūak nāpī 2560/2561. [The Evaluation of Agricultural Products Policy in Thailand: A Study of Loan Project to Slow Rice Sales in 2017/2018]. Collage of Innovation Management, Rajamangala University of Technology Rattanakosin.
- Community Enterprise Promotion Division. (2020, February 3). wisāhakit chumchon sūn sāthit kām kasēt rānkhā chumchon tambon thā sao. [Agricultural Demonstration Center of Community Shop at Tha Sao Subdistrict]. Retrieved from http://www.sceb.doe.go.th/qrcode/1_57tha-sao.html.
- International Institute for Trade and Development. (2016). kāmphatthanā yāng yangyūn. [Sustainable Development]. Bangkok: International Institute for Trade and Development.
- Jakraphong Naulchuen. (2017). nēothāng kāmphatthanā wisāhakit chumchon hai yangyūn dūai phūmpanyā thōngthīn suksā kōranī wisāhakit chumchon nai čhangwat nakhōn phanom læ čhangwat sakonnakhōn. [Community Enterprise Development Approach is Sustainable with Local Wisdom Studying the Community Enterprises in Nakhon Phanom and Sakon Nakhon Province]. Bangkok: Thailand National Defence College.
- Jiraporn Mahain, Arunee Phungwattananukul, Thitinan Pongkachang and Khunruthai Wongkhumhungan. (2011). kādamnōen ngān læ kām songsoēm sakkayaphāp khōng wisāhakit chumchon : kōranī suksā klum wisāhakit chumchon phalittaphan phā læ khrūang tæ ngōkai čhangwat Pathum Thānī. [The Operations and Potentiality Development of Community Enterprises: A Case Study of Textile Product and Apparel Phathumthane Province]. Bangkok: Rajamangala University of Technology Phra Nakorn.

- National Science and Technology Development Agency. (2020, February 26). phān phatthanā sēthakit læ sangkhom hæng chāt chabap thī sipsōng. [The 12th National Economic and Social Development Plan]. Retrieved from <https://www.nstda.or.th/th/publication/11247-national-economic-social-development-plan-12>.
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2020, February 26). yutthasāt chāt yīsip pī. [The 20-Year National Strategy]. Retrieved from <http://nscr.nesdb.go.th/>.
- Piyada Bhisalbutra. (2018). konlayut kānbōrihān čatkān wisāhakit chumchon nai čhangwat prāčhīn burī . wārasān 'ilekthrōnik kānrīanrū thāng klai chōeng nawattakam. [The Strategy of Community Enterprise Management in Prachinburi Province]. Electronic Journal of Open and Distance Innovative Learning, 8, 1, 105-120.
- Pornpimon Chalermmeeprasert. (2006). wisāhakit chumchon. [Community Enterprise]. Management Science Rajabhat Maha-Sarakham University Journal, 2, 4, 44-61.
- Robbins, S.P. (1993). Organizational Behavior. 6th ed. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall Inc.
- Sanya Kenaphoom. (2015). nāothāng kānphatthanā prasitthiphon khōng wisāhakit chumchon nai khēt phūnthī čhangwat Maha Sarakham. [The Approach for Developing the Effectiveness of the Small and Miro of Community Enterprise (SMCE) in Maha Sara Kham Province]. Prae-wa Kalasin Journal of Kalasin University, 2, 3, 68-85.
- Seree Pongpit, Vichit Nantasuwan and Chamnong Rackphinit. (2001). wisāhakit chumchon. [Community Enterprise]. Bangkok: Phumpanya Thai.
- Seree Pongpit. (2002). wisāhakit chumchon thitthāng mai khōng kānphatthanā. [Community Enterprise, a New Direction of Development]. Bangkok: Akson Bandit.
- Siriwan Sereerat, Somchai Hiranyakiti and Thanawat Tangsinsapsiri. (2007). kānčatkān læ phruttkam khōng 'ongkān. [Management and Organizational Behavior]. Bangkok: Thirafin and Saithek.

- Suriya Hanphichai and Waraporn Subruangthong. (2015). khwām yākchōn khōng kasētrakōn Thai nai chonnabot. [Poverty of Thai Farmers in Rural Areas]. Rajapark Journal (Humanities and Social Sciences), 9,18, 102-118.
- Suthida Changprachak. (2016). kănčhatkăn wisāhakit chumchon: kōranī suksā klum sōt phrik pāphu tambon bāng phra ‘amphōē sī rāchā čhangwat Chon Burī . [Management of Community Enterprise: A Case Study of Pa Pu Chili Sauce, Bangphra Sub-district, Si Racha District, Chon Buri Province]. Journal of Humanities and Social Sciences, 24, 45, 43-63.
- The Thailand Development Research Institute. (2020, February 3). rao mā thung čhut nī dai yāngrai: nī kasētrakōn māk kwā rāidai 25.5 thao. [How We get to This Point: Farm Debt More Than Income 25.5 times]. Retrieved from <https://tdri.or.th/2016/09/thairath-20160824/>.
- Thongphon Promsaka Na Sakolnakorn and Utit Sungkharat. (2013). nāēothāng kānphatthanā kādamnōēn ngān khōng wisāhakit chumchon nai khēt lum thalēsāp song khlā . [Development Guidelines for Small and Micro Community Enterprises in Songkhla Lake Basin]. Songkhla: Songkhla University.
- Witaya Chiangkul. (2020, February 3). patirūp prathēt Thai. [Reform Thailand]. Retrieved from <https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/646452>.
- Yaothida Rattanaphonsen. (2014). khīt khwāmsāmāt kānbōrihān čhatkăn wisāhakit chumchon ‘amphōē phū rūa čhangwat lōēi. [Community Enterprise Capabilities of Management in Phu Ruea District, Loei Province]. Loei: Loei Rajabhat University

บทความ วิชาการ

พระภิกษุในพระพุทธศาสนากับการใช้ อิทธิพลในทางจิตใจเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สิน¹

Acquired the Buddhist monk property by psychological influences

นรา ทินนายธ²
Nara Tinnathorn²

กองส่งเสริมทางกฎหมาย กรมพระธรรมนูญ²
Legal Aid Division, The Judge Advocate General's Department²
Email: dobbynara@hotmail.com

Received 19/06/2020 | Revised 21/10/2020 | Accepted 30/10/2020

บทคัดย่อ

กรณีที่บุคคลใช้อิทธิพลในทางจิตใจเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินนั้น ตามระบบกฎหมายไทยยังไม่มีบทบัญญัติใดที่จะนำมาเป็นหลักในการวินิจฉัยคุ้มครองผู้ที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลในทางจิตใจได้ ซึ่งหากการตกอยู่ภายใต้อิทธิพลในทางจิตใจนั้น เกิดจากการใช้สถานะของความเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาจะทำให้ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่ที่เป็นพุทธศาสนิกชนไม่ได้รับความคุ้มครอง

และส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นวงกว้าง บทความวิชาการฉบับนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงหลักกฎหมายที่จะสามารถนำมาปรับใช้กับกรณีพระภิกษุในพระพุทธศาสนากับการใช้อิทธิพลในทางจิตใจเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สิน โดยศึกษาถึงหลักกฎหมายในระบบคอมมอนลอว์ของประเทศอังกฤษที่เกี่ยวข้องกับการใช้อิทธิพลในทางจิตใจ ผลการศึกษาพบว่า หลักการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรม ในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์เป็นหลักกฎหมายที่เหมาะสมจะนำมาเทียบเคียง

¹ บทความวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของดัชนีพนธ์ เรื่อง “สิทธิในทางทรัพย์สินของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา” คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปีการศึกษา 2562

² กองส่งเสริมทางกฎหมาย กรมพระธรรมนูญ ถนนหลักเมือง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200

ใช้กับข้อเท็จจริงกรณีพระภิกษุในพระพุทธศาสนากับการใช้อิทธิพลในทางจิตใจเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สิน โดยเห็นควรที่จะนำหลักการในเรื่องของการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรม มาบัญญัติเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อให้การปรับใช้กับข้อเท็จจริงในประเทศไทยที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ เป็นไปได้จริงในทางปฏิบัติ

สำหรับกรณีที่บุคคลแต่งกายหรือใช้เครื่องหมายที่แสดงว่าเป็นภิกษุโดยมิชอบเพื่อหลอกลวงผู้อื่น โดยมุ่งหวังเพื่อให้ได้รับทรัพย์สินเงินทองจากผู้ศรัทธาในพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นการใช้อิทธิพลในทางจิตใจเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินอีกกรณีหนึ่ง แม้ว่าการกระทำ

ในลักษณะดังกล่าวจะเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา แต่กลับปรากฏข้อเท็จจริงว่า ยังมีผู้แต่งกายหรือใช้เครื่องหมายที่แสดงว่าเป็นภิกษุโดยมิชอบเพื่อหลอกลวงผู้อื่นให้เห็นอยู่เสมอ จึงเห็นควรพิจารณาปรับปรุงตัวบทกฎหมายอาญาที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมถึงปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1623 เพื่อให้พระภิกษุมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ได้มาในระหว่างเวลาที่อยู่ในสมณเพศ อันจะเป็นการลดแรงจูงใจที่จะใช้อิทธิพลในทางจิตใจเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินอีกทางหนึ่ง

คำสำคัญ: พระภิกษุ, อิทธิพลในทางจิตใจ, การได้มาซึ่งทรัพย์สิน

Abstract

According to the Thai legal system, if a person uses psychological influence to get a property, there are no provisions that can be used as a basis for determining the protection of those subjects are under the psychological influence. If such psychological influences are used by the Buddhist monk, which majority of Thais are Buddhists will not able to be protected and affect the faith in Buddhism in the wide area. The aim of this article is to study the principles of law that can be applied to the case of the Buddhist

monk and their usage of psychological influence to get the property. British Common Law system concerning the use of psychological influence of the Undue influence principle is suitable to be compared to the fact of acquired the Buddhist monk property by psychological influences. This principle should be written as a law in The Thailand Civil and Commercial Code.

In case of person who intended dressing or using the symbol to present himself as a Buddhist monk to gain properties from others. It is another example of psychological influence to acquire property. Such acting is also

prohibited because it is a criminal acting. However, it has been appeared that there still have people who either dress or use the mark to deceive others. Thus, the current criminal law in force should be revised to be a more effective one. Including amendments of the Thailand Civil and Commercial Code, Section 1623

so that monks do not have ownership of the property acquired during the time of the clergy. This will reduce the motivation of using a psychological influence in order to acquire one's property.

Keywords: Buddhist monk, psychological influences, acquiring property

บทนำ

พระพุทธศาสนา หรือศาสนาพุทธ เป็นศาสนาหนึ่งของโลกที่มีจำนวนผู้นับถือกว่า 300 ล้านคนทั่วโลก (kidānan Kanghair, 2013) โดยศาสนาพุทธมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับคนไทยมาเป็นระยะเวลานานไม่ต่ำกว่า 700 ปี นับตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีเป็นต้นมา (The Thailand Research Fund, 2006, pp.264) จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2559 พบว่าประเทศไทยมีจำนวนผู้นับถือศาสนาพุทธกว่า 61 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 93.94 ของประชากรทั้งประเทศ (Religious Information Centre, 2020) แสดงให้เห็นว่าศาสนาพุทธยังคงมีอิทธิพลต่อความเชื่อ ความศรัทธาของประชาชนชาวไทยอยู่เป็นจำนวนมาก

ศาสนาพุทธสืบทอดต่อเนื่องมายาวนานกว่า 2,500 ปีได้ก็เพราะมีพระภิกษุสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าเป็นผู้สืบทอดคำสอนของพระพุทธองค์ จากผลการสำรวจของศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงาน

พระพุทธศาสนาแห่งชาติพบว่า เมื่อปี พ.ศ. 2561 มีพระภิกษุในประเทศไทย ทั้งมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย รวมกัน 278,686 รูป (Thai PBS, 2019) และมีวัดที่มีพระสงฆ์ทั่วประเทศจำนวนกว่า 41,000 วัด (ข้อมูลทะเบียนวัด ณ เดือนมกราคม พ.ศ. 2562) (Onabadmin, 2019)

โดยที่พระภิกษุ ได้ชื่อว่าเป็นบรรพชิต เพราะได้สละแล้วจากทุกสิ่งทุกอย่างในทรัพย์สินสมบัติทั้งมวล ออกจากเรือนเข้าสู่ใต้ร่มผ้ากาสาวพัตร์ เพื่อเจริญตามรอยพระยุคลบาทแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า (Permsak Permpool, 1992, pp.7) แต่กลับปรากฏข้อเท็จจริงว่าพระภิกษุบางรูปมิได้ละจากการสะสมทรัพย์สินสมบัติ กลับใช้ช่องทางของความเชื่อ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของศาสนิกชนในการรับทรัพย์สินเงินทองต่าง ๆ เข้าสู่วัดและตนเอง อย่างเช่นกรณีของหลวงปู่เณรคำ ฉัตติโก ที่ปรากฏภาพข่าวสวมแว่นตาสีแว่นดำ ใช้โทรศัพท์ไอโฟน สะพายกระเป๋าหิ้วยี่ห้อหรู นั่งเครื่องบินเจ็ทส่วนตัวสุดหรู มีหลักฐานพบว่ามีการฉ้อโกงอวดอุตริ โดยในการเดินสายเทศน์ เณรคำ มักอวดอ้างว่าตัวเองเป็นพระสงฆ์

ชารูปหนึ่งที่มีรณภาพแล้วกลับชาติมาเกิดสามารถระลึกชาติได้ และกลายเป็นที่มาของชื่อ “หลวงปู่เณรคำ” และออกหนังสือเกี่ยวกับประวัติและประสบการณ์ปาฏิหาริย์ชื่อ “ชาติหน้าไม่ขอมาเกิด” เมื่อมีชื่อโด่งดังไปทั่วประเทศ ทำให้ประชาชนที่หลงเชื่อและเลื่อมใสศรัทธาเดินทางมาทำบุญและบริจาคเงินที่วัดป่าขันติธรรม และถวายโอกาสระดมเงินสร้าง “พระแก้วมรกตจำลองที่ใหญ่ที่สุดในโลก” ซึ่งต้องใช้ทองคำน้ำหนักกว่า 8,000 กิโลกรัม โดยอ้างว่าเพื่ออำนวยการพุทธศาสนา ทำให้พุทธศาสนิกชนร่วมบริจาคเงินและทองคำจำนวนมาก โดยเงินที่ได้รับบริจาคจำนวนหลายร้อยล้านบาท ส่วนหนึ่งถูกนำไปพัฒนาสำนักสงฆ์ป่าขันติธรรม อีกส่วนหนึ่งนำไปใช้ในการสร้างภาพลักษณ์ให้แก่ตัวเอง เช่นนำไปบริจาคให้โรงเรียนหรือโรงพยาบาล รวมทั้งสร้างอิทธิพลอำนาจทางสงฆ์ด้วยการซื้อรถเบนซ์ไปมอบให้พระชั้นผู้ใหญ่สำหรับใช้เดินทางไปกิจนิมนต์ ส่วนที่เหลือเอาเข้ากระเป๋าตัวเอง ซึ่งจากการตรวจสอบพบว่า “หลวงปู่เณรคำ” มีบัญชีเงินฝากธนาคารต่าง ๆ มากถึง 41 บัญชี มีบ้านหรืออีก 2 หลัง ในจังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดศรีสะเกษ รวมทั้งรถยนต์หรูราคาแพง ทั้งรถโรลส์-รอยซ์ เฟอร์รารี และเบนซ์ รวมมูลค่าทรัพย์สินกว่า 200 ล้านบาท (Bangkokbiznews, 2017) หรือกรณีวัดพระธรรมกาย ที่ปรากฏข้อเท็จจริงว่ามีการสอนให้ทำบุญแบบ “มีเท่าไรทุ่มให้หมด” หรือ “ถ้าไม่มีก็ให้ไปขอยืมเขามา” ทำให้ผู้ที่หลงเชื่อศรัทธาในวัดพระธรรมกายต้องสิ้นเนื้อประดาตัว ดังเช่นกรณีของ นายชาติชาย บำรุงสุนทร อดีตวิศวกรเคมีวัย 62 ปี ที่ครอบครัว

ต้องประสบปัญหาเพราะภรรยาเสพติดการทำบุญที่วัดพระธรรมกาย จนต้องสูญเสียทรัพย์สินมากมาย ถึงขั้นต้องขายบ้านขายของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวตรงข้ามสนามบินดอนเมือง ขายบ้านและที่ดิน ทองคำแท่งรวม 20 บาท เพื่อเอาไปหล่อหลวงปู่สด (Post today, 2017)

นอกจากนี้ ก็ยังมีกรณีที่บุคคลธรรมดา ซึ่งมีได้รับบรรพชาอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์ ให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ทำการโกนหัว โกนคิ้ว แต่งกายเป็นพระภิกษุ หลอกลวงประชาชนทั่วไปว่าตนเป็นพระภิกษุ เพื่อขอเรียกรับเงินทองอีกด้วย ดังเช่นกรณีตำรวจจังหวัดฉะเชิงเทรา จับกุมชาย 8 คน ที่แต่งกายเลียนแบบพระภิกษุสงฆ์ เปิดห้องในรีสอร์ท แล้วพากันตระเวนเรียกรับเงินบาท หลอกลวงชาวบ้านให้บริจาคเงิน โดยนำเงินที่ได้มาแบ่งกันซื้อสุราและยาเสพติด ส่วนอาหารแห้งก็นำไปขายต่อแล้วนำเงินมาแบ่งกันอีกทอด (Thairath online, 2017) หรือกรณีตำรวจจังหวัดชลบุรี จับกุม นายสาคร คำบุญเกิด อายุ 47 ปี ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่จังหวัดชัยภูมิ แต่มาอยู่เมืองชลบุรีปลอมเป็นพระภิกษุ ออกใบโฆษณาเรียกรับเงินภายในตลาดบางเสร่ตำบลบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี พร้อมแจกของขลัง พระรอด และสายสิญจน์ เมื่อตรวจสอบก็พบใบสุทธิการบวชเป็นพระตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ที่วัดสระทอง จังหวัดขอนแก่น แต่ได้ลาสิกขาในปี พ.ศ. 2547 และเมื่อนำตัวไปตรวจหาสารเสพติดก็ยังไม่พบสารเมทแอมเฟตามีนอีกด้วย (Thairath online, 2018)

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น ทั้งกรณี พระภิกษุที่ได้รับบรรพชาอุปสมบทจาก พระอุปัชฌาย์ถูกต้องตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และกรณีที่บุคคลธรรมดา ที่มีใช้พระภิกษุ แต่แต่งกายเป็นพระภิกษุ ต่างใช้อิทธิพลในทางจิตใจอันเนื่องมาจากสถานะของ ความเป็นพระภิกษุเพื่อให้ได้ไปซึ่งทรัพย์สินจาก ประชาชนผู้มีจิตศรัทธาในพระพุทธศาสนา อันส่งผลเสียต่อภาพลักษณ์ของพระภิกษุ และ ความเชื่อมั่นที่ประชาชนมีต่อพระพุทธศาสนา บทความนี้จึงมุ่งศึกษาถึงแนวทางในการแก้ไข ต่อปัญหาดังกล่าว เพื่อมิให้ต้องมีผู้เสียหาย จากการใช้อิทธิพลในทางจิตใจของพระภิกษุ ในพระพุทธศาสนา ส่งเสริมให้พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ควรค่าแก่การเคารพนับถือ และ เป็นที่พึ่งทางจิตใจแก่ประชาชนชาวไทยและ ชาวโลกต่อไป

1. พระพุทธศาสนาและพระภิกษุ ในประเทศไทย

ในประเทศไทยนั้น ศาสนาพุทธไม่ได้เป็น ศาสนาที่อยู่แยกอย่างโดดเดี่ยวออกจากรัฐ แต่หากได้รับการอุปถัมภ์และคุ้มครองจากรัฐ จะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 67 ที่กำหนดว่า “รัฐพึงอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา และศาสนาอื่น ในการอุปถัมภ์และคุ้มครอง พระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาที่ประชาชน ชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านาน รัฐพึงส่งเสริม และสนับสนุนการศึกษาและการเผยแผ่หลักธรรม ของพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อให้เกิด

การพัฒนาจิตใจและปัญญา และต้องมีมาตรการ และกลไกในการป้องกันมิให้มีการบ่อนทำลาย พระพุทธศาสนาไม่ว่าในรูปแบบใด และพึง ส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนมีส่วนร่วมในการ ดำเนินมาตรการหรือกลไกดังกล่าวด้วย” ซึ่งการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ก็เป็นไปโดยการจัดให้มีหน่วยงานที่คอยควบคุม และประสานงานเกี่ยวกับกิจการทางด้าน พระพุทธศาสนา เช่น มหาเถรสมาคม สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือกรมการศาสนา เพื่อสอดส่องดูแล ปกครอง ให้พระภิกษุสงฆ์ อยู่ภายใต้พระธรรมวินัย และรักษาความศรัทธา ในพระพุทธศาสนาของชาวพุทธและบุคคลอื่น ทั่วไป

พระภิกษุตามกฎหมายไทย คือ พระภิกษุ ที่ได้รับบรรพชาอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เท่านั้น ทั้งนี้ไม่ว่าพระภิกษุรูปนั้นจะปฏิบัติศาสนกิจ ในหรือนอกอาณาจักรก็ตาม พระภิกษุ นอกจาก จะอยู่ภายใต้พระธรรมวินัยซึ่งถือเป็นกฎหมาย ของทางสงฆ์ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติตามแล้ว ก็ยังอยู่ภายใต้กฎหมายทางโลกอีกด้วย โดยที่ พระภิกษุถือเป็นผู้อยู่ในสถาบันอนาถา เป็น ผู้ไม่หามาหรือสะสมไว้ซึ่งทรัพย์สินสมบัติ ดังนั้นพระธรรมวินัยจึงกำหนดให้พระภิกษุมี เพียงสิ่งของที่จำเป็นต่อการดำรงสมณเพศ โดยเว้นจากการมีทรัพย์สินเงินทอง ดังเช่น สิกขาบทที่ว่า “อนึ่ง ภิกษุใด รับกัฏฐิ ให้รับกัฏฐิ ซึ่งทอง เงิน หรือยินดีทอง เงิน อันเขาเก็บไว้ให้ เป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์”³ ในขณะที่กฎหมาย

³ โกสิยวรรค สิกขาบทที่ 8

ทางโลกบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องทรัพย์สินของพระภิกษุไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ 3 มาตรา ได้แก่ มาตรา 1622 มาตรา 1623 และมาตรา 1624 ซึ่งมาตราที่สำคัญ ได้แก่ มาตรา 1623 ที่บัญญัติให้ “ทรัพย์สินของพระภิกษุที่ได้มาในระหว่างเวลาที่อยู่ในสมณเพศนั้น เมื่อพระภิกษุนั้นถึงแก่มรณภาพให้ตกเป็นสมบัติของวัดที่เป็นภูมิลำเนาของพระภิกษุนั้น เว้นไว้แต่พระภิกษุนั้นจะได้จำหน่ายไปในระหว่างชีวิตหรือโดยพินัยกรรม” อันเป็นการรับรองให้พระภิกษุสามารถมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ได้มาในระหว่างเวลาที่อยู่ในสมณเพศ และยังสามารถจำหน่ายไปในระหว่างชีวิตหรือโดยพินัยกรรมได้อีกด้วย

เมื่อกฎหมายทางโลกยอมรับให้พระภิกษุสามารถมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ได้มาในระหว่างเวลาที่อยู่ในสมณเพศได้ ทำให้พระภิกษุบางรูปที่ไม่ยึดมั่นในพระธรรมวินัย ขวนขวายหาทรัพย์สินให้แก่ตนเอง โดยอาศัยความเชื่อความศรัทธาที่ประชาชนมีต่อพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องมือในการได้มาซึ่งทรัพย์สิน ทั้งนี้ ตามระบบกฎหมายไทย ประชาชนมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาและมีเสรีภาพในการปฏิบัติหรือประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาของตน แต่ต้องไม่เป็นปฏิกิริยาต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทย ไม่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของรัฐ และไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน⁴ ดังนั้นบุคคลทั่วไปจึงมีเสรีภาพที่จะตัดสินใจที่จะทำบุญ ทำทาน ถวายสิ่งของและเงินทองแก่พระภิกษุและวัด

ได้ตามกำลังศรัทธาของตนเอง แต่หากการตัดสินใจที่จะทำบุญทำทานนั้น เกิดภายใต้การใช้อิทธิพลในทางจิตใจของพระภิกษุ จนทำให้เกิดผลเสียหายแก่ตัวผู้ทำบุญนั้นเอง หรือเกิดจากการถูกหลอกลวงจากผู้ที่แสดงตนว่าเป็นพระภิกษุทั้งที่ไม่ใช่พระภิกษุ สองกรณีดังกล่าวย่อมเป็นผลเสียต่อตัวผู้ถูกหลอกลวงและต่อความเชื่อมั่นในตัวพระภิกษุและพระพุทธศาสนา จึงเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหาและแนวทางในการแก้ไขต่อไป

2. กฎหมายไทยกับการฉ้อโกงการใช้อิทธิพลในทางจิตใจเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สิน

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นมีอยู่ด้วยกัน 2 ลักษณะ คือ กรณีที่การตัดสินใจทำบุญทำทานนั้น เกิดภายใต้การใช้อิทธิพลในทางจิตใจของพระภิกษุ จนทำให้เกิดผลเสียหายแก่ตัวผู้ทำบุญนั้นเอง และกรณีที่เกิดจากการถูกหลอกลวงจากผู้แสดงตนว่าเป็นพระภิกษุทั้งที่ไม่ใช่พระภิกษุ ผู้เขียนจะขอแยกพิจารณาเป็นสองกรณี ดังนี้

2.1 กรณีที่การตัดสินใจทำบุญทำทานนั้น เกิดภายใต้การใช้อิทธิพลในทางจิตใจของพระภิกษุ

โดยหลักแล้วบุคคลทั่วไปมีเสรีภาพที่จะตัดสินใจที่จะทำบุญทำทาน ถวายสิ่งของและเงินทองแก่พระภิกษุและวัดได้ตามกำลังศรัทธาของตน ดังนั้น หากผู้ที่ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ได้ตัดสินใจถวายทรัพย์สินเงินทองให้แก่พระภิกษุและวัดเป็นจำนวนมาก

⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 31

โดยที่ไม่ได้เกิดจากการถูกหลอกลวง หรือกดดัน จึงเป็นเรื่องที่สามารถกระทำได้ แต่หากเป็นกรณีที่ทำบุญให้นั้นเกิดจากการถูกโน้มน้าวจิตใจให้ต้องทำบุญทำทาน โดยอ้างถึงประโยชน์ต่าง ๆ ที่จะได้รับจากการทำบุญทำทาน ก็จะเข้าข่ายของการถูกใช้อิทธิพลในทางจิตใจ

ในระบบกฎหมายไทย การที่ผู้ศรัทธาในพระพุทธศาสนาตัดสินใจยอมมอบทรัพย์สินเงินทอง ให้แก่พระภิกษุและวัดนั้น แม้จะเกิดภายใต้การใช้อิทธิพลในทางจิตใจ ก็เป็นการทำสัญญาให้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 521 ซึ่งการให้เป็นสัญญา 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ให้และอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้รับ และทั้งสองฝ่ายแสดงเจตนาให้มีการโอนและรับโอนทรัพย์สินอันเป็นวัตถุของสัญญา แต่การให้ไม่ เป็นสัญญาต่างตอบแทน เพราะผู้รับการให้ไม่มีหน้าที่ตอบแทนสิ่งใด คงรับเอาแต่ประโยชน์จากผู้ให้ฝ่ายเดียว ส่วนผู้ให้ก็ให้ด้วยความเสนหา ไม่มีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องให้ (Somyos Chuathai, 2009, pp.178) ดังนั้น หากมีกรณีที่ใช้อิทธิพลในทางจิตใจเพื่อให้ได้ไปซึ่งทรัพย์สินแล้ว กฎหมายไทยก็ยังไม่สามารถที่จะคุ้มครองผู้ที่ให้ทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการอยู่ภายใต้อิทธิพลในทางจิตใจได้ เพราะในเรื่องของการให้ตามกฎหมายไทยนั้น ผู้ให้สามารถเพิกถอนการให้ได้เฉพาะ 3 กรณี ตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 531 บัญญัติไว้เท่านั้น ซึ่งไม่รวมถึงกรณีของการใช้อิทธิพลในทางจิตใจ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงหลักกฎหมายในระบบกฎหมายของต่างประเทศที่สามารถปรับใช้กับกรณีดังกล่าวได้ สำหรับ

วิเคราะห์หาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศไทยต่อไป

2.2 กรณีที่เกิดจากการถูกหลอกลวงจากผู้ที่ไม่ได้แสดงตนว่าเป็นพระภิกษุทั้งที่ไม่ใช่พระภิกษุ

สำหรับกรณีนี้ นับว่าเป็นการใช้สถานะของความเป็นพระภิกษุ (ทั้งที่ไม่ได้เป็นพระภิกษุ) ในการหลอกลวงผู้อื่น เพื่อให้หลงเชื่อว่าตนเองเป็นพระภิกษุ และได้ทรัพย์สินต่าง ๆ ไป อันเนื่องมาจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ซึ่งกฎหมายไทย มีประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 208 ในการป้องกันและปรามมิให้มีผู้จงใจกระทำความผิดในลักษณะนี้ โดยมาตรา 208 บัญญัติว่า “ผู้ใดแต่งกายหรือใช้เครื่องหมายที่แสดงว่าเป็นภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวชในศาสนาใดโดยมิชอบ เพื่อให้บุคคลอื่นเชื่อว่าตนเป็นบุคคลเช่นนั้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” และในส่วนของผู้ที่ให้ทรัพย์สินไปนั้น นับว่าเป็นการแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคล เป็นโมฆียะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 157 และเป็นความสำคัญผิดในคุณสมบัติ ซึ่งตามปกติถือว่าเป็นสาระสำคัญ เพราะหากมิได้มีความสำคัญผิดว่าผู้นั้นมิใช่พระภิกษุ การอันเป็นโมฆียะนั้นคงจะมีได้กระทำขึ้น

ถึงแม้ในปัจจุบันจะมีประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติครอบคลุมถึงกรณีตามข้อ 2.2 นี้ แต่ก็ยังปรากฏข้อเท็จจริงในลักษณะนี้เกิดขึ้นอยู่เสมอ ซึ่งผู้เขียนจะได้เสนอแนะแนวทางในการป้องกันมิให้เกิดปัญหาในลักษณะเช่นนี้ต่อไปด้วย

3. หลักกฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการใช้อธิพพลในทางจิตใจเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สิน

จากการศึกษาค้นคว้าตำราหลักกฎหมายของต่างประเทศ พบว่าหลักกฎหมายที่จะนำมาปรับใช้กับข้อเท็จจริงของการใช้อธิพพลในทางจิตใจเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินนั้น ปรากฏชัดเจนอยู่ในหลักกฎหมายของประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ และมีหลักกฎหมายบางส่วนที่ใกล้เคียงกันอยู่ในหลักกฎหมายของประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ ผู้เขียนจึงขอกล่าวถึงหลักกฎหมายที่ปรากฏในระบบคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ ตามลำดับ ดังนี้

3.1 กฎหมายในระบบคอมมอนลอว์เกี่ยวกับการใช้อธิพพลในทางจิตใจเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สิน

จากการศึกษากฎหมายในระบบคอมมอนลอว์พบว่าหลักการในเรื่องเกี่ยวกับการใช้อธิพพลในทางจิตใจเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินนั้น ตำรากฎหมายต่าง ๆ จะอ้างอิงหลักกฎหมายของประเทศอังกฤษในเรื่องการใช้อธิพพลอันไม่เป็นธรรม (Undue Influence) แต่เนื่องจากการศึกษาหลักกฎหมายในเรื่องของการใช้อธิพพลอันไม่เป็นธรรมนั้น จำเป็นจะต้องทราบถึงที่มาและหลักการอื่นที่ใกล้เคียงกันเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นชัดเจนมากยิ่งขึ้น ในขั้นนี้ผู้เขียนจึงขอยกเรื่องการข่มขู่ (Duress) และการหาประโยชน์จากพฤติการณ์เสียเปรียบของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง (Unconscionable Bargains) มาศึกษาประกอบกันด้วย

ประเทศอังกฤษได้ยึดถือระบบกฎหมายแบบคอมมอนลอว์โดยหลักกฎหมายต่าง ๆ นั้นมีบ่อเกิดมาจาก 3 ประการ อันได้แก่ ประการแรกคือ หลักกฎหมายที่มาจากแนวคำวินิจฉัยของศาลที่ได้เคยพิพากษาเป็นบรรทัดฐานมาในคดีก่อน ๆ (Judge made law) ซึ่งหลักกฎหมายดังกล่าว ได้เกิดขึ้นตามแนวคิดปรัชญาที่เรียกว่า “ลัทธิบรรทัดฐาน” (The doctrine of precedent or stare decisis) โดยยึดถือแนวคิดที่ให้ศาลอังกฤษนั้นต้องพิพากษาคดีไปในแนวทางเดียวกันหากข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญ (Material fact) นั้นมีลักษณะเช่นเดียวกัน ประการที่สองได้แก่ หลักกฎหมายที่มาจากการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาในการตัดสินคดีต่าง ๆ ที่นอกเหนือจากหลักกฎหมายที่สามารถจะนำมาวินิจฉัยได้ เพื่ออำนวยความยุติธรรมแก่คู่กรณีในแต่ละคดี (Equity) และ ประการสุดท้าย ได้แก่ หลักกฎหมายที่ได้ตราขึ้นโดยรัฐสภาของประเทศอังกฤษ ซึ่งว่าด้วยบทบัญญัติเฉพาะเรื่องไป (Statute) แม้ว่าระบบกฎหมายไทยจะได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายซีวิลลอว์ของภาคพื้นยุโรปเป็นส่วนใหญ่ แต่บางส่วนก็ได้รับอิทธิพลจากหลักกฎหมายอังกฤษ เมื่อพิจารณาประวัติศาสตร์ของสังคมไทยก็พบว่า ตั้งแต่ช่วงเวลาก่อนที่ประเทศไทยจะมีการร่างประมวลกฎหมายมาบังคับใช้ นักกฎหมายไทยจำนวนหนึ่งได้รับการสนับสนุนให้เดินทางไปศึกษากฎหมายที่ประเทศอังกฤษ เช่นนี้ในเวลาต่อมาจึงปรากฏว่ามีการนำเอาหลักกฎหมายอังกฤษเข้ามาปรับใช้ในประเทศไทย

อย่างแพร่หลาย ดังเช่นกรณีศาลไทยนำหลักกฎหมายสัญญาของอังกฤษมาใช้พิจารณาคดีก่อนจะมีการตราประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ขึ้น เป็นต้น (Khanit Chaisathaphol, 2008, pp.79-80)

จากการศึกษาพบว่า หลักการทางกฎหมายที่สำคัญที่อาจจะนำมาพิจารณากรณีพระภิกษุในพระพุทธศาสนากับการใช้อิทธิพลในทางจิตใจเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินนั้น ได้แก่ หลักการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรม แต่เนื่องจากแนวคิดของหลักการดังกล่าว ได้พัฒนาขึ้นมาจากหลักการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาในการตัดสินคดีต่าง ๆ ที่นอกเหนือจากหลักกฎหมายที่สามารถจะนำมาวินิจฉัยได้ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่คู่กรณีในแต่ละคดี โดยหลักนี้ได้ขยายขอบเขตของหลักกฎหมายข่มขู่ (Duress) ให้ครอบคลุมไปถึงกรณีการเข้าทำสัญญาจากพฤติการณ์ที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งได้ใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมเพื่อทำการกดดันให้คู่สัญญาอีกฝ่ายจำต้องยินยอมเข้าทำสัญญา หรือ การที่คู่สัญญาฝ่ายนั้นได้แสวงหาประโยชน์จากสัญญาดังกล่าวโดยมิชอบ ในขั้นต้นผู้เขียนจึงขอกล่าวถึงหลักกฎหมายข่มขู่ เพื่อนำไปสู่การอธิบายหลักการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมต่อไป

1) การข่มขู่

โดยปกติแล้ว หลักกฎหมายข่มขู่ของประเทศอังกฤษ จะมีที่มาจากบรรทัดฐานคำวินิจฉัยของศาลตามกระบวนการของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ และทฤษฎีการทำนิติกรรมที่ว่าด้วยหลักเสรีภาพในการทำสัญญา ซึ่งทฤษฎีดังกล่าวได้ยอมรับเสรีภาพในการ

ทำสัญญาใด ๆ ของคู่สัญญาได้ตามความประสงค์ หากมิได้เป็นเรื่องที่เป็นการขัดหรือละเมิดต่อบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ดังนี้ แม้ว่าหลักเสรีภาพในการทำสัญญาจะยอมรับให้บุคคลผู้ทำสัญญามีเสรีภาพในการตกลงทำสัญญาให้เป็นประการใดได้ก็ตาม แต่การทำสัญญานั้นก็ต้องไม่ตกอยู่ภายใต้การข่มขู่หรือการบีบบังคับด้วยเช่นกัน (Khanit Chaisathaphol, 2008, pp.80)

แต่เดิมหลักการเข้าทำสัญญาโดยถูกข่มขู่ตามหลักคอมมอนลอว์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งกดดันในลักษณะที่ไม่เป็นธรรมโดยการใช้กำลัง เช่นขู่ว่าจะทำอันตรายต่อชีวิตและร่างกาย (Duress to the person) ของคู่สัญญาอีกฝ่ายเพื่อให้เข้าทำสัญญา ต่อมาได้ขยายขอบเขตและนำมาปรับใช้กับกรณีการข่มขู่ว่าจะก่อให้เกิดอันตรายต่อทรัพย์สิน (Duress to property) และการข่มขู่ทางเศรษฐกิจ (Economic duress) (Mindy Chen-Wishart, 2015, pp.323-325) ซึ่งเฉพาะแต่การข่มขู่ด้วยเหตุอันไม่ชอบธรรมที่มีลักษณะเป็นการครอบงำเจตนาเท่านั้นที่จะถือเป็นการข่มขู่ตามกฎหมายอังกฤษได้

ผลของสัญญาที่เกิดจากการข่มขู่ นั้นเป็นโมฆียะ แต่บุคคลที่ถูกข่มขู่ก็สามารถให้สัตยาบันในสัญญาที่เกิดจากการข่มขู่ได้หากว่าไม่ต้องการยกเลิกเพิกถอนสัญญาดังกล่าว การให้สัตยาบันจะเป็นการให้สัตยาบันโดยขัดแย้งหรือโดยปริยายก็ได้ โดยกระทำภายหลังจากการกดดันการข่มขู่ หรือการบีบบังคับที่ไม่ชอบธรรมได้ผ่านพ้นไปแล้ว และการไม่คัดค้านอาจเป็นการให้สัตยาบันโดยปริยาย ดังนั้น เมื่อสัญญา

เป็นโมฆียะ การใดที่ได้กระทำภายหลังการข่มขู่ จะไม่ส่งผลกระทบต่อบุคคลภายนอกที่สุจริต และได้สิทธิหรือทรัพย์สินนั้นมาโดยถูกต้องตามกฎหมาย (Chakri Adulnirat, 2003, pp.84)

2) การใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรม

การใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรม เป็นหลักกฎหมายที่มาจากการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษา ในการตัดสินคดีต่าง ๆ ที่นอกเหนือจากหลักกฎหมายที่สามารถจะนำมาวินิจฉัยได้ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่คู่กรณีในแต่ละคดี ศาลสร้างหลักนี้ขึ้นมาเพื่อเยียวยาความเสียหาย ในการเข้าทำสัญญาภายใต้ความกดดัน ที่ไม่เหมาะสมโดยไม่ใช่เป็นเรื่องการข่มขู่ ศาลจะเข้าไปแทรกแซงหากในการทำสัญญานั้น มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สัญญาและเกิดการแสวงหาประโยชน์จากความสัมพันธ์นั้นในทางที่มิชอบทำให้เกิดความเสียหายหรือไม่เป็นธรรมขึ้น (Chakri Adulnirat, 2003, pp.85)

หลักการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรม เป็นการขยายขอบเขตเรื่องการข่มขู่ ตามระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ออกไปให้ใช้บังคับได้กว้างขวางกว่ากรณีการข่มขู่แก่ชีวิตและร่างกาย กล่าวคือ ในขณะที่การข่มขู่เน้นจำกัดเฉพาะชีวิต ร่างกาย ศาลก็ได้สร้างหลักการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมขึ้นมาเพื่อใช้กับการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมอย่างแท้จริง กล่าวคือ มีลักษณะเหมือนการข่มขู่แต่ใช้อย่างกว้างขวางกว่าการข่มขู่ (Chakri Adulnirat, 2003, pp.85)

การใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรม จะพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สัญญาก่อนในเบื้องต้น และในความสัมพันธ์นั้น ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่ง

อยู่ในสถานะที่เหนือกว่าและสามารถใช้อำนาจเหนือกว่านั้นครอบงำอีกฝ่ายหนึ่ง การกระทำเช่นนี้ ศาลต้องตรวจสอบให้แน่ใจได้ว่าคู่สัญญาได้ใช้ความระมัดระวังไม่ให้มีการใช้ฐานะหรือสถานะที่อาจครอบงำได้ไปในทางที่ผิด (Chakri Adulnirat, 2003, pp.86)

การใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรม เป็นการกระทำของคู่กรณีฝ่ายหนึ่งซึ่งมีอิทธิพลเหนือคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง โดยคดี *Allcard v Skinner* (1887) เป็นคดีที่แบ่งแยกประเภทของการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมออกได้เป็น 2 แบบ คือ การใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมอย่างแท้จริง (Actual Undue Influence) และการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมโดยข้อสันนิษฐานของกฎหมาย (Presumed Undue Influence)

1. การใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมอย่างแท้จริง

กรณีการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมอย่างแท้จริงนี้ เป็นกรณีทำนองเดียวกันกับการข่มขู่ โดยผู้เสียหายต้องพิสูจน์ว่าผู้ก่อให้เกิดความเสียหายใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมอย่างแท้จริง เช่น การขู่ว่าจะทอดทิ้งไม่ดูแล ในคดี *Langton v Langton* (1995) ข้อเท็จจริงมีอยู่ว่า บุตรชายและลูกสะใภ้ของโจทก์ย้ายเข้าไปพักอาศัยร่วมกับโจทก์หลังจากที่โจทก์พ้นจากโทษจำคุกในคดีฆาตรกรรมของตนเอง ทั้งสองคนทราบดีว่าโจทก์กลัวการถูกส่งไปยังสถานเลี้ยงดูและสุขภาพโจทก์อยู่ในสภาวะย่ำแย่ จึงได้ขู่ว่าจะไม่ให้การดูแลโจทก์หากโจทก์ไม่โอนทรัพย์สินต่าง ๆ ให้กับทั้งสองคน หรือกรณีมีอำนาจควบคุมอีกฝ่ายเกินกว่าปกติ กีดกันไม่ให้พบผู้อื่น

เช่น ในคดี *Re Killick v Pountney and another* (2000) ข้อเท็จจริงมีอยู่ว่า K ได้พำนักร่วมอยู่กับ P มาเป็นเวลากว่า 40 ปี (ตั้งแต่ K อายุ 32 ปี) เมื่อ K เริ่มมีอาการป่วยหนักและเข้ารับการรักษาตัวอยู่ที่สถานพยาบาล P ได้เข้าครอบครองทรัพย์สินต่าง ๆ ของ K และห้าม K ติดต่อกับญาติของตนเอง รวมทั้งไม่อนุญาตให้ K กลับไปยังบ้านที่พำนักร่วม เป็นเหตุให้ K รู้สึกกลัว P เป็นอย่างมาก และได้ตัดสินใจมอบทรัพย์สินจำนวนมากให้กับ P

2. การใช้สิทธิพลอันไม่เป็นธรรมโดยข้อสันนิษฐานของกฎหมาย

เป็นกรณีที่มีได้มีการใช้สิทธิพลอันไม่เป็นธรรมโดยวิธีการขู่เข็ญอย่างแท้จริง แต่เป็นกรณีที่กฎหมายสันนิษฐานว่าตามพฤติการณ์แห่งกรณีจะต้องมีการใช้อำนาจโดยไม่เป็นธรรมซึ่งพฤติการณ์ที่ได้ก่อให้เกิดข้อสันนิษฐานทางกฎหมายดังกล่าว ต้องเป็นพฤติการณ์ที่ผู้เสียหายต้องมีความสัมพันธ์พิเศษ (Special Relationship) หรือความสัมพันธ์ในลักษณะที่เชื่อถือและไว้วางใจผู้ที่ทำสัญญากับตน (Confidential Relationship) ทั้งนี้ หากปรากฏพฤติการณ์ที่มีความสัมพันธ์ลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นแล้ว คู่กรณีที่เกี่ยวข้องไม่ต้องพิสูจน์ว่าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้ใช้สิทธิพลอันไม่เป็นธรรมแก่ตน (Khanit Chaisathaphol, 2008, pp.92-93)

ข้อสันนิษฐานว่ามีการใช้สิทธิพลอันไม่เป็นธรรม ต้องปรากฏข้อเท็จจริงว่าคู่กรณีมีความสัมพันธ์พิเศษต่อกันในลักษณะที่ฝ่ายหนึ่งไว้วางใจอีกฝ่ายหนึ่ง คดีแรก ๆ มักเป็นคดีเกี่ยวกับการให้ทรัพย์สิน ผู้พิพากษา Cotton LJ ในคดี *Allcard v Skinner* (1887)⁵ กล่าวถึงสถานะ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้กับผู้รับก่อนที่จะมีการให้นั้น โดยชี้ให้เห็นว่าหลักการใช้สิทธิพลอันไม่เป็นธรรม เป็นการป้องกันมิให้บุคคลที่ได้รับความไว้วางใจเป็นพิเศษใช้ความสัมพันธ์นั้นในทางที่ผิดไม่ถูกต้อง (Abuse of Relationship of Confidence) ดังนั้น เมื่อคู่กรณีมีความสัมพันธ์พิเศษต่อกันและมีการทำสัญญาระหว่างกัน กฎหมายจะสันนิษฐานว่าฝ่ายที่ได้รับประโยชน์จากความสัมพันธ์ในทางที่ผิดนั้น ต้องแสดงให้เห็นว่าตนมิได้ใช้ประโยชน์จากความสัมพันธ์ในทางที่ผิด (Chakri Adulnirat, 2003, pp.88-89)

กรณีการสันนิษฐานว่ามีการใช้สิทธิพลอันไม่เป็นธรรมนี้ ได้แบ่งประเภทความสัมพันธ์ในลักษณะที่เชื่อถือและไว้วางใจต่อกัน แบ่งได้เป็น 2 กรณี คือ

1. ความสัมพันธ์ที่ศาลเคยพิพากษาไว้แล้ว (Relationships automatically giving rise to the presumption)

ความสัมพันธ์ที่ศาลเคยพิพากษาไว้แล้ว เป็นความสัมพันธ์พิเศษที่ก่อให้เกิดข้อสันนิษฐานทางกฎหมาย ดังนั้น ข้อสันนิษฐานนั้นจะเกิดขึ้น

⁵ คดีนี้ข้อเท็จจริงสรุปได้ว่า นาง Allcard ได้เข้าร่วมสำนักแม่ชี และได้ให้ทรัพย์สินทั้งหมดแก่แม่ชี ผู้ซึ่งถือตนว่าเป็นเสียงของพระเจ้า ในสำนักดังกล่าวจนหมด ต่อมาภายหลังจากที่ นาง Allcard ออกจากสำนักแม่ชีแล้ว ก็ได้ฟ้องร้องขอทรัพย์สินที่ตนได้มอบไว้ให้แก่สำนักแม่ชีคืน ศาลได้พิพากษาว่ากรณีดังกล่าวเป็นเรื่องของการใช้สิทธิพลอันไม่เป็นธรรม

ทันทีโดยไม่ต้องพิสูจน์ว่าในระหว่างความสัมพันธ์ระหว่างคู่สัญญานั้นเป็นความสัมพันธ์พิเศษหรือไม่ (Chakri Adulnirat, 2003, pp.90) ตัวอย่างเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างหมอกับคนใช้ ระหว่างนายความกับลูกความ บิดามารดากับบุตร ผู้ปกครองกับผู้เยาว์ ผู้รักษาผลประโยชน์กับผู้รับผลประโยชน์ คู่หมั้นที่ยังมิได้แต่งงานกัน เป็นสามีภรรยา (แต่ยังมีข้อถกเถียงกันอยู่ว่าจะเข้ากรณีนี้หรือไม่) รวมถึงผู้นำทางศาสนา กับผู้มีจิตศรัทธา (Mindy Chen-Wishart, 2015, pp.349)

2. ความสัมพันธ์พิเศษที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง (De facto relationships of trust and confidence)

ความสัมพันธ์พิเศษที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง แม้จะเป็นกรณีที่ไม่เคยมีคำพิพากษามาก่อนว่าเป็นความสัมพันธ์พิเศษที่คู่กรณีมีความไว้วางใจกัน ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ต้องการพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงที่แสดงถึงความสัมพันธ์พิเศษของความเชื่อใจระหว่างคู่สัญญา ข้อสันนิษฐานนั้นจึงต้องนำไปปรับใช้แล้วแต่ข้อเท็จจริงเป็นกรณี ๆ ไป (Chakri Adulnirat, 2003, pp.90) ตัวอย่างเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างภรรยากับสามี ในคดี *BCCI v Aboudy* (1990) ผู้ปกครองกับบุตรที่โตแล้วในคดี *Avon Finance v Bridger* (1958) ลูกค้ากับธนาคารในคดี *Lloyds Bank v Bundy* เป็นต้น (Mindy Chen-Wishart, 2015, pp.350)

กรณีที่เข้าข่ายการใช้สิทธิพลอันไม่เป็นธรรมนั้น จะต้องเกิดความเสียเปรียบ

อย่างชัดเจน (Manifest Disadvantage) ในคดี *Allcard v Skinner* (1887) ผู้พิพากษา Lindley LJ ได้กล่าวไว้ว่า ถ้าการให้เพียงเล็กน้อยทำโดยบุคคลที่มีความสัมพันธ์เป็นที่ไว้วางใจของผู้รับ ก็ไม่เพียงพอที่จะสันนิษฐานว่ามีการใช้อิทธิพลเกิดขึ้น แต่ถ้าเป็นการให้ที่มากมาย และไม่มีเหตุผลที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของมิตรภาพ ความสัมพันธ์ การกุศล หรือสิ่งอื่น ๆ ซึ่งจูงใจบุคคลทั่วไป ก็ทำให้เกิดข้อสันนิษฐานว่าได้ใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรม (Chakri Adulnirat, 2003, pp.95) ซึ่งข้อเท็จจริงในคดี *Allcard v Skinner* (1887) นี้ เกี่ยวข้องกับเรื่องของการให้มากกว่าเรื่องสัญญา ซึ่งหลักในบริบทของการให้นั้น อาจไม่เหมาะที่จะเรียกว่าเป็นความไม่เท่าเทียมกันของการต่อรอง เพราะการให้ไม่มีการต่อรองอย่างในคดีเกี่ยวกับสัญญา อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นสัญญาทางธุรกิจหรือการให้ ก็ตกอยู่ภายใต้หลักการนี้เช่นเดียวกัน (Chakri Adulnirat, 2003, pp.95)

สำหรับผลของสัญญาที่เกิดจากการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมนั้น ไม่ได้ทำให้สัญญาเป็นโมฆะ แต่เป็นโมฆียะ หลักกฎหมายยุติธรรมสัญญาที่สร้างขึ้นโดยผลของการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรม จะถูกศาลเพิกถอนสัญญาได้ แต่ถ้าหากมีการให้สัตยาบันแก่สัญญา (ซึ่งต้องพิจารณาถึงความล่าช้าและหลักกฎหมายปิดปาก) สัญญานั้นก็สมบูรณ์และไม่อาจถูกเพิกถอนได้ (Chakri Adulnirat, 2003, pp.100)

เมื่อเกิดการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมขึ้น คู่สัญญาที่ถูกใช้อิทธิพลมีสิทธิที่จะเพิกถอนสัญญานั้น แต่ต้องใช้สิทธิดังกล่าวโดยเร็ว

มิเช่นนั้นแล้วอาจถูกตัดสินว่าการนี้เป็นการยอมรับหรือให้สัตยาบันแก่สัญญาดังกล่าวที่ว่าใช้สิทธิเพิกถอนโดยเร็ว นั้น หมายถึง เมื่อคู่สัญญาฝ่ายที่ถูกใช้อิทธิพลสามารถกลับมา มีเสรีภาพจากการถูกใช้อิทธิพลแล้ว จะต้อง กระทำการเพิกถอนโดยเร็ว (Chakri Adulnirat, 2003, pp.100)

โดยสรุปแล้ว หลักการสำคัญของหลักการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรม ศาลสร้างขึ้นมา เพื่อป้องกันการกระทำที่ใช้สถานะครอบงำ โดยการใช้อิทธิพลในทางที่มิชอบในพฤติการณ์ ที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งกระทำไปโดยอยู่ในสถานะ ที่เหนือกว่า แต่หลักการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรม จะเกี่ยวข้องกับการใช้สถานะความสัมพันธ์ ไปในทางที่มิชอบอีกด้วย ศาลสูงของประเทศอังกฤษ ได้สร้างหลักการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมขึ้นมา เพื่อคุ้มครองคู่สัญญาฝ่ายที่ถูกเอาเปรียบจากการใช้ความสัมพันธ์ในทางที่ผิด และอาศัยความ ไว้วางใจและความสัมพันธ์นั้นเอาเปรียบ คู่สัญญาอย่างชัดเจน เป็นเหตุให้ไม่ได้รับความ เป็นธรรม ข้อสันนิษฐานว่ามีการใช้อิทธิพล อันไม่เป็นธรรม เมื่อเกิดขึ้น คู่กรณีสามารถเพิกถอน สัญญาดังกล่าวได้ แต่หลักการนี้อาจจะถูกโต้แย้ง หรือหักล้าง หากคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งแสดงให้เห็นว่า คู่สัญญาอีกฝ่ายไม่ได้ถูกชักจูงใจให้เข้าทำสัญญา โดยการใช้อิทธิพลอันไม่เหมาะสม แต่ได้เข้าทำ สัญญาด้วยความระมัดระวังในการแสดงเจตนา (Chakri Adulnirat, 2003, pp.101)

นอกจากคดี *Allcard v Skinner* (1887) ของประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นคดีต้นแบบที่สำคัญ ในเรื่องของการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรม

ในเรื่องเกี่ยวกับศาสนาแล้ว ก็ยังมีคดีสำคัญ ของประเทศออสเตรเลียที่เกี่ยวข้องกับศาสนา อยู่ด้วยกัน 2 คดี (Richard Hedlund, 2016, pp.298-318) ได้แก่

1. คดี *McCulloch v. Fern* (2011) ซึ่ง ข้อเท็จจริงมีอยู่ว่า นาง Fern เป็นนักเคลื่อนไหว และเป็นผู้นำทางศาสนาในเมืองวาเพนโก รัฐนิวเซาท์เวลส์โดยนาง McCulloch มีความเชื่อ และศรัทธาต่อสำนักของนาง Fern มาก นาง McCulloch ได้มอบเงินจำนวนกว่า 93,000 ดอลลาร์ออสเตรเลีย ให้แก่สำนักของนาง Fern เนื่องจากถูกกดดันให้ยอมให้ ด้วยเหตุผลที่ว่า เป็นบัญชาจากสวรรค์ หากนาง McCulloch ไม่ยอมมอบเงินให้ก็จะไม่มีแสงสว่างในสำนัก แห่งนี้ ศาลพิจารณาเห็นว่านาง Fern ได้ใช้อิทธิพล ในทางจิตใจ โน้มน้าวนาง McCulloch ให้ยอมให้ ทรัพย์สิน เพราะขณะนั้นนาง McCulloch อยู่ในสภาวะที่จิตใจเปราะบาง และมีสุขภาพที่ไม่ดี อีกทั้งยังเป็นโรคมะเร็งเต้านมอีกด้วย

2. คดี *Hartigan v International Society for Krishna Consciousness Inc.* (2002) ข้อเท็จจริงในคดีนี้มีอยู่ว่านาง Hartigan ได้ยกฟาร์มของเธอให้แก่ Krishna Group ซึ่ง Krishna Group ได้ทำการขายฟาร์ม ที่ได้รับดังกล่าวในทันทีเพื่อนำเงินไปชำระหนี้ ของ Krishna Group เอง คดีนี้มีข้อเท็จจริงที่พิพาท กันว่านาง Hartigan รู้ถึงเจตนาของ Krishna Group มากน้อยเพียงใด รวมถึงค้ำประกันสัญญา ของ Krishna Group ที่จะทำการสร้างบ้านใหม่ ให้แก่นาง Hartigan บน Krishna Farm โดยศาลพิพากษาว่า จำเลยไม่ได้ให้คำแนะนำ

และให้ข้อมูลแก่นาง Hartigan อย่างเพียงพอ ผู้พิพากษา Bryson J อธิบายว่า ฟาร์มที่นาง Hartigan ยกให้นั้น เป็นของที่มีมูลค่ามาก ซึ่งอยู่นอกเหนือวิสัยและพฤติการณ์ที่คนปกติจะยกให้แก่องค์กรทางศาสนา และอาจจะเป็นเพราะการสอนทางปรัชญาของ Krishna Group ประกอบกัน จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้นาง Hartigan หลงเชื่อและไว้วางใจฟาร์มของเธอให้ไป ซึ่งศาลพิพากษาให้นาง Hartigan ได้รับค่าสินไหมทดแทนเท่ากับราคาฟาร์มที่มอบให้แก่ Krishna Group ไป

3) การหาประโยชน์จากพฤติการณ์เสียเปรียบของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง

หลักการหาประโยชน์จากพฤติการณ์เสียเปรียบของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งนี้ จะแตกต่างจากหลักการข่มขู่ตรงที่ไม่จำเป็นต้องอาศัยการกดดันที่ผิดกฎหมาย และมีความแตกต่างจากหลักการของการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมตรงที่ไม่จำเป็นต้องมีอิทธิพลทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างคู่สัญญา ซึ่งหลักการหาประโยชน์จากพฤติการณ์เสียเปรียบของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งนี้ ให้อำนาจศาลที่จะเข้าไปแทรกแซงเสรีภาพในการทำสัญญาของคู่สัญญาเพื่อคุ้มครองบุคคลที่ตกอยู่ในพฤติการณ์ที่เสียเปรียบในขณะที่ทำสัญญาอันเกิดจากความไม่เท่าเทียมกันของคู่สัญญา เช่น กรณีที่คู่สัญญาที่มีความเจ็บป่วย มีความบกพร่องทางด้านจิตใจ อยู่ในสภาพมีเมามา ขาดการศึกษา เป็นต้น (Mindy Chen-Wishart, 2015, pp.363)

ตัวอย่างคดีที่สัญญาเกิดขึ้นภายใต้หลักการหาประโยชน์จากพฤติการณ์เสียเปรียบของ

คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง (Richard Hedlund, 2016, pp.363)

- คดี *Evans v Llewellyn* (1787) ชายยากจนคนหนึ่ง ซึ่งได้รับหุ้นเป็นมรดกจำนวน 1,700 ปอนด์ ขายหุ้นดังกล่าวทั้งหมดไปในราคา 210 ปอนด์

- คดี *Fry v Lane* (1889) จำเลยสองพี่น้อง ซึ่งมีอาชีพเป็นผู้ช่วยช่างประปาและช่างซักรีด ได้รับคำแนะนำจากทนายความผู้ขาดประสบการณ์ ให้ขายผลประโยชน์ที่จะได้รับในราคาต่ำกว่าท้องตลาด

- แม่หม้ายอายุ 84 ปี ผู้ซึ่งมีอาการสมองเสื่อมอันเนื่องมาจากโรคชรา ได้ขายภาพวาดที่มีมูลค่าสูงถึง 6,000 – 7,000 ปอนด์ ในราคาเพียง 40 ปอนด์ ให้แก่ตัวแทนร้านขายเครื่องประดับ

เปรียบเทียบหลักการหาประโยชน์จากพฤติการณ์เสียเปรียบของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งกับหลักการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรม (Chakri Adulnirat, 2003, pp.115-116)

หลักกฎหมายและหลักการที่ตรงกัน คือ

1. หลักกฎหมายทั้งสอง เป็นหลักกฎหมายที่มาจากการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาในการตัดสินคดีต่าง ๆ ที่นอกเหนือจากหลักกฎหมายที่สามารถจะนำมาวินิจฉัยได้ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่คู่กรณีในแต่ละคดีโดยศาลพยายามสร้างขึ้นมาเพื่อเยียวยาความเสียหายให้แก่คู่สัญญาเช่นเดียวกัน

2. ทั้งสองหลักการนั้น มีแนวความคิดมาจากการที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งแสวงหาประโยชน์จากคู่สัญญาอีกฝ่ายเช่นเดียวกัน

3. ต้องมีการตกเป็นเหยื่อ และเกิดความเสียหายเปรียบอย่างเห็นได้ชัดด้วยกันทั้งคู่

หลักกฎหมายและหลักการที่แตกต่างกัน คือ

1. หลักการใช้สิทธิพลอันไม่เป็นธรรมจะมีเงื่อนไขเฉพาะเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างคู่สัญญาว่าต้องมีหรือเป็นไปในลักษณะพิเศษไม่ว่าจะมีคำพิพากษาไว้แล้วหรือเกิดขึ้นตามความเป็นจริง ส่วนหลักการหาประโยชน์จากพฤติการณ์เสียเปรียบของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้กำหนดว่าคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายจะต้องมีความสัมพันธ์เป็นพิเศษต่อกัน แต่จำเป็นว่าฝ่ายหนึ่งจะต้องตกอยู่ในพฤติการณ์ที่อ่อนแอขณะทำสัญญา

2. หลักการใช้สิทธิพลอันไม่เป็นธรรมไม่จำเป็นว่าฝ่ายหนึ่งจะต้องตกอยู่ในพฤติการณ์ที่อ่อนแอขณะกระทำสัญญา เพียงแต่อาศัยความสัมพันธ์และใช้ความสัมพันธ์ไปในทางที่มีขอบและสัญญาที่สร้างขึ้นมีลักษณะที่เสียเปรียบ ส่วนหลักการหาประโยชน์จากพฤติการณ์เสียเปรียบของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งนั้น ฝ่ายหนึ่งต้องอยู่ในสถานะที่อ่อนแอกว่า และอีกฝ่ายหนึ่งแสวงหาประโยชน์จากความอ่อนแอ

หลักกฎหมายทั้งสองจึงมีทั้งความเหมือนและความต่างกัน แต่หลักการหาประโยชน์จากพฤติการณ์เสียเปรียบของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะสามารถปรับใช้และครอบคลุมพฤติการณ์ได้มากกว่า

โดยสรุปแล้ว หลักการหาประโยชน์จากพฤติการณ์เสียเปรียบของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง

มีลักษณะดังนี้ (Chakri Adulnirat, 2003, pp.116)

1. การที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งอยู่ในสถานะที่เหนือกว่า ใช้สถานะนั้นและอำนาจต่อรอง ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งซึ่งบกพร่องในความสามารถ หรืออยู่ในพฤติการณ์ที่เสียเปรียบอย่างมากต้องเสียหาย

2. หลักการหาประโยชน์จากพฤติการณ์เสียเปรียบของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง ใช้กับพฤติการณ์หรือการทำสัญญาได้มากมายหลากหลาย เพื่อเป็นการคุ้มครองคู่สัญญาได้กว้างขวางกว่าหลักการอื่น ๆ

3. หลักการหาประโยชน์จากพฤติการณ์เสียเปรียบของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นเหตุหนึ่งซึ่งทำให้สัญญาเสียเปล่า โดยศาลสามารถเพิกถอนสัญญาดังกล่าวได้

3.2 กฎหมายในระบบชีวิลลอว์เกี่ยวกับการใช้สิทธิพลในทางจิตใจเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สิน

ด้วยเหตุที่หลักการใช้สิทธิพลอันไม่เป็นธรรมถือกำเนิดขึ้นมาจากการที่หลักการในเรื่องข่มขู่ในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ไม่สามารถปรับใช้กับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นได้ ศาลจึงต้องสร้างหลักการใช้สิทธิพลอันไม่เป็นธรรมขึ้นมา ทำให้หลักการดังกล่าวยังคงปรากฏเพียงแค่ว่าในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์เท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามในระบบกฎหมายชีวิลลอว์ ก็ยังมีหลักกฎหมายที่มีหลักการคล้าย ๆ กับเรื่องของความไม่เป็นธรรมในสัญญาอยู่บ้าง (Arthur T. Von Mehren, 2008, pp.178) ซึ่งได้แก่ หลัก *Lesion* หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า *Usury* (Arthur T. Von Mehren, 2008, pp.182)

หลัก *Lesion* หรือ *Usury* เรียกเป็นภาษาละตินว่า *laesio enormis* เป็นหลักการที่คุ้มครองคู่สัญญาฝ่ายที่เสียเปรียบอันเนื่องมาจากราคาของวัตถุในสัญญาน้อยกว่าที่ควรจะเป็นมากเกินไปสมควร (Huge Beale, 2010, pp.564) ปรากฏอยู่ในกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส เยอรมัน อังกฤษ และหลักกฎหมายสัญญาที่ร่างขึ้นโดยองค์กรเอกชนระหว่างประเทศ (UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (2016)) แต่อย่างไรก็ตามบทบัญญัติดังกล่าว นำไปใช้กับประเด็นในเรื่องของราคาทรัพย์สินในสัญญาเท่านั้น ไม่สามารถที่จะปรับใช้กับเรื่องของการใช้อิทธิพลในทางจิตใจเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินได้

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยของไทย ยังไม่พบงานวิจัยชิ้นใดที่เกี่ยวข้องโดยตรงในประเด็นของพระภิกษุกับการใช้อิทธิพลในทางจิตใจเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สิน คงเป็นเพียงการวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางต่อการแก้ไขปัญหาในเรื่องของการสะสมทรัพย์สินของพระภิกษุ แต่อย่างไรก็ตามแนวทางที่งานวิจัยอื่นๆของไทย ได้ศึกษาและนำเสนอแนวทางแก้ไขไว้ก็อาจนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการปรับใช้เพื่อแก้ไขปัญหากรณีการใช้อิทธิพลในทางจิตใจได้เช่นเดียวกัน

รองศาสตราจารย์ ดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์ ได้วิเคราะห์ในรายงานการวิจัยเรื่องพระสงฆ์ กับทรัพย์สินส่วนตัวไว้ว่า การที่พระภิกษุมีเงินทองเป็นทรัพย์สินส่วนตัว เป็นต้นเหตุให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมายตามมา เช่น ปัญหาการฉ้อโกงทรัพย์สินวัด ปัญหาการเรียไ้เงินทอง ปัญหา

การล่อลวงและขโมยทรัพย์สินพระภิกษุสงฆ์ ปัญหาด้านอาชญากรรม และปัญหาการปลอมบวช และได้เสนอแนวทางในการแก้ปัญหาต่อกรณีดังกล่าว โดยการสร้างกระบวนการกลั่นกรองพระภิกษุสงฆ์ที่จะมาบวชให้มีคุณภาพมากขึ้น ควรมีบทลงโทษที่เข้มงวดหากมีการปลอมบวช รวมถึงการทำฐานข้อมูลพระภิกษุสงฆ์เพื่อจะได้ทราบประวัติว่าเคยมีพฤติกรรมเสื่อมเสียหรือไม่ เพื่อป้องกันการบวชซ้ำและนำมาซึ่งพฤติกรรมที่เสื่อมเสียต่อคณะสงฆ์ (Danai Preechapermpasit, 2009, pp.197)

รองศาสตราจารย์ ดร. จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ ได้วิเคราะห์ไว้ในรายงานการวิจัยเรื่องพฤติกรรม การบวชของคนไทยไว้ว่า ปัจจุบันการบวชทำได้ง่ายมากและประชาชนทั่วไปมองคนที่เป็นนักบวชจากเครื่องนุ่งห่มเท่านั้น บางครั้งก็ไม่สามารถแยกแยะได้นักบวชคนไหนเป็นนักบวชจริง นักบวชคนไหนเป็นนักบวชปลอม ทำให้ประชาชนสับสนเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับพระสงฆ์ (Jamnong Adiwattanasit, 1995, pp.97)

สำหรับงานวิจัยของต่างประเทศ Richard Hedlund ได้สรุปความเห็นไว้ในบทความที่ชื่อ Undue Influence and the Religious Cases and Shaped the Law (Richard Hedlund, 2016, pp.298-318) ไว้ว่า กฎหมายระบบคอมมอนลอว์มีวัตถุประสงค์ที่จะผดุงความยุติธรรมโดยการจัดการกับสัญญาหรือการให้ที่เกิดขึ้นจากการใช้อำนาจในทางที่มิชอบ โดยหลักแล้วความตกลงยินยอมในการเข้าทำสัญญาอย่างสมัครใจจะทำให้

สัญญาสมบูรณ์ แต่อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมของมนุษย์นั้นมีความซับซ้อน คติที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา ศาสนักจะเข้ามาแทรกแซงในกรณีที่เกิดความไม่เหมาะสมอันเกิดจากความเชื่อความศรัทธาทางศาสนา เพราะอาจจะเป็นเหตุที่ทำให้เกิดการแสวงหาผลประโยชน์ในทางที่มิชอบได้ ประเด็นปัญหานี้ยังคงปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน ไม่น้อยไปกว่าช่วงยุคกลางหรือในช่วงศตวรรษที่ 18 และ 19 เลย

ปัญหาที่ต้องวิเคราะห์คือ องค์กรทางศาสนาต่าง ๆ จะสามารถบริพัตรพิธี โดยที่ไม่ต้องกังวลเรื่องของการถูกฟ้องร้องในภายหลังว่าเป็นการใช้สิทธิพลอันไม่เป็นธรรมได้หรือไม่ ซึ่งขณะนี้ก็ยังไม่มีคำตอบที่ชัดเจนสำหรับปัญหาดังกล่าว โดยอาจจะต้องพิจารณาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเป็นกรณี ๆ ไป การฟ้องร้องทางศาสนาฟ้องขอให้บริจาคนั้นไม่ใช่เรื่องที่ผิดแต่อย่างใด หลักของการใช้สิทธิพลอันไม่เป็นธรรมนั้น ไม่ถูกนำมาปรับใช้กับกรณีการบริจาคลึก ๆ น้อย ๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน แต่จะถูกปรับใช้กับกรณีที่มีการกดดันทางจิตวิญญาณอันไม่เหมาะสมกับคู่สัญญา ทำให้ไม่อยู่ในสถานะที่จะตัดสินใจเองได้

เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการฟ้องร้องว่าเป็นการใช้สิทธิพลอันไม่เป็นธรรม องค์กรทางศาสนาควรที่จะประกาศให้ชัดเจนว่า การบริจาคลึกของที่มีมูลค่าสูง อันหมายรวมถึงยอดเงินบริจาคที่มีจำนวนมากเกินควร มิใช่เจตจำนงหรือวัตถุประสงค์หลักตามหลักศาสนา นั้น ๆ สำหรับการบริจาการเงินที่จำเป็นต่อการ

ดำรงอยู่ของศาสนา ก็ควรที่จะต้องกระทำโดยเปิดเผย การตั้งองค์กรทางศาสนาขึ้นมาเพื่อหวังผลประโยชน์แต่เพียงอย่างเดียวนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สมควร แม้ในสังคมที่มีเจตจำนงอิสระ บุคคลใด ๆ ก็ตามสามารถแสวงหาผลประโยชน์ได้ แต่อย่างไรก็ตามหลักการใช้สิทธิพลอันไม่เป็นธรรมนี้จะเข้ามาช่วยคุ้มครองในกรณีที่คู่สัญญาถูกหลอกลวงหรือกดดันให้เข้าร่วมในลัทธิหรือศาสนาดังกล่าว หรือถูกกีดกันไม่ให้ออกจากองค์กรทางศาสนานั้น ๆ โดยแต่ละศาลจะพิจารณาถึงปริมาณของการให้ ความสัมพันธ์ที่แท้จริงระหว่างผู้ให้กับผู้รับ รวมทั้งสถานการณ์ที่ทำให้ผู้นั้นมอบทรัพย์สินให้อีกฝ่ายหนึ่ง เป็นที่แน่นอนว่าย่อมมีความแตกต่างกันของการให้เศษเงินในกระเป๋าสตางค์ภายหลังจากเสร็จสิ้นศาสนพิธี กับการมอบฟาร์มทั้งฟาร์มให้ นอกจากนี้แล้ว ยังมีความแตกต่างกันระหว่างการให้ทรัพย์สินปริมาณมากในวันหรือเทศกาลสำคัญทางศาสนา (เช่น วันคริสต์มาสของผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์) และการให้ทรัพย์สินของผู้ที่พำนักอาศัยในชุมชนปิด ข้อเท็จจริงที่กล่าวมานั้นยังคงปรากฏอยู่มากมายในสังคมยุคปัจจุบัน ไม่เพียงแค่ว่ากับผู้ที่มีนับถือศาสนาคริสต์เท่านั้น ข้อเท็จจริงที่แตกต่างกันไปตามสถานการณ์ เป็นปัจจัยที่ศาลจะต้องนำไปพิจารณาว่า เป็นการใช้สิทธิพลอันไม่เป็นธรรมหรือไม่ ซึ่งคดีที่ศาลได้เคยพิพากษาไว้ จะเป็นกรณีตัวอย่างสำหรับการปรับใช้กับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นตามแต่ละกรณีต่อไป

5. บทวิเคราะห์

จากการศึกษาหลักกฎหมายต่างประเทศ ที่เกี่ยวกับการใช้อิทธิพลในทางจิตใจเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินพบว่าหลักการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ มีเหตุผลเบื้องหลังที่สามารถนำมาเทียบเคียงใช้กับข้อเท็จจริงในกรณีพระภิกษุในพระพุทธศาสนากับการใช้อิทธิพลในทางจิตใจเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินได้ เพราะหลักการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรม ศาลจะเข้าไปแทรกแซงหากในการทำสัญญานั้นมีความสัมพันธ์ระหว่างคู่สัญญาและเกิดการแสวงหาประโยชน์จากความสัมพันธ์นั้นในทางที่มิชอบ ทำให้เกิดความเสียเปรียบหรือไม่เป็นธรรมขึ้น และการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมนี้จะต้องเกิดความเสียเปรียบอย่างชัดเจน โดยข้อเท็จจริงที่น่าจะเข้าข่ายกรณีของการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมนี้ คือกรณีของนายชาติชาย บำรุงสุนทร อดีตวิศวกรเคมีวัย 62 ปี ที่ครอบครัวต้องประสบปัญหาเพราะภรรยาเสพติดการทำบุญที่วัดพระธรรมกายที่สอนให้เน้นทำบุญแบบ “มีเท่าไร ห่มให้หมด” หรือ “ถ้าไม่มีก็ให้ไปขอยืมเขามา” ซึ่งหากประเทศไทยได้นำหลักการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมนี้มาปรับใช้ จะส่งผลให้ทรัพย์สินที่ภรรยาของนายชาติชาย บำรุงสุนทร ได้มอบให้วัดพระธรรมกายตกเป็นโมฆียะ แต่หากข้อเท็จจริงเป็นกรณีที่ไม่ได้มีการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรม แม้จะได้ให้ทรัพย์สินที่มีมูลค่ามากแก่พระภิกษุและวัด ก็ไม่เข้าข่ายกรณีของการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรม เช่น กรณีของนางเนียน ชำนาญชาติศักดา หรือที่เรียกกันว่า

“ยายเนียน” ที่ได้ทำพินัยกรรมยกที่ดินจำนวน 732 ไร่ ให้กับวัดธรรมิกการามวรวิหาร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แต่กรณีนี้ไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่ายายเนียน ได้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมแต่อย่างใด ซึ่งประเด็นที่เป็นปัญหาในกรณีนี้คือ ที่ดินดังกล่าวไม่ได้ถูกจดทะเบียนโอนให้เป็นกรรมสิทธิ์ของวัดตามเจตนารมณ์ของยายเนียน เพราะพระราชเมธาภรณ์ อดีตเจ้าอาวาส แสดงเจตจำนงจะขายที่ดินของวัด แต่ผู้จัดการมรดกเดิมของยายเนียนที่มีจำนวน 3 คน ไม่ยอม อดีตเจ้าอาวาสจึงตั้งมูลนิธิหมามุกราวชวิทยาลย์ในพระบรมราชูปถัมภ์ ให้เป็นผู้จัดการมรดก ต่อมาได้โอนที่ดินทั้งสองแปลงให้แก่มูลนิธิหมามุกราวชวิทยาลย์ในพระบรมราชูปถัมภ์ แล้วจดทะเบียนขายให้แก่ บริษัท อัลไพน์ เรียวเอสเตท กับ บริษัท อัลไพน์ กอล์ฟแอนด์สปอร์ตคลับ (Post today, 2010)

หลักการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรม เป็นหลักกฎหมายในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ที่เกิดจากการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาในการตัดสินคดีต่าง ๆ ที่นอกเหนือจากหลักกฎหมายที่สามารถจะนำมาวินิจฉัยได้ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่คู่กรณีในแต่ละคดี ซึ่งการจะนำหลักการดังกล่าวมาปรับใช้กับข้อเท็จจริงในประเทศไทยที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ จำเป็นที่จะต้องบัญญัติกฎหมายให้เป็นลายลักษณ์อักษรเสียก่อน โดยผู้เขียนเสนอให้บัญญัติหลักการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพหนึ่ง ลักษณะ 4 นิติกรรม โดยมีเนื้อความว่า “การแสดงเจตนา

เพราะอยู่ภายใต้อิทธิพลในทางจิตใจเป็นโมฆียะ” ซึ่งจะสามารถปรับใช้ได้กับทั้งกรณีการใช้ อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมของพระภิกษุ และการ ใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมในกรณีอื่น ๆ อีกด้วย

มีข้อสังเกตว่า หลักการใช้อิทธิพลอัน ไม่เป็นธรรม ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า การให้ทรัพย์สินนั้น ต้องเป็นการให้ที่มาก มีมูลค่าสูง ซึ่งในการปรับใช้กับข้อเท็จจริง ในประเทศไทย อาจจะต้องพิจารณาข้อเท็จจริง เป็นกรณี ๆ ไป ว่ากรณีใดเป็นการให้ที่มาก มี มูลค่าสูง ดังเช่นที่คุณ Richard Hedlund ได้วิเคราะห์ไว้ว่า องค์การทางศาสนาจะสามารถ รับทรัพย์สิน โดยที่ไม่ต้องกังวลเรื่องของการ ถูกฟ้องร้องในภายหลังว่าเป็นการใช้อิทธิพล อันไม่เป็นธรรมได้หรือไม่ อาจจะต้องพิจารณา ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเป็นกรณี ๆ ไป

ในทรรศนะของผู้เขียน แม้ว่าการนำหลักการ เรื่องการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมมาปรับใช้ กับกรณีพระภิกษุในพระพุทธศาสนากับการใช้ อิทธิพลในทางจิตใจเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สิน จะเป็นการช่วยเหลือผู้เสียหายจากการสูญเสีย ทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการอยู่ภายใต้อิทธิพล ในทางจิตใจ แต่ก็ก็เป็นเพียงการแก้ปัญหา ที่ปลายเหตุ ซึ่งหากเราสามารถแก้ไขที่ต้นเหตุ ของการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมคือที่ตัว พระภิกษุและวัด ก็จะช่วยให้ปัญหาของการ ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมนี้ ลดน้อยลงได้ โดยผู้เขียนเห็นว่าหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องกับการควบคุมดูแลพระพุทธศาสนา ควรที่จะต้องช่วยกันสอดส่องดูแล กำชับให้ พระภิกษุและวัด รักษาและเผยแผ่หลักธรรม

ที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท ตามที่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 กำหนด เพื่อให้พระพุทธศาสนาเป็น ที่พึงทางใจแก่ประชาชน มิใช่แหล่งในการ แสวงหาทรัพย์สินจากประชาชน

นอกจากนี้ การที่กฎหมายไทยยอมรับ ให้พระภิกษุสามารถมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ที่ได้มาในระหว่างเวลาที่อยู่ในสมณเพศได้ ทำให้พระภิกษุบางรูปที่ไม่ยึดมั่นในพระธรรมวินัย ขวนขวายหาทรัพย์สินให้แก่ตนเอง โดย อาศัยความเชื่อความศรัทธาที่ประชาชน มีต่อพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการได้มาซึ่ง ทรัพย์สิน จึงเห็นควรให้มีการทบทวนด้วยบท มาตรา 1623 แห่งประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ ว่าจะต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างไร เพื่อมิให้พระภิกษุมุ่งเน้นในการแสวงหาทรัพย์สิน ในระหว่างเวลาที่อยู่ในสมณเพศ

สำหรับกรณีที่มีผู้แต่งกายเป็นพระภิกษุ เพื่อหลอกลวงประชาชนให้มอบทรัพย์สินให้นั้น หลักการเรื่องการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรม ไม่สามารถนำมาปรับใช้กับกรณีนี้ได้ แต่อย่างไร ก็ตาม ระบบกฎหมายไทยก็มีประมวลกฎหมาย อาญา มาตรา 208 และประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ มาตรา 157 บัญญัติครอบคลุมกรณี ดังกล่าวไว้อยู่แล้ว เพียงแต่อาจจะต้องมีการ ศึกษาเพิ่มเติมว่าเหตุใด แม้จะมีตัวบทกฎหมาย คอยป้องกันอยู่ แต่ก็ยังมีผู้ฝ่าฝืนกระทำการเช่นนั้นอยู่อีก อาจจะเป็นเพราะอัตราโทษ ในการกระทำความผิดฐานแต่งกายหรือ ใช้เครื่องหมายที่แสดงว่าเป็นภิกษุโดยมิชอบนั้น น้อยเกินไป หรือวิธีการควบคุมตรวจสอบ

พระภิกษุในประเทศไทยยังไม่เพียงพอ ทำให้การบวชทำได้ง่าย และประชาชนไม่สามารถแยกแยะได้นักบวชคนไหนเป็นนักบวชจริง นักบวชคนไหนเป็นนักบวชปลอม ดังที่รองศาสตราจารย์ ดร. จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ ได้ให้ความเห็นไว้ ทั้งนี้ ข้อเสนอของรองศาสตราจารย์ ดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์ ที่ให้สร้างกระบวนการกลั่นกรองพระภิกษุสงฆ์ที่จะมาบวชให้มีคุณภาพมากขึ้น ควรมีบทลงโทษที่เข้มงวดหากมีการปลอมบวช รวมถึงการหาฐานข้อมูลพระภิกษุสงฆ์เพื่อจะได้ทราบประวัติว่าเคยมีพฤติกรรมเสื่อมเสียหรือไม่ เพื่อป้องกันการบวชซ้ำและนำมาซึ่งพฤติกรรมที่เสื่อมเสียต่อคณะสงฆ์ ก็อาจจะเป็นวิธีการหนึ่งในการแก้ไขปัญหานี้ได้

6. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาหลักกฎหมายต่างประเทศ ประกอบกับการพิจารณาถึงบริบทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาดังต่อไปนี้

1) นำหลักกฎหมายของประเทศอังกฤษ เรื่องการใช้สิทธิพลอันไม่เป็นธรรม มาบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพหนึ่ง ลักษณะ 4 นิติกรรมว่า “การแสดงเจตนาเพราะอยู่ภายใต้อิทธิพลในทางจิตใจเป็นโมฆียะ” เพื่อคุ้มครองผู้ที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมของพระภิกษุให้สามารถเพิกถอนการให้ทรัพย์สินนั้นได้ และยังสามารถปรับใช้กับข้อเท็จจริงกรณีอื่น ๆ

ที่อาจจะมีการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมได้ด้วยเช่นกัน

2) ในกรณีของการแต่งกายหรือใช้เครื่องหมายที่แสดงว่าเป็นภิกษุโดยมิชอบเพื่อหลอกลวงผู้อื่น ควรจะต้องมีการทบทวนอัตราโทษทางกฎหมายว่าโทษที่กำหนดไว้ มีผลในการป้องปรามมากน้อยเพียงใด รวมถึงหาฐานข้อมูลของพระภิกษุให้มีความชัดเจน เพื่อให้ง่ายต่อการตรวจสอบว่าเป็นพระภิกษุจริงหรือปลอม และสามารถตรวจสอบถึงประวัติได้ว่าเคยมีพฤติกรรมเสื่อมเสียหรือไม่ เพื่อป้องกันการบวชซ้ำและนำมาซึ่งพฤติกรรมที่เสื่อมเสียต่อคณะสงฆ์

3) เห็นควรทบทวนหลักกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิในการถือครองทรัพย์สินของพระภิกษุตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1623 เพื่อมิให้พระภิกษุมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ได้มาในระหว่างเวลาที่อยู่ในสมณเพศ อันจะเป็นการลดแรงจูงใจที่จะใช้อิทธิพลในทางจิตใจเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สิน โดยอาจจะกำหนดให้ทรัพย์สินที่พระภิกษุได้มาในระหว่างเวลาที่อยู่ในสมณเพศ ให้ถือเป็นทรัพย์สินของวัดที่พระภิกษุนั้นสังกัดอยู่ทันที เพื่อมิให้พระภิกษุจำหน่ายจ่ายโอนยังไปที่อื่นได้ดังเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

4) ให้องค์กรหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น มหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือกรมการศาสนา สอดส่องดูแลและกวดขันเกี่ยวกับเรื่องของการเผยแพร่หลักธรรมและกิจกรรมต่าง ๆ ในวัดให้เป็นไปตามหลักการที่ถูกต้องของ

พระพุทธศาสนาเถรวาท ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดเพื่อให้มีการใช้พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการแสวงหาประโยชน์ทางด้านทรัพย์สินจากประชาชน

7. บทสรุป

ปัญหาเรื่องของพระภิกษุในพระพุทธศาสนากับการใช้อิทธิพลในทางจิตใจเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินนี้ นับว่าเป็นปัญหาหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในวงการพระพุทธศาสนา แต่ยังไม่มีตัวบทกฎหมายใดที่จะคุ้มครองผู้ที่ตกอยู่ภายใต้การใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรม ทำให้ไม่สามารถเรียกคืนทรัพย์สินที่มอบให้ไปได้ เมื่อได้ศึกษาถึงหลักกฎหมายของต่างประเทศที่เกี่ยวกับการใช้อิทธิพลในทางจิตใจเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินพบว่าหลักการใช้อิทธิพลอันไม่เป็นธรรมในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ เป็นหลักกฎหมายที่เหมาะสมจะนำมาเทียบเคียงใช้กับข้อเท็จจริงในกรณีพระภิกษุในพระพุทธศาสนากับการใช้อิทธิพลในทางจิตใจเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สิน ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรนำหลักการดังกล่าวมาบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้เป็นไปตามระบบกฎหมายซีวิลลอว์ของไทย นอกจากนี้ ปัญหาเรื่องของการแต่งกายหรือใช้เครื่องหมาย

ที่แสดงว่าเป็นภิกษุโดยมิชอบเพื่อหลอกลวงผู้อื่น ก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ยังพบเห็นได้ในปัจจุบัน ผู้เขียนจึงเสนอให้มีการทบทวนตัวบทกฎหมายว่ามีประสิทธิภาพในการป้องปรามเพียงใด เพื่อปรับปรุงแก้ไขระวางโทษในตัวบทดังกล่าว ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เพื่อให้การแก้ไขปัญหาดังกล่าวมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผู้เขียนจึงเสนอให้มีการทบทวนหลักกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิในการถือครองทรัพย์สินของพระภิกษุตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1623 ด้วย เพื่อให้พระภิกษุมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ได้มาในระหว่างเวลาที่อยู่ในสมณเพศ อันจะเป็นการลดแรงจูงใจที่จะใช้อิทธิพลในทางจิตใจเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สิน ประกอบกับให้หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาและการเผยแพร่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาท ให้เป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกำหนด เพื่อให้พระพุทธศาสนาในประเทศไทยเป็นศาสนาแห่งปัญญา เป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจให้แก่ชาวไทยและชาวโลก สมดังเจตนารมณ์ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแท้จริง ●

บรรณานุกรม

- Arthur T. Von Mehren. (2008). *International Encyclopedia of Comparative Law*. Leiden, Boston: Mohr Siebeck, Tübingen, Martinus Nijhoff Publishers.
- Bangkokbiznews. Bangkokbiznews. (2017). pōet pūm prawat chāo “nēn kham” ‘ūat ‘uttari khomkhūn dek chōkōng [Scandal of “Nen Kham” Boast, Rape, Defraud] (14 September 2020). Retrieved from <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/765193>
- Chakri Adulnirat. (2003). panhā kieokap kām khao tham sanyā nai phruttkān thī mai sāmāt pokpōng phonprayōt khōng ton’ēng dai : suksā prīapthīap kap rabop khōmmōnlō [Problems Surrounding Conclusion of Contracts under Circumstances of Weakness : Critical Comparison with the Common Law Position]. (LL.M. Dissertation Faculty of Law). Thammasat University, Bangkok.
- Danai Preechapermprasit. (2009). rāngān wīchai rūang phrasong kap sapsin sūantūa [The Sangha and private properties]. (Research Project Centre for Buddhist Studies). Chulalongkorn University, Bangkok.
- Huge Beale, Bénédicte Fauvarque-Cosson, Jacobien Rutgers, Denis Tallon, and Stefan Vogenauer. (2010). *Cases, Materials and Text on Contract Law*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing.
- Jamnong Adiwattanasit. (1995). rāngān kāmwičajai rūang phruttkamkān būat khōng Khon Thai [Ordination Behaviour of the Thais]. (Research Project Faculty of Social Sciences). Kasetsart University, Bangkok.
- Khanit Chaisathaphol. (2008). lak kotmāi kām sadāeng chēttanā dōi thūk khomkhū suksā prīapthīap [Legal Principles Concerning the Declaration Will under Duress : Comparative Study]. (LL.M. Dissertation Faculty of Law). Thammasat University, Bangkok.
- Kidānan Kanghair. กิดานันท์ กังแฮ. (2013). sathiti čhamnūan phū naphthū sātsanā læ latthi tāng tāng [Statistic of Religion Follower and Doctrine]. (14 September 2020). Retrieved from <https://www.thaihealth.or.th/Content/20062-สถิติจำนวนผู้นับถือศาสนาและลัทธิต่างๆ.html>

- Mindy Chen-Wishart. (2015). *Contract Law*. Gosport, Hampshire: Oxford University.
- Onabadmin. (2019). khōmūn thabāian wat Na dūan Makarākhom Phō.Sō. 2562 [Thai Temple List at January 2019]. (14 September 2020). Retrieved from <http://www3.onab.go.th/2019/02/12/wattotalsummaryreport31012562/>
- Permsak Permpool. (1992). kotmāi thī phra song khūan sāp [Legal for Buddhist monk]. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing House.
- Post today. (2017). “lung witsawakōn” mottūa phrō thammakāi yūn prathūang nā wat [Thai Engineer be Broke by Dhammakaya, Protest in front of the Temple]. (14 September 2020). Retrieved from <https://www.posttoday.com/social/local/481375>
- Post today. (2010). phōei phinaikam nūam chanānchātsakdā [Disclose Nuam Chamnanchatsakda's Testament]. (14 September 2020). Retrieved from <https://www.posttoday.com/dhamma/17815>
- Richard Hedlund. (2016). Undue Influence and the Religious Cases that Shaped the Law. *Oxford Journal of Law and Religion*, 5(2), 298–318.
- Somyos Chuathai. (2009). lak kotmāi sū khāi lækplān hai [Legal Principle of Buying Selling Trading Giving]. Bangkok: Winyuchon.
- Religious Information Centre. (2020). sūn khōmūn klāng dân sātsanā. [ศูนย์ข้อมูลกลางด้านศาสนา]. sathiti phū naphthū [Statistic of Religion Follower]. (14 September 2020). Retrieved from <https://e-service.dra.go.th/buddha.php?p=stat>
- Thai PBS. (2019). čamnūan phra phiksu - sāmmanēn sipsī pī yōnlang [Amount of Buddhist Monk and Novice in the last 14 years]. (14 September 2020). Retrieved from <https://news.thaipbs.or.th/infographic/227>
- Thairath online. (2019). kǎenglōn 'ālawāt tǎengtūa pen phra song 'ōk rīarai 'ao ngōen pai mūasum lao yā [Bald Gangster Dress Like Buddhist Monk to Gain Money for Alcohol and Drugs]. (17 January 2019). Retrieved from <https://www.thairath.co.th/content/878706>
- Thairath online. (2019). numyai hā kin klai kōn hūa hom lūang rīarai hā liang khṛōpkhṛūa [The Aged Got Bald and Dress Like Buddhist Monk to Gain Money for His Family]. (17 January 2019). Retrieved from <https://www.thairath.co.th/content/1438900>

The Thailand Research Fund (2006). phra phut sātsanā læ sathāban song kap sangkhom Thai [Buddhist and Monastic institution in Thailand]. Bangkok: Lada Limited Partnership.

การพัฒนาและใช้ประโยชน์จากเครื่องมือวิจัย ในการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม การติดตามผล และทักษะชีวิตของนักเรียน ในระยะยาว¹

Development and utilization of research tools
in activities enhancing ethics, follow-up,
and life skills for students in a long-term

ปัญญาเดช พันธวัฒน์² และ วรวัศม์ แสงเฟื่อง³

Panyadech Phantuwat² and Vorravuth Saengfuang³

โรงเรียนกฎหมายและการเมือง มหาวิทยาลัยสวนดุสิต²

School of Law Politics Suan Dusit University²

ทำเนียบองคมนตรี³

The privy council chambers³

E-mail: singhathong9@gmail.com / s.vorravuth@gmail.com

Received 22/08/2019 | Revised 30/10/2020 | Accepted 02/11/2020

¹ บทความนี้ เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย “การสังเคราะห์องค์ความรู้โครงการการขับเคลื่อนคุณธรรมโรงเรียนในโครงการ
กองทุนการศึกษาสู่ชุมชน อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี” ปี พ.ศ. 2562 โดยนำเครื่องมือวิจัยที่พัฒนาต่อยอดการติดตาม
ผลกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม และทักษะชีวิตของนักเรียน จากงานวิจัย “การติดตามประเมินผล และสังเคราะห์องค์ความรู้โครงการ
โรงเรียนคุณธรรม ในสังกัดกรุงเทพมหานคร” มาพัฒนาเครื่องมือวิจัย

² โรงเรียนกฎหมายและการเมือง มหาวิทยาลัยสวนดุสิต 295 ถนนราชสีมา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300

³ สำนักงานโครงการกองทุนการศึกษา ทำเนียบองคมนตรี พระราชอุทยานสราญรมย์ ถนนสราญรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
10200

บทคัดย่อ

การพัฒนาและใช้ประโยชน์จากเครื่องมือวิจัยในการติดตามผลกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม และทักษะชีวิตของนักเรียนในระยะยาว โดยใช้แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อน และระหว่างดำเนินกิจกรรม ร่วมกับแบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหลังกิจกรรมและการสะท้อนคิด ระหว่างกระบวนการวิจัยในการติดตามผลกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม และทักษะชีวิตของนักเรียน ของโครงการวิจัย “การติดตามประเมินผล และสังเคราะห์องค์ความรู้โครงการโรงเรียนคุณธรรมในสังกัดกรุงเทพมหานคร” และนำเครื่องมือที่พัฒนามาใช้ในงานวิจัย “กระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และสังเคราะห์องค์ความรู้โครงการการขับเคลื่อนคุณธรรมโรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษาสู่ชุมชน อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี” โดยการพัฒนาเครื่องมือมีจุดเด่นและประโยชน์ที่ใช้ ดังนี้ เครื่องมือวิจัยในการถอดองค์ความรู้มีการพัฒนาและปรับให้เหมาะสมกับบริบทในประเด็นที่ศึกษาได้ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของโรงเรียน สามารถจัดเก็บข้อมูลและองค์ความรู้จากกิจกรรมในการมีส่วนร่วมต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบ และนำมาใช้เป็นฐานข้อมูลในการพัฒนากิจกรรม, เป็นฐานข้อมูลในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นระบบ, ใช้เป็นต้นแบบทางความคิด หรือกรอบ เพื่อลดขั้นตอนในการปฏิบัติงานตามโครงการ หรือกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม ในการประเมินพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก 5 ด้าน และทักษะชีวิตของนักเรียน, ทบทวนความรู้ที่ได้มาอย่างเป็นกระบวนการ

เพื่อหาจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคจากข้อมูลที่ได้มีการบันทึกและถอดองค์ความรู้ในแต่ละกิจกรรมไว้อย่างเป็นระบบ และนำมาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ วางแผนดำเนินโครงการ หรือกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง, สามารถบันทึกข้อมูลใหม่ หรือองค์ความรู้ใหม่ได้อย่างมีแบบแผน และฐานคิด โดยไม่ต้องเริ่มต้นกระบวนการใหม่ตั้งแต่ต้น ทำให้เกิดความสะดวกและประหยัดเวลา ในการวางแผนกิจกรรมต่าง ๆ, การแบ่งปันความรู้ หรือส่งต่อความรู้ในการมีส่วนร่วมได้อย่างเป็นระบบ การถ่ายโอนความรู้ และเข้าถึงข้อมูล การมีส่วนร่วมในแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสะท้อนคิดที่ง่ายขึ้น, นำฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ หรือองค์ความรู้ของแต่ละโรงเรียนมาเปรียบเทียบถึงกระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จได้, ครูแกนนำ (นักวิจัย) สามารถจัดเก็บข้อมูล ผลการวิเคราะห์ ขั้นตอนต่าง ๆ ในการดำเนินกิจกรรม และสามารถจัดทำคู่มือปฏิบัติงาน หรือคู่มือกิจกรรมของโรงเรียนได้, ใช้เป็นฐานข้อมูลในการกำกับติดตามผลพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกในการส่งเสริมทักษะชีวิตของนักเรียนได้ในระยะยาวได้ตรงกับพฤติกรรมของนักเรียน โดยไม่ต้องสร้างเครื่องมือในการติดตามผลขึ้นใหม่, และสามารถนำเครื่องมือไปประยุกต์ใช้ในการจัดเก็บข้อมูล หรืองานด้านอื่น ๆ ของโรงเรียนได้

คำสำคัญ: เครื่องมือวิจัย, แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนและระหว่างดำเนินกิจกรรม (B&D), แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหลังกิจกรรมและการสะท้อนคิด (A&R), การติดตามผลในระยะยาว

Abstract

The development and use of research tools in following up the results of activities focusing on enhancing long-term ethics and life skills among the students in a long-term have been shaped from Before and During Action Review Forms, After Action Review and Reflective Practice Forms, and Performance Assessment Form. The development of research tools has had prominent features and benefits. This journal has been used to investigate the results of research activities which are parts of the research project titled “Evaluation and Knowledge Synthesis on the Ethical School Project under Bangkok Metropolitan Administration”. and use developed tools for research “Participatory Process and Knowledge Synthesis, the Project to Drive School Morality in the Education Fund Project to the Community Nong Prue District Kanchanaburi Province “. The development of research tools has had the prominent features and benefits. That is, research tools used for knowledge management have been developed and adjusted to be proper to the ever-changing context of school. The data and body of knowledge systematically collected from participatory activities

have been used as the database for developing activities, solving problems, and becoming a thinking model or framework. This database can be used to reduce the operational steps of ethical enhancement project or any activities related to evaluating the positive influences on students’ behaviors, which cover five perspectives and life skills. The knowledge acquired has been reviewed in a process-driven manner to seek weakness, strength, opportunity, and threats based on the recorded data and knowledge management in each activity systematically. The process has generated data that can be used for analyzing and planning project or activities constantly. The new data or body of knowledge can be recorded relying on these method and concept without any necessity to make a start from the very beginning. Thus, the outcomes bring convenience and time-saving in planning activities. Passing on or sharing knowledge from activity participation can be conducted orderly. Database transfer has been easily proceeding and accessible. This transfer enables more easily knowledge exchange and reflections. The empirical database or body of knowledge of each school can be compared in

the areas of process and steps of successful activities. The main teacher (researcher) can collect data, analysis result, steps of running activities, and write up operational or activity manuals for the school. Its database can be used for monitoring the positive influences on students' behaviors to enhance long-term students' life skills which are proper

student's behaviors without any necessity for creating a new tool for following up the results. Also, the tools can be applied for data collection or other tasks of the school.

Keywords: Research Tools, B&D Form (Before Action Review: BAR & During Action Review: DAR), A&R Form (After Action Review: AAR & Reflective practice), long-term following up

บทนำ

เครื่องมือวิจัย โดยทั่วไปเป็นการบอกถึงคุณลักษณะของวัสดุสิ่งของ เทคนิค วิธีการ หรือสื่อ ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารกันระหว่างผู้ศึกษา หรือวิจัยกับกลุ่มตัวอย่าง ประชากร หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งในการศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ได้พัฒนาขึ้นจากฐานข้อมูลความรู้หรือความไม่รู้ในเรื่องที่จะทำการศึกษาวิจัย เพื่อใช้ในการจัดเก็บ บันทึก รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง หรือประชากรที่ใช้ในการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาวิจัยนั้นจะใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เชิงปริมาณ หรือระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน และเทคนิควิธีการวิจัยรูปแบบใดก็ตาม เครื่องมือวิจัยที่นำมาใช้จึงมีความแตกต่างกัน หรืออาจมีการใช้เครื่องมือวิจัยที่มีความหลากหลายในการศึกษาวิจัยเรื่องนั้น ๆ เครื่องมือวิจัยจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีความสอดคล้องเหมาะสม วัดผล และติดตามผลได้อย่างเป็นกระบวนการที่ส่งผลต่อความถูกต้องของข้อมูลวิจัยที่เก็บรวบรวมมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทความนี้ได้นำเสนอถึงการพัฒนาเครื่องมือวิจัย และการใช้เครื่องมือวิจัยให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทที่ศึกษา โดยใช้เครื่องมือให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่ามากที่สุดขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลของกระบวนการวิจัย ซึ่งโดยปกติในการศึกษาวิจัยโดยทั่วไปไม่ว่าจะเป็นในระดับบัณฑิตศึกษา งานวิจัยของหน่วยงาน หรืองานวิจัยอื่น ๆ ส่วนใหญ่การสร้างและพัฒนาเครื่องมือถูกสร้าง พัฒนา และตรวจสอบความเที่ยง ความตรงของเครื่องมือโดยผู้รู้ในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ นั้น ๆ แต่โดยส่วนมากเครื่องมือมักถูกใช้งานเพียงครั้งเดียวในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัยแต่ละครั้ง ยกเว้นการวิจัยที่มีการศึกษาในระยะยาว หรือติดตามผลในระยะยาวที่มีการนำผลหรือเครื่องมือกลับมาใช้ใหม่ในกระบวนการวิจัย ทั้งนี้ในทัศนะของผู้นิพนธ์เห็นว่าในแต่ละปีจำนวนของงานวิจัยในระดับต่าง ๆ และเครื่องมือวิจัยได้ถูกสร้างขึ้นเป็นจำนวนมากตามจำนวนของงานวิจัยในแต่ละประเภท

แต่ยังไม่พบว่ามีการนำเครื่องมือวิจัยไปใช้และพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุดในกระบวนการของการวิจัย บทความนี้ผู้เขียนจึงมีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอถึงการพัฒนาเครื่องมือกระบวนการที่ใช้ และการใช้ประโยชน์จากเครื่องมือวิจัยในการติดตามผลในระยะต่าง ๆ ตามกรอบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาเครื่องมือแบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนและระหว่างดำเนินการ (B&D form; Before Action Review: BAR & During Action Review: DAR) และแบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหลังกิจกรรมและการสะท้อนคิด (A&R form; After Action Review: AAR & Reflective Practice) ในการพัฒนากิจกรรม และกระบวนการการถอดองค์ความรู้สู่การปฏิบัติ
2. เพื่อใช้ประโยชน์จากเครื่องมือวิจัยในการถอดบทเรียน และการใช้เครื่องมือวิจัยในการติดตามผลโครงการ และทักษะชีวิตของนักเรียนในระยะยาว

คำจำกัดความ

คำจำกัดความของเครื่องมือวิจัยที่ผู้นิพนธ์และคณะทำงานได้ออกแบบ และพัฒนาขึ้นประกอบด้วยเครื่องมือ 2 แบบ และคำจำกัดความที่เกี่ยวข้องกับเครื่องมือ ดังนี้

แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนและระหว่างดำเนินการ (B&D form) หมายถึง เครื่องมือวิจัยที่เป็นแบบการบันทึกกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนและระหว่างดำเนินการอย่างเป็นกระบวนการ โดยใช้วิธีการถอดบทเรียนก่อนการทำการกิจกรรม ด้วยวิธีการ “เพื่อนช่วยเพื่อน” (Peer Assist: PA) ในการจัดการความรู้ก่อนลงมือทำการกิจกรรม (Learning Before Doing) โดยอาศัย “คน” (People Driven) ในการขับเคลื่อนกิจกรรม และค้นหา “ครูแกนนำ” และ “นักเรียนแกนนำ” ที่มีความแตกต่างมาแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ เพื่อเปิดมุมมองที่หลากหลายจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มที่มีทักษะ ความสามารถ และประสบการณ์ที่แตกต่างกันในการแก้ไขปัญหา การพัฒนาความรู้ หรือเทคนิควิธีใหม่ ๆ ในการลงมือปฏิบัติจริงในการขับเคลื่อนกิจกรรมที่ทำ ร่วมกับการใช้วิธีการ “การเล่าเรื่อง” (Storytelling) ระหว่างทำการกิจกรรม ในการกระตุ้น และเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมในการเล่าเรื่องในการดึงประสบการณ์ หรือความรู้ที่อยู่ภายในของผู้เล่าเพื่อถ่ายทอดสู่ผู้ฟัง เพื่อสามารถนำเอาประสบการณ์ หรือความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรมของตนเองได้ โดยไม่ต้องเสียเวลาเริ่มต้นในการศึกษาเรื่องราวอันใหม่ และสามารถเก็บรวบรวมเป็นคลังความรู้ (Knowledge Asset) ได้อย่างเป็นกระบวนการ

แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหลังกิจกรรมและการสะท้อนคิด (A&R form) หมายถึง เครื่องมือวิจัยที่เป็นแบบการบันทึกกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหลังกิจกรรมและการสะท้อนคิดเกี่ยวกับกิจกรรมอย่างเป็นกระบวนการ ในการทบทวน และวิเคราะห์กระบวนการทั้งระบบ ถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของกิจกรรม โดยนำบทเรียนจากความสำเร็จและความล้มเหลวของกิจกรรมที่ผ่านมา หรือจุดอ่อนจุดแข็งเพื่อนำมาซึ่งการพัฒนาหรือการปรับปรุงการขับเคลื่อนกิจกรรมที่สะท้อนการมีส่วนร่วมในการทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้น ร่วมกับการสะท้อนคิด (Reflection) ของครู นักเรียน และชุมชนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรม ในการสะท้อนถึงการกระทำที่ปฏิบัติอย่างเป็นกระบวนการในกิจกรรมต่าง ๆ ที่สามารถสะท้อนหรือมองเห็นตนเองภายใต้บริบทจากประสบการณ์ของตนเองด้วยความเข้าใจ ในแก้ไขปัญหาจากการปฏิบัติจริงร่วมกันในโรงเรียน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน

โครงการคุณธรรม (Moral Project) หมายถึง กิจกรรมในการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรมตามบริบทของโรงเรียนที่ต้องการมุ่งเน้นให้เกิดขึ้นกับนักเรียน และขยายผลสู่โรงเรียนและชุมชน จากการถอดบทเรียนจากการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนดำเนินกิจกรรม ระหว่างดำเนินกิจกรรม หลังกิจกรรม และการสะท้อนคิดอย่างเป็นระบบ ในการกำหนดกิจกรรมที่มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทและวิสัยทัศน์ของของโรงเรียนในการพัฒนา

คุณธรรมของโรงเรียน โดยใช้องค์ความรู้ที่ได้จากการถอดบทเรียนผ่านเครื่องมือ B&D form และ A&R form ที่เป็นเสมือนคู่มือในการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมของนักเรียน (Bureau of Academic Affairs and Educational Standards, 2008, pp.12-26)

การติดตามผลในระยะยาว หมายถึง การติดตามผลตามระยะที่กำหนดขึ้นของการวิจัยในการติดตามผลเพื่อควบคุม กำกับ ติดตาม และเปรียบเทียบผล ในการพัฒนาปรับปรุงการจัดกิจกรรมในการจัดการเรียนการสอน โดยนำองค์ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อน และระหว่างดำเนินกิจกรรม B&D form การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหลังกิจกรรมและการสะท้อนคิด A&R form นำมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติอย่างเป็นกระบวนการ โดยมีแบบแผน ขั้นตอน วิธีการที่สามารถพร้อมนำมาใช้หรือประยุกต์ใช้ รวมถึงภาพสะท้อนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม บ่งชี้เชิงบวก และปลูกฝังทักษะชีวิตที่ดีของนักเรียนมาเป็นข้อมูลในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมพฤติกรรม และทักษะชีวิตของนักเรียนได้อย่างเหมาะสม รวมถึงใช้ในการกำกับ ติดตามผลของนักเรียนได้

ขอบเขตของบทความผู้นิพนธ์ต้องการนำเสนอกระบวนการพัฒนาเครื่องมือวิจัยที่มีการปรับปรุงและพัฒนาให้มีความเหมาะสมกับการจัดเก็บข้อมูลระหว่างกระบวนการวิจัยในการจัดกระทำกับข้อมูลอย่างเป็นระบบ และการใช้เครื่องมือที่พัฒนาขึ้นให้เกิดประโยชน์ต่อการนำไปใช้ได้อย่างคุ้มค่า

เนื้อหา

เครื่องมือวิจัยเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในกระบวนการวิจัย การเลือกใช้เครื่องมือวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูลจึงเป็นเหมือนสื่อหรือตัวเชื่อมระหว่างข้อมูลหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ใช้ในการตอบโจทย์วิจัยวัตถุประสงค์ หรือสมมติฐานของการศึกษาวิจัย โดยการเลือกเครื่องมือที่นำมาใช้ในการวิจัยนั้น อาจเลือกใช้เครื่องมือที่มีอยู่เดิมมาพัฒนาปรับปรุงเพื่อให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย หรืออาจจะสร้างเครื่องมือขึ้นใหม่ให้มีความเหมาะสมในการเก็บข้อมูลที่ไม่เหมือนกัน ความแตกต่างหลากหลายของเครื่องมือจึงอยู่ที่ความเหมาะสมของเรื่องที่ศึกษาการออกแบบการวิจัยและความรู้ความชำนาญในการใช้เครื่องมือของผู้วิจัย เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่แท้จริงตามสถานการณ์ในช่วงเวลาที่ศึกษา เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสร้างข้อสรุป ในการแก้ไขพัฒนา ปรับปรุง ต่อยอด ติดตามผล หรือนำเสนอข้อค้นพบใหม่ในการศึกษาวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยจึงมีความสำคัญต่อการศึกษาวิจัยเป็นอย่างมากเนื่องจากผลของการวิจัยจะเชื่อถือได้หรือไม่ขึ้น ย่อมขึ้นอยู่กับความเหมาะสม และคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิจัย

ที่มาของการพัฒนาเครื่องมือวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัย เรื่อง การติดตามประเมินผล และสังเคราะห์องค์ความรู้โครงการโรงเรียนคุณธรรมในสังกัดกรุงเทพมหานคร (Panyadech Phantuwat, 2017) กับสถานศึกษาในเขตพระนคร จำนวน 11 แห่ง

โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาโรงเรียนในเขตพระนครให้เป็นโรงเรียนคุณธรรมในสังกัดกรุงเทพมหานคร ด้วยการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้สอน ผู้เรียน ตลอดจนกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่าง ๆ ร่วมกับชุมชนแวดล้อม เพื่อบ่มเพาะพฤติกรรมที่ดีงาม และพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่หลักสูตรสถานศึกษาและหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด โดยใช้คุณธรรมพื้นฐาน “โตไปไม่โกง” ของกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย 1) ซื่อสัตย์ 2) รับผิดชอบ 3) รักในความเป็นธรรม 4) พอเพียง และ 5) จิตสาธารณะ ที่มุ่งเน้นทักษะชีวิต 5 ด้าน ที่ประกอบด้วย 1) การคิดวิเคราะห์และความคิดสร้างสรรค์ 2) ตระหนักรู้ในตนเองและความเห็นใจผู้อื่น 3) การสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร 4) การตัดสินใจและการแก้ปัญหา และ 5) การจัดการอารมณ์และความเครียดของนักเรียน (Office of the Basic Education Commission: OBEC, 2016) พบว่า เครื่องมือที่ใช้ในการติดตามประเมินผล และสังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัยที่นำมาพัฒนา ประกอบด้วยแบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนดำเนินกิจกรรม ระหว่างกิจกรรม หลังกิจกรรม และการสะท้อนคิด มีขั้นตอนที่ใช้เวลามากในการจัดเก็บ และวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละช่วงเวลา รวมถึงการส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติงานประจำของกลุ่มเป้าหมายที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ทั้งนี้ผู้นิพนธ์ได้วิเคราะห์ถึงปัญหาที่พบ และนำไปสู่การพัฒนาเครื่องมือวิจัยเพื่อลดขั้นตอนในการจัดเก็บข้อมูลภาคสนาม

โดยไม่ทำให้คุณภาพของเครื่องมือลดลง และทดลองใช้ในการแก้ปัญหา อุปสรรคในการกระบวนการจัดเก็บข้อมูล โดยสามารถจำแนกประเด็นปัญหาที่พบก่อนการพัฒนาเครื่องมือในด้านความซ้ำซ้อนของข้อมูล ระยะเวลาที่ใช้ความต่อเนื่องของการพัฒนาข้อมูล การเปลี่ยนแปลงทรัพยากร และการตรวจสอบข้อมูลอย่างเป็นระบบ โดยมีรายละเอียดของปัญหาที่นำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาเครื่องมือ ดังนี้

1. ความซ้ำซ้อนของข้อมูลจากแบบบันทึกที่ใช้ในการทอต่อความรู้ของกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) โดยใช้การถอดบทเรียนก่อนการทำกิจกรรมด้วยวิธีการ (Peer Assist: PA) ระหว่างทำกิจกรรมด้วยวิธี (Story Telling) ในการทบทวนความรู้ก่อนกิจกรรม (BAR) ระหว่างดำเนินกิจกรรม (DAR) ถอดบทเรียนหลังกิจกรรมด้วยวิธี (After Action Review: AAR) ในการดำเนินกิจกรรมในแต่ละช่วงเวลาของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ที่พบว่ามีสาเหตุมาจากการแยกสรุปวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือตามช่วงเวลาของการวิจัย และระยะเวลาที่ใช้ในการติดตามผลแต่ละช่วงเวลาของกิจกรรมที่มีการประเมินผลตามภาคเรียนของนักเรียน ทำให้ไม่สามารถนำผลที่ได้มาใช้ได้ทันต่อสถานการณ์ที่เป็นปัจจุบัน หรือนำข้อมูลที่มีมาใช้แก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินกิจกรรมที่เกิดขึ้นได้ทันที และเกิดเป็นภาระของครูผู้ประเมิน

2. ขาดความต่อเนื่องของข้อมูล พบว่ามีสาเหตุมาจากข้อมูลที่ได้ในแต่ละช่วงเวลาใช้เวลามากในการจัดกระทำข้อมูล ที่ส่งผลต่อความต่อเนื่องและส่งต่อข้อมูลตามระยะของการวิจัย และไม่สามารถนำมาแก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ในกิจกรรมที่เป็นปัจจุบันอย่างเป็นกระบวนการ หรือประยุกต์ใช้ได้กับกิจกรรมที่ดำเนินอยู่ได้ตามสถานการณ์

3. ระยะเวลาที่ใช้ และมีขั้นตอนมาก ในการการถอดต่อความรู้ในแต่ละช่วงเวลาของการวิจัยตามเครื่องมือที่ใช้ ทำให้ใช้เวลามากในการจัดกระทำข้อมูลดิบจากภาคสนาม

4. สิ้นเปลืองทรัพยากรวิจัย เช่น ใช้บุคลากรมาก ใช้เอกสารในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลจำนวนมาก สิ้นเปลืองทรัพยากรในการประชุม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในแต่ละระยะของการวิจัย

5. ขาดระบบการตรวจสอบข้อมูลย้อนกลับที่สามารถทบทวนข้อผิดพลาด จุดอ่อน จุดแข็ง วิธีการที่ใช้ในการดำเนินการ หรือวิธีการที่ใช้ในการแก้ไข้ปัญหาที่ทันต่อสถานการณ์ โดยไม่ต้องเริ่มขั้นตอนใหม่ทุกครั้งในการดำเนินงาน หรือกิจกรรมที่มีความต่อเนื่อง

การพัฒนาเครื่องมือวิจัย และการประยุกต์ใช้เครื่องมือ

การพัฒนาเครื่องมือวิจัยที่นำมาเป็นตัวอย่างในบทความนี้เป็นการพัฒนาเครื่องมือวิจัย จากผลการวิจัย การติดตามประเมินผล และสังเคราะห์องค์ความรู้โครงการโรงเรียนคุณธรรมในสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยนำเครื่องมือที่พัฒนาจากปัญหาและข้อจำกัดมาทดลองใช้

ในการวิจัย เรื่อง “กระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและสังเคราะห์องค์ความรู้โครงการขับเคลื่อนคุณธรรมโรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษาสู่ชุมชน อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี” (Panyadech Phantuwat, and et al., 2020) โดยใช่วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกรอบในการพัฒนาเครื่องมือวิจัยร่วมกับการจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ (Thailand Productivity Institute, 2005, pp.15-22) ในขั้นตอนต่าง ๆ ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) (Kemmis and McTaggart, 1988, pp.276-284) และ (Supang Chantavanich, 2018, pp.67-70) โดยการใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เป็นกระบวนการที่ให้กลุ่มเป้าหมายเข้ามามีส่วนร่วมวิจัย สร้างการเรียนรู้จากประสบการณ์ อาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการวิจัย นับตั้งแต่การกำหนดปัญหา การดำเนินการ การวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนหาแนวทางในการแก้ปัญหาหรือส่งเสริมกิจกรรม โดยเป็นการวิจัยที่นำแนวคิด 2 ประการมาผสมผสานกัน คือ การปฏิบัติการ (Action) ซึ่งหมายถึงกิจกรรมที่โครงการวิจัยจะต้องดำเนินการ และการมีส่วนร่วม (Participation) ร่วมกับการใช้เทคนิค (PLC; Professional Learning Community) ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ หรือ Professional Learning Community ที่หมายถึง การร่วมมือกันของครู ผู้บริหารโรงเรียน และหน่วยงานการศึกษาที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

ทางวิชาชีพ โดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ไปที่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถ พัฒนาการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ผ่านการวางแผน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จนเกิดเป็นวัฒนธรรม หรือชุมชนของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในโรงเรียน และนำไปสู่การเป็นชุมชนนักปฏิบัติ (CoP; Community of Practice) ในการรวมตัวกันทำงานไปพัฒนาทักษะและการเรียนรู้เพื่อปฏิบัติหน้าที่ โดยรวมตัวกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ทำให้การทำงานเป็นกลุ่มเป็นทีมงาน หรือทีมในโรงเรียนเดียวกันก็ได้ อันเป็นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกิจกรรมวิจัย ในการวิเคราะห์สภาพปัญหา หรือสถานการณ์อันใดอันหนึ่ง แล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินการ จนกระทั่งสิ้นสุดการวิจัย โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่การระบุปัญหาของการดำเนินการ การช่วยให้ข้อมูลและการช่วยวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนช่วยหาวิธีแก้ไข ปัญหา และสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมแบบมีส่วนร่วม ในการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกิจกรรมที่ใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบ่งชี้ตามคุณธรรมเป้าหมายของโรงเรียนที่เข้าร่วมผ่านกิจกรรม โดยรวบรวมข้อมูลด้วยเครื่องมือวิจัยที่พัฒนาขึ้น

จากข้อมูลสภาพปัญหาที่พบจากการใช้เครื่องมือวิจัยในการติดตามประเมินผลและสังเคราะห์องค์ความรู้โครงการโรงเรียนคุณธรรมในสังกัดกรุงเทพมหานคร ผู้นิพนธ์ได้พัฒนาและประยุกต์ใช้เทคนิควิธีการ กระบวนการในการเก็บ

รวบรวมข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีสอดคล้องกับระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ และนำมาใช้เป็นแนวทางการพัฒนาเครื่องมือวิจัยที่จากเดิมแบ่งออกเป็น 4 ชุด โดยประกอบด้วย 1) แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนดำเนินกิจกรรม 2) แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างกิจกรรม 3) แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหลังกิจกรรม และ 4) แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้วยการสะท้อนคิด ในการพัฒนาเครื่องมือ ได้นำเครื่องมือที่ใช้ในแต่ละช่วงเวลาของการวิจัยมาประยุกต์เข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของข้อมูลตามเทคนิควิธีการที่ใช้ในกิจกรรม ในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่พบ โดยพัฒนาเครื่องมือออกเป็น 2 ชุด ประกอบด้วย 1) แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนและระหว่างดำเนินกิจกรรม (B&D form) และ 2) แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหลังกิจกรรมและการสะท้อนคิด (A&R form) โดยมีขั้นตอนในการพัฒนา ดังนี้

1. ลดขั้นตอนในการจัดเก็บข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละครั้ง โดยการนำวิธีการจัดเก็บองค์ความรู้ก่อนดำเนินกิจกรรม (Before Action Review: BAR) ระหว่างกิจกรรม (During Action Review: DAR) ร่วมเข้าไว้ด้วยกันอย่างเป็นระบบในรูปแบบ (B&D form) และการจัดเก็บองค์ความรู้หลังกิจกรรม (After Action Review: AAR) และการสะท้อนคิด (Reflective Practice) ร่วมเข้าไว้ด้วยกันในรูปแบบอย่างเป็นระบบในรูปแบบ (A&R) โดยใช้ระยะเวลาเป็นตัวกำหนดในการดำเนินกิจกรรมในการแลกเปลี่ยน

เรียนรู้ที่นำมาใช้ เช่น กำหนดระยะเวลาเข้า-บ่าย โดยนำข้อมูลที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นำมาใช้ในช่วงบ่าย ทำให้ข้อมูลมีความต่อเนื่อง และเกิดกระบวนการพัฒนาฐานข้อมูล หรือองค์ความรู้ของผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อย่างเป็นกระบวนการ และมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการลดขั้นตอนการทำงาน และลดความสับสนเปลืองของการใช้ทรัพยากร เช่น กระดาษ ปากกา ผู้เก็บข้อมูล หรืออื่น ๆ โดยนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในการจัดเก็บข้อมูล และบันทึกข้อมูล โดยกลุ่มผู้เข้าร่วมในกิจกรรม การใช้โทรศัพท์ในการบันทึกภาพ เสียง และสร้างไลน์กลุ่มในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และอื่น ๆ

2. ความต่อเนื่องของข้อมูลอย่างเป็นกระบวนการ ในการนำเอาประสบการณ์ หรือความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม หรือโรงเรียนอื่นไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรมของตนเอง หรือโรงเรียนได้ โดยไม่ต้องเสียเวลาเริ่มต้นในการศึกษาเรื่องราวอันใหม่ และสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นคลังความรู้ (Knowledge Asset) ได้อย่างเป็นกระบวนการ เช่น ผลการเรียนรู้ กระบวนการ ปัญหาที่พบ วิธีแก้ปัญหา หรืออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมที่ใช้ และใช้เป็นฐานข้อมูลในการทบทวนขั้นตอนต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบ เพื่อสะดวกต่อการถอดองค์ความรู้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันแบบมีส่วนร่วม และสะดวกต่อการนำองค์ความรู้ไปสู่การปฏิบัติ การถ่ายทอด และการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน รวมถึง

การสะท้อนคิดเพื่อพัฒนาและปรับปรุงองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมนำไปประยุกต์ใช้ในกิจกรรมหรือโครงการอื่น ๆ ได้อย่างอย่างต่อเนื่อง เป็นการลดขั้นตอน และลดเวลาในการดำเนินงานงานวิจัยในภาคสนาม โดยไม่ต้องเริ่มต้นกระบวนการใหม่ทุกครั้งในการดำเนินกิจกรรม

เครื่องมือที่พัฒนาขึ้น ได้นำมาประยุกต์และทดลองใช้ในขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมที่นำมาเป็นตัวอย่างนี้ โดยแบ่งระยะการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

1. ระยะเตรียมการวิจัย (Pre-research Phase) เป็นการศึกษาข้อมูลของโรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษาในเขต อำเภอนองปรีอ จังหวัดกาญจนบุรี และชุมชนแวดล้อมโรงเรียนในการเตรียมความพร้อมของกลุ่มเป้าหมายที่ประกอบด้วยคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อให้มีความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมเป็นแกนหลักในกระบวนการวิจัย โดยมุ่งเน้นที่จะให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้วิจัย และกลุ่มเป้าหมายที่ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยในการเตรียมวิจัย 5 ขั้นตอน

1.1 การสร้างความสัมพันธ์กับสถานศึกษา และชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย และพื้นที่วิจัย โดยผู้วิจัยและคณะทำงานลงพื้นที่เพื่อไปพบกับกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย พูดคุยแนะนำตัวเอง เพื่อให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย และสร้างการเข้ามามีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย ในการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียน

คุณธรรม ด้วยการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้สอน ผู้เรียน ตลอดจนกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่าง ๆ ร่วมกับชุมชน เพื่อบ่มเพาะพฤติกรรมที่ดีงาม และพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่หลักสูตรสถานศึกษาและหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด โดยใช้คุณธรรมเป้าหมายที่ค้นหาได้จากโรงเรียน และสร้างข้อตกลงร่วมกันในการเลือกคุณธรรมเป้าหมายที่ต้องการพัฒนามากำหนดเป็นคุณธรรมอัตลักษณ์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นและปฏิบัติร่วมกันในโรงเรียน และชุมชน เป็นคุณธรรมหลักในการปลูกฝังเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม ความดี ความงามให้กับผู้เรียน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และอาศัยกิจกรรมเป็นตัวกระตุ้นการเรียนรู้ เพื่อปลดปล่อยพลังทางสติปัญญาให้กับผู้เรียน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเจริญงอกงามทั้งทางจิตใจ ร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และสังคม

1.2 การสำรวจข้อมูลโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการทั้ง 3 โรงเรียน ประกอบด้วย โรงเรียนบ้านหนองสาหร่าย โรงเรียนบ้านห้วยหวาย และโรงเรียนหนองปรือพิทยาคม รวมถึงชุมชนแวดล้อมเพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และแนวทางการพัฒนาสถานศึกษาของแต่ละโรงเรียน ที่เป็นลักษณะทางกายภาพ รวมถึงสภาพแวดล้อมภายในชุมชน เพื่อหาความเชื่อมโยงในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

1.3 คัดเลือกโรงเรียนเป้าหมาย และชุมชน โดยเลือกโรงเรียนที่ตอบรับเข้าร่วมโครงการ และ

ชุมชนแวดล้อมโรงเรียนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา เพื่อเป็นโรงเรียนต้นแบบของการทำวิจัย และเป็นแนวทางในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมให้กับโรงเรียน และชุมชนอื่น ๆ

1.4 การเข้าสู่โรงเรียนและชุมชน เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมที่เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ และสร้างความคุ้นเคยกับเป้าหมายเพื่อค้นหาผู้นำเครือข่ายที่เป็นครูแกนนำ (ครูที่สามารถเป็นต้นแบบการประพฤติปฏิบัติตามคุณธรรมเป้าหมายที่พบจากโรงเรียน และเข้าร่วมด้วยความเต็มใจ) นักเรียนแกนนำ (นักเรียนที่สามารถเป็นต้นแบบการประพฤติปฏิบัติตามคุณธรรมเป้าหมายที่พบจากโรงเรียน และเข้าร่วมด้วยความเต็มใจ) และเครือข่ายผู้ปกครอง ในการเป็นผู้นำกลุ่มขับเคลื่อนและพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

1.5 การเตรียมคนและเครือข่ายความร่วมมือ โดยการสร้างครูแกนนำ นักเรียนแกนนำ เครือข่ายผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อเป็นแกนนำในการปฏิบัติงานวิจัยร่วมกับนักพัฒนาและคณะผู้วิจัย โดยใช้กิจกรรมในการประสานความร่วมมือสร้างความเข้าใจรอบของการวิจัย และการหาหรือแนวทางพัฒนา เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจตรงกันในบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่าย

2. ระยะดำเนินการวิจัย (Research Phase) ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย 4 ขั้นตอน

2.1 การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา โดยเน้นที่กระบวนการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ โดยวิธีการจะใช้การอภิปรายถกปัญหา (Dialogue) เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มเป้าหมาย

2.2 พิจารณาความเหมาะสมของกิจกรรมหลักในการขับเคลื่อนโครงการ และการเข้ามามีส่วนร่วมในการโครงการของกลุ่มเป้าหมาย รวมถึงประเมินปัญหาเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาพร้อมกันในการวางแผนและกำหนดกิจกรรมที่จะดำเนินการ ด้วยกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) ถอดบทเรียนก่อนการทำกิจกรรมด้วยวิธีการ (Peer Assist: PA)

2.3 กำหนดกิจกรรมหลักที่ใช้ในการขับเคลื่อนโครงการ และการจัดการตามแนวทางโรงเรียนคุณธรรม โดยใช้การตัดสินใจแบบมีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมและวางแผนแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นระหว่างดำเนินการ ด้วยกระบวนการจัดการความรู้โดยถอดบทเรียนก่อนการทำกิจกรรมด้วยวิธีการ (PA)

2.4 การปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ในการถอดบทเรียนระหว่างทำกิจกรรมด้วยวิธีการเล่าเรื่อง (Story Telling) และถอดบทเรียนของกิจกรรมด้วยวิธี (After Action Review: AAR) จากแบบบันทึกที่พัฒนาขึ้น

3. ระยะการติดตามผลการวิจัย (Monitoring Phase) เป็นขั้นตอนในการวัดผลสำเร็จของโครงการตามตัวชี้วัดโดยใช้การถอดบทเรียนหลังกิจกรรม AAR และการสะท้อนคิด (Reflection) โดยคณะผู้วิจัย (นักวิจัยพี่เลี้ยง) และกลุ่มเป้าหมาย (นักวิจัยพื้นที่) โดยจะทำการตรวจสอบข้อมูลที่เป็นผลของการวิจัยว่าครบถ้วนถูกต้องหรือไม่ ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันจากเครื่องมือแบบบันทึกที่พัฒนาขึ้น

โดยนำทฤษฎีกรวยประสบการณ์ (The cone of Learning) ของ เอ็ดการ์ เดล (Edgar dale, 1969, pp.108) ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสื่อทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ และขั้นตอนของประสบการณ์การเรียนรู้และการใช้สื่อแต่ละประเภท ซึ่งเป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในการประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลายที่นำไปสู่ความสมบูรณ์ชัดเจนในเรื่องต่าง ๆ และประสบการณ์ตรงที่มีคุณค่าที่ผู้เรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมทางกายภาพที่สมบูรณ์ในเหตุการณ์ต่าง ๆ อันเป็นสิ่งที่ไม่มีจากการเรียนในห้องเรียนที่กล่าวว่า “การพูดและการทำซ้ำทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง” มาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาเครื่องมือ ผ่านโครงงานคุณธรรม และกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม โดยทำการตรวจคุณภาพของเครื่องมือ ในด้านความเที่ยงตรง (Validity) ที่ประกอบด้วย 1) ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (content Validity) ที่สอดคล้องและครอบคลุมโครงงานคุณธรรม และกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม 2) ความเที่ยงตรงตามโครงสร้าง (Construct Validity) ในการวัดพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกของนักเรียนจากโครงงานกิจกรรมของโรงเรียน 3) ความเที่ยงตรงตามสภาพ (Concurrent Validity) ที่เป็นพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของนักเรียน และการมีส่วนร่วมในกระบวนการของกิจกรรมที่สามารถกระตุ้นให้นักเรียนตอบสนองออกมาตรงตามสภาพความเป็นจริง 4) ความเที่ยงตรงตามพยากรณ์ (Predictive Validity) สามารถพยากรณ์พฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก และทักษะชีวิต 5 ด้านของนักเรียน ผ่านกิจกรรม

ที่นักเรียนเป็นผู้คิดและดำเนินการ รวมถึงข้อมูลที่ได้จากการบันทึกพฤติกรรมที่เป็นการพูดและการทำซ้ำทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตามหลักกรวยประสบการณ์ หรือกรวยแห่งการเรียนรู้ของ Dale เพื่อใช้ในการ จัดเก็บข้อมูลถอดบทเรียน ถอดองค์ความรู้ และกำกับ ติดตามผล โดยแบ่งขั้นตอนการเก็บข้อมูลออกเป็น ก่อนลงมือปฏิบัติ ระหว่างลงมือปฏิบัติ หลังลงมือปฏิบัติ และการสะท้อนคิด (Salem-Schatz, Susanne, Ordin, Diana and Mittman, 2014) และ (Alavi Maryam, 2019) โดยเครื่องมือวิจัยทั้ง 2 ชุด ที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 1) แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนและระหว่างดำเนินกิจกรรม (B&D form) 2) แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหลังกิจกรรมและการสะท้อนคิด (A&R form) มีรายละเอียดของเครื่องมือ ดังนี้

แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนและระหว่างดำเนินกิจกรรม (B&D form)

แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนและระหว่างดำเนินกิจกรรม (B&D) เป็นการรวมขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลก่อนดำเนินกิจกรรม (Before Action Review: BAR) และระหว่างดำเนินกิจกรรม (During Action Review: DAR) เข้าไว้ด้วยกันอย่างเป็นระบบในการลดขั้นตอนในการจัดเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลแต่ละครั้ง ในการเข้ามามีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมาย ด้วยกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) โดยใช้ระยะเวลาเป็นตัวกำหนดในการดำเนินกิจกรรมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ที่นำมาใช้ เช่น กำหนดระยะเวลาเข้า-ป่าย และนำข้อมูลที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วงเข้าป่ายมาใช้ในช่วงป่าย ทำให้ข้อมูลมีความต่อเนื่องและเกิดกระบวนการพัฒนาฐานข้อมูล หรือองค์ความรู้ของผู้เข้าร่วมอย่างเป็นกระบวนการ โดยใช้การเรียนรู้ก่อนดำเนินกิจกรรม เพื่อจัดเก็บข้อมูลและความรู้ของกลุ่มตัวอย่างที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ร่วมกับการเรียนรู้ระหว่างกิจกรรมหรือการฝึกอบรม ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างกัน โดยมีความมุ่งมั่นต่อเป้าหมายร่วมกัน และรวบรวมความรู้ที่ได้รับระหว่างกิจกรรมหรือการอบรม ในการปรับตัวสู่การมีส่วนร่วม การแก้ไขปัญหา อุปสรรค วิธีการแก้ไข ผลการแก้ไข ผลที่ได้รับ หรืออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ เพื่อสร้างประเด็นความรู้จากการทำแผนที่ความรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory mapping) โดยการถอดบทเรียนก่อนการทำกิจกรรม และระหว่างดำเนินกิจกรรมด้วยวิธีการ “เพื่อนช่วยเพื่อน” (Peer Assist: PA) ในการจัดการความรู้ก่อนลงมือทำกิจกรรม (Learning Before Doing) โดยอาศัย “คน” (People Driven) ในการขับเคลื่อนกิจกรรม และค้นหา “ครูแกนนำ” และ “นักเรียนแกนนำ” (โดยผู้นิพนธ์และคณะ

เป็นนักวิจัยพี่เลี้ยง) และร่วมกันถอดบทเรียนจากแบบบันทึกการเรียนรู้ เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่เป็นความคิดรวบยอดของกิจกรรมที่พร้อมนำไปใช้ประโยชน์ได้ในกิจกรรมครั้งต่อไปโดยถอดองค์ความรู้ผ่านเครื่องมือที่พัฒนาขึ้น และใช้เป็นฐานข้อมูลความรู้ในการแก้ปัญหา พัฒนาความรู้ หรือเทคนิควิธีใหม่ ๆ ในการปฏิบัติจริง เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมที่ทำ ร่วมกับการใช้วิธีการ “การเล่าเรื่อง” (Story telling) ระหว่างทำกิจกรรม ในการกระตุ้น และเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมในการเล่าเรื่องเพื่อดึงประสบการณ์ หรือความรู้ที่อยู่ภายในของผู้เล่าถ่ายทอดสู่ผู้ฟัง เพื่อสามารถนำเอาประสบการณ์ หรือความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรมของตนเองได้ โดยไม่ต้องเสียเวลาเริ่มต้นในการศึกษาเรื่องราว นั้นใหม่ และสามารถเก็บรวบรวมเป็นคลังความรู้ (Knowledge Asset) ได้อย่างเป็นกระบวนการ (ค่าคะแนนในเครื่องมือเป็นเพียงเทคนิคในการสร้างประเด็นในการสนทนา และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยไม่ได้นำมาใช้วิเคราะห์ทางสถิติ หรืออ้างอิงผล แต่ใช้เพื่อสร้างประเด็นคำถาม หรือประเด็นสนทนากลุ่มในการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม) ดังภาพที่ 1

แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ก่อนดำเนินกิจกรรม และระหว่างดำเนินกิจกรรม (B&D form) กิจกรรม “.....” ว/ด/ป..... สถานที่..... ผู้เข้าร่วมกิจกรรม (ผู้ปกครอง/ครู/โรงเรียน/ชุมชน/หน่วยงาน/อื่นๆ)	
1. ความรู้เดิมก่อนเข้าร่วมกิจกรรม	2. ความรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างกิจกรรม
.....	
3. วิธีการ ขั้นตอน กระบวนการในการเรียนรู้	4. ผลที่ได้จากวิธีการ ขั้นตอน กระบวนการในการเรียนรู้
.....	
5. ความรู้ที่ได้รับ/ประโยชน์	6. การนำไปใช้/ประยุกต์ใช้ ที่ตรงตามเป้าหมายของท่าน
.....	
7. ปัญหา/อุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกิจกรรม	8. วิธีการแก้ไข และผลของการแก้ไข
.....	
9. ผลการเรียนรู้ระหว่างกิจกรรม (ประเมินตนเอง) คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (ระบุเหตุผล)	10. การตอบสนองต่อเป้าหมายของท่าน (ประเมินตนเอง) คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (ระบุเหตุผล)
.....	
ข้อเสนอแนะ	
ผู้ดำเนินการ/นักวิจัยพี่เลี้ยง (Moderator)..... ผู้จดบันทึก (Note taker)..... ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant)	

ภาพที่ 1 แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนและระหว่างดำเนินกิจกรรม (B&D form)

แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหลังกิจกรรมและการสะท้อนคิด (A&R form)

แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หลังหลังกิจกรรมและการสะท้อนคิด (A&R) เป็นการรวมขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล (After Action Review: AAR) และสะท้อนคิดเกี่ยวกับกิจกรรม (Reflection: R) เข้าไว้ด้วยกันในการลดขั้นตอนในการจัดเก็บข้อมูล

และวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละครั้ง ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการโครงการของกลุ่มเป้าหมาย อย่างเป็นระบบ ด้วยกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) โดยใช้ระยะเวลาเป็นตัวกำหนดในการดำเนินกิจกรรม ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่นำมาใช้ เช่น กำหนดระยะเวลาเข้า-บ่าย โดยนำข้อมูลที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นำมาใช้ในช่วบ่าย ทำให้ข้อมูล

มีความต่อเนื่อง และเกิดกระบวนการพัฒนาฐานข้อมูล หรือองค์ความรู้ของผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างเป็นกระบวนการต่อเนื่อง เป็นการจัดเก็บผลการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบหลังการฝึกอบรมหรือเข้าร่วมกิจกรรม เช่น ผลการเรียนรู้กระบวนการ ปัญหาที่พบ วิธีแก้ปัญหา หรืออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรม ร่วมกับการสะท้อนคิดเกี่ยวกับกิจกรรมอย่างเป็นกระบวนการ ในการทบทวน และวิเคราะห์กระบวนการทั้งระบบ ถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกิจกรรม โดยเอาบทเรียนจากความสำเร็จและความล้มเหลวของกิจกรรมที่ผ่านมา หรือจุดอ่อนจุดแข็งเพื่อนำมาซึ่งการพัฒนาหรือการปรับปรุงการขับเคลื่อนกิจกรรมที่สะท้อน ความมีส่วนร่วมในการทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้น ร่วมกับการสะท้อนคิด (Reflection) ของครู และนักเรียนในโครงการที่มีส่วนร่วมในกิจกรรม ในการสะท้อนถึงการกระทำที่ปฏิบัติอย่าง เป็นกระบวนการ ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่สามารถสะท้อนหรือมองเห็นตนเองภายใต้บริบทจากประสบการณ์ของตนเอง ด้วยวิธีการเผชิญหน้ากับปัญหาด้วยความเข้าใจ และแก้ไขปัญหาจากการ

ปฏิบัติจริงร่วมกันในโรงเรียน และต่างโรงเรียน ด้วยกระบวนการจัดการความรู้ (KM) โดยนำผลหรือองค์ความรู้ที่ได้จากการถอดองค์ความรู้จากแบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อน และระหว่างดำเนินกิจกรรม (B&D form) มาใช้เป็นฐานข้อมูลโดยไม่ต้องกระซ้าให้เกิดความล่าช้าและเสียเวลาในการปฏิบัติกิจกรรม

การนำผลมาใช้ในขั้นตอนนี้จึงเป็นกระบวนการทบทวนหรือตรวจสอบผลซ้ำจนเกิดเป็นรูปแบบในการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จากการสะท้อนคิดอย่างมีส่วนร่วม (Reflective Practice) เพื่อสามารถนำเอาประสบการณ์ร่วมจากการปฏิบัติ และข้อมูลการสะท้อนคิดที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรมของตนเองได้ โดยไม่ต้องเสียเวลาเริ่มต้นในการศึกษาเรื่องราวนั้นใหม่ และสามารถเก็บรวบรวมเป็นคลังความรู้ (Knowledge Asset) ที่สามารถจัดเก็บข้อมูลซ้ำได้ หรือใช้เป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาได้อย่างเป็นกระบวนการที่เป็นเสมือนคู่มือในการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม 5 ด้าน และพัฒนาแบบประเมินการปฏิบัติที่นำสภาพความเป็นจริงในชีวิตประจำวันมาเรียนรู้ผ่านการทำโครงการหรือ กิจกรรมของนักเรียนแบบมีส่วนร่วม ดังภาพที่ 2

แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หลังดำเนินกิจกรรม และการสะท้อนคิด (A&R form)						
กิจกรรม “.....”						
ว/ด/ป..... สถานที่.....						
ผู้เข้าร่วมกิจกรรม (ผู้ปกครอง/ครู/โรงเรียน/ชุมชน/หน่วยงาน/อื่นๆ) <table border="1" style="display: inline-table; vertical-align: middle;"><tr><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td></tr></table>						
1. วิธีการ/ขั้นตอน/กิจกรรม (กระบวนการในการเรียนรู้) กระบวนการที่ใช้ในการเรียนรู้	2. ผลการเรียนรู้จากกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้ คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (เหตุผล)					
.....						
3. ปัญหา/อุปสรรคที่พบระหว่างอบรม/กิจกรรม ปัญหา, อุปสรรค หรืออื่นๆที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้	4. วิธีการแก้ไข และผลของการแก้ไข คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (เหตุผล)					
.....						
5. การบรรลุเป้าหมาย/ประโยชน์/องค์ความรู้จากกิจกรรม คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (เหตุผล)	6. การนำไปใช้/ประยุกต์ใช้/ต่อยอด/ขยายผล คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (เหตุผล)					
.....						
7. องค์ความรู้ และการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ (กระบวนการและผลลัพธ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต)						
องค์ความรู้ (Output) : ผลผลิตของ กิจกรรม (ปัจจัยนำเข้า Input)	รูปแบบวิธีการหรือขั้นตอนต่าง ๆ ในการนำองค์ความรู้ไปใช้ (กระบวนการ Process)	ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้องค์ความรู้ ผลลัพธ์ (Outcome)				
8. กระบวนการที่ใช้สู่ผลสำเร็จตามเป้าหมาย (สามารถแสดงเป็นแผนภาพ/รูปภาพ/เทคนิควิธี)						
ข้อเสนอแนะ						
ผู้ดำเนินการ/นักวิจัยพี่เลี้ยง (Moderator).....						
ผู้จดบันทึก (Note taker).....						
ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant)						

ภาพที่ 2 แบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหลังกิจกรรมและการสะท้อนคิด (A&R form)

ผลการนำเครื่องมือไปใช้

จากระยะการติดตามผลการวิจัย (Monitoring Phase) กระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และสังเคราะห์องค์ความรู้โครงการขับเคลื่อนคุณธรรมโรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษาสู่ชุมชน อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี (Panyadech Phantuwat, et al, 2020, pp.36-43) เป็นการสะท้อนภาพการใช้เครื่องมือ และผลของการใช้เครื่องมือที่ได้พัฒนาขึ้น จนเกิดเป็นกระบวนการที่สร้างความชัดเจนของข้อมูลในภาคสู่การปฏิบัติการวัดผล การติดตามผล การตรวจสอบข้อมูล และการทบทวนกระบวนการเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในการปรับกิจกรรมให้มีความเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน ชุมชน หรือเรื่องที่ศึกษาได้ตลอดเวลา รวมถึงสามารถนำผลที่ได้ไปขยายผลถ่ายทอดสู่ชุมชนแวดล้อมหรือเครือข่ายที่เข้าร่วมได้อย่างเป็นระบบ

โดยการติดตามผลของโครงการผ่านการมีส่วนร่วมของโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ในการประเมินผลพฤติกรรมบ่งชี้ของนักเรียนตามคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน และชุมชน ในการคืนความรู้สู่ชุมชน ในการวัดผลสำเร็จของโครงการตามตัวตามพฤติกรรมบ่งชี้ของนักเรียน ในการถอดบทเรียนหลังกิจกรรม และการสะท้อนคิด โดยคณะผู้วิจัย (นักวิจัยพี่เลี้ยง) และ นักวิจัยชุมชน โดยทำการตรวจสอบข้อมูลที่เป็นผลของการวิจัยว่าครบถ้วนถูกต้องหรือไม่ ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ที่เป็นขั้นตอนในการวัดผลสำเร็จของโครงการตามตัวชี้วัด

โดยใช้การถอดบทเรียนจากเครื่องมือวิจัยดังกล่าวอย่างข้อมูลการติดตามผลการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม วันที่ 14-15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 ณ ห้องประชุม โรงเรียนหนองปรือพิทยาคม โดยมีผลของการใช้เครื่องมือวิจัยที่ได้พัฒนาขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

ผลลัพธ์ที่ได้

กลุ่มที่ 1 ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองสาหร่าย โรงเรียนบ้านห้วยหวาย และโรงเรียนหนองปรือพิทยาคม

ความรู้ความเข้าใจ

1. ผู้บริหารโรงเรียน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ และกระบวนการขับเคลื่อนโครงการคุณธรรมสู่ชุมชนได้เป็นอย่างดี สามารถถ่ายทอดถึงความเป็นมา และแนวทางในการสร้างคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนได้

2. ครู มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ และรูปแบบการขับเคลื่อนโครงการคุณธรรมสู่ชุมชนได้เป็นอย่างดี สามารถถ่ายทอดถึงความเป็นมาและแนวทางในการสร้างคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนโดย 1) สร้างการรับรู้ประชุม อบรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ใช้กระบวนการ PLC 2) ค้นหาคุณธรรมเป้าหมาย 3) กำหนดพฤติกรรมบ่งชี้ 4) ออกแบบกิจกรรมส่งเสริมความดี

การปรับเปลี่ยน/การเปลี่ยนแปลง/การประยุกต์ใช้ มีการนำกิจกรรมที่มีอยู่แล้วในชุมชนมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมของโรงเรียน มีการประสานความร่วมมือ และสร้างความเข้าใจระหว่างผู้บริหารโรงเรียน

ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ในการจัดทำกิจกรรมส่งเสริมความดี

กิจกรรมในการขับเคลื่อน

1. โรงเรียนบ้านหนองสาหร่าย 3 วิถี วิถีชีวิต วิถีคนดี วิถีคุณธรรม (1) พบกันยามเช้า (2) เราส่งงาน (3) เบิกบานก่อนบ่าย (4) หนองสาหร่ายรักโลก

2. โรงเรียนบ้านห้วยหวาย 3 ส (1) สำนึกคุณค่า รักศรัทธา สามสถาบัน (2) สร้างสรรค์คนดี ศรีห้วยหวาย (3) สุขภาพกาย-จิตใจดี ในวิถีความพอเพียง

3. โรงเรียนหนองปรือพิทยาคม 3 พัฒนา (1) พัฒนาคุณธรรม (2) พัฒนาความรู้ (3) พัฒนาคุณค่า

กระบวนการที่ใช้

ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม โดยผู้บริหารและครูได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันถึงสภาพปัญหาด้านคุณธรรมของนักเรียนที่เกิดขึ้นจริงในโรงเรียนเพื่อจัดทำกิจกรรมในการแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียน โดยเริ่มต้นกระบวนการโดยใช้ครูเป็นแบบอย่างให้กับนักเรียน สร้างความเข้าใจกับนักเรียน และผู้ปกครอง ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมคุณธรรมโดยใช้การมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน

พฤติกรรม และตัวบ่งชี้ (กรณีตัวอย่างที่เกิดขึ้นในโรงเรียน และชุมชน)

1. โครงการออมทรัพย์ของชุมชน ที่ทางโรงเรียนได้มีการนำมาใช้ในโรงเรียนผ่านกิจกรรมแปลงเกษตรพืชผักสวนครัว (ปลูกผัก

และนำผักมาขายในโรงเรียน) ในการฝึกวินัยในการออม (เด็กเห็นผู้ปกครองทำการออมผ่านโครงการออมทรัพย์ของชุมชน) ประหยัดพอเพียง และรับผิดชอบ

2. โครงการแปลงเกษตรสาธิต นักเรียน ครู และผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการร่วมกันทำแปลงผักสาธิตตั้งแต่ต้นกระบวนการจนจบกระบวนการ ตั้งแต่การปรับดินทำแปลง หาเมล็ดพันธุ์ที่มีในชุมชน เพาะปลูก ดูแลเก็บผลผลิตนำผลผลิตไปจำหน่าย และนำรายได้มาใช้ในการเกิดผลประโยชน์ต่อส่วนรวม ซึ่งเป็นการเรียนรู้ด้านความอดทน วินัย การออม จิตอาสาพอเพียง เช่น นำรายได้มาจัดซื้อเมล็ดพันธุ์ในการทำแปลงสาธิตต่อไป (ความต่อเนื่อง) หรือนำเงินรายได้มาเก็บไว้เพื่อจ้างครูอัตราจ้าง (สะท้อนการรับรู้ของเด็กนักเรียนต่อบริบทของโรงเรียน และการแสดงออกถึงคุณธรรมที่มีอยู่ในตนต่อผู้อื่น หรือสภาพแวดล้อม/สังคมที่อยู่)

3. ชุมชนจิตอาสาจราจร โดยกิจกรรมเริ่มจากทางโรงเรียนและชุมชนร่วมมือกันในการมีส่วนร่วมในการสร้างวินัยจราจรและความปลอดภัยบริเวณหน้าโรงเรียน โดยใช้อาสาสมัครจากชุมชน (จิตอาสาธารณะ) หลังจากดำเนินกิจกรรมได้มีตำรวจจราจรเข้ามาเป็นส่วนร่วมในการให้บริการทุกวันโดยไม่ได้อำนาจ (โดยก่อนการจัดทำกิจกรรม ประสานขอความร่วมมือจากตำรวจจราจรจะไม่มีตำรวจจราจร มาโดยกล่าวว่าบุคลากรไม่พอ) เป็นการสะท้อนภาพคุณธรรมความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น สังคม และจิตสาธารณะ

4. 3 วิ (วินัย) ในการสร้างความเป็นระเบียบของนักเรียนผ่านการจัดระเบียบวินัยในการจัดเรียงรองทำให้เป็นระเบียบหน้าห้องเรียน พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของนักเรียน ครู ผู้ปกครอง และชุมชน เวลาที่มีประชุมที่โรงเรียน เช่น การประชุมผู้ปกครอง ผู้ที่เข้าร่วมประชุมจะถอยร่นทำให้ไม่เป็นระเบียบ จะมีเด็กนักเรียนมาจัดเรียงรองทำให้เป็นระเบียบโดยไม่ต้องมีการร้องขอ (จิตอาสา) เมื่อมีการกระทำบ่อยครั้งทำให้เกิดการเปลี่ยนของผู้เข้ามาประชุมจะมีการวางรองเก้าอี้ให้เป็นระเบียบ และขยายผลต่อไปยังชุมชน เช่น การถอยร่นเก้าอี้และวางอย่างเป็นระเบียบ หรือมีนักเรียนที่ไปวัดช่วยกันจัดวางรองเก้าอี้ให้เป็นระเบียบเวลาไปวัด

5. การรักษาความสะอาด ผ่านกิจกรรมรักษาความสะอาดที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น โดยนักเรียนมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในการทิ้งขยะ การคัดแยกขยะ ทั้งที่โรงเรียน ที่บ้าน และชุมชน และขยายผลต่อถึงสังคม เช่น นักเรียนไปทัศนศึกษาต่างพื้นที่ พบว่ามีขยะตกอยู่จึงได้ช่วยกันเก็บลงถังขยะโดยที่ครูไม่ได้บอกให้เก็บ และนักเรียนยังกล้าแสดงออกถึงคุณธรรมที่มีในตนต่อบุคคลอื่น โดยกล้าที่จะบอกกล่าวกับบุคคลอื่นที่กำลังทิ้งขยะไม่เป็นที่เป็นทาง ซึ่งเป็นการสะท้อนคุณธรรมที่มีในตนต่อสังคม

6. ครูเป็นแบบอย่างในการมาโรงเรียนแต่เช้า และการแต่งกายที่เหมาะสม เพื่อเป็นต้นแบบให้นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ส่งผลให้ผู้ปกครองมาส่งบุตรหลานแต่เช้า และมีระเบียบวินัยในการกายที่เหมาะสมตามกฎระเบียบของโรงเรียน

ปัญหาอุปสรรค/การแก้ไข ด้านวินัยของนักเรียนใช้ครูเป็นต้นแบบในการปลูกฝังระเบียบวินัยให้กับนักเรียน แสดงความรับผิดชอบต่อตนเอง (หน้าที่/สถานะ) และแสดงความรับผิดชอบต่อส่วนรวม (การมีน้ำใจต่อผู้อื่น สังคมแวดล้อม/จิตสาธารณะ)

ปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) ผู้นำ (ผู้อำนวยการโรงเรียน) ผู้นำชุมชน (วิสัยทัศน์สร้างแรงจูงใจ สร้างการมีส่วนร่วม) การมีส่วนร่วมโดยมีเป้าหมายร่วมกันในโรงเรียน และความสัมพันธ์ในชุมชน ที่ส่งผลต่อความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมความดีระหว่างโรงเรียน และชุมชน 2) ความรู้ความเข้าใจต่อโครงการ ต่อกิจกรรมที่ใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และเป้าหมายของกิจกรรม 3) การติดตามผล การสร้างแรงจูงใจ (การชมเชย การให้รางวัล มองเห็นคุณค่าในตนในการทำความดี) 4) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน (จัดประชุมเพื่อมีส่วนร่วมในการสร้างกิจกรรม หรือแก้ไขปัญหาาร่วมกัน) 5) ครูแกนนำ นักเรียนแกนนำ (นักวิจัยพื้นที่ผู้ปฏิบัติจริงในพื้นที่ และองค์ความรู้) 5) การขัดเกลาทางสังคม (การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบดูแล การเป็นแบบอย่างที่ดีจากทุกหน่วยในสังคมแวดล้อม/ชุมชน) 6) กระบวนการถ่ายทอดความรู้ร่วมกันระหว่างโรงเรียนในการพัฒนาองค์ความรู้ร่วมกัน

ปัจจัยความยั่งยืน ประกอบด้วย 1) ความรู้ความเข้าใจต่อโครงการ เป้าหมายของโครงการ และกระบวนการ (ฐานความรู้สู่การปฏิบัติ)

2) แผนปฏิบัติงานของโรงเรียน (แผน 4 ปี กลยุทธ์ที่ 3) คู่มือกิจกรรม แบบประเมินผล กิจกรรม และพฤติกรรมตามไตรมาศ (การ ติดตามผลของกิจกรรมที่ใช้ และพฤติกรรม) 3) ครูแกนนำ นักเรียนแกนนำ ความร่วมมือ ของผู้บริหาร ครูนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน (ตัวแทนในการสานต่อโครงการรุ่นต่อรุ่น) 4) การสร้างจิตสำนึกถึงการเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยไม่คิดว่าเป็นของใครคนใดคนหนึ่ง และ ปลุกฝังให้เป็นวิถีปฏิบัติปกติ 5) ความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชน หรือ เครือข่ายในพื้นที่ใกล้เคียงที่สนใจ

ปัจจัยความล้มเหลว เป็นปัจจัยที่คาดว่า หากเกิดขึ้นจะส่งผลให้เกิดความล้มเหลว ของโครงการ ประกอบด้วย 1) การเปลี่ยนแปลง ผู้นำ/ผู้บริหาร 2) ขาดการมีส่วนร่วม 3) ขาด ความรู้ความเข้าใจในการดำเนินกิจกรรมที่ต้อง อาศัยเวลา และขาดความเข้าใจต่อเป้าหมาย ของโครงการ

กลุ่มที่ 2 กลุ่มชุมชน ผู้นำหมู่บ้าน

กลุ่มชุมชน ความรู้ความเข้าใจ การเริ่มต้น โครงการชาวบ้านมีความเข้าใจน้อยกับสิ่งที่จะทำ ไม่เข้าใจว่าการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม คืออะไร โดยได้มารับรู้จากการลงพื้นที่ของ องค์มนตรีที่ได้มาเยี่ยมชุมชนและมีคณะนักวิจัย พี่เลี้ยงมาทำให้แนวทาง ร่วมกับโรงเรียนที่เข้าร่วม โครงการ เป็นผู้ปรับแนวคิด ให้กับชาวบ้าน โดยใช้กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ของโรงเรียนสู่ชุมชน โดยลักษณะของชุมชน ความเป็นพี่น้องเครือญาติกันในทุกชุมชน ทำให้สามารถดำเนินกิจกรรมได้ง่าย โดยปัญหา

ที่พบคือชาวบ้านไม่เข้าใจว่าคุณธรรมจริยธรรม คืออะไร นอกจากนี้ ยังรู้สึกว่ที่ผ่านมาขาด ความเอาใจใส่จากหน่วยงานภาครัฐที่จะร่วม ดำเนินการ แต่เมื่อได้ดำเนินโครงการและเข้ามามีส่วนร่วมจึงเกิดการปรับตัว นอกจากนี้ยังพบว่าชุมชนข้างเคียงมีความสนใจในกิจกรรมที่ ชุมชนเป้าหมายได้มีการดำเนินการ

การปรับเปลี่ยน/การเปลี่ยนแปลง/ การประยุกต์ใช้ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของ คนในชุมชนที่พบ คือ 1) ต้องคอยถามความรู้ จากคนที่เป็นผู้นำในพื้นที่ 2) สร้างกฎระเบียบ ของหมู่บ้าน ให้รับรู้รับทราบทำความเข้าใจกันว่า จะมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในพื้นที่ ของตน 3) สร้างการมีส่วนร่วมโดยให้เด็ก และ ชาวบ้านในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการประชุม มีการเข้าประชุมกันมากขึ้น รับฟังกัน และเสนอ ความคิดเห็นในกิจกรรมที่จะทำในชุมชนมากขึ้น 4) ผู้นำชุมชนมีการดำเนินการเชิงรุกมากขึ้น เดินพบปะชาวบ้านสื่อสารทำความเข้าใจ นอกจากนี้ในการประชุมหมู่บ้านยังมีการให้ คำแนะนำ สร้างความเป็นเจ้าของของหมู่บ้าน ของตน

พฤติกรรม และตัวบ่งชี้ อัตลักษณ์ชุมชน ม.19 ประกอบด้วย 1) คุณธรรมพื้นฐานที่ตั้งไว้ คือ ความสามัคคี 2) พฤติกรรมบ่งชี้ ชาวบ้าน ในชุมชนมีการประชุมกลุ่มย่อยกันเสมอ 3) กิจกรรมส่งเสริมความดี ใช้กิจกรรมกลุ่ม ออมทรัพย์ ทำครบทุกหลังคาเรือน โดยมี พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง คือ ชาวบ้านหันมา สนใจการออมทรัพย์มากขึ้น และมีแนวคิดที่จะ นำเงินออมไปดำเนินการต่อไป เช่น การปล่อยกู้

ให้กับผู้ที่เดือดร้อนจริง ๆ ในชุมชน นำเงินมาใช้เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมมากขึ้น ฯลฯ มีการสนใจให้คนในชุมชนร่วมในการพัฒนาชุมชน และชักชวนชุมชนอื่นมาร่วมทำด้วย

ปัจจัยความสำเร็จ ชาวบ้านมีความกระตือรือร้นที่จะดำเนินการร่วมกัน

ปัจจัยความล้มเหลว ชาวบ้านบางส่วนยังไม่ได้เข้ามาร่วมโครงการเพราะมองว่ากระทบวิถีชีวิตประจำวัน

อัตลักษณ์ชุมชน ม.4 ประกอบด้วย

1) คุณธรรมพื้นฐานที่ตั้งไว้ คือ จิตอาสา 2) พฤติกรรมบ่งชี้ พบว่า ชาวบ้านรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเพื่อดูแลความปลอดภัยของลูกหลาน และพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น โครงการจราจร 3) พฤติกรรมบ่งชี้ ร่วมกันทำจิตอาสาจราจรในการระมัดระวังความปลอดภัยของผู้ปกครองที่คอยดูแลลูกหลานในชุมชน และตัวเด็กเองก็มีส่วนร่วมในการระมัดระวังมากขึ้น พร้อมกันนี้ผู้ใหญ่บ้านที่เป็นอาสาจราจรยังช่วยเป็นหูเป็นตาให้กับทุกครัวเรือน 4) กิจกรรมส่งเสริมความดี โดยจัดกิจกรรมอาสาจราจร ชาวบ้านจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนมาช่วยกันโบกรถ ดูแลความปลอดภัยให้แก่ลูกหลานที่หน้าโรงเรียน

ปัจจัยความสำเร็จ ความสำนึก ความรักที่มีต่อลูกหลานในชุมชน ทำให้เกิดความรักและดูแลกัน

ปัจจัยความล้มเหลว บางครั้งอาจจะดูแลพฤติกรรมของคนในชุมชนไม่ทั่วถึง

อัตลักษณ์ชุมชนท่าม่วง ประกอบด้วย

1) คุณธรรมพื้นฐานที่ตั้งไว้ ได้แก่ความมีน้ำใจ

2) พฤติกรรมบ่งชี้ พบว่าชาวบ้านรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน 3) กิจกรรมส่งเสริมความดี ได้มีการรวมตัวเข้าวัด ทำบุญทำความสะอาดวัด สร้างชุมชนที่ดีอยู่แล้วให้ดียิ่งกว่าเดิมทั้งในเรื่องความมีน้ำใจและความสะอาดของชุมชน 4) พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง จากเดิมคนในชุมชนเวลาทำกิจกรรมอะไรไม่ค่อยได้ทำร่วมกัน เช่น เวลาไปวัดต่างคนต่างทำบุญใส่บาตรแล้วก็กลับ แต่ในขณะที่ปัจจุบัน นอกจากจะชักชวนกันไปวัดแล้วยังชวนกันดูแลวัด ทำความสะอาดและสอนลูกหลานในชุมชนให้ร่วมทำอีกด้วย

ปัจจัยความสำเร็จ ความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง และคิดที่จะร่วมมือกันทำชุมชนที่ดีอยู่แล้วดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

ปัจจัยความล้มเหลว บางครั้งชาวบ้านไม่เข้าใจว่ากิจกรรมเหล่านี้ทำไปเพื่ออะไร ทำแล้วได้อะไร ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องสื่อสารให้ชุมชนเข้าใจ

กลุ่มเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น เทศบาลหนองปลาไหล ให้การสนับสนุนการทำงานของชุมชนมาโดยตลอด ทั้งในเรื่องของการจัดอบรม สร้างวิทยากร สนับสนุนงบประมาณ ซึ่งการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ถือเป็นภารกิจสำคัญที่เทศบาลทำมาโดยตลอด พอมีโครงการเข้ามาชาวบ้านจึงเข้าร่วมเป็นอย่างดี

ปัจจัยความสำเร็จ 1) สร้างทุกอย่างให้ชาวบ้านทำจนเป็นนิสัย ทำซ้ำๆ ไม่ละทิ้งทุกอย่างจะยังคงอยู่ 2) สร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนให้เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน 3) เน้นให้ชุมชนสร้างกิจกรรมจิตอาสา 4) ภาครัฐ

ต้องเอาจริงเอาจัง ให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วม ในกิจกรรมหรือโครงการไม่เฉพาะแค่กิจกรรม ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม 5) แก้ปัญหาเรื่อง เด็กและเยาวชนที่ไม่เรียนหนังสือให้พยายาม ปลุกฝังค่านิยมที่ถูกต้อง ดีงาม และให้ร่วม กิจกรรมต่าง ๆ ที่สำคัญกับชุมชนด้วย 6) เอา ความดี กิจกรรมดี ๆ แก้ปัญหาในชุมชน 7) สร้างต้นแบบที่ดี ทั้งที่ครอบครัว โรงเรียน และชุมชน โดยบ้านและครอบครัวต้องเป็นหลัก ให้แก่เด็กนักเรียน 8) อัตลักษณ์ของเด็กจะต้อง เริ่มจากที่บ้าน สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชน นำไปสู่ อัตลักษณ์ของโรงเรียน

ปัจจัยความล้มเหลว ในบางครั้งการทำงาน ของระบบราชการอาจจะติดขัดในข้อ กฎหมาย และพนักงานบางส่วนก็มองว่า เรื่อง ดังกล่าวอยู่นอกเหนืออำนาจหน้าที่

ปัจจัยความยั่งยืน 1) ผู้นำต้องนำการ เปลี่ยนแปลง มีความเข้มแข็ง 2) สร้างการมี ส่วนร่วมให้มากขึ้น เน้นให้ผู้นำชุมชนแต่ละ พื้นที่ร่วมกันดูแลชาวบ้าน 3) สร้างการเรียนรู้ ระหว่างชุมชนกับภาครัฐ มีการพบปะพูดคุยกัน ให้มากขึ้น 4) คนในชุมชนต้องมีการช่วยเหลือ ซ้ำกันและกัน 5) มีการช่วยเหลือระหว่าง ชุมชน กับโรงเรียนโดยผู้ปกครองต้องเข้ามามี ส่วนร่วมอย่างชัดเจน 6) ควรกำหนดเป้าหมาย ของโรงเรียนร่วมกับผู้ปกครอง โดยกำหนดให้ โรงเรียนและครอบครัว สร้างเด็กดีนำเด็กเก่ง 7) สังคมต้องเป็นตัวตั้งให้คนทำความดี และ ให้เกิดความละอายหากคนในชุมชนไม่คิด ทำความดี 8) สร้างข้อตกลงเบื้องต้นในการ พัฒนารูปแบบอัตลักษณ์ชุมชน

กลุ่มเจ้าหน้าที่ด้านการศึกษาศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 1/3/4 สำนักงานศึกษาธิการ จังหวัดกาญจนบุรี ความรู้ความเข้าใจในช่วงแรก ต้นทุนของกลุ่มศึกษานิเทศก์นั้นมีความรู้ และความเข้าใจในโครงการโรงเรียนคุณธรรม เนื่องจากเคยได้เรียนรู้และสัมผัสกับโครงการ โรงเรียนคุณธรรมมาบ้าง แต่ในคราวนี้เป็น โครงการเครือข่ายขับเคลื่อนคุณธรรมโรงเรียน ในโครงการกองทุนการศึกษาสู่ชุมชน อำเภอ หนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นเรื่องของการนำกระบวนการของโรงเรียนคุณธรรม ลงสู่ชุมชน จึงไม่ทราบรายละเอียดที่เจาะลงลึก ในระดับอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ท้องถิ่นและชุมชน จะทราบเพียงรายละเอียดในภาพที่กว้าง ๆ และ ตามเอกสารหรือหนังสือที่ได้รับรายงานจาก โรงเรียนหรือคณะครู

การปรับเปลี่ยน/การเปลี่ยนแปลง/ การประยุกต์ใช้ มีการนำกิจกรรมที่มีอยู่แล้ว ของโรงเรียนและชุมชน มาเป็นฐานข้อมูล การเรียนรู้หรือการเขียนรายงานของสำนักงาน มีการประสานความร่วมมือ และสร้างความเข้าใจ ด้วยการสื่อสารแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่าง ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และ ชุมชน ในการจัดทำกิจกรรมส่งเสริมความดี

กิจกรรม มีการลงพื้นที่ตามคำสั่งมอบ หมายงานจากสำนักงาน หรือผู้บังคับบัญชา มอบหมาย โดยลงมาในพื้นที่ในลักษณะเรียนรู้ และสอบถามจากผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน จากนั้นก็เก็บรายละเอียด ของงานเขียนสรุปเป็นรายงาน

ปัญหาอุปสรรค/การแก้ไข โครงการเครือข่ายขับเคลื่อนคุณธรรมโรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษาสู่ชุมชน อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี ในกลุ่มศึกษานิเทศก์นั้น การลงพื้นที่ตามคำสั่งการมอบหมายงานของผู้บังคับบัญชา ไม่ได้มีการลงพื้นที่ในลักษณะระเบิดจากข้างใน หรือความพึงพอใจที่จะช่วย แต่จะทำงานตามที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น นอกจากนี้ยังขาดการประสานงานกันที่ีระหว่างสำนักงานเขตพื้นที่กับสำนักงานเขตพื้นที่ด้วยกัน หรือแม้แต่องานศึกษานิเทศก์จังหวัดก็ยังขาดการประสานงานที่ดีในส่วนรวม

ปัจจัยความสำเร็จ การมีส่วนร่วมของหน่วยงานกลุ่มตัวอย่าง มีพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกในการให้ความร่วมมือ และเข้าร่วมในกิจกรรมโดยมองว่าเป็นความรับผิดชอบส่วนหนึ่งของหน่วยงานในท้องถิ่น

ปัจจัยความยั่งยืน ความรู้ความเข้าใจ แผนปฏิบัติงาน ครูแกนนำ นักเรียนแกนนำ ผู้นำชุมชนแกนนำ ความร่วมมือของหน่วยงานกลุ่มตัวอย่าง

ปัจจัยความล้มเหลว การสานงานต่อของผู้นำ การขาดภาวะผู้นำ การขาดความร่วมมือในการขับเคลื่อนของทุกภาคส่วนที่ไม่พร้อมเพียง

กลุ่มนักเรียน ประเด็นคำถามที่ใช้เก็บข้อมูล 1) ได้เรียนรู้อะไรบ้าง 2) มีส่วนร่วมอะไรบ้าง 3) พบเห็นพฤติกรรมดี ๆ อะไรบ้าง 4) พบเห็นคุณธรรมอะไรบ้าง 5) จะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความยั่งยืนอย่างไร

โรงเรียนหนองปรือพิทยาคม

กลุ่มนักเรียน เป็นกลุ่มสถานนักเรียน คณะชั้น (ม.1-ม.6) จำนวนรวมทั้งสิ้น 25 คน ใช้เครื่องมือ mind map ในการสะท้อนสิ่งที่เห็น

การเปลี่ยนแปลงของตัวนักเรียน

1) นักเรียนความรู้และความเข้าใจในโครงการโรงเรียนคุณธรรม เนื่องจากเคยได้เรียนรู้โครงการโรงเรียนคุณธรรมมาบ้าง ได้เรียนรู้เรื่อง คุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนทั้ง 5 ข้อ ได้แก่ มีวินัย ซื่อสัตย์ ขยัน รับผิดชอบ พอเพียง 2) มีส่วนร่วมที่โรงเรียนและชุมชนจัด โดยการเข้าร่วมด้วยความเต็มใจ ไม่โดนบังคับ 3) เห็นพฤติกรรมดี ๆ ในโรงเรียนและชุมชน คือ มีความสามัคคีร่วมใจกันมากขึ้น ความเป็นจิตอาสา 4) สำหรับตัวนักเรียนมีวินัย ความรับผิดชอบมากขึ้นในชุมชน เห็นความร่วมมือ ความสามัคคีมากยิ่งขึ้น 5) ในโรงเรียน นักเรียนจะฝึกปฏิบัติตามคุณธรรมของโรงเรียนในเกิดความเคยชิน พอกลับไปชุมชนก็จะปฏิบัติตามเช่นเดียวกัน

โรงเรียนบ้านห้วยหวาย กลุ่มนักเรียน ระดับ ป.4-ป.6 จำนวน 6 คน ใช้วิธีการซักถาม/พูดคุย

นักเรียน ระดับ ป.6 เห็นพฤติกรรมดี ๆ ในโรงเรียนและชุมชน คือ ทุกคนช่วยกันดูแล มีการจัดเวรดูแลทำความสะอาดถนน ทำห้องเรียน มีความช่วยเหลือเกื้อกูลในโรงเรียน นักเรียนช่วยงานครู โครงการจิตอาสาเก็บขยะรอบรอบหมู่บ้าน ไปประจำทุกเดือนจิตอาสาทำความดีด้วยหัวใจมีชาวบ้านช่วยด้วย เด็กเล็กจะทำความสะอาดในโรงเรียน ครูจะปลูกฝังให้เด็ก ๆ จงรักภักดีต่อ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ คุณครูพาเข้าวัดทำบุญไหว้พระ

ล้างจาน ล้างห้องน้ำ ในวัด ทำความสะอาดวัด มีการส่งเสริมให้เด็ก ๆ มีความรับผิดชอบ เช่น ชั้น ป.4 ทำสวนมะนาว ชั้น ป.5 ปลุกผัก ชั้น ป.4 เลี้ยงจิ้งหรีด การปลุกผักนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่ต้องพึ่งใคร จะได้ช่วยเหลือตัวเองได้ เป็นการฝึกฝนความรับผิดชอบ มีการช่วยเหลือกัน ทำให้มีความสามัคคี เด็ก ๆ ในโรงเรียนมีน้ำใจ ช่วยกันเก็บขยะ การขยายผลเรื่องการปลุกผักสอนให้คนมีความรับผิดชอบ ให้เด็กช่วยกันตักกับข้าวให้กับคนในโรงเรียน น้องจะดูแลเป็นแบบอย่าง โดยคนเป็นพี่จะทำตัวเป็นแบบอย่างให้กับน้อง

นักเรียน ระดับ ป.5 เห็นพฤติกรรมดี ๆ ในโรงเรียนและชุมชน คือ มีการปลูกฝังให้เด็ก ๆ จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เน้นเรื่องการทำความดีอาสา ให้เก็บขยะรอบหมู่บ้าน โดยพาเด็ก ป.4 ถึง ป.6 ช่วยกันทำ มีการทำความดีอาสาในหมู่บ้านโดยพ่อแม่ไปประชุมแล้วมาเล่าให้ฟัง เรื่องการปลูกผักในโรงเรียน เด็ก ๆ ช่วยหว่านเมล็ดโดยแบ่งความรับผิดชอบ ความยั่งยืนในการทำโครงการ คือ การสอนให้น้องเก็บขยะ สอนให้น้องออมเงิน สอนเรื่องการช่วยเหลือคนอื่นทำให้เกิดความสุข

นักเรียน ระดับ ป.4 เห็นพฤติกรรมดี ๆ ในโรงเรียนและชุมชน คือ ทุกคนทำเวรห้องทุกวัน คนอื่นดูแลห้องน้ำ พี่ ป.5 ทำโรงอาหาร พี่ ป.6 กวาดถนน ทำแปลงเกษตร เลี้ยงจิ้งหรีด โรงเรียนพาไปทำบุญ ให้จับคู่ ปอโตกับปอเล็ก ไปวัดด้วยกันชอบทำบุญเพราะสบายใจ เอาของไปถวายพระ มีการแบ่งปัน เสียสละ ครูสอนให้ทำความดี เก็บขยะทำความสะอาดให้โรงเรียน

และชุมชน ป.4-ป.6 ไปช่วยเก็บขยะในชุมชน ครูสอนว่าถ้ารักพระเจ้าแผ่นดินต้องทำความดีไปเก็บขยะเวลา พ่อแม่ไม่อยู่ช่วยดูแลน้อง ช่วยพ่อแม่ทำความสะอาด ช่วยเหลือเพื่อน ด้วยการสอนการบ้าน ช่วยกันทำความสะอาดบริเวณโรงเรียน เป็นแบบอย่างที่ดีให้น้อง บอกน้องให้เป็นคนดี พูดให้คำฟังจะทำให้ยั่งยืน

กลุ่มผู้ปกครอง

โรงเรียนหนองปรือพิทยาคม

กลุ่มผู้ปกครองเป็นผู้ปกครองจำนวน 11 คน ใช้วิธีการซักถาม/พูดคุย จากการสอบถามประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับการดำเนินการตามโครงการฯ ผู้ปกครองส่วนใหญ่เห็นพฤติกรรมของบุตรหลานของตัวเองไปในทางบวก มีความกล้าแสดงออกมากขึ้น มีวินัยในตนเอง และมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น เช่น เรื่องการทิ้งขยะพลาสติก และแนะนำผู้ปกครองให้ลดการใช้พลาสติก ในเรื่องการสอบถามถึงความยั่งยืน ผู้ปกครองส่วนใหญ่ จะร่วมมือกับสถานศึกษา จะทำซ้ำ ๆ บ่อย ๆ จนเกิดความเคยชิน แม้แต่ถ้าท่านผู้อำนวยการจะเกษียณออกไปก็จะสานงานต่อไป และท่านผู้อำนวยการคนใหม่มาก็น่าจะปฏิบัติต่อได้ เพราะคุณครูส่วนใหญ่ก็ปฏิบัติอยู่แล้ว และผู้ปกครองฝากชื่นชมในการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง (กลุ่มอาสาจราจร) ที่มาช่วยอำนวยความสะดวกหน้าโรงเรียน

โรงเรียนบ้านห้วยหวาย

กลุ่มผู้ปกครองเป็นผู้ปกครองจำนวน 5 คน ใช้วิธีการซักถาม/พูดคุย ช่วงแรก ๆ เด็ก ๆ มีการมาบอกว่าครูให้ทำตามคุณธรรมอัตลักษณ์

โดยส่งต่อให้พ่อแม่ บอกว่าครูสั่ง หลัง ๆ มาเริ่มทำเป็นปกติ มีความเปลี่ยนแปลงเยอะ เช่น การช่วยเหลือผู้ปกครอง เมื่อก่อนห่วงเล่นแต่ปัจจุบันพ่อแม่ไม่ต้องบอก เด็ก ๆ มีวินัยมาโรงเรียนแต่เช้า ไม่ต้องเรียก เด็กมาทำกิจกรรมร่วมกันกับเพื่อน ๆ เด็ก ๆ นึกถึงประโยชน์ส่วนรวมมากขึ้น เด็ก ๆ มารอคูเสียด้วยซ้ำ มารยาทดีขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น บางทีเด็กเก็บขยะ เด็กเห็นผู้ใหญ่ทิ้งขยะก็เตือนผู้ใหญ่บางคนไม่กล้าทิ้งขยะ อายุเด็กเสียด้วยซ้ำ การรับรู้ของครู นักเรียน และชุมชน มีการประชุมร่วมกัน ครูไปร่วมประชุมด้วย เด็ก ๆ มีความรับผิดชอบสูงขึ้น เด็ก ๆ ช่วยกันเก็บขยะในชุมชนในบางครั้งลูกยังสอนแม่ด้วยซ้ำเด็กมีวินัยมากขึ้นดูได้จากหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายงานมาก่อนค่อยเล่น เด็กรู้จักหน้าที่ของตนเอง รักษาความสะอาดกระตือรือร้นโรงเรียนพัฒนามากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ก่อนหน้านั้นเคยคิดจะย้ายลูกออก แต่ปัจจุบันดีขึ้นมากสภาพความเป็นอยู่ของโรงเรียนดีขึ้น ความสามัคคีของชุมชนเข้าถึงกันได้ชัดเจน การมีส่วนร่วมเห็นชัดมากตั้งแต่เข้าร่วมโครงการ เด็กวัยรุ่นในชุมชนไม่ก้าวร้าว ปัญหายาเสพติดน้อยลง ผู้นำเข้มแข็งผู้ใหญ่ นายก อบต. โรงเรียน ทุกภาคส่วนในชุมชน มีการสนับสนุนจากภาครัฐดี เมื่อก่อนไม่มีครุมาร่วมประชุมปัจจุบันครุมาร่วมประชุม

ปัจจัยความสำเร็จ ในหลวงอยู่ในใจทุกคน เป็นแรงบันดาลใจ เป็นศูนย์รวมจิตใจ พื้นฐานทุกคนอยากทำดี แต่ไม่มีใครเป็นผู้นำไม่มีคนจุดประกาย ปัจจุบันเห็นคนทำดีก็อยากทำตามคนในชุมชนทำเพื่อลูกหลาน

ปัจจัยความล้มเหลว ความยากกลัวว่าทำแล้วจะเป็นเรื่องแปลก

ปัจจัยความยั่งยืน กิจกรรมไม่กระทบการทำงาน และช่วยส่งเสริมในการนำไปใช้ในการทำงาน คิดถึงความพอเพียง

ครูแกนนำ (นักวิจัยชุมชน)

สะท้อนความคิด 1 ปีที่ผ่านมา ได้อะไรจากการเข้าร่วมโครงการเครือข่ายขับเคลื่อนคุณธรรมโรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษาสู่ชุมชน อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี

โรงเรียนหนองปรือพิทยาคม 1) หัวใจสำคัญของการพัฒนาคุณธรรมคือการกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย กำหนดพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก และการกำหนดกิจกรรมส่งเสริมความดี 2) ปัจจัยที่ทำให้การพัฒนาคุณธรรมในชุมชนสามารถขับเคลื่อนไปได้ดีคือ ผู้นำที่ให้ความสำคัญและมุ่งมั่นในการพัฒนาคุณธรรมอย่างแท้จริง 3) นักเรียนมีพฤติกรรมที่ดีขึ้นตามกิจกรรมที่ได้ร่วมกันกำหนดซึ่งสะท้อนถึงคุณธรรมเป้าหมายของโรงเรียน และมีนักเรียนบางส่วนมีพฤติกรรมที่ดีในด้านอื่น ๆ ตามมาด้วย 4) ผู้ปกครองและชุมชนให้ความร่วมมือและมีความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาคุณธรรมตามแนวพระราชดำริในหลวงรัชกาลที่ 9 5) ครุมาโรงเรียนเข้าชั้นและรับผิดชอบงานมากขึ้น 6) นักเรียนมีจิตอาสาเพิ่มมากขึ้น 7) ความเสียสละและความสามัคคีของชุมชนในการให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น 8) เป็นแบบอย่างในการทำความดีให้กับนักเรียนและชุมชน 9) ใช้กระบวนการพัฒนาคุณธรรมมาดำเนินโครงการในโรงเรียน

สู่ผู้ปกครองและชุมชนอย่างต่อเนือง 10) ถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับโครงการให้กลับครูและผู้บริหารที่มาใหม่ได้รับรู้และเข้าใจเพื่อการดำเนินการพัฒนาคุณธรรมมีความต่อเนื่องตลอดไป

โรงเรียนบ้านห้วยหวาย 1) ใน 1 ปีที่ได้เข้าร่วมเป็นคณะทำงานของโครงการเครือข่ายเพื่อการขับเคลื่อนคุณธรรมของโรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษา สู่ชุมชน ได้เรียนรู้กระบวนการทำงานในกระบวนการขับเคลื่อนคุณธรรม การทำงานที่เป็นขั้นตอน และได้ทำงานร่วมกับผู้อื่นทั้งในหน่วยงานเดียวกัน หน่วยงานอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และการทำงานร่วมกับคนในชุมชน 2) ประทับใจในความสามัคคี การให้ความร่วมมือ ความเอาใจใส่จากทุกคน ทุก ๆ หน่วยงาน มีมิตรภาพที่ดีที่ช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ในการดำเนินงาน และขอขอบคุณทุก ๆ ท่านที่มีส่วนทำให้โครงการนี้ดำเนินไปจนสำเร็จจบโครงการ 3) นักเรียนมีคุณธรรมที่เกิดขึ้นทั้งในโรงเรียนและที่บ้าน โดยผลสะท้อนที่ทราบคือเสียงชื่นชมจากผู้ปกครองของนักเรียน 4) ครูเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน และสามารถถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน ปลุกฝังนักเรียน และคนในชุมชนให้มีคุณธรรมนำไปปฏิบัติ 5) ชุมชน มีความสามัคคี ให้ความร่วมมือ มีน้ำใจ มีจิตอาสาในการทำกิจกรรม มีการพัฒนาชุมชนให้มีความสะอาด น่าอยู่ ดูแลบ้านเรือนของตนเองให้สะอาดอยู่เสมอ 6) คุณธรรมอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นในโรงเรียน คือ วินัย ขยัน ซื่อสัตย์ พอเพียง และคุณธรรมอัตลักษณ์ของชุมชน คือ ความขยัน

ยังเกิดคุณธรรมอื่น ๆ ตามมาด้วย คือ จิตอาสา ความสามัคคี ความพอเพียง 7) จะถ่ายทอดความรู้ ปลุกฝังคุณธรรม และจะเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียนและคนในชุมชน พร้อมทั้งจะทำกิจกรรมดี ๆ ต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นกับนักเรียนและชุมชนต่อไป

โรงเรียนบ้านหนองสาหร่าย 1) ได้เรียนรู้อะไรบ้าง: การเป็นแบบอย่างที่ดีมีค่ากว่าคำสอน หากเราจะให้นักเรียนลงมือทำ ครูต้องเป็นผู้นำเสียก่อน 2) ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจ 3) การช่วยเหลือเพื่อนครูในโรงเรียนในการทำงานต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ 4) โรงเรียนของเราสามารถเป็นศูนย์การเรียนรู้ในเรื่องของคุณธรรมให้กับโรงเรียนในละแวกใกล้เคียงได้ 5) การมีจิตสาธารณะของคนในชุมชน 6) ครู นักเรียน และผู้ปกครอง มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน มีการนำคุณธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันให้เป็นกิจวัตร

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 4

การนิเทศก์โรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษา อำเภอหนองปรือ 1) ได้เรียนรู้การทำงานแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง เพราะทุกภาคส่วนมีบทบาทในการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน คือ สร้างคุณธรรมให้เกิดขึ้นในตัวของเยาวชนไทยในอนาคต ซึ่งบทบาทของหน่วยงานก็แตกต่างกันไปมีทั้งการส่งเสริม การสนับสนุน การให้กำลังใจ การลงมือปฏิบัติจริง การทำตนให้เป็นตัวอย่าง รวมถึงการชื่นชมในความสำเร็จร่วมกัน 2) ประทับใจ

ในความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยความเต็มใจที่จะทำ ที่จะสร้างคุณธรรมเพื่อปรับเปลี่ยนตนเองให้เป็นแบบอย่างที่ดีงามและจะทำต่อเนื่อง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของจิตใจคนไม่สามารถจะเกิดขึ้นได้ ถ้าเขาเหล่านั้นไม่ได้เกิดจากความศรัทธา ความเต็มใจ และเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ต่อลูกหลานของเขาเหล่านั้น

3) พบเห็นพฤติกรรมความร่วมมือ ร่วมใจในการทำงาน การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเอง เช่น พัฒนาอาชีพให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม การยิ้มแย้มแจ่มใสในการทำงานอย่างมีความสุขเป็นหนึ่งเดียวกัน

4) พบเห็นคุณธรรม ความมีวินัย ความรับผิดชอบต่อสังคม ความซื่อสัตย์ การมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคมร่วมกัน ความซื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อสถาบัน ทั้ง 3 ความร่วมมือร่วมใจ การรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การให้ความเคารพในระเบียบแบบแผนต่าง ๆ ที่ดีงาม การใฝ่รู้ใฝ่เรียน พัฒนาตนเองในทุกช่วงวัย ความเพียร ความพยายาม ความอดทนอดกลั้น การดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง ไม่ฟุ้งเฟ้อ ความมุ่งมั่นตั้งใจ เห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในท้องถิ่น วัฒนธรรมของตนเอง มีจิตสาธารณะ โดยไม่หวังผลตอบแทน ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์เท่าที่ตนเองจะทำได้

5) จะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความยั่งยืน โดยการติดตามงานช่วยเหลือ สนับสนุน ส่งเสริมของกองทุน รวมทั้งขยายผลการดำเนินงานของกองทุนสู่หน่วยงานต่าง ๆ ที่สนใจ

สรุป

เครื่องมือวิจัยที่พัฒนาขึ้นนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเครื่องมือวิจัยแบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนและระหว่างดำเนินกิจกรรม (B&D) และแบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหลังกิจกรรมและการสะท้อนคิด (A&R) เพื่อการพัฒนากิจกรรมการมีส่วนร่วมอย่างเป็นกระบวนการในการถอดองค์ความรู้สู่การปฏิบัติ และใช้ประโยชน์จากเครื่องมือวิจัยในการถอดบทเรียนจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในการติดตามผลโครงการ และทักษะชีวิตของนักเรียนในระยะยาว โดยใช้เครื่องมือให้เป็นสื่อกลางระหว่างผู้วิจัย และกลุ่มตัวอย่าง หรือกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา โดยการพัฒนาเครื่องมือแบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก่อนและระหว่างดำเนินกิจกรรม และแบบบันทึกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหลังกิจกรรม และการสะท้อนคิด เป็นการพัฒนาต่อยอดการศึกษาวิจัยการติดตามประเมินผล และสังเคราะห์องค์ความรู้โครงการโรงเรียนคุณธรรมในสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยนำเครื่องมือที่พัฒนาจากปัญหาและข้อจำกัดของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ที่พบว่ามีความซับซ้อนในการใช้เครื่องมือ และใช้เวลานานในการจับเก็บข้อมูลแต่ละหน่วยตามช่วงเวลาของการวิจัย รวมถึงมีความซ้ำซ้อนของข้อมูล ผู้นิพนธ์จึงได้ประยุกต์ใช้เครื่องมือและเทคนิควิธีการที่หลากหลาย มารวมไว้ในเครื่องมือแต่ละชุด เพื่อลดเวลาในการจัดกระทำกับข้อมูล และเพื่อให้เครื่องมือมีประสิทธิภาพในการเก็บ

รวบรวมข้อมูล และมีความเชื่อถือได้กับข้อมูลเชิงประจักษ์ในพื้นที่วิจัยได้อย่างเป็นระบบ เป็นกระบวนการ และสามารถตรวจสอบผลของกระบวนการที่ใช้ในการขับเคลื่อนกิจกรรมได้ มาทดลองใช้ในการวิจัย เรื่อง กระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และสังเคราะห์องค์ความรู้โครงการขับเคลื่อนคุณธรรมโรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษาสู่ชุมชน อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี (Panyadech Phantuwat, et al., 2020) ผลของการทดลองใช้พบว่าสามารถลดเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมายได้ และสามารถใช้เปรียบเทียบผลการเรียนรู้ร่วมกันได้เป็นอย่างดีอย่างเป็นกระบวนการ สามารถนำข้อมูลที่ได้บันทึกไว้ในแต่ละช่วงเวลาของการวิจัยมาใช้ในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นระบบโดยมีฐานข้อมูลที่น่ามาเป็นฐานคิดในการแก้ไขปัญหาและวางแผนงานในช่วงต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงการสามารถตรวจสอบเปรียบเทียบข้อมูลย้อนหลังได้ในการพัฒนา และต่อยอดองค์ความรู้ที่ได้จากการสะท้อนคิด โดยจัดทำเป็นรายงานผลการเรียนรู้ในแต่ละช่วงเวลาเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการติดตามผลโครงการหรือโครงการประเมินผลพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามตัวบ่งชี้พฤติกรรมเชิงบวกที่ทางโรงเรียนสร้างขึ้น ตามคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนและของชุมชน

ประโยชน์ที่พบจากเครื่องมือวิจัยที่พัฒนาขึ้น และนำมาทดลองใช้ในการเก็บข้อมูลในระยะยาว ดังตัวอย่างงานวิจัยนี้ในการทดลองใช้เครื่องมือที่ได้พัฒนาขึ้น เพื่อให้มีความสะดวกต่อการ

จัดเก็บข้อมูล การถอดองค์ความรู้ และการสะท้อนคิดอย่างเป็นระบบ ที่สามารถใช้เป็นฐานข้อมูลหรือต้นแบบความคิดที่นำไปใช้ได้ทันที สามารถนำข้อมูลมาทบทวนซ้ำได้ในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นระบบในขั้นตอนต่าง ๆ ของการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยคณะผู้วิจัย และครูแกนนำ นักเรียนแกนนำพบถึงจุดเด่น และประโยชน์ที่ได้จากเครื่องมือที่พัฒนาขึ้น ดังนี้ 1) เครื่องมือมีความเหมาะสมกับบริบทในประเด็นที่ศึกษาได้ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของโรงเรียน โดยเครื่องมือสามารถจัดเก็บข้อมูลและองค์ความรู้จากกิจกรรมในการมีส่วนร่วมต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบ และสามารถนำมาใช้เป็นฐานข้อมูลในการพัฒนากิจกรรม หรือเป็นฐานข้อมูลในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นระบบ 2) สามารถพัฒนา และปรับปรุงเครื่องมือให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมตามสถานการณ์ หรือบริบทของโรงเรียน โดยมีต้นแบบทางความคิดที่ใช้วัดสิ่งเดียวกันตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการใช้เป็นกรอบหรือแบบ เพื่อลดขั้นตอนในการปฏิบัติงานตามโครงการ หรือกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม ในการประเมินพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก 5 ด้าน และทักษะชีวิตของนักเรียน 3) สามารถทบทวนความความรู้ที่ได้มาอย่างเป็นกระบวนการ เพื่อหาจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสและอุปสรรค จากข้อมูลที่ได้มีการบันทึกและถอดองค์ความรู้ในแต่ละกิจกรรมไว้อย่างเป็นระบบ และนำมาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์วางแผนดำเนินโครงการ หรือกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง 4) สามารถบันทึกข้อมูลใหม่ หรือ

องค์ความรู้ใหม่ได้อย่างมีแบบแผน และฐานคิด โดยไม่ต้องเริ่มต้นกระบวนการใหม่ตั้งแต่ต้น ทำให้เกิดความสะดวก และประหยัดเวลา ในการวางแผนกิจกรรมต่าง ๆ 5) สามารถแบ่งปันความรู้ในการมีส่วนร่วมได้อย่างมีแบบแผน และถ่ายโอนฐานข้อมูลความรู้ได้ง่าย เข้าถึงข้อมูลทั้งกระบวนการได้โดยสะดวก 6) สามารถนำฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ หรือองค์ความรู้ของแต่ละโรงเรียนมาเปรียบเทียบถึงกระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันแบบมีส่วนร่วม และร่วมสะท้อนคิด 7) ครูแกนนำ (นักวิจัย) สามารถจัดเก็บข้อมูล ผลการวิเคราะห์ และขั้นตอนต่าง ๆ ในการดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถจัดทำคู่มือปฏิบัติงาน หรือคู่มือกิจกรรมของโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จได้ 8) สามารถใช้องค์ความรู้ที่ได้จากการถอดองค์ความรู้ในกิจกรรมต่าง ๆ เป็นฐานข้อมูลในการกำกับติดตามผลพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก และทักษะชีวิตของนักเรียนได้ในระยะยาว โดยไม่ต้องสร้างเครื่องมือในการติดตามผลขึ้นใหม่ 9) สามารถนำเครื่องมือไปประยุกต์ใช้ในการเก็บข้อมูล หรืองานด้านอื่น ๆ ของโรงเรียน หรือชุมชนได้

ข้อเสนอแนะ

1. การนำเครื่องมือวิจัยนี้ไปใช้ หรือประยุกต์ใช้ ควรคำนึงถึงการออกแบบการวิจัยที่ใช้เป็นสำคัญ ถึงความสอดคล้องของเครื่องมือกับระเบียบวิธีที่ใช้ รวมถึงเทคนิควิธีการอื่น ๆ ที่นำมาใช้ร่วมกันในการกระตุ้นการมีส่วนร่วม และจัดเก็บรวบรวมข้อมูลที่ส่งผลถึงคุณภาพ และมีความเชื่อถือได้ของข้อมูล

2. การนำเครื่องมือวิจัยนี้ไปใช้ หรือประยุกต์ใช้กับศาสตร์อื่นในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบมีส่วนร่วม หรือประยุกต์ใช้ร่วมกับเครื่องมือวิจัยอื่น เช่น การนำไปใช้ในการสนทนากลุ่มย่อย หรือการใช้เทคนิค (PLC) ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ กับกลุ่มเป้าหมาย หรือกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ในการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในการแสดงออกทางความคิดในการพัฒนา หรือการแก้ไขปัญหา และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการส่งเสริมแนวทางประชาธิปไตย ตามแนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (Deliberative Democracy) โดยการมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือ ร่วมอภิปรายในประเด็นที่ศึกษาอย่างเป็นระบบในการรวบรวมความคิดเห็นที่เหมือน หรือแตกต่างกันด้วยข้อมูลและเหตุผล ในการนำไปสู่การแสวงหาทางออก หรือ ฉันทามติ ในการพัฒนา หรือแก้ไขปัญหา ความขัดแย้งทางสังคม ●

บรรณานุกรม

- After Action Review. (2019, August 31). [After Action Review and Reflection]. Retrieved from <http://www.kstoolkit.org/After+Action+Review>.
- Alavi, Maryam. (2019, August 1). [Knowledge Management and Knowledge Systems]. ICIS'97. Retrieved from <http://www.mbs.edu/is/malavi/icis-97-kms/sld011.htm>.>Accessed.
- Bureau of Academic Affairs and Educational Standards. (2008). The Basic Education Core Curriculum (A.D. 2008). The Ministry of Education: Bangkok. (pp. 12-26)
- Dale, E. Audio Visual Methods in Teaching. 3rd. ed., New York, Holt Rinehart and Winston, 1969. pp.108
- Kemmis, S. and McTaggart, R. (1988). The Action Research Planner. Melbourne: Deakin University Press.
- Panyadech Phantuwat. (2017). Evaluation and Knowledge Synthesis on the Ethical School Project under Bangkok Metropolitan Administration. Journal of Thai Ombudsman, 10(1), 123-169
- Panyadech Phantuwat, et al., (2020). Participatory Process and Knowledge Synthesis, The project to drive school morality in the education fund project to the community Nong Prue District Kanchanaburi Province. The Privy Council Chambers of Thailand. Bangkok. (pp.36-43)
- Office of the Basic Education Commission: OBEC, 2016 [Online]. Available from: http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=43199&Key=news_act [access 25 August 2016]
- Supang Chantavanich. (2018). Data analysis in qualitative research. 14th ed. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Salem-Schatz, Susanne, Ordin, Diana and Mittman, (2019, August 31). [Brian. Guide to the after action review]. Retrieved from http://www.queri.research.va.gov/ciprs/projects/after_action_review.pdf
- Thailand Productivity Institute. (2005). Knowledge management from theory to practice. Bangkok: Jirawat Express. (pp.15-22)

ภาคผนวก ตัวอย่างการนำเครื่องมือวิจัยไปใช้ และผลของการใช้
โรงเรียนบ้านหนองสาหร่าย พบว่ามีประเด็นที่ได้จากการถอดองค์ความรู้ ดังนี้

ความรู้เดิมก่อนเข้าร่วมการอบรม	ความรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างการอบรม
การค้นหาคุณธรรมอัตลักษณ์ เริ่มจากการที่ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายปัญหาที่อยากแก้และความดีที่อยากทำ โดยจัดทำโครงการคุณธรรมจากปัญหาที่อยากแก้ในแต่ละห้องเรียน เพื่อแก้ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียนในโรงเรียน เช่น ด้านความรับผิดชอบ ด้านวินัย	คุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน และพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกผ่านกิจกรรมที่ทำซ้ำเป็นประจำ (ทฤษฎีการเรียนรู้ด้านทักษะพิสัย Psychomotor Domain ของ Bloom et al, 1956)
วิธีการ ขั้นตอน กระบวนการในการเรียนรู้	ผลที่ได้จากวิธีการ ขั้นตอน กระบวนการในการเรียนรู้
1. มีการประชุม อบรม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน (Knowledge Sharing) ระหว่างครูกับครู ครูกับนักเรียน ในการกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ และพฤติกรรมบ่งชี้ 2. ดำเนินการขับเคลื่อนคุณธรรมในโรงเรียนด้วยกระบวนการ 3วิถี (วิถีชีวิต วิถีคนดี วิถีคุณธรรม) ผ่านกิจกรรม พบกันยามเช้า เราส่งงาน เปิกบานก่อนบ้ายหนองสาหร่ายรักษิโลก	1. คุณธรรมอัตลักษณ์ และพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักเรียนที่เปลี่ยนแปลงด้านรับผิดชอบ มีวินัย จิตสาธารณะ ความพอเพียง 2. เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันที่มีประสิทธิภาพ (Effective Knowledge Sharing) 1) มีเป้าหมายร่วมกันที่ชัดเจน 2) สร้างผู้นำที่เป็นแบบอย่าง หรือผู้รับผิดชอบ (ผู้บริหารแกนนำ ครูแกนนำ นักเรียนแกนนำ) 3) สร้างเครือข่ายความร่วมมือ (โรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ฯลฯ) 4) เป้าหมายเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน 5) แบ่งปันข้อมูลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้สู่การปฏิบัติที่นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ 6) สร้างแรงจูงใจที่สนับสนุนการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้
ความรู้ที่ได้รับ/ประโยชน์	การนำไปใช้/ประยุกต์ใช้ ที่ตรงตามเป้าหมาย
กระบวนการทำโครงการคุณธรรม	นำโครงการงานคุณธรรมมาเป็นนวัตกรรมในการแก้ปัญหา และมีกิจกรรมส่งเสริมความดีตามเป้าหมายที่กำหนดร่วมกันของโรงเรียน
ปัญหา/อุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้	วิธีการแก้ไข และผลของการแก้ไข
- การสื่อสารกับผู้ปกครอง (การสร้าง ความเข้าใจ เช่น การมาโรงเรียนเช้าของนักเรียน) - ความร่วมมือกับชุมชน (การสร้าง ความเข้าใจกับชุมชน ในการมีส่วนร่วม) - โครงการคุณธรรมไม่ได้เกิดจากความ ต้องการของผู้เรียน ที่แท้จริง (บางอย่างไม่สามารถดำเนินการได้ อาศัย ข้อตกลงร่วมกัน)	ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น ผู้ปกครองมีความเข้าใจในการมาส่งนักเรียนแต่เช้า เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อม และมีส่วนร่วมในกิจกรรมก่อนเข้าชั้นเรียนของนักเรียน หรือการไม่ดื่มสุราในโรงเรียนในกรณีที่มีการใช้โรงเรียนเป็นสถานที่จัดงาน

ผลการเรียนรู้ระหว่างอบรม (ประเมินตนเอง) คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (ระบุเหตุผล)	การตอบสนองต่อเป้าหมายของท่าน (ประเมินตนเอง) คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (ระบุเหตุผล)
พอใช้ เพราะเป็นโครงการที่ต้องใช้เวลาในการติดตามประเมินผลในระยะยาว	พอใช้ เพราะเป็นโครงการที่ต้องใช้เวลาในการติดตามประเมินผลในระยะยาว

ภาพที่ 1 ถอดองค์ความรู้ก่อนและระหว่างการฝึกอบรมโรงเรียนบ้านหนองสาหร่าย

วิธีการ/ขั้นตอน/รูปแบบ (กระบวนการที่ใช้ในการเรียนรู้)	ผลการเรียนรู้จากกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้ คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (เหตุผล)
หนองสาหร่ายโมเดล Input > ดิถาจารย์ทางปัญญา Process > 3วิถี (วิถีชีวิต วิถีคนดี วิถีคุณธรรม) Output > คุณธรรมอัตลักษณ์ (รับผิดชอบ มีวินัย จิตสาธารณะ ความพอเพียง)	ระดับมาก โดยนำรูปแบบ “หนองสาหร่ายโมเดล” ลงสู่ชุมชน ในการขับเคลื่อนคุณธรรมอัตลักษณ์ร่วมกันในระดับชุมชน
ปัญหา/อุปสรรคที่พบระหว่างโครงการ (ปัญหา, อุปสรรค หรืออื่นๆที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้)	วิธีการแก้ไข และผลของการแก้ไข คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (เหตุผล)
1. ครูแกนนำที่ห้องเรียนไปประชุม 2. ชุมชน และผู้ปกครองไม่รู้ว่าโรงเรียนกำลังทำอะไร (ความรู้ความเข้าใจโครงการ และช่องทางการเข้ามา มีส่วนร่วม) 3. การขับเคลื่อนกิจกรรมของนักเรียนในกิจกรรม 3 วิถี ของโรงเรียนไม่สามารถบรรลุผล 100%	1. จัดการเรียนการสอนทางไกลผ่านดาวเทียม 2. มอบหมายงานให้นักเรียน โดยฝากเพื่อนครูช่วยดูแล 3. เข้าร่วมประชุมหมู่บ้าน ประชุมกรรมการ ประชุมผู้ปกครอง ในการสร้างความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ เป้าหมายการดำเนินงาน และผลลัพธ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการดำเนินงาน 4. จัดกิจกรรมทบทวนความเข้าใจกับนักเรียน 5. ใช้ปัจจัยการเสริมแรง ในการชื่นชมคนทำดี เพื่อสร้างแรงบันดาลใจ
การบรรลุเป้าหมาย/ประโยชน์/องค์ความรู้ คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (เหตุผล)	การนำไปใช้/ประยุกต์ใช้/ต่อยอด/ขยายผล (การนำไปใช้ประโยชน์)
การขับเคลื่อนคุณธรรมสู่ชุมชนบรรลุเป้าหมายระดับมาก ชุมชนให้ความร่วมมือ ชุมชนและโรงเรียนมีปฏิสัมพันธ์ ที่ดีต่อกัน รักใคร่สามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ชุมชนมี อัตลักษณ์ของชุมชนในการเป็นแบบอย่างที่ดี	- ระดับโรงเรียน มีการขยายผลไปยังโรงเรียนอื่นในอำเภอ หนองปรือ - ระดับชุมชน มีการขยายผลไปยังหมู่บ้านข้างเคียง

องค์ความรู้ และการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ (กระบวนการที่มี และผลลัพธ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต)		
องค์ความรู้ (Output) จากผลผลิตของโครงการในระยะแรก (ปัจจัยนำเข้า Input) ดิถาอุทธาปัญญ 1. สร้างกระบวนการรับรู้ (เรียนรู้) ประชุมอบรม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (PLC) 2. ค้นหาคุณธรรมเป้าหมาย 3. กำหนดพฤติกรรมบ่งชี้ 4. ออกแบบโครงการ และกิจกรรม	รูปแบบวิธีการหรือขั้นตอนต่าง ๆ ในการนำองค์ความรู้ไปใช้ (กระบวนการ Process) 3 วิธี (วิถีชีวิต วิถีคนดี วิถีคุณธรรม) ผ่านกิจกรรม 1. พบกันยามเช้า 2. เราส่งงาน 3. เปิกบานก่อนบ้าย 4. หนองสาหร่ายรักษ์โลก	ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้องค์ความรู้ (ผลลัพธ์ Outcome) คุณธรรมอัตลักษณ์ และพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกของนักเรียนที่เปลี่ยนแปลงไปในด้าน 1. รับผิดชอบ 2. มีวินัย 3. จิตสาธารณะ 4. ความพอเพียง

ภาพที่ 2 ถอดองค์ความรู้หลังการฝึกอบรมและการสะท้อนคิดโรงเรียนบ้านหนองสาหร่าย

โรงเรียนบ้านห้วยหวาย พบว่ามีประเด็นที่ได้จากการถอดองค์ความรู้ ดังนี้

ความรู้เดิมก่อนเข้าร่วมการอบรม	ความรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างการอบรม
ความรู้ต่อโครงการ: โรงเรียนบ้านห้วยหวายเป็นโรงเรียนคุณธรรมที่สร้างคุณธรรมอัตลักษณ์ให้กับนักเรียนเพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นนักเรียนที่มีคุณธรรม	เป็นโครงการที่ร่วมกันพัฒนาโรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษา โดยมีโรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนคุณธรรมสู่ชุมชน
วิธีการ ขั้นตอน กระบวนการในการเรียนรู้	ผลที่ได้จากวิธีการ ขั้นตอน กระบวนการในการเรียนรู้
กระบวนการการขับเคลื่อน: กำหนดกิจกรรม 3 ส ขอทำดี ประกอบด้วย สร้างสำนึกคุณค่า รักศรัทธาสมาสถาบัน สร้างสรรค์คนดี ศรัทธาหวาย สุขภาพกาย จิตใจดี ในวิถีความพอเพียง เป็นกิจกรรมในการขับเคลื่อนคุณธรรมในโรงเรียน และขยายผลสู่ชุมชน	1. โรงเรียนมีคุณธรรมอัตลักษณ์ และพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกในด้าน วินัย ขยัน ซื่อสัตย์ พอเพียง 2. การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้เกิดคุณธรรมอัตลักษณ์ของชุมชนที่สอดคล้องกับคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน
ความรู้ที่ได้รับ/ประโยชน์	การนำไปใช้/ประยุกต์ใช้ ที่ตรงตามเป้าหมาย
กระบวนการทำงานที่มีรูปแบบชัดเจน ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ทั้งในโรงเรียนและชุมชน	นำกระบวนการไปใช้ในการทำกิจกรรมกับนักเรียนภายในโรงเรียน และชุมชน
ปัญหา/อุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้	วิธีการแก้ไข และผลของการแก้ไข
ขาดความเข้าใจในกระบวนการ หรือรูปแบบของโครงการในบางขั้นตอน	- ศึกษารูปแบบ และกระบวนการอย่างละเอียด - แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างโรงเรียนในโครงการ และแบ่งปันข้อมูล
ผลการเรียนรู้ระหว่างอบรม (ประเมินตนเอง) คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (ระบุเหตุผล)	การตอบสนองต่อเป้าหมายของท่าน (ประเมินตนเอง) คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (ระบุเหตุผล)
พอใช้ เพราะขาดความเข้าใจในกระบวนการ หรือรูปแบบของโครงการในบางขั้นตอนโครงการ	ระดับมาก เพราะชุมชนมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ และเข้ามามีส่วนร่วม

ภาพที่ 3 ถอดองค์ความรู้ก่อนและระหว่างการฝึกอบรมโรงเรียนบ้านห้วยหวาย

วิธีการ/ขั้นตอน/รูปแบบ (กระบวนการที่ใช้ในการเรียนรู้)		ผลการเรียนรู้จากกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้ คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (เหตุผล)
ใช้รูปแบบในการเรียนรู้ Banhuaiwai Model (บ้านห้วยหวายโมเดล) โดยใช้กิจกรรม 3ส ขอทำดีในการขับเคลื่อน 3 ส ขอทำดี สร้างสำนึกคุณค่า รักศรัทธาสถาบัน สร้างสรรค์คนดี ศรีห้วยหวาย สุขภาพกาย จิตใจดี ในวิถีความพอเพียง		ระดับมาก เพราะบุคลากรมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการรูปแบบของโครงการมากขึ้น และสามารถนำมาใช้กับนักเรียนและชุมชนได้
ปัญหา/อุปสรรคที่พบระหว่างโครงการ (ปัญหา, อุปสรรค หรืออื่นๆที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้)		วิธีการแก้ไข และผลของการแก้ไข คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (เหตุผล)
ชุมชนใช้เวลาส่วนใหญ่ในการประกอบอาชีพ ทำให้ไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดอบรมแนวทางทางในการขับเคลื่อนได้ทุกครั้ง ทำให้ความเข้าใจต่อเป้าหมายของโครงการมีน้อย		โรงเรียนส่งครู (ครูแกนนำ) เข้าร่วมประชุมกับหมู่บ้านเพื่อขยายผล ถ่ายทอดข้อมูล และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
การบรรลุเป้าหมาย/ประโยชน์/องค์ความรู้ คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (เหตุผล)		การนำไปใช้/ประยุกต์ใช้/ต่อยอด/ขยายผล (การนำไปใช้ประโยชน์)
บรรลุเป้าหมายระดับมาก เพราะได้รับความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ ของนักเรียน และชุมชน		- ระดับโรงเรียน มีการแบ่งปันข้อมูล และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียนอื่นในอำเภอหนองปรือ - ระดับชุมชน นำความรู้จากโครงการขยายผลสู่หมู่บ้านเครือข่าย
องค์ความรู้ และการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ (กระบวนการที่มี และผลลัพธ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต)		
องค์ความรู้ (Output) จากผลผลิตของโครงการในระยะแรก (ปัจจัยนำเข้า Input) รูปแบบกระบวนการ 4 สร้าง 1. สร้างความตระหนักรู้ 2. สร้างการเรียนรู้ (ประชุม อบรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้) 3. ค้นหาคุณธรรมเป้าหมาย 4. ออกแบบกิจกรรมทบทวน	รูปแบบวิธีการหรือขั้นตอนต่าง ๆ ในการนำองค์ความรู้ไปใช้ (กระบวนการ Process) กิจกรรม 3ส ขอทำดี 3 ส ขอทำดี สร้างสำนึกคุณค่า รักศรัทธาสถาบัน สร้างสรรค์คนดี ศรีห้วยหวาย สุขภาพกาย จิตใจดี ในวิถีความพอเพียง	ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้องค์ความรู้ (ผลลัพธ์ Outcome) เป็นตำบลคุณธรรมอย่างยั่งยืน ที่มี ธรรมอัตลักษณ์ และพฤติกรรมบ่งชี้ เชิงบวกในด้าน 1. มีวินัย 2. ขยัน 3. ซื่อสัตย์ 4. พอเพียง

ภาพที่ 4 ถอดองค์ความรู้หลังการฝึกอบรมและการสะท้อนคิดโรงเรียนบ้านห้วยหวาย

โรงเรียนโรงเรียนหนองปรือพิทยาคม พบว่ามีประเด็นที่ได้จากการถอดองค์ความรู้ ดังนี้

ความรู้เดิมก่อนเข้าร่วมการอบรม	ความรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างการอบรม
ความรู้ต่อโครงการ: เป็นกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมที่ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีความประพฤติที่ดีขึ้น	เป็นโครงการที่ช่วยสร้างคุณธรรมของนักเรียน และปรับให้เป็นนิสัยพื้นฐาน และสร้างความร่วมมือกับชุมชน
วิธีการ ขั้นตอน กระบวนการในการเรียนรู้	ผลที่ได้จากวิธีการ ขั้นตอน กระบวนการในการเรียนรู้
1. ประชุมสร้างความเข้าใจ และเตรียมความพร้อมของครู (สร้างครูแกนนำ) 2. สร้างองค์ความรู้ด้วยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (PCL) 3. ค้นหาคุณธรรมเป้าหมาย 4. ออกแบบการเรียนรู้	คุณธรรมอัตลักษณ์ 5 ด้าน 1. มีวินัย 2. ซื่อสัตย์ 3. ซื่อสัตย์ 4. รับผิดชอบ 5. พอเพียง
ความรู้ที่ได้รับ/ประโยชน์	การนำไปใช้/ประยุกต์ใช้ ที่ตรงตามเป้าหมาย
คุณธรรม และกระบวนการในการพัฒนาตนให้เป็นคนดี และเป็นพลเมืองดี	เป็นการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน และใช้ในการพัฒนาตนให้เป็นคนดี และพลเมืองที่ดี
ปัญหา/อุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้	วิธีการแก้ไข และผลของการแก้ไข
ปัญหาในการปรับตัวในการเรียนรู้กระบวนการในการขับเคลื่อนโครงการ	ใช้วิธีการค่อยๆสื่อสารทำความเข้าใจ และใช้เวลา โดยผลที่ออกมาทำให้ครูและนักเรียนมีความเข้าใจที่ตรงกัน และสามารถนำไปปฏิบัติได้เป็นอย่างดี
ผลการเรียนรู้ระหว่างอบรม (ประเมินตนเอง) คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (ระบุเหตุผล)	การตอบสนองต่อเป้าหมายของท่าน (ประเมินตนเอง) คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (ระบุเหตุผล)
ผลการเรียนรู้ในระดับมาก สามารถแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี	การตอบสนองต่อเป้าหมายอยู่ในระดับมาก เพราะสามารถนำไปแก้ไขปัญหได้ทุกข้อ

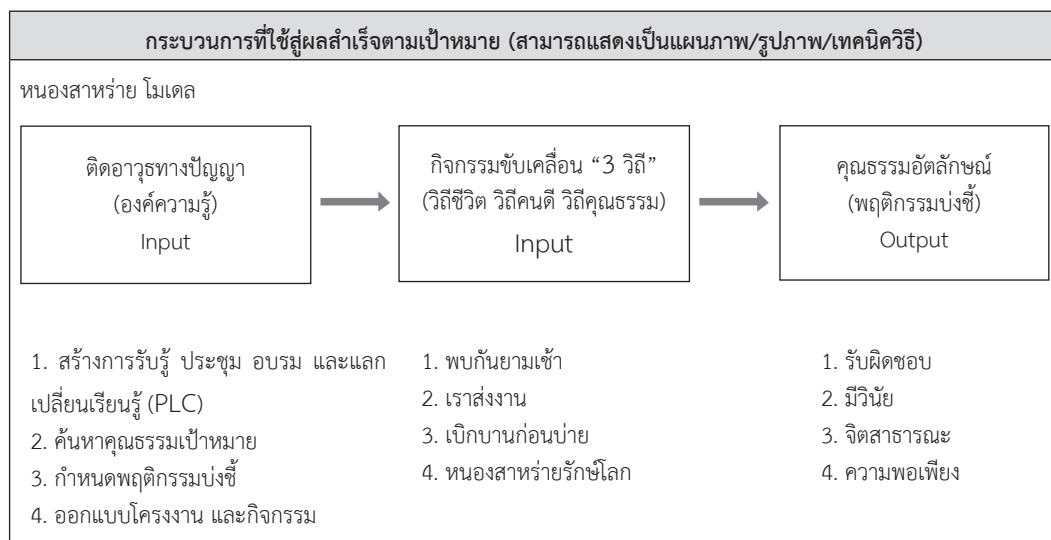
ภาพที่ 5 ถอดองค์ความรู้ก่อนและหลังการฝึกอบรมโรงเรียนหนองปรือพิทยาคม

วิธีการ/ขั้นตอน/รูปแบบ (กระบวนการที่ใช้ในการเรียนรู้)	ผลการเรียนรู้จากกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้ คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (เหตุผล)	
หนองปรือโมเดล Input 1. สร้างจิตสำนึกที่ดี 2. สร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วย PLC 3. ค้นหาคุณธรรมเป้าหมาย และกำหนดตัวบ่งชี้ 4. ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ Process กระบวนการ 3 พัฒน์ 1. พัฒนาคุณภาพ 2. พัฒนาความรู้ 3. พัฒนาคุณค่า Output คุณธรรมอัตลักษณ์ 5 ด้าน 1. มีวินัย 2. ขยัน 3. ซื่อสัตย์ 4. รับผิดชอบ 5. พอเพียง	ผลการเรียนรู้จากกระบวนการที่ใช้ (3 พัฒน์) อยู่ในระดับมากที่สุด เพราะนักเรียนหรือกลุ่มเป้าหมายเป็นส่วนหนึ่งในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสามารถนำความรู้ไปถ่ายทอดต่อได้เป็นอย่างดี	
ปัญหา/อุปสรรคที่พบระหว่างโครงการ (ปัญหา, อุปสรรค หรืออื่น ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้)	วิธีการแก้ไข และผลของการแก้ไข คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (เหตุผล)	
นักเรียนรับรู้ข้อมูลและเรียนรู้กระบวนการในการสร้างคุณธรรมได้ดี แต่ยังมีการนำไปปฏิบัติได้ไม่เท่ากัน (พร้อมที่จะปฏิบัติตามกิจกรรม และมีบางส่วนต้องอาศัยการปรับตัว ซึ่งต้องใช้เวลา)	วิธีการแก้ไขใช้กระบวนการ PLC (Professional Learning Community หมายถึง Community of Practice (CoP) ในการทำหน้าที่ครูในการรวมตัว รวมใจ รวมพลัง ร่วมมือกันของครู ผู้บริหาร และนักเรียนการศึกษา ในโรงเรียน เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ) โดยจัดการประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาที่พบ และร่วมระดมความคิดในการแก้ไขปัญหา เช่น ใช้วิธีการพูดคุยสร้างความเข้าใจ หรือใช้การปฏิบัติที่เป็นแบบอย่าง	
การบรรลุเป้าหมาย/ประโยชน์/องค์ความรู้ คะแนน 1-5 น้อยที่สุด, น้อย, พอใช้, มาก, และมากที่สุด (เหตุผล)	การนำไปใช้/ประยุกต์ใช้/ต่อยอด/ขยายผล (การนำไปใช้ประโยชน์)	
บรรลุเป้าหมายในระดับมากที่สุด เพราะสามารถทำตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้	นำความรู้ไปใช้เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน	
องค์ความรู้ และการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ (กระบวนการที่มี และผลลัพธ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต)		
องค์ความรู้ (Output) จากผลผลิตของโครงการในระยะแรก (ปัจจัยนำเข้า Input) 1. สร้างจิตสำนึกที่ดี 2. สร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วย PLC 3. ค้นหาคุณธรรมเป้าหมาย และกำหนดตัวบ่งชี้ 4. ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้	รูปแบบวิธีการหรือขั้นตอนต่างๆในการนำองค์ความรู้ไปใช้ (กระบวนการ Process) กระบวนการ 3 พัฒน์ 1. พัฒนาคุณภาพ 2. พัฒนาความรู้ 3. พัฒนาคุณค่า	ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้องค์ความรู้ (ผลลัพธ์ Outcome) คุณธรรมอัตลักษณ์ 5 ด้าน 1. มีวินัย 2. ขยัน 3. ซื่อสัตย์ 4. รับผิดชอบ 5. พอเพียง

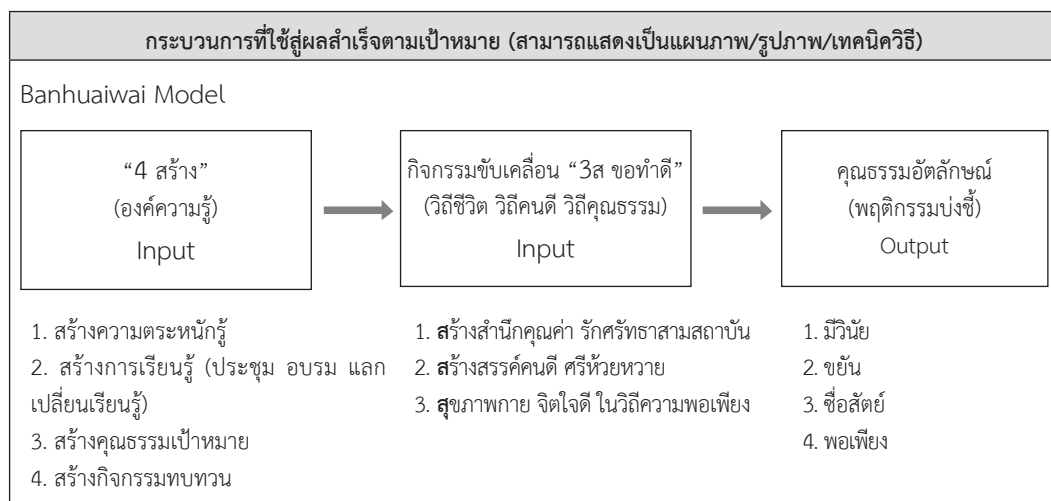
ภาพที่ 6 ถอดองค์ความรู้หลังการฝึกอบรมและการสะท้อนคิดโรงเรียนหนองปรือพิทยาคม

กระบวนการขับเคลื่อนคุณธรรมสู่การปฏิบัติของโรงเรียน และชุมชน อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี

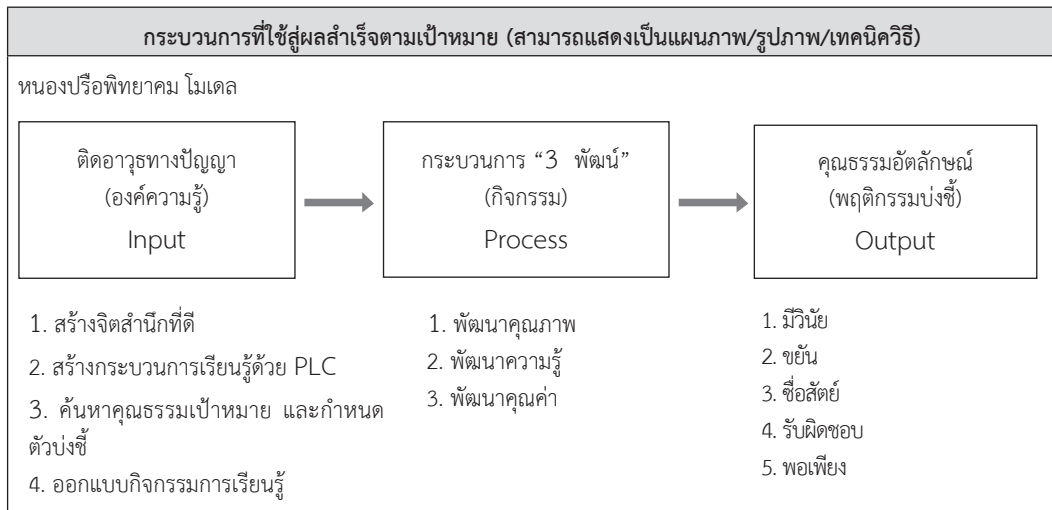
รูปแบบในการขับเคลื่อนคุณธรรมของโรงเรียนนาร่องทั้ง 3 โรงเรียน สู่ชุมชน มีรูปแบบการขับเคลื่อน ดังนี้

ภาพที่ 7 หนองสาหร่าย

ภาพที่ 8 บ้านห้วยห้วยโมเดล

ภาพที่ 9 หนองปรือพิทยาคมโมเดล

ปัญหาและแนวทางแก้ไขกระบวนการ ชั้นเจ้าพนักงานในการดำเนินคดีต่อ เจ้าพนักงานของรัฐที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำ ความผิดอาญาเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อความเป็นธรรม¹

The Problem and Guideline for Solve Process
Officials for Litigation the Government Officials
Alleged Criminal from Performance
of the duty for Fairness

บทความวิชาการ

สถาพร ภักดีวงศ์²

Sathaporn Phakdeewong²

ฝ่ายคดีอาญา 1 สำนักอัยการพิเศษฝ่ายคดีอาญา¹

Executive director 1, Executive director of criminal litigation¹

Email: moddang111@hotmail.com

Received 23/07/2020 | Revised 10/11/2020 | Accepted 18/11/2020

¹ บทความนี้ เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง “การปรับปรุงกระบวนการชั้นเจ้าพนักงานเพื่อความเป็นธรรมในการดำเนินคดี เจ้าพนักงานของรัฐที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดอาญาเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่” หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร กระบวนการยุติธรรม คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

² สำนักงานคดีอาญา อาคารถนนรัชดาภิเษก ชั้นที่ 4 แขวงจอมพล เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

บทคัดย่อ

ประเทศไทยประสบปัญหาสำคัญของประเทศปัญหาที่หนึ่ง คือ ปัญหาคอร์รัปชัน ซึ่งเกิดจากการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานของรัฐในการปฏิบัติหน้าที่ ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เริ่มมีบทบัญญัติในการควบคุม ตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ และจัดตั้งองค์กรอิสระต่าง ๆ ขึ้นมาในประเทศไทยเพื่อตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐที่กระทำต่อประชาชน เช่น คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ผู้ตรวจการแผ่นดินรัฐสภา โดยเฉพาะคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ กฎหมายกำหนดให้มีหน้าที่ได้ส่วนความผิดการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐที่กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม โดยกฎหมายกำหนดให้มีกระบวนการในการดำเนินคดีแตกต่างไปจากที่บัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตั้งแต่ขั้นตอนการเริ่มต้นคดี กระบวนการรวบรวมพยานหลักฐาน การเข้าถึงพยานหลักฐาน การส่งคดีของเจ้าพนักงาน การกล่าวตู่การสั่งคดี ดังนั้นการดำเนินคดีในความผิดเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานจึงมีองค์กรของรัฐที่รับผิดชอบในการดำเนินคดีหลายองค์กรและองค์กรต่าง ๆ ดังกล่าวมีกระบวนการสอบสวนที่แตกต่างกัน ระเบียบ ข้อบังคับที่ใช้สอบสวนแตกต่างกัน พนักงานผู้รับผิดชอบสำนวนมีคุณสมบัติแตกต่างกันจึงมีข้อพิจารณาว่า

“กระบวนการขึ้นเจ้าพนักงานในการดำเนินคดีกับเจ้าพนักงานของรัฐที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ที่แตกต่างกันนั้นมีมาตรฐานในการดำเนินการเป็นอย่างเดียวกันหรือไม่และสร้างความเป็นธรรมแก่เจ้าพนักงานผู้ถูกกล่าวหาหรือไม่”

จากการศึกษาพบว่า เนื่องจากองค์กรที่มีอำนาจในการดำเนินคดีนั้นมีหลายองค์กรและมีกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานและกระบวนการในการดำเนินคดีที่แตกต่างกันจึงส่งผลให้เจ้าพนักงานที่ถูกกล่าวหาว่าปฏิบัติหน้าที่มีขอบได้รับการสอบสวนที่แตกต่างกันและมีมาตรฐานที่แตกต่างกันโดยเฉพาะในประเด็นการรับฟังพยานหลักฐานซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้ในการดำเนินคดีในความผิดดังกล่าวกำหนดให้มีมาตรฐานในการรับฟังพยานหลักฐานในขั้นที่จะเสนอต่อผู้มีอำนาจสั่งคดีขององค์กรผู้มีอำนาจในการดำเนินคดีแตกต่างกันทั้ง ๆ ที่เป็นการสอบสวนในความผิดประเภทเดียวกันและดำเนินคดีโดยองค์กรของรัฐ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อผู้กล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหา และรัฐ กระบวนการขึ้นเจ้าพนักงานในการดำเนินคดีอาญาเป็นกระบวนการสำคัญเพราะต้องรวบรวมพยานหลักฐานเป็นสำนวนคดีและสำนวนคดีนั้นต้องใช้ในการสั่งคดีขึ้นเจ้าพนักงานและเป็นหลักฐานในการพิจารณาในศาล กระบวนการนี้จึงต้องเป็นหลักประกันให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาเชื่อมั่นได้ว่าตนจะได้รับความเป็นธรรมจากกระบวนการยุติธรรมในขั้นตอนขึ้นเจ้าพนักงานนี้

คำสำคัญ: การดำเนินคดีอาญาเจ้าพนักงานของรัฐ, กระบวนการขึ้นเจ้าพนักงาน

Abstract

Thailand has long been faced with a major problem of corruption in which it has not been able to solve. The root cause of this problem can be traced back to the abuse of power by government officials in their duties. The Constitution of the Kingdom of Thailand of 1997 subsequently imposed provisions to oversee, examine and limit the use of power by government officials, including provisions to institute independent national organisations, tasked with the examination of abuse of power, such as the National Anti-Corruption Commission (NACC), the Office of the Ombudsman. The law particularly imposes the duty to investigate abuse of power by government officials in their official duties, capacity or in violation of legitimacy, on the NACC and further stipulates the procedural rules which differ from those in the Criminal Procedure Code. Such differences can be seen at different stages of the procedure, from the initiation of cases to rules of evidence, rules of admissibility of evidence, prosecutorial discretion and its check and balance. Consequently, criminal proceedings arising from the

investigation of government officials conducted by different organisations will differ due to the differences in procedures, regulations, directives used in the investigation, as well as the qualifications of the officials responsible for the case file. Therefore, it can be asked whether the variations of criminal proceedings against the accused government official apply a uniform standard and whether procedural fairness for the accused is established. This research found that different organisations conducting proceedings against the accused government officials, thus using different rules on evidence and proceedings, have resulted in different procedural standards, especially with respect to admissibility standards: the Criminal Procedure Code the NACC and the Office of Public Sector Anti-Corruption Commission (PACC) the law for litigation and the proceedings it can be observed that different standards apply despite arising from the same wrongful act and conducted by the state irrespective of the organisation responsible for the investigation, affecting the accuser, the accused and the state. The inquiry process in a criminal proceeding is important because it is the

stage in which evidence is compiled to create a case file subsequently used to make prosecutorial decisions and used as evidence during trials. As such, the inquiry process must assure the accused that the process is done in accordance with fairness.

This article is part of the author's research on the improvement of the

inquiry process to ensure fairness in criminal proceedings against government officials accused of abuse of power in their duties for the Doctor of Philosophy Programme in Justice Administration, Faculty of Law at Thammasat University.

Keywords: criminal proceedings by state officials, officials process

บทนำ

1. สาเหตุของปัญหา

กว่า 2 ทศวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์ กระแสวัฒนธรรมตะวันตกได้หลั่งไหลเข้าสู่ประเทศไทยอย่างรวดเร็วผ่านทางช่องทางต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นโดยตรงหรือโดยอ้อม เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว อินเทอร์เน็ตเป็นสิ่งที่เข้าถึงได้ง่ายสำหรับประชาชนส่งผลให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างสูง จึงเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมือง วัฒนธรรม เศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะประเด็นสิทธิของประชาชนจนเกิดปรากฏการณ์ประชาชนเรียกร้องให้มีการตรวจสอบการใช้อำนาจและควบคุมการใช้อำนาจรัฐมากขึ้น

วันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2540 ประเทศไทยประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 กฎหมายดังกล่าวบัญญัติให้มีการควบคุม ตรวจสอบ จำกัด การใช้อำนาจ

ของเจ้าหน้าที่รัฐและจัดตั้งองค์กรอิสระขึ้นมาในประเทศไทย เพื่อตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ เช่น คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ผู้ตรวจการแผ่นดิน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติมีหน้าที่ดำเนินคดีเจ้าพนักงานของรัฐระดับสูง ข้าราชการการเมืองทั้งในระดับประเทศ และระดับท้องถิ่นที่ถูกกล่าวหาว่าปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบตามกฎหมายและกำหนดให้มีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ พ.ศ. 2561 (พ.ร.ป. ป.ป.ช.) ซึ่งบัญญัติให้มีกระบวนการในการดำเนินคดีในชั้นเจ้าพนักงานที่แตกต่างไปจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ป.วิ.อ.) จึงเป็นการตั้งองค์กรที่มีอำนาจดำเนินคดีเจ้าพนักงานของรัฐที่ถูกกล่าวหาคดีอาญา เนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ขึ้นมา เป็นการเฉพาะและมีกระบวนการขั้นตอนในการดำเนินคดีเป็นการเฉพาะคือเป็นรูปแบบ

การไต่สวน แต่ในขณะเดียวกันก็ได้ยกเลิกอำนาจสอบสวนขององค์กรอื่นที่มีอำนาจสอบสวน การกระทำความผิดอาญาอันเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานในฐานะความผิดอื่นที่มีใช้ฐานปฏิบัติหรือละเว้นปฏิบัติหน้าที่ โดยมีขอบหรือปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริตตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 เช่น ความผิดฐานหมิ่นประมาท ความผิดฐานปลอมเอกสาร ใช้เอกสารปลอม ดังนั้นคดีอาญาที่มีมูลการกระทำความผิดมาจากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานจะมีองค์กรที่มีอำนาจดำเนินคดีประเภทนี้หลายองค์กร คือ กรมสอบสวนคดีพิเศษ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (ป.ป.ท.) ซึ่งแต่ละองค์กรมีกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง ที่ใช้ในการปฏิบัติแตกต่างกัน ผลของกฎหมายดังกล่าวทำให้ประชาชนร้องทุกข์ กล่าวโทษ และฟ้องคดีอาญาเจ้าพนักงาน เจ้าหน้าที่หรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐเป็นคดีอาญาโดยอ้างเหตุจากการกระทำหรือละเว้นการกระทำของเจ้าหน้าที่นั้นได้โดยง่าย ขณะเดียวกันเนื่องจากกฎหมายกำหนดให้มีกระบวนการขั้นตอนในการดำเนินคดีที่แตกต่างกันจึงสร้างความสับสนแก่ผู้ถูกกล่าวหาจนเป็นเหตุให้การต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาได้รับผลกระทบ แม้ว่ากฎหมายดังกล่าวจะเป็นผลดีในมิติการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานต่าง ๆ ก็ตาม

ต่อมาการฟ้องคดี การร้องทุกข์กล่าวโทษ เจ้าหน้าที่รัฐเป็นคดีอาญาเนื่องมาจากการ

ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวถูกเปลี่ยนเจตนารมณ์จากเดิมเพื่อคุ้มครองสิทธิของประชาชนหรือเพื่อจำกัดและตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐเป็นการใช้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาดังกล่าวเป็นเครื่องมือเพื่อสนองความต้องการของตนเองโดยไม่คำนึงถึงความยุติธรรมและประโยชน์ส่วนรวมในสังคมโดยมีการกลั่นแกล้งร้องทุกข์หรือฟ้องร้องเจ้าหน้าที่รัฐทางอาญาโดยมีเจตนาแอบแฝงหรือมีวัตถุประสงค์เพื่อต่อรองหรือให้เจ้าหน้าที่ระงับการกระทำของรัฐในทางบริหาร บางประการหรือเพื่อถ่วงเวลาการกระทำของรัฐในทางบริหาร หรือเพื่อต่อรองกับเจ้าหน้าที่รัฐในบางเรื่อง เช่น การประมุขงานของภาครัฐ เมื่อตนไม่ชนะการประมุขก็จะมีการร้องทุกข์หรือฟ้องร้องเจ้าหน้าที่รัฐอ้างว่าปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบในการประมุขงานดังกล่าว หรือในบางกรณีการร้องทุกข์ก็เพื่อเรียกร้องเงินหรือผลประโยชน์เพื่อตอบแทนแลกกับการถอนคดีเพื่อไม่ให้ตัวเองมีคดีค้างอยู่ในศาลเพื่อความก้าวหน้าทางราชการของเจ้าหน้าที่หรือมีการฟ้องเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อมิให้เจ้าหน้าที่นั้นได้รับการแต่งตั้งโยกย้ายแต่เพื่อให้ตนได้รับการพิจารณาแต่งตั้งโยกย้าย หรือฟ้องเพื่อให้การแต่งตั้งตำแหน่งผู้บริหารสูงสุดขององค์กรรัฐวิสาหกิจของรัฐที่ผ่านการสรรหาตัวบุคคลมาแล้วชะลอหรือระงับมิให้แต่งตั้งบุคคลนั้นได้เพราะเหตุตนแพ้การสรรหาขึ้นเพื่อที่จะให้มีการสรรหาใหม่ เป็นต้น การกระทำความผิดดังกล่าวเป็นการนำเอากระบวนการยุติธรรมทางอาญาไปเป็นเครื่องมือเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ของตน การกระทำเช่นนี้ในปัจจุบันเสมือนจะเป็นสูตรสำเร็จที่บุคคลผู้ใช้กระบวนการยุติธรรม

เป็นเครื่องมือปฏิบัติมาตลอดภายหลังฟ้องเมื่อนัดพิจารณาศาลก็จะให้มีการเจรจาไกล่เกลี่ยซึ่งผู้ฟ้องก็ใช้การเจรจาไกล่เกลี่ยนี้เป็นเวทีในการต่อรองกับเจ้าหน้าที่รัฐผู้ถูกฟ้องให้เป็นไปตามที่ตนประสงค์ จากปรากฏการณ์ที่ผ่านมาพบว่าหน่วยงานที่รับการร้องทุกข์มากที่สุด คือสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หากพิจารณาสถิติจำนวนคดี 5 ปี ย้อนหลังตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 จนถึง พ.ศ. 2562 พบว่า ปริมาณคดีที่สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติรับไว้พิจารณา มีจำนวน

พ.ศ. 2558 จำนวน 12,573 คดี

พ.ศ. 2559 จำนวน 16,336 คดี

พ.ศ. 2560 จำนวน 18,821 คดี

พ.ศ. 2561 จำนวน 19,984 คดี

พ.ศ. 2562 จำนวน 19,336 คดี

(Nitiphan Prachuabmoh, Interview, 2020, May14)

หากเปรียบเทียบกับสถิติคดีอาญาที่ฟ้องคดีต่อศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ทั้ง 9 ภาค ในปี พ.ศ. 2562 มีคดีที่ฟ้องทั้งหมดเพียง 1,686 คดี (Naewna, 2020) สถิตินี้ดังกล่าวพบว่ามีปริมาณคดีที่ดำเนินคดีในชั้นเจ้าพนักงานเมื่อเทียบกับปริมาณคดีที่ฟ้องต่อศาลแล้วพบว่ามีปริมาณคดีที่คงเหลือในชั้นเจ้าพนักงานเป็นจำนวนมากจนปรากฏข่าวทางสื่อมวลชนว่าสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติได้ไต่สวนคดี

ไม่ทันภายในกำหนดอายุความส่งผลให้มีคดีขาดอายุความเป็นจำนวนมากซึ่งเกิดผลเสียต่อประเทศชาติ การดำเนินคดีแต่ละคดีใช้ระยะเวลานานย่อมเป็นผลร้ายต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งถูกกล่าวหาและกระทบต่อความเจริญก้าวหน้าในอาชีพและสถานภาพการเป็นเจ้าข้าราชการและสถานภาพทางสังคม เพราะต้องบันทึกประวัติการรับราชการ (ก.พ. 7) ว่าถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาในตำแหน่งหน้าที่และจะลบประวัติดังกล่าวได้ต่อเมื่อการดำเนินคดีดังกล่าวถึงที่สุด หรือผู้กล่าวหาถอนฟ้องคดีเท่านั้น เนื่องจากระยะเวลาที่ใช้ในกระบวนการขึ้นเจ้าพนักงาน ทั้งในรูปแบบการสอบสวนและในรูปแบบการไต่สวนนั้นต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินคดีนานและหากมีการฟ้องคดีขึ้นศาลจะต้องใช้เวลานานมากยิ่งขึ้นเมื่อการพิจารณาคดีใช้เวลานานหลายปี ผู้ถูกกล่าวหาจะไม่ได้รับการพิจารณาความดีความชอบในการปฏิบัติงานเพราะเหตุที่ต้องคดีอาญาว่ากระทำการโดยมิชอบต่อหน้าที่การกระทำความผิดดังกล่าวจึงเป็นการบั่นทอนกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐและเป็นตัวอย่างให้เจ้าหน้าที่รัฐท่านอื่น ๆ ไม่กล้าขัดความต้องการของกลุ่มคนประเภทนี้

ปัญหาที่ส่งผลต่อมา คือ เมื่อพนักงานของรัฐหรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐถูกร้องทุกข์กล่าวโทษคดีอาญาเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่แม้จะเป็นปฏิบัติหน้าที่โดยชอบตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับของทางราชการก็ตามหน่วยงานของรัฐกลับไม่มีการคุ้มครองเจ้าหน้าที่รัฐผู้ถูกกล่าวหาในกระบวนการขึ้นเจ้าพนักงาน

เลยทั้ง ๆ ที่ผู้ถูกกล่าวหาปฏิบัติงานให้รัฐและยังไม่ได้รับการพิสูจน์ว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดจริง ประกอบกับกระบวนการในชั้นเจ้าพนักงานเองก็ไม่เปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่รัฐได้พิสูจน์ตนเองได้อย่างเป็นธรรม การเข้าถึงพยานหลักฐานของผู้ถูกกล่าวหาทำได้ยาก การคัดเลือกหลักฐานเพื่อต่อสู้คดีผู้ถูกกล่าวหาต้องกระทำด้วยตนเองไม่มีผู้ใดช่วยเหลือหรือเป็นที่ปรึกษาประกอบกับมีองค์กรรับผิดชอบหลายองค์กรและมีระบบการดำเนินคดีและขั้นตอนกระบวนการในการรวบรวมพยานหลักฐานชั้นเจ้าพนักงานแตกต่างกัน เมื่อผู้ถูกกล่าวหาไม่ทราบกระบวนการขั้นตอนในการดำเนินคดี จึงไม่สามารถต่อสู้คดีในชั้นเจ้าพนักงานได้อย่างเต็มที่ส่งผลให้ผู้ถูกกล่าวหาต้องตกเป็นจำเลยในศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบโดยไม่จำเป็นและหากในที่สุดแล้วแม้ศาลมีคำพิพากษายกฟ้องเจ้าพนักงานผู้ถูกกล่าวหา ก็จะได้รับ ความเสียหายในที่สุด

ด้วยเหตุดังกล่าวผู้เขียนจึงสนใจที่จะศึกษาปัญหากระบวนการชั้นเจ้าพนักงานในการดำเนินคดีกับเจ้าพนักงานของรัฐที่ถูกกล่าวหา คดีอาญาเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่เพื่อนำเสนอต่อสังคมในอันที่จะปกป้องข้าราชการที่มีได้กระทำความผิดเหล่านี้ต่อไป

2. การดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงาน

การดำเนินคดีอาญากฎหมายกำหนดโครงสร้างการดำเนินคดีอาญาแบ่งเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ กระบวนการชั้นเจ้าพนักงาน และกระบวนการในชั้นศาล กระบวนการชั้นเจ้าพนักงาน คือ กระบวนการ ขั้นตอนการ

ดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน ชั้นพนักงานอัยการ กฎหมายกำหนดขั้นตอนการดำเนินคดีตั้งแต่การเริ่มต้นคดี การรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน หลักเกณฑ์การสอบสวน การรวบรวมหลักฐานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเอกสารหรือวัตถุที่เป็นหลักฐานในคดี การพิจารณาสั่งคดีชั้นเจ้าพนักงาน ส่วนการดำเนินคดีในชั้นศาลนั้นกฎหมายจะกำหนดหลักเกณฑ์การฟ้องและกระบวนการการดำเนินคดีและกระบวนการพิจารณาในศาล เป็นต้น

ระบบกฎหมายในการดำเนินคดีอาญานั้น มี 3 ลักษณะ คือ

1. ระบบกล่าวหา (Accusatorial System)
2. ระบบไต่สวน (Inquisitorial System)
3. ระบบผสม (Hybird system) (Mana Pochauy, 2013, pp.30)

ระบบกล่าวหา (Accusatorial System)

ระบบกล่าวหาเป็นระบบที่การเริ่มต้นคดีจะต้องมีการกล่าวหาเสียก่อนศาลไม่สามารถที่จะเริ่มต้นคดีด้วยตนเองได้ระบบจึงเป็นการดำเนินคดีแบบมีคู่กรณี และเป็นระบบที่ในการพิจารณาคดีคู่กรณีมีความเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นการพิพาทระหว่างเอกชนด้วยกันเองหรือเอกชนกับรัฐก็ตาม คู่กรณีมีหน้าที่ค้นหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานและนำพยานหลักฐานเข้าสู่การพิจารณาคดีของศาล การดำเนินกระบวนการพิจารณาระบบนี้เป็นหน้าที่ของคู่ความที่จะต้องเป็นผู้นำเสนอพยานหลักฐานต่อศาลเอง ศาลมีหน้าที่ในการควบคุมให้คู่ความดำเนินกระบวนการพิจารณาไปตามที่กฎหมายกำหนด

เท่านั้นและศาลจะวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด การพิจารณาแบบนี้จะมีกฎเกณฑ์ให้คู่ความปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ระบบกล่าวหาจะแยกอำนาจ “การสอบสวนฟ้องร้อง” ออกจาก “การพิจารณาพิพากษา” โดยมีองค์กรที่ฟ้องร้องคือ “อัยการ” และให้ศาลรับหน้าที่เป็นผู้พิพากษา (Haruthai Baowan, 2012, pp.8) ระบบนี้ศาลจะไม่มีอำนาจรวบรวมพยานหลักฐานด้วยตนเองเหมือนเช่นระบบไต่สวนแต่จะวางตัวเป็นกลางและทำหน้าที่ควบคุมการพิจารณาให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่กำหนด ดังนั้นการรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในชั้นเจ้าพนักงานจึงเป็นสิ่งสำคัญเพราะต้องรวบรวมพยานหลักฐานใน 2 ส่วน คือ

1. พยานหลักฐานที่ยืนยันว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริง
2. พยานหลักฐานที่ยืนยันว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด

ส่วนหากการกระทำนั้นต้องด้วยบทลดโทษหรือให้ลงโทษน้อยลงพนักงานสอบสวนอาจไม่จำเป็นต้องรวบรวมไว้ในสำนวนก็ได้ แต่พนักงานอัยการต้องบรรยายในคำฟ้องเพราะการนำสืบคดีในระบบนี้พนักงานอัยการและศาลมีหน้าที่ต้องคุ้มครองสิทธิของจำเลยและศาลต้องควบคุมให้การพิจารณาคดีไม่ให้ฝ่าฝืนกฎหมายลักษณะพยาน ระบบนี้จึงกำหนดให้ศาลมีลักษณะเป็นกลางอย่างแท้จริงและกำหนดให้การสืบพยานต้องกระทำโดยเปิดเผยและต่อหน้าจำเลยจึงปราศจากข้อสงสัยว่าจะมีการเอาเปรียบหรือมีการละเมิดสิทธิของจำเลย

ระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

การดำเนินคดีอาญาระบบนี้ไม่ได้แยกอำนาจสอบสวนออกจากอำนาจพิจารณาพิพากษา โดยกำหนดให้ศาลเป็นผู้ไต่สวนข้อเท็จจริงเองนั้น หมายความว่าศาลมีอำนาจแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานด้วยตนเองตั้งแต่เริ่มต้นคดีเป็นการรวบรวมอำนาจสอบสวนและอำนาจพิจารณาคดีไว้ในองค์เดียวกัน การดำเนินคดีในระบบนี้จึงมีเพียงแต่ผู้ไต่สวนและผู้ถูกไต่สวน คู่ความจึงไม่มีสถานะเท่าเทียมกันเหมือนระบบกล่าวหา การแสวงหาข้อเท็จจริงนั้นเน้นเป็นการแสวงหาข้อเท็จจริงโดยแท้ไม่เคร่งครัดหลักเกณฑ์เหมือนเช่นระบบกล่าวหา ศาลมีอำนาจสืบพยานหลักฐานเพิ่มเติมหรือดสืบพยานเองได้ เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงให้ได้ ศาลมีบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการไต่สวนหาข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐาน ตรวจสอบพยาน หลักฐาน สอบปากคำพยานบุคคล (Haruthai Baowan, 2012, pp.7-8) ดังนั้นลักษณะการดำเนินคดีอาญาในระบบนี้ศาลจึงรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานได้ด้วยตนเอง การดำเนินคดีในศาลไม่ว่าจะเป็นการสืบพยาน ซักถามพยาน ศาลจะเป็นผู้ดำเนินการเองโดยตลอด ผู้อื่นจะถามพยานจะต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน (Somyot Khaipraphai, 2012, pp.5-6) ระบบนี้จึงไม่เคร่งครัดในกระบวนการพิจารณา ไม่เคร่งครัดในกฎหมายลักษณะพยานเหมือนระบบกล่าวหา ดังนั้นระบบนี้จึงเป็นผลร้ายต่อตัวผู้ถูกกล่าวหาเนื่องจากการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในคดีลดลงเมื่อเทียบกับระบบกล่าวหา

เช่น หากคู่ความฝ่ายใดยื่นบัญชีरणพยานมัยนคลาดเคลื่อนจากระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด แต่หากศาลอนุญาตก็ถือเป็นการยื่นบัญชีरणพยานที่ถูกต้องตามกฎหมาย แม้การยื่นบัญชีरणพยานนั้นอาจทำให้คู่ความฝ่ายตรงข้ามเสียเปรียบหรืออาจถูกจูงใจทางพยานก็ตาม หากศาลอนุญาตก็ถือว่าชอบด้วยกฎหมายและมีผลในการพิจารณาคดีศาลสามารถนำคำพยานนั้นมาพิจารณาพิพากษาได้ ดังนั้นในระบบนี้แม้ทำผิดหลักเกณฑ์ตามที่บัญญัติในกฎหมายลักษณะพยาน แต่หากการกระทำนั้นศาลอนุญาตก็สามารถกระทำได้ ระบบจึงมีการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาน้อย

ระบบผสม (Hybird system)

การดำเนินคดีระบบผสม เป็นการนำเอาทั้งระบบไต่สวนและระบบกล่าวมามาประยุกต์ใช้ร่วมกัน ระบบนี้จึงเป็นระบบที่มีความยืดหยุ่นได้ดีเพราะนำเอาจุดเด่นของทั้ง 2 ระบบดังกล่าวข้างต้นมารวมไว้ด้วยกัน ระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศหลาย ๆ ประเทศในโลกไม่ได้มีลักษณะของระบบใดระบบหนึ่งเป็นการเฉพาะ แต่จะเป็นการผสมผสานของระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนเข้าด้วยกัน ซึ่งแม้แต่ประเทศฝรั่งเศสซึ่งถือว่าการดำเนินคดีอาญาเป็นระบบไต่สวนแต่ก็เคยนำเอาระบบกล่าวหามาใช้เช่นกัน ประเทศอังกฤษซึ่งถือว่าเป็นผู้นำของกลุ่มประเทศที่ใช้การดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา แต่การดำเนินคดีในชั้นเจ้าพนักงานซึ่งให้อำนาจตำรวจฝ่ายเดียวเป็นผู้สอบสวนคดีอาญาก็มีวิธีการรวบรวมพยานหลักฐานในระบบไต่สวน (Wyngaert, Gane, Kühne, and McAuley,

1993, pp.75, as cited in Mana Pochauy, 2013, pp.35) ตำรวจผู้สอบสวนจะเป็นผู้เริ่มต้นคดีเอง (ซึ่งอาจมีผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษหรือตำรวจทราบเหตุเอง เช่น ตำรวจสายตรวจจับกุมผู้กระทำความผิดซึ่งหน้า) กำหนดประเด็นสอบสวนว่าจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานใดบ้างก่อนที่จะส่งสำนวนการสอบสวน (Case file) ไปยังพนักงานอัยการ (Crown prosecution Service) (Mana Pochauy, 2013, pp.35) และเมื่อมีการดำเนินคดีในชั้นศาล คู่ความจะมีฐานะเท่าเทียมกันโดยมีลูกขุนเป็นผู้พิจารณาข้อเท็จจริงและ ศาลก็จะเป็นผู้พิจารณาในข้อกฎหมายเท่านั้น ซึ่งเป็นลักษณะระบบกล่าวหา

ระบบการดำเนินคดีอาญาทั้ง 3 ระบบดังกล่าวนี้ มีบทบาทการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานที่แตกต่างกันโดยเฉพาะการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนที่กำหนดกระบวนการในชั้นเจ้าพนักงาน ตั้งแต่การรวบรวมพยานหลักฐาน การเข้าถึงพยานหลักฐานของผู้กล่าวหา การพิจารณาพยานหลักฐาน การถ่วงดุลอำนาจในการสั่งคดี มีความแตกต่างกันมากสำหรับการดำเนินคดีอาญาเจ้าพนักงานของรัฐที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ประเทศไทย มีองค์กรที่มีหน้าที่ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดนี้หลายองค์กรแต่ละองค์กรมีระบบที่ใช้ในการดำเนินคดีและการรวบรวมพยานหลักฐาน แตกต่างกันไป กล่าวคือ กรมสอบสวนคดีพิเศษ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ใช้ระบบกล่าวหาแต่คณะกรรมการป้องกัน

และปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (ป.ป.ท.) ใช้ระบบไต่สวนในการรวบรวมพยานหลักฐาน

การดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงานเมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับต่างประเทศแล้ว ประเทศอังกฤษซึ่งเป็นประเทศใช้ระบบกล่าวหาในการดำเนินคดีจะแยกการสอบสวนและการฟ้องคดีออกจากกัน โดยตำรวจมีหน้าที่ในการสอบสวนและการสอบสวนไม่ได้ถูกควบคุมหรือตรวจสอบโดยพนักงานอัยการ พนักงานอัยการจะมีหน้าที่ในการฟ้องคดีและดำเนินคดีต่อศาล เจ้าหน้าที่ตำรวจมีอำนาจในการเริ่มต้นคดีอาญาโดยการรับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษมีกฎหมาย Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE) เป็นหลักในการดำเนินคดีซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับไทย ส่วนในการดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงานในระบบไต่สวนประเทศฝรั่งเศสใช้ระบบดังกล่าวในการดำเนินคดีการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานหรือชั้นก่อนฟ้องคดีนั้นตำรวจจะร่วมกับพนักงานอัยการในการสอบสวนรวบรวมพยาน หลักฐานโดยพนักงานอัยการจะมีบทบาทสำคัญและบางกรณีจะมีผู้พิพากษาไต่สวนร่วมด้วย หลักสำคัญคือ มุ่งเน้นไปที่การค้นหาความจริงโดยไม่มีคู่พิพาท ส่วนการพิจารณาพิพากษาเป็นบทบาทของศาล (Pokpong Srisanit, in Yuenyad Jaisamut, 1979, pp.119-146, as cited in Narong Jaihar, Pokpong Srisanit, Surasit Sangviroatjanapat, Naphat Soraat, and Tassaman Jaihar, 2017, pp.49)

การรวบรวมพยานหลักฐาน การฟ้องคดีเป็นอำนาจของพนักงานอัยการและเจ้าพนักงานสามารถเริ่มต้นคดีด้วยตนเองได้ (Narong Jaihar, Pokpong Srisanit, Surasit Sangviroatjanapat, Naphat Soraat, and Tassaman Jaihar, 2017, pp.50) แตกต่างกับประเทศไทย

3. กระบวนการดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงานในระบบกล่าวหา

การรวบรวมพยานหลักฐานในระบบกล่าวหาเป็นการรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในรูปแบบสอบสวน การรวบรวมพยานหลักฐานระบบนี้ชั้นเจ้าพนักงาน การเริ่มต้นคดีจะต้องมีการกล่าวหาเสียก่อนไม่ว่าจะในรูปแบบการร้องทุกข์หรือการกล่าวโทษ เจ้าพนักงานจะเริ่มต้นคดีด้วยตนเองไม่ได้คดีต้องเริ่มจากการร้องทุกข์ กล่าวโทษก่อน จากนั้นเจ้าพนักงานจึงเริ่มต้นกระบวนการสอบสวน ดังนั้นในระบบนี้จึงมีผู้เสียหายผู้ต้องหา เป็นการดำเนินคดีแบบมีคู่พิพาทในคดีผู้เสียหายมีหน้าที่ต้องนำเสนอพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีว่าข้อเท็จจริงที่ตนกล่าวหานั้นเป็นความจริง ส่วนผู้ต้องหาที่จะต้องนำเสนอพยานหลักฐานว่าตนมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของตนไม่มีความผิดหรือมีเหตุอื่นที่ตนไม่ควรรับโทษ ระบบดังกล่าวนี้จึงก่อให้เกิดหลักว่า “ผู้กล่าวหาจะต้องเป็นผู้มีภาระการพิสูจน์” และเมื่อรัฐเป็นผู้ดำเนินการแทนผู้เสียหายกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานชั้นเจ้าพนักงานจึงเป็นเรื่องสำคัญ

ประเทศไทยการดำเนินคดีอาญาเป็นระบบกล่าวหา มีกฎหมายหลักที่ใช้คือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งแบ่งการดำเนินคดีเป็น 2 ชั้น คือ

1. การดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงาน
2. การดำเนินคดีชั้นศาล³

กรณีซึ่งเป็นการดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงานนั้น กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์การรวบรวมพยานหลักฐาน การพิจารณาพยานหลักฐาน การสรุปสำนวนสอบสวน การเสนอความเห็นทางคดีในชั้นเจ้าพนักงานเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ส่วนการสั่งคดีและการถ่วงดุลการสั่งคดี การฟ้องคดีและการสืบพยานในศาลนั้น กำหนดให้เป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการ โดยการรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานนั้นกฎหมายกำหนดในมาตรา 131 ว่า

“ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถทำได้ เพื่อประสงค์ทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา”⁴

ในการสอบสวนพนักงานสอบสวนจะต้องรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเท่าที่จะสามารถทำได้ กฎหมายมิได้กำหนดกรอบว่าจะต้องรวบรวมข้อเท็จจริงดังกล่าวจนสิ้นสงสัยหรือต้องให้ได้ข้อเท็จจริงครบถ้วนแต่อย่างใดและต้องดำเนินการสอบสวนใน 2 ส่วน

คือ ในส่วนของผู้เสียหายและผู้ต้องหา ซึ่งการสอบสวนทั้ง 2 ส่วนนั้นกฎหมายกำหนดให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหาไม่ว่าจะเป็นพยานบุคคล พยานเอกสารและพยานวัตถุ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหาเข้าเป็นหลักฐานในสำนวนไม่ว่าพยานหลักฐานนั้นพนักงานสอบสวนจะหามาได้เอง หรือมีบุคคลใดมอบให้ก็ตาม ส่วนขอบเขตการค้นหาพยานหลักฐานนั้นกฎหมายมิได้กำหนดไว้ โดยกฎหมายกำหนดเพียง “เท่าที่สามารถทำได้” จึงเป็นดุลยพินิจของพนักงานสอบสวนแต่ละคน ดังนั้นคุณสมบัติของพนักงานสอบสวน ความรู้ความสามารถของพนักงานสอบสวน จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะมีผลต่อคุณภาพของสำนวนการสอบสวน ในชั้นสอบสวนกฎหมายให้เครื่องมือแก่พนักงานสอบสวน คือ มาตรการบังคับทางอาญา เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการรวบรวมพยานหลักฐานหลายประการ เช่น การออกหมายเรียก หมายจับ หมายค้น การยึด การขัง การปล่อยตัวชั่วคราว (Thanee Vorapatr, 2015, pp.149) อำนาจดังกล่าวนี้เป็นอำนาจที่ดำเนินการกับเนื้อตัวผู้เสียหายและผู้ต้องหา กล่าวคือ ตรวจตัวผู้เสียหายหรือตัวผู้ต้องหา ถ่ายภาพ ทำแผนที่พิมพ์ลายนิ้วมือลายเท้า บันทึกกรายละเอียดที่จะทำให้คดีกระจ่างขึ้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132⁵ อันเป็นมาตราที่ให้อำนาจพนักงานสอบสวนมีสิทธิรุกเข้าไปในสิทธิในเนื้อตัวร่างกายผู้เสียหาย

³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131

⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132

ผู้ต้องหา หรือการรุกร้าเข้าไปในแดนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของบุคคลที่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ในการตรวจตัวผู้เสียหายหรือผู้ต้องหานั้น หากจำเป็นพนักงานสอบสวนยังมีอำนาจให้แพทย์ดำเนินการกับเนื้อตัวร่างกาย เช่น เก็บตัวอย่างเลือด เนื้อเยื่อ เส้นผม ขน (ป.วิ.อ. มาตรา 131/1) ⁶

ในการรวบรวมข้อเท็จจริง พนักงานสอบสวนมีอำนาจในการออกหมายเรียกบุคคลซึ่งเชื่อว่าถ้อยคำของบุคคลที่อาจเป็นประโยชน์แก่คดีมาพบเพื่อถามปากคำและบันทึกปากคำบุคคลนั้นไว้ แต่ในการบันทึกปากคำพยานนั้น กฎหมายบังคับให้พนักงานสอบสวนกระทำ 2 อย่าง คือ

1. ข้อปฏิบัติ คือ ต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยพยานบุคคล
2. ข้อห้ามปฏิบัติ คือ ห้ามพูดให้ท้อใจ ใช้กลอุบายอื่นเพื่อป้องกันมิให้เขาให้ถ้อยคำตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133⁷

ดังนั้นพนักงานสอบสวนจะต้องรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในด้านผู้เสียหายจนได้หลักฐานตามสมควรแล้วว่าผู้ต้องหาน่าจะได้กระทำความผิดจริง (ป.วิ.อ. มาตรา 134 ว.2) จึงจะดำเนินการเพื่อให้ได้ตัวผู้ต้องหา

ส่วนการสอบสวนผู้ต้องหานั้นเมื่อได้ตัวผู้ต้องหามาแล้ว ป.วิ.อ. มาตรา 134 กำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องแจ้งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหากระทำความผิดแล้วแจ้งข้อกล่าวหา⁸ แต่ในการแจ้งดังกล่าว นั้นจะต้องมีหลักฐานตามสมควรว่าผู้ต้องหากระทำความผิดตามข้อหานั้น พนักงานสอบสวนจึงมีกรอบในการแจ้งข้อกล่าวหาโดยจะแจ้งข้อกล่าวหาเกินกว่าพยานหลักฐานที่ปรากฏได้ หรือหากพยานหลักฐานปรากฏว่าเป็นคดีทางแพ่งพนักงานสอบสวนก็จะเบี่ยงเบนและแจ้งข้อกล่าวหาเป็นคดีอาญามีได้ในขณะเดียวกันเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา ป.วิ.อ. มาตรา 134/1 จึงบัญญัติให้ผู้ต้องหาต้องมีนายความในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อกล่าวหา ถ้าไม่มีรัฐต้องหาทนายความให้ผู้ต้องหาก่อนแจ้งข้อกล่าวหา⁹ และพนักงานสอบสวนต้องให้โอกาสผู้ต้องหาแสดงพยานหลักฐานเพื่อแก้ข้อกล่าวหาด้วย แต่ผู้ต้องหาไม่มีสิทธิร้องขอให้พนักงานสอบสวนสอบสวนพยานให้ตนได้ ผู้ต้องหาต้องเป็นผู้แสวงหาพยานหลักฐานด้วยตนเอง พนักงานสอบสวนต้องสอบสวนพยานในด้านผู้ต้องหาและเข้าสู่สำนวนด้วยมิใช่สอบสวนพยานด้านผู้เสียหายแต่ฝ่ายเดียว

ในการสอบสวนปากคำผู้ต้องหาพนักงานสอบสวนจะต้องแจ้งสิทธิผู้ต้องหาให้ผู้ต้องหารับก่อนที่จะเริ่มสอบสวนปากคำผู้ต้องหา

⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131/1

⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133

⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134

⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1

เช่น สิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ สิทธิมีหนายความร่วมมือรับฟังในการสอบสวนคำให้การผู้ต้องหา¹⁰ (ป.วิ.อ. มาตรา 134/4) และในการสอบสวนปากคำนั้นห้ามมิให้พนักงานสอบสวนให้คำมั่นสัญญาใด ๆ กับผู้ต้องหา ชูเชื้อ หลอกลวง ทรมาน ใช้กำลังบังคับ หรือกระทำโดยมิชอบใด ๆ เพื่อให้ผู้ต้องหาให้การอย่างหนึ่งอย่างใด¹¹ (ป.วิ.อ. มาตรา 135)

เมื่อพนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้วก็ต้องสรุปสำนวนสอบสวนและเสนอความเห็นทางคดีต่อพนักงานอัยการ¹² (ป.วิ.อ. มาตรา 140) และหากพนักงานอัยการมีข้อสงสัยในข้อเท็จจริงตามพยานหลักฐานก็สามารถสอบสวนเพิ่มเติมได้ ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ก็บัญญัติให้มีการถ่วงดุลอำนาจในการสั่งคดีของพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการไว้ (ป.วิ.อ. มาตรา 145) ดังนั้นการสอบสวนของพนักงานสอบสวนในระบบกล่าวหานี้ พนักงานสอบสวนจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานทั้ง 2 ฝ่ายและสรุปสำนวนเสนอพนักงานอัยการผู้ที่มีอำนาจสั่งคดี และกฎหมายยังบัญญัติให้มีการถ่วงดุลอำนาจในการสั่งคดีของพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการไว้ด้วย

4. กระบวนการดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงานไต่สวน

การดำเนินคดีเจ้าหน้าที่ของรัฐในความผิดอันเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ตาม ประมวล

กฎหมายอาญา มาตรา 157 นั้น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 (พ.ร.ป. ป.ป.ช.) ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2561 มาตรา 28 กำหนดให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) มีอำนาจไต่สวนและวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่รัฐร่ำรวยผิดปกติ กระทำการทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ดังนั้นการรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเป็นอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และใช้รูปแบบการไต่สวนในการดำเนินการพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฯ ดังกล่าวกำหนดกระบวนการในการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นเจ้าพนักงานใช้รูปแบบการไต่สวนโดยผู้มีอำนาจไต่สวน คือ คณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการไต่สวน หัวหน้าพนักงานไต่สวนหรือพนักงานไต่สวนแล้วแต่กรณีและมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นคุณหรือเป็นโทษต่อผู้ถูกกล่าวหา¹³

การไต่สวนของ ป.ป.ช. กฎหมายกำหนดให้ทำโดยคณะบุคคลต่าง ๆ ดังกล่าว มิได้กระทำโดยพนักงานสอบสวนเหมือนเช่นระบบกล่าวหาคุณสมบัติของพนักงานสอบสวนและผู้ไต่สวนตาม พ.ร.ป. ฉบับนี้มีความแตกต่างกันมาก ความแตกต่างนี้ย่อมส่งผลต่อความถูกต้องครบถ้วนและคุณภาพของสำนวนการไต่สวน

¹⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/4

¹¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 135

¹² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140

¹³ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 มาตรา 46

หรือสอบสวน การไต่สวนเน้นในการค้นหาข้อเท็จจริงเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นคุณหรือเป็นโทษต่อผู้ถูกกล่าวหาที่ตามกฎหมายกำหนดกระบวนการไต่สวนกับกระบวนการสอบสวนในระบบกล่าวหาให้มีความแตกต่างกันในหลาย ๆ ส่วน เช่น การเริ่มต้นคดี พ.ร.บ. ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 สามารถเริ่มต้นได้ 5 ช่องทาง ดังนี้

1. เมื่อความปรากฏแก่คณะกรรมการ ป.ป.ช. (มาตรา 48)
2. เมื่อมีเหตุสงสัย (มาตรา 59 ว.2)
3. เมื่อมีการกล่าวหา (มาตรา 59)
4. เมื่อพนักงานสอบสวนรับสำนวนไว้และส่งต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. (มาตรา 61)
5. เมื่อผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินส่งสำนวนมา (มาตรา 48 ว.2)

พิจารณาแล้วจะพบว่า การเริ่มต้นของคดีในระบบไต่สวนนี้มีเหตุแห่งการเริ่มต้นของคดีได้ 3 รูปแบบ คือ 1. เริ่มต้นคดีด้วยตนเอง 2. มีการกล่าวหา 3. บุคคลอื่นส่งสำนวนมา และการเริ่มต้นคดีไม่จำเป็นต้องรอให้มีผู้เสียหายมาร้องทุกข์กล่าวโทษก็สามารถที่จะเริ่มต้นคดีได้เองและสาเหตุของการเริ่มต้นคดีนั้นมีการพิจารณากว้างมากแม้เพียงเพราะความปรากฏแก่คณะกรรมการฯ เอง หรือมีเหตุสงสัยก็สามารถเริ่มต้นคดีได้แล้ว

การรวบรวมพยานหลักฐานนั้นสามารถให้องค์กรอื่นกระทำการแทนได้โดย พ.ร.บ. ป.ป.ช. ให้อำนาจคณะกรรมการ ป.ป.ช. สามารถที่จะส่งสำนวนคืนให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีหรือมอบสำนวนให้พนักงานสอบสวนดำเนินการหรือมอบให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตภาครัฐดำเนินการก็ได้¹⁴ หากเห็นว่าไม่ใช่ความผิดร้ายแรง กระบวนการดังกล่าวส่งผลให้การรวบรวมพยานหลักฐานสลับไปมาระหว่างระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนได้ จึงขัดต่อเจตนารมณ์ที่ตั้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ขึ้นมาเพื่อดำเนินคดีประเภทนี้เป็นการเฉพาะและส่งผลต่อการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่แตกต่างกัน

การไต่สวนนั้นจะเริ่มต้นจากเมื่อสำนักงานคณะกรรมการ ป.ป.ช. รับเรื่องไว้แล้ว แต่เนื่องจากคณะกรรมการสามารถที่จะเริ่มต้นคดีด้วยตนเองได้ พ.ร.บ. ป.ป.ช. พ.ศ. 2561 มาตรา 49 จึงกำหนดให้มีขั้นตอนการตรวจสอบเบื้องต้นก่อนที่จะตั้งคณะผู้ไต่สวน โดยมีข้อที่จะต้องตรวจสอบในเบื้องต้นเพียง

1. มีข้อมูลหรือรายละเอียดเพียงพอที่จะดำเนินการหรือไม่
2. ความผิดที่กล่าวหาอยู่นั้นอยู่ในอำนาจหน้าที่ของ คณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือไม่
3. เป็นเรื่องที่ห้ามมิให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. รับไว้พิจารณาตามมาตรา 54, 55(1) หรือไม่¹⁵

¹⁴ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 มาตรา 61, 62, 63

¹⁵ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 มาตรา 49

ในการตรวจสอบเบื้องต้นนั้นเจ้าหน้าที่จะต้องปฏิบัติตามระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการตรวจสอบและไต่สวน พ.ศ. 2561 ข้อ 33 ซึ่งใน วรรค 2 กำหนดให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบว่าผู้ถูกร้องเป็นบุคคลใด มีตำแหน่งหน้าที่ใด พ้นจากตำแหน่งแล้วหรือไม่ มีข้อกล่าวหาและพฤติการณ์ในการกระทำความผิดเป็นประการใด มีพยานหลักฐานใด มีบุคคลใดร่วมหรือสนับสนุนในการกระทำความผิดเท่านั้น¹⁶ การตรวจสอบนั้นอาจจะกระทำตามวิธีการที่ระบุในข้อ 33 ได้ การตรวจสอบเบื้องต้นมีข้อต้องพิจารณาคือมิได้กำหนดให้รวบรวมข้อเท็จจริงด้านผู้ถูกกล่าวหาไว้ด้วยหรือแม้กระทั่งรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานที่ผู้ถูกกล่าวหาสังกัดนำเข้าสู่สำนวนเลย ดังนั้น ข้อมูลในสำนวนการตรวจสอบเบื้องต้นจึงเป็นข้อมูลด้านผู้กล่าวหาฝ่ายเดียวและไม่สร้างความเป็นธรรมและไม่คุ้มครองสิทธิให้แก่ผู้ถูกกล่าวหา แต่หากตรวจสอบแล้ว ผู้กล่าวหาไม่มีข้อมูลหรือรายละเอียดของข้อกล่าวหาและพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดไม่เพียงพอที่จะดำเนินการต่อไปได้ หรือคำกล่าวหาไม่ได้ระบุข้อที่อยู่ของผู้ถูกกล่าวหาหรือไม่สามารถตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือไม่สามารถหาพยานหลักฐานได้ ก็ให้เสนอต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติไม่รับข้อกล่าวหาไว้พิจารณา¹⁷

แต่หากตรวจสอบเบื้องต้นแล้วไม่ต้องด้วยข้อห้ามทั้ง 3 ข้อดังกล่าว ก็จะเสนอให้มีการตั้งกรรมการไต่สวนโดยในการไต่สวนนั้นกฎหมายกำหนดให้นำพยานหลักฐานที่ได้จากการตรวจสอบเบื้องต้นมาใช้เป็นพยานหลักฐานในการไต่สวนด้วย¹⁸ สำนวนจึงมีข้อเท็จจริงด้านผู้กล่าวหาในสำนวนก่อนแล้ว การบันทึกปากคำนั้นจะใช้วิธีการบันทึกในวัสดุซึ่งสามารถถ่ายทอดออกเป็นภาพหรือเสียงหรือวิธีอื่นใดได้¹⁹ การไต่สวนขั้นนี้ก็ได้กำหนดให้ต้องรวบรวมข้อเท็จจริงฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาเข้าสู่สำนวนแต่อย่างใด การกันบุคคลเป็นพยานซึ่งในรูปแบบไต่สวนสามารถที่จะกระทำได้แต่รูปแบบการสอบสวนไม่มีอำนาจกระทำเช่นนั้น²⁰ การนำหลักฐานในคดีอื่นมาใช้ในคดีที่ไต่สวนนี้ ซึ่งในรูปแบบการสอบสวนไม่สามารถทำได้²¹ และเมื่อหากคณะกรรมการไต่สวนเห็นว่ามีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะแจ้งข้อกล่าวหาให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งข้อกล่าวหาขึ้นให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ²² การมีมติดังกล่าว จึงเป็นการมีมติบนฐานข้อมูลฝ่ายผู้กล่าวหาเพียงฝ่ายเดียว ผู้ถูกกล่าวหาอาจชี้แจงข้อแก้ข้อกล่าวหาเป็นหนังสือหรือวาจาก็ได้ และสามารถที่จะอ้างพยานบุคคลพยานเอกสารเพื่อแก้ข้อกล่าวหาได้²³ และผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิที่จะเข้าถึงพยานหลักฐาน

¹⁶ ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ว่าด้วยการตรวจสอบและไต่สวน พ.ศ. 2561 ข้อ 33

¹⁷ ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ว่าด้วยการตรวจสอบและไต่สวน พ.ศ. 2561 ข้อ 36

¹⁸ ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ว่าด้วยการตรวจสอบและไต่สวน พ.ศ. 2561 ข้อ 62

¹⁹ ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ว่าด้วยการตรวจสอบและไต่สวน พ.ศ. 2561 ข้อ 64

²⁰ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 มาตรา 135

²¹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 มาตรา 67

²² ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ว่าด้วยการตรวจสอบและไต่สวน พ.ศ. 2561 ข้อ 72

²³ ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ว่าด้วยการตรวจสอบและไต่สวน พ.ศ. 2561 ข้อ 77

โดยสามารถที่จะอ้างพยานให้คณะผู้ไต่สวนให้ไต่สวนบุคคลเป็นพยานแก่ตนได้ซึ่งในรูปแบบการสอบสวนไม่มีทั้ง ๆ ที่รูปแบบการสอบสวนผู้ต้องหาจะต้องค้นหาพยานหลักฐานด้วยตนเองแต่การร้องขอดังกล่าวหากจะทำให้การไต่สวนล่าช้าหรือมีค่าใช้จ่ายสำคัญในคดีคณะกรรมการอาจสืบพยานนั้นได้²⁴ ในการแก้ข้อกล่าวหาในในรูปแบบการไต่สวนมีการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาอย่างหนึ่ง คือ ผู้ถูกกล่าวหาสิทธิที่จะขอตรวจพยานหลักฐานในสำนวนเพื่อประกอบการชี้แจงได้²⁵ ซึ่งจะเป็นผลดีในการต่อสู้คดีได้อย่างตรงประเด็นและไม่หลงข้อต่อสู้ในรูปแบบการสอบสวนไม่มีขั้นตอนนี้ เมื่อไต่สวนจนเห็นว่าได้ข้อเท็จจริงเพียงพอต่อการวินิจฉัยมูลความผิดของผู้ถูกกล่าวหาแล้วให้มีการพิจารณาวินิจฉัยความผิดของผู้ถูกกล่าวหาทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายโดยเร็ว²⁶ คณะผู้ไต่สวนจัดทำสำนวนเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อลงมติว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดหรือไม่ ถ้าคณะกรรมการเห็นว่าไม่มีมูลให้แจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบโดยเร็วและไม่ช้ากว่า 15 วัน นับแต่วันที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติแต่ถ้าเห็นว่าคดีมีมูลให้ดำเนินการส่งสำนวนคดีให้ผู้รับผิดชอบดำเนินการต่อไป²⁷ ในกรณีเจ้าพนักงานถูกกล่าวหาคดีอาญาให้ส่งสำนวนให้อัยการสูงสุดพิจารณาในการพิจารณา

นั้นหากอัยการสูงสุดเห็นว่าสำนวนยังไม่สมบูรณ์เพียงพอที่จะดำเนินคดีได้ให้แจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อตั้งคณะกรรมการร่วมกันรวบรวมพยานหลักฐานให้สมบูรณ์ แต่หากคณะกรรมการร่วมไม่สามารถหาข้อยุติร่วมกันได้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจฟ้องคดีนั้นต่อศาลเองได้²⁸ จึงเป็นการรวบอำนาจไต่สวนและฟ้องร้องไว้ในองค์กรเดียวกัน ส่วนระยะเวลาในการดำเนินคดีในรูปแบบการไต่สวนมีการกำหนดระยะเวลาของการดำเนินคดีไว้แตกต่างกับรูปแบบสอบสวนซึ่งไม่มีการกำหนดระยะเวลา

ส่วนการไต่สวนและการดำเนินคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ท. นั้น ตามพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551²⁹ มีกระบวนการคล้ายคลึงกับการไต่สวนและการดำเนินคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แต่แตกต่างกันที่ผู้ถูกบังคับตามกฎหมายที่อยู่ในอำนาจการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ท. นั้นเป็นเจ้าหน้าที่รัฐที่มีระดับต่ำกว่าเจ้าหน้าที่รัฐที่อยู่ในอำนาจไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และการสั่งคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ท. มีการถ่วงดุลการสั่งคดีโดยอัยการซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่มี

ส่วนมาตรฐานในการรับฟังพยานหลักฐานนั้น ป.วิ.อ. กำหนดมาตรฐานในการรับฟัง

²⁴ ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ว่าด้วยการตรวจสอบและไต่สวน พ.ศ. 2561 ข้อ 66

²⁵ ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ว่าด้วยการตรวจสอบและไต่สวน พ.ศ. 2561 ข้อ 79

²⁶ ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ว่าด้วยการตรวจสอบและไต่สวน พ.ศ. 2561 ข้อ 84

²⁷ ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ว่าด้วยการตรวจสอบและไต่สวน พ.ศ. 256 ข้อ 87

²⁸ ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ว่าด้วยการตรวจสอบและไต่สวน พ.ศ. 2561 ข้อ 92

²⁹ พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2551

พยานหลักฐานเพื่อเสนอให้ผู้มีอำนาจสั่งคดีพิจารณา โดย ป.วิ.อ. มาตรา 142 “ให้พนักงานสอบสวนทำความเห็นตามท้องสำนวนว่าควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง”³⁰ แต่การไต่สวนเบื้องต้น คณะกรรมการ ป.ป.ช. และคณะกรรมการ ป.ป.ท. กำหนดมาตรฐานในการรับฟังพยานหลักฐานว่า “มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะสนับสนุนข้อกล่าวหาว่ามีมูลความผิด”³¹ และการไต่สวนคณะกรรมการ ป.ป.ช. และคณะกรรมการ ป.ป.ท. กำหนดมาตรฐานไว้ว่า “มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะสนับสนุนข้อกล่าวหา”³² มาตรฐานในการรับฟังพยานหลักฐานในชั้นที่จะเสนอต่อผู้มีอำนาจสั่งคดีขององค์กรผู้มีอำนาจในการดำเนินคดีแตกต่างกัน ส่งผลต่อการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาแตกต่างกัน

จากการศึกษาพบว่า แม้เจตนารมณ์ พ.ร.บ. ป.ป.ช. จะตั้งขึ้นมาเพื่อดำเนินคดีกับเจ้าพนักงานของรัฐที่ทุจริตหรือประพฤติมิชอบ ซึ่งเป็นการดำเนินคดีกับพนักงานของรัฐที่ถูกกล่าวหาคดีอาญาเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ แต่รัฐกลับมีองค์กรที่รับผิดชอบหลายองค์กร มีกระบวนการที่แตกต่างกันทั้ง ๆ ที่เป็นกระบวนการขึ้นเจ้าพนักงานเหมือนกัน ความแตกต่างนั้นจะส่งผลต่อความครบถ้วนถูกต้องของสำนวนคดี ส่งผลถึงการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหา ผู้กล่าวหาและรัฐ

5. ข้อวิเคราะห์

กระบวนการขึ้นเจ้าพนักงานที่แตกต่างกันดังกล่าวข้างต้นส่งผลให้เกิดความไม่เสมอภาค และไม่ เป็นธรรม ต่อตัวผู้ต้องหาและผู้ถูกกล่าวหาในหลายประเด็น คือ

1. การเริ่มต้นคดี

การเริ่มต้นคดีในระบบกล่าวหาเจ้าพนักงาน ไม่อาจเริ่มต้นคดีอาญาด้วยตนเองได้ ซึ่งแตกต่างกับการเริ่มต้นคดีอาญาในระบบไต่สวนที่เจ้าพนักงานสามารถที่จะเริ่มต้นคดีด้วยตนเองได้ด้วยสาเหตุ 1. เริ่มคดีด้วยตนเอง 2. มีการกล่าวหา 3. หน่วยงานอื่นส่งเรื่องมา การเริ่มต้นคดีอาญาด้วยตนเองอาจเกิดจากเหตุสงสัยว่ามีการกระทำความผิดหรือพบเห็นการกระทำความผิดก็ตามเป็นเหตุกว้างขวางมากไม่มีกรอบแห่งความสงสัยหรือการอ้างว่าพบการทำผิด จึงอาจเกิดการบิดเบือนการใช้อำนาจได้

ส่วนการส่งเรื่องจากหน่วยงานอื่น เช่น การส่งเรื่องจากพนักงานสอบสวนเมื่อพนักงานสอบสวนรับเรื่องและสอบสวนเบื้องต้นแล้วส่งสำนวนคดีต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. จึงเป็นการเริ่มต้นคดีในระบบกล่าวหาโดยมีการรวบรวมข้อเท็จจริงส่วนหนึ่งของคดีแล้วแต่การรวบรวมพยานหลักฐานในช่วงต่อมาและการสั่งคดีเป็นระบบไต่สวนจึงเป็นการรวบรวม

³⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 142

³¹ ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการมอบหมายให้เลขาธิการไต่สวนข้อเท็จจริงเบื้องต้นแทนคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ พ.ศ. 2559 ข้อ 22 ; ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ว่าด้วยการตรวจสอบและไต่สวน พ.ศ. 2561 ข้อ 72

³² ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2554 ข้อ 22 ; ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ว่าด้วยการตรวจสอบและไต่สวน พ.ศ. 2561 ข้อ 72

ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในชั้นเจ้าพนักงาน เป็นการผสมกันในระบบกล่าวหาและระบบ ไล่สวนส่งผลกระทบต่อการใช้สิทธิของผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหา

2. การกรั่นกรองข้อเท็จจริงก่อนการรับคดีอาญาไว้ดำเนินการ

ในระบบกล่าวหานั้นเมื่อมีการร้องทุกข์หรือมีการกล่าวโทษ พนักงานสอบสวนสามารถที่จะดำเนินคดีได้โดยไม่ต้องมีการกรั่นกรองข้อเท็จจริงก่อนรับคดีไว้ดำเนินการแต่อย่างใด แต่ในระบบกล่าวหานั้น พ.ร.บ. ป.ป.ช. กำหนดให้มีการตรวจสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้นก่อน โดยกฎหมายกำหนดให้ตรวจสอบว่าคดีมีมูลหรือรายละเอียดเพียงพอที่จะดำเนินการหรือไม่ ความผิดนั้นอยู่ในอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือไม่และเป็นเรื่องที่ต้องห้ามมิให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินคดีหรือไม่ กฎหมายจึงกำหนดให้การตรวจสอบดังกล่าว เป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริงฝ่ายผู้กล่าวหา ด้านเดียวมิได้กำหนดให้ตรวจสอบข้อเท็จจริงฝ่ายผู้ถูกกล่าวหารวมเข้าสู่สำนวนด้วยเลยว่ามีข้อเท็จจริงเช่นไร มีการกระทำเช่นนั้นหรือไม่หรือกระทำด้วยเหตุใด การตรวจสอบดังกล่าว จึงเป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริงด้านเดียว การวินิจฉัยสั่งคดีบนข้อเท็จจริงเพียงด้านเดียวว่าจะรับเรื่องดังกล่าวไว้ไล่สวนหรือไม่ จึงไม่เป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหา

3. การรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน

ในระบบกล่าวหาการรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานกระทำโดยพนักงาน

สอบสวนเป็นผู้รวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพียงผู้เดียว แต่ในระบบไล่สวนการรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานกระทำในรูปแบบองค์คณะจึงส่งผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่มีความแตกต่างกัน นอกจากนี้ในรูปแบบการไล่สวนนั้น กฎหมายกำหนดให้นำข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในชั้นตรวจสอบเบื้องต้นเป็นส่วนหนึ่งในชั้นไล่สวนด้วย ดังนั้นเมื่อสำนวนการตรวจสอบเบื้องต้นเป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริงเพียงด้านเดียวดังที่กล่าวมาข้างต้น จึงเกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหาประกอบกับระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการตรวจสอบไล่สวน พ.ศ. 2561 กำหนดให้กระบวนการไล่สวนก่อนที่จะแจ้งข้อกล่าวหาแก่ผู้ถูกกล่าวหานั้นต้องมีข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาเข้าสู่สำนวนด้วย ดังนั้นข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานตั้งแต่ขั้นตอนการตรวจสอบเบื้องต้น การไล่สวนจนถึงการวินิจฉัยให้แจ้งข้อกล่าวหานั้นจึงเป็นการพิจารณาบนข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพียงด้านเดียว แตกต่างกับในระบบกล่าวหาที่พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานทั้งด้านผู้เสียหายและด้านผู้ต้องหา (ป.วิ.อ. มาตรา 131)

4. การกันบุคคลเป็นพยาน

ในการสอบสวนในระบบกล่าวหา มิได้ให้อำนาจพนักงานสอบสวนในการกันบุคคลเป็นพยานซึ่งแตกต่างกับการรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในระบบไล่สวนที่สามารถกันบุคคลเป็นพยานได้ ดังนั้นคดีที่มีลักษณะ

การกระทำความผิดที่เป็นกระบวนการหรือร่วมกันกระทำความผิดที่มีลักษณะการกระทำที่ซับซ้อนการรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในระบบไต่สวนจึงเข้าถึงข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานได้สมบูรณ์กว่าการสอบสวนในระบบกล่าวหา

5. การนำหลักฐานในคดีอื่นมาใช้ในคดีนี้

ในการสอบสวนระบบกล่าวหาพนักงานสอบสวนไม่สามารถที่จะนำพยานหลักฐานในคดีอื่นมาใช้ในคดีนี้ได้แต่ในรูปแบบการไต่สวนกฎหมายให้อำนาจคณะผู้ไต่สวนที่จะนำพยานหลักฐานในคดีอื่นมาใช้ในคดีนี้ได้แต่ในขณะเดียวกันกฎหมายก็ได้กำหนดให้การนำหลักฐานในคดีอื่นมาใช้ในคดีนี้นั้นจะต้องได้รับความยินยอมหรือการตรวจสอบหลักฐานจากผู้ถูกกล่าวหาเสียก่อนจึงไม่เป็นธรรมต่อผู้ถูกกล่าวหา

6. การเข้าถึงพยานหลักฐาน

การสอบสวนในระบบกล่าวหาผู้ต้องหาจะต้องแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานด้วยตนเอง กฎหมายมิได้กำหนดให้ผู้ต้องหาสามารถที่จะร้องขอพนักงานสอบสวนให้เรียกบุคคลใดมาสอบเป็นพยานให้ตนได้ แตกต่างกับระบบไต่สวนที่กฎหมายให้อำนาจผู้ถูกกล่าวหาที่จะร้องขอต่อคณะผู้ไต่สวนที่เรียกบุคคลมาสอบเป็นพยานให้ตนได้ แต่การร้องขอนั้นก็เป็นเพียงสิทธิที่คณะผู้ไต่สวนสามารถที่จะปฏิเสธได้หากต้องตามเหตุที่กฎหมายกำหนด

นอกจากสิทธิดังกล่าวข้างต้นแล้วระบบไต่สวนผู้ถูกกล่าวหายังมีสิทธิที่จะขอตรวจสอบ

พยานหลักฐานจากคณะผู้ไต่สวนก่อนที่ตนจะทำคำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาได้ซึ่งสิทธิดังกล่าวนี้ในระบบกล่าวหาไม่มีสิทธิเช่นนี้ แต่การตรวจสอบดังกล่าวนั้นจะสามารถตรวจสอบได้แค่ไหนเพียงใดก็เป็นดุลพินิจของคณะผู้ไต่สวนเช่นกัน

7. มาตรฐานในการรับฟังพยานหลักฐาน

มาตรฐานในการรับฟังพยานหลักฐานในการดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานในระบบกล่าวหาและในระบบไต่สวนมีความแตกต่างกันกล่าวคือในระบบกล่าวหานั้น ป.วิ.อ. มาตรา 142 กำหนดให้ “พนักงานสอบสวนทำความเห็นตามท้องสำนวนว่าควรสั่งฟ้องหรือไม่” ในระบบไต่สวนนั้น ตาม พ.ร.บ. ป.ป.ช. กำหนดมาตรฐานในการวินิจฉัยว่าคดีมีมูลความผิดหรือไม่เป็น 2 ประเภท คือ

1. ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ กฎหมายให้วินิจฉัยว่า “มีพฤติการณ์ทุจริตต่อหน้าที่หรือจงใจปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายหรือไม่” (พ.ร.บ. ป.ป.ช. มาตรา 76)

2. เจ้าหน้าที่รัฐกฎหมายให้วินิจฉัยว่า “กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม” (พ.ร.บ. ป.ป.ช. มาตรา 91)

มาตรฐานในการรับฟังพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนในระบบกล่าวหาและคณะกรรมการผู้มีความจรรยาบรรณในระบบไต่สวน

จึงแตกต่างกัน การรับฟังพยานหลักฐาน จึงมีมาตรฐานแตกต่างกันไม่เป็นธรรม ต่อผู้ถูกกล่าวหาและผู้ต้องหาทั้ง ๆ ที่เป็น ความผิดประเภทเดียวกัน

8. รูปแบบการสั่งคดี

การสอบสวนในระบบกล่าวหาเมื่อพนักงานสอบสวนรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเสร็จสิ้นแล้ว พนักงานสอบสวนก็มีอำนาจในการสั่งคดีว่าจะเสนอต่อพนักงานอัยการ เพื่อดำเนินคดีต่อหรือไม่ ซึ่งเป็นการสั่งคดีในรูปแบบบุคคลแต่ในรูปแบบการไต่สวนนั้น การสั่งคดีว่าจะเสนอต่ออัยการสูงสุดเพื่อฟ้องคดี ต่อศาลหรือไม่เป็นการสั่งคดีรูปแบบองค์กร เช่น สั่งคดีโดยคณะกรรมการ ป.ป.ช. การสั่งคดีในรูปแบบองค์กรจะสร้างความมั่นใจให้กับผู้ถูกกล่าวหาได้ว่าจะได้รับการพิจารณา สั่งคดีโดยครบถ้วนสมบูรณ์ในทุก ๆ ด้านมากกว่า การสั่งคดีในรูปแบบบุคคล

9. การถ่วงดุลการสั่งคดี

การสั่งคดีในระบบกล่าวหาเมื่อพนักงานสอบสวนสั่งคดีแล้วสำนวนคดีกฎหมายบังคับให้เสนอพนักงานอัยการเพื่อวินิจฉัยว่าจะฟ้องคดีต่อศาลหรือไม่เป็นการแยกองค์กรที่มีอำนาจอำนาจสอบสวนออกจากองค์กรที่มีอำนาจฟ้องคดีจึงเป็นการถ่วงดุลการสั่งคดี ในชั้นเจ้าพนักงาน แต่ในระบบไต่สวนนั้น หากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ชี้มูลหรือสั่งคดีแล้ว สำนวนจะส่งมาที่อัยการสูงสุดเพื่อตรวจสอบ สำนวนว่าสำนวนสมบูรณ์หรือไม่เท่านั้น อัยการ

สูงสุดไม่มีอำนาจสั่งคดี หากอัยการสูงสุด ไม่เห็นพ้องด้วยกับคำสั่งคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และไม่ยื่นฟ้องคดีดังกล่าวต่อศาล คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจฟ้องคดีเองได้ การสั่งคดีในรูปแบบการไต่สวนจึงไม่มี การถ่วงดุลการสั่งคดีเพราะอำนาจรวบรวม ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน อำนาจฟ้องคดี อยู่ในองค์กรเดียวกันจึงไม่เป็นธรรมต่อ ผู้ถูกกล่าวหา

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่า กระบวนการยุติธรรมทาง อาญาชั้นเจ้าพนักงานของรัฐในการดำเนินคดี ความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานกระทำความผิด อาญาเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่นั้น มีกระบวนการการดำเนินคดีแตกต่างกันตั้งแต่ การเริ่มต้นคดี รวบรวมพยานหลักฐาน การรับฟัง พยาน หลักฐาน การสั่งคดี การถ่วงดุลการสั่งคดี ชั้นเจ้าพนักงานในแต่ละองค์กรมีกระบวนการ ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ เช่น มาตรฐาน ในการรับฟังพยานหลักฐาน การเข้าถึงพยาน หลักฐานของผู้ต้องหาและผู้ถูกกล่าวหา การ ถ่วงดุลการสั่งคดี จึงเป็นปรากฏการณ์ว่า การดำเนินคดีประเภทเดียวกันแต่ไม่มีมาตรฐาน เป็นแบบเดียวกันทั้ง ๆ ที่ดำเนินคดีโดยองค์กร รัฐเหมือนกันจึงไม่คุ้มครองสิทธิและไม่สร้าง ความเป็นธรรมผู้ต้องหาและผู้ถูกกล่าวหา

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการปรับปรุงในส่วนต่าง ๆ ต่อไปนี้ คือ

1. ปรับปรุงกระบวนการในการรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน

1.1 ลดระยะเวลาในการดำเนินคดีโดยลดประเภทเรื่องที่ต้องตรวจสอบเบื้องต้นเมื่อเริ่มต้นคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เช่น การตรวจสอบเบื้องต้นจะทำเมื่อ ป.ป.ช. การเริ่มต้นคดีด้วยความสงสัยหรือเมื่อความปรากฏเท่านั้น เนื่องจากไม่ได้มีการรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานจากที่ใดมาก่อน เพื่อเป็นการลด กระบวนการและระยะเวลาในการดำเนินคดี ทำให้คดีเสร็จรวดเร็วขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็ได้ลดความสำคัญ การตรวจสอบเบื้องต้นเพราะการเริ่มต้นคดีด้วยเหตุอื่นนั้นล้วนแต่มีการรวบรวมพยานหลักฐานเบื้องต้นมาแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน ส่งเรื่องมาหรือเมื่อมีการกล่าวหา

1.2 กระบวนการในการดำเนินคดีนั้น การรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในการตรวจสอบเบื้องต้นต้องรวบรวมข้อเท็จจริงฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาเข้าสู่สำนวนด้วยตั้งแต่ต้น เพื่อให้ผู้มีอำนาจพิจารณาว่าจะรับคดีไว้ไต่สวนหรือไม่มีข้อเท็จจริงครบถ้วนในการวินิจฉัย สันคดีว่าจะรับเรื่องไต่สวนหรือไม่

1.3 การไต่สวน การไต่สวนเบื้องต้น การสอบสวน ต้องรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหาเข้าสู่

สำนวนตั้งแต่ต้น เพื่อให้มีข้อเท็จจริงทั้ง 2 ด้านในการพิจารณาวินิจฉัย

1.4 สิทธิในการต่อสู้คดีต้องให้สิทธิผู้ถูกกล่าวหาตรวจพยานหลักฐานที่กล่าวหาตน และให้สิทธิในการเข้าถึงพยานหลักฐานโดยการร้องขอให้เรียกบุคคลเพื่อให้ผู้ไต่สวนดำเนินการไต่สวนเป็นพยานฝ่ายตนเพื่อสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ที่เป็นสิทธิพื้นฐานไม่ต้องขออนุญาต และควรมีในรูปแบบการสอบสวนด้วย

นอกจากนี้ รัฐควรจัดให้มีที่ปรึกษากฎหมาย เพื่อให้คำปรึกษาแก่ผู้ถูกกล่าวหาในการต่อสู้คดีอาจเป็นนิติกรประจำหน่วยงานต้นสังกัดของเจ้าพนักงานผู้ถูกกล่าวหาก็ได้และหากคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติชี้มูลความผิดที่ปรึกษากฎหมายก็หยุดทำหน้าที่ทันที

1.5 สำนวนคดีก่อนที่จะส่งคดีทั้งในรูปแบบการสอบสวนและไต่สวนควรให้ผู้ถูกกล่าวหาตรวจสอบข้อเท็จจริงนั้นก่อนว่าถูกต้องครบถ้วนหรือไม่ เพราะสำนวนนั้นเป็นสาระสำคัญในการใช้พิจารณาสำคดีในชั้นเจ้าพนักงานและการดำเนินคดีชั้นศาลแต่ข้อเท็จจริงในสำนวนศาลไม่เคยได้รับตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์จากผู้ได้รับผลโดยตรงจากข้อเท็จจริงในสำนวนเลยจึงควรปรับแก้ให้มีกระบวนการดังกล่าว

1.6 แจ้งกระบวนการขั้นตอนในการไต่สวนสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในแต่ละขั้นตอน ระยะเวลาแล้วเสร็จของคดีให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบตั้งแต่เริ่มต้นคดี

2. การต่อสู้คดีจะต้องมีเวลาที่เพียงพอที่จะให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถที่จะรวบรวม

ข้อเท็จจริง พยานหลักฐานและจัดทำคำชี้แจง แก่ข้อกล่าวหาได้ มิใช่มีกำหนดระยะเวลาที่สั้น และไม่เพียงพอเช่นปัจจุบัน

3. เนื่องจากมาตรฐานในการรับฟังพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน คณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการ ป.ป.ท. แตกต่างกัน ดังที่กล่าวมาข้างต้นจึงควรสร้างมาตรฐานในการรับฟังพยานหลักฐานของทุกองค์กร เช่น มีพยานหลักฐานน่าเชื่อถือผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดจริงและควรแก้กฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การสั่งคดีมีมาตรฐานเดียวกันให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน

4. สร้างกระบวนการการถ่วงดุลในการสั่งคดี การถ่วงดุลการสั่งคดีเป็นเรื่องสำคัญในการดำเนินการขึ้นเจ้าพนักงาน แต่จากการศึกษาพบว่า การสั่งคดีของ ป.ป.ช. นั้นไม่มีการถ่วงดุลในการสั่งคดีไม่ว่าจะเป็นคำสั่งคดีไม่มีมูลหรือคดีมีมูลต้องดำเนินการต่อก็ตาม แต่ในขณะที่การสั่งสำนวนคดีของพนักงานสอบสวน การสั่งคดีของพนักงานอัยการ การสั่งคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ท. มีการตรวจสอบถ่วงดุลการสั่งคดีทั้งสิ้น จึงจำเป็นต้องสร้างกระบวนการถ่วงดุลอำนาจในการสั่งคดี

5. การที่มีองค์กรที่ดำเนินคดีประเภทเดียวกันหลายองค์กรส่งผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ข้างต้น อาจกำหนดให้มืองค์กรที่ดำเนินคดีในคดีที่มีฐานความผิดอันมีมูลมาจากการปฏิบัติ

หน้าที่ของเจ้าพนักงานรัฐนั้นเพียงองค์กรเดียว เพื่อให้มีมาตรฐานการดำเนินคดีชัดเจน

แต่เพื่อมิให้เกิดปัญหาล่าช้าในการดำเนินคดี จึงควรกระจายอำนาจออกเป็นระดับภาค เช่น เป็นคณะกรรมการ ป.ป.ช. ภาคองค์กรระดับภาค จะต้องมีพื้นที่รับผิดชอบแน่นอน มีอำนาจในการไต่สวน การสั่งคดีในเขตพื้นที่ของตน แต่ให้มีการตรวจสอบสั่งคดีโดย ป.ป.ช. กลาง เพื่อสร้างความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหาและการถ่วงดุลการสั่งคดี โดยองค์กรภายนอกก็เป็นในระดับภาคเช่นกัน เช่น ถ่วงดุลการสั่งคดีโดยอธิบดีอัยการภาค

กระบวนการขึ้นเจ้าพนักงานในการดำเนินคดีกับเจ้าพนักงานของรัฐซึ่งกระทำความผิดอาญาเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่เป็นกระบวนการที่ยังไม่สามารถเป็นหลักประกันได้ว่ามีความเป็นธรรมให้แก่ผู้ถูกกล่าวหา เนื่องจากหลายองค์กรที่มีอำนาจดำเนินคดีและกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐาน การเข้าถึงพยานหลักฐาน การวินิจฉัยพยานหลักฐาน การสั่งคดี การถ่วงดุล การสั่งคดีล้วนแต่มีความแตกต่างกันย่อมส่งผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานของสำนวนคดีอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในขั้นตอนต่อไปด้วยจึงนับเป็นปัญหาสำคัญที่ควรได้รับการแก้ไขโดยเร็ว ●

บรรณานุกรม

- Haruthai Baowan. (2012). Panhā Kotmāi Kiaokap 'Amnātnāthī khōng Phanakngān'aikān Naikān Kāetāng Khadī'āyā [Problem of Function Public prosecutor to defend in criminal case]. (Master's Independent study, Faculty of Law). Ramkhamheang University, Thailand.
- Mana Pochauy. (2013). Rabop Kādamnōenkhadī'āyā Naichančhaophanakngān : Suksāpīapthīap Rabopprathed'angkrit Farangsēt læ Prathedthai [The Criminal justice system of the pre-trial stage : the comparative study of English, French and Thai systems] (Ph.D. Dissertation Faculty of Law). Thammasat University. Thailand.
- Naewna. (2020). khadī thutčharit khao sān 'āyā khadī thutčharit ... nung phan hok rōi pāet sip hok khadī phop fōng ' 'ō bō tō . ' māk sut rōng mā ' mō thō. - tō rō. ' [Corruption cases entered the Criminal court. Corrupt cases of 1,686 cases were found to be filed against 'SAO', the most followed by 'Interior-Police']. (2020, November 13) Retrieved from <https://www.naewna.com/local/479829>.
- Narong Jaihar, Pokpong Srisanit, Surasit Sangviroatjanapat, Naphat Soraat, and Tassaman Jaihar. (2017). Rāingān Kānsuksā Chabapsomboon Khrōngkān Phatthanā Rabop Kānsōpsūan Nai Khadīthačhit læpraphrut Michōp læ Khadī Khāmanut Hai Penpai Nai Thitthāng Dīao kap Rabop Taisūan Tāmphōrarāt-banyat Withī Phičhāranā Khadī Thačhit læ Praphrut Mi Chōp Phō.sō. Sōngphanhārōihāsipkāo læ Phrarātchabanyat Withī Phičhāranā Khadī Khā Manut Phō.sō. Sōngphanhārōihāsipkāo [Research on Development inquiry system of corruption and Human trafficking in Persons cases in order to harmonized to the process of Inquisitorial under the Act of corruption Procedure B.E. 2559 and the Act of Trafficking in Person B.E. 2559]. Bangkok: Thammasat University Research and Consultancy Institute.
- Nitiphan Prachuabmoh นิติพันธ์ ประจวบเหมาะ (2020, May 14). Interview. Assistant Secretary. The National of Anti-Corruption Commission.

- Somyot Khaipraphai. (2012). Botbāt 'Amnāt khōng Sānyuttham Nai Kānphičhāranā Khadī Rabop Taisūan [Role and authority of court of Justice in Inquisitorial System trial]. Bangkok: Judicial Training Institute.
- Thanee Vorapatr. (2015). Lak Kotmāi Withī Phičhāranā khwām'āyā Tām Næokhit khōng Sātrāčhān Dōktōe Kanit Na Nakorn [Principles of Criminal Procedure under the concept of Professor Dr. Kanit Na Nakorn] (2 nd. ed.). Bangkok: Winyuchon.

คอสัมพันธ์ ประจำ

เปิดแฟ้มเรื่องร้องเรียน

ผู้ตรวจการแผ่นดิน แก้ไขปัญหา ทรัพย์สินของผู้โดยสารเครื่องบิน สูญหาย

อาจณรงค์ พุ่มงาม¹

หลังจากที่รัฐบาลได้ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินทั่วราชอาณาจักร โดยอาศัยพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 หรือ พรก. ฉุกเฉิน เมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2563 เพื่อควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ 2019 หรือที่เรียกว่า โควิด 19 นั้น รัฐบาลได้ออกข้อกำหนดตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว โดยมีคำสั่งและข้อห้ามที่สำคัญ เช่น ห้ามประชาชนเข้าไปในพื้นที่หรือสถานที่ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการติดต่อเชื้อโรคโควิด 19 ปิดสถานที่เสี่ยงต่อการติดต่อโรค ปิดช่องทางเข้ามาในราชอาณาจักรไม่ว่าจะเป็นอากาศยาน เรือ รถยนต์ หรือพาหนะอื่นใด หรือในการใช้เส้นทางคมนาคมไม่ว่าทางอากาศ

ทางน้ำ หรือทางบก เพื่อเดินทางเข้ามาในราชอาณาจักร ทำให้หลาย ๆ คนที่เป็นนักเดินทางต้องกักตัวอยู่ในบ้านอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่เมื่อศูนย์บริหารสถานการณ์โควิด 19 หรือ ศบค. ได้ประกาศมาตรการผ่อนปรนระยะที่ 3 ประชาชนสามารถเดินทางข้ามจังหวัดได้ สายการบินต่าง ๆ ได้เปิดเที่ยวบินในประเทศในหลายเส้นทางเพื่อให้ผู้โดยสารที่ประสงค์จะเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ ได้ใช้บริการ แต่เนื่องจากข้อจำกัดในการนำสัมภาระขึ้นเครื่องบิน ทรัพย์สินต่าง ๆ ที่ไม่สามารถนำขึ้นเครื่องบินได้จึงมีความจำเป็นต้องโหลดไว้ใต้ท้องเครื่องบิน และปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นตามมา คือ “ทรัพย์สินหาย” เมื่อถึงสนามบินปลายทาง

¹ เจ้าหน้าที่สอบสวนชำนาญการ สำนักตรวจสอบเรื่องร้องเรียน สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

ปัญหา “ทรัพย์สินหาย” ได้ส่งผลโดยตรงต่อผู้โดยสารเพราะปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นมาเป็นเวลานาน และบ่อยครั้งที่การแก้ไขมีความล่าช้าหรือไม่ได้รับการแก้ไข ด้วยเหตุดังกล่าวผู้ตรวจการแผ่นดินจึงได้ใช้อำนาจหยิบยกปัญหาดังกล่าวขึ้นมาพิจารณาเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของผู้โดยสาร สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้แสวงหาข้อเท็จจริงปรากฏว่าการที่ผู้โดยสารนำกระเป๋าบรรจุได้ท้องอากาศยานหรือที่เรียกว่า “สัมภาระลงทะเบียน”² (Hold Baggage) ถือเป็นมาตรการเชิงป้องกันอย่างหนึ่งของบริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) โดยบริษัทฯ ได้กำหนดพื้นที่ในการขนถ่ายสัมภาระให้เป็นพื้นที่เฉพาะสำหรับเจ้าหน้าที่ที่ได้รับอนุญาตให้เข้าพื้นที่เท่านั้น ซึ่งจะกำหนดบุคคลที่มีสิทธิเข้าไปในพื้นที่ขนถ่ายสัมภาระได้โดยมีระเบียบและเงื่อนไขกำหนดไว้ ทั้งเสื้อผ้าและสิ่งของที่สามารถนำติดตัวเข้าไปได้ พร้อมทั้งยังมีสายตรวจคอยตรวจตราการทำงานประกอบด้วยทหารและตำรวจ และมีการตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาคำร้องกรณีทรัพย์สินในพื้นที่เขตการบิน ซึ่งคณะทำงานประกอบด้วยผู้แทนจากสถานีตำรวจภูธรท่าอากาศยานสุวรรณภูมิและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายใน

ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ เพื่อบูรณาการการปฏิบัติงานร่วมกันกับสายการบินและผู้ประกอบการขนถ่ายสัมภาระในการติดตาม วิเคราะห์ปัญหา ประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขแนวทางการทำงานอย่างต่อเนื่อง รวมทั้ง ได้กำหนดมาตรการการรักษาความปลอดภัยการขนถ่ายสัมภาระลงทะเบียน (Hold Baggage) จากผู้กระทำความผิดภายในพื้นที่ของบริษัทท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน)

สำหรับการรับผิดชอบของสายการบิน โดยหลักแล้วเมื่อมีทรัพย์สินหายสายการบินจะเป็นผู้รับผิดชอบชดเชยค่าเสียหายให้กับผู้โดยสาร ตามอนุสัญญามอนทรีออล (Montreal Convention) (The Civil Aviation Authority of Thailand, 2020) ในส่วนของความรับผิดชอบของบริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) นั้น บริษัทฯ จะรับผิดชอบตั้งแต่กระเป๋าถึงสายพานผ่านเครื่องสแกนกระเป๋าหรือเครื่อง CTX³ จนถึง Make Up unit⁴ ทั้งนี้ ภายในพื้นที่ของสนามบินจะมีการติดตั้งกล้องวงจรปิดหรือ CCTV⁵ ครอบคลุมเส้นทางที่กระเป๋าจะเดินทางไปถึงอากาศยานของสายการบินในการตรวจสอบการของผู้โดยสารนั้น เมื่อเครื่อง CTX ตรวจพบวัตถุต้องสงสัย เช่น

² การที่ผู้โดยสารนำกระเป๋าเช็คอินที่เคาน์เตอร์แล้วทำการโหลดกระเป๋า เพื่อบรรจุได้ท้องอากาศยาน

³ Computer Tomography X-ray เป็นเทคโนโลยีที่พัฒนาขึ้นโดยบริษัท InVision Technologies ของสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1990

⁴ Make up Unit/Area หมายถึง ระบบสายพานลำเลียงที่รวมกระเป๋าของแต่ละสายการบินในสายพานเดียวกันก่อนที่จะคัดแยกเพื่อส่งไปยังสายพานลำเลียงของแต่ละสายการบิน เป็นระบบที่ทันสมัยกว่า Sorting Aria ใช้ในสนามบินสุวรรณภูมิ

⁵ Closed circuit television (โทรทัศน์วงจรปิด) คือ ระบบการบันทึกภาพเคลื่อนไหวด้วยกล้องวงจรปิด ซึ่งเป็นระบบสำหรับการใช้เพื่อการรักษาความปลอดภัย หรือใช้เพื่อการสอดส่องดูแลเหตุการณ์หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ที่นอกเหนือจากการรักษาความปลอดภัย

วัสดุที่มีลักษณะคล้ายระเบิด C-4⁶ หรือ TNT⁷ จะมีการส่งภาพไปยังห้องควบคุมเพื่อให้เจ้าหน้าที่ทำการตรวจสอบกระเปาะที่ต้องสงสัย โดยสายการบินจะต้องแจ้งให้ผู้โดยสารมาเปิดกระเปาะด้วยตัวเอง เจ้าหน้าที่ของบริษัทฯ ไม่มีสิทธิที่จะเปิดกระเปาะของผู้โดยสารเองได้ โดยรูปแบบของเจ้าหน้าที่ผู้ขนถ่ายสัมภาระ หรือ Loader เสื้อผ้าของเจ้าหน้าที่จะไม่มีกระเปาะและห้ามเจ้าหน้าที่ขนถ่ายสัมภาระนำโทรศัพท์เคลื่อนที่หรือกระเปาะเข้าไป มีสิทธิเพียงนำอาหาร ยา หรือเงินติดตัวเข้าไปได้เท่านั้น ซึ่งเจ้าหน้าที่ทุกคนที่มีหน้าที่ในการขนถ่ายสัมภาระจะต้องปฏิบัติตามมาตรการดังกล่าวโดยเคร่งครัด

สำหรับพื้นที่ลานจอด มาตรการในการป้องกันเป็นไปเช่นเดียวกับภายในตัวอาคาร ในการจำแนกกระเปาะสัมภาระตามสายการบินนั้น แต่ละสายการบินจะมีบาร์โค้ดติดไว้ที่กระเปาะของผู้โดยสารทุกใบ โดยเครื่องอ่านบาร์โค้ด จะทำการสแกนและจำแนกกระเปาะ เพื่อนำส่งสายพานไปถึงสายพานปลายทางของแต่ละสายการบิน ในกรณีที่เกิดข้อผิดพลาดอาจเกิดจากบาร์โค้ดถูกบดบัง หรือบาร์โค้ดติดไปกับกระเปาะที่มีลักษณะเป็นเป้และมีการยุบตัวของกระเปาะทำให้เครื่องอ่านบาร์โค้ดอ่านบาร์โค้ดผิดพลาด กรณีมีการตรวจพบกระเปาะที่ไม่มีเจ้าของ เจ้าหน้าที่ของบริษัทฯ จะแจ้งให้

ผู้โดยสารที่อาจลืมกระเปาะไว้ที่ทราบ ทั้งนี้ หากไม่มีผู้มารับทางเจ้าหน้าที่จะเก็บกระเปาะดังกล่าวไว้เพื่อทำการตรวจสอบต่อไป

ปัจจุบันในพื้นที่บริเวณจุดขนถ่ายสัมภาระ หรือ Sorting Area มีกล้องวงจรปิดติดตั้งอยู่ 644 ตัว โดยมีแผนจะเพิ่มอีก 134 ตัว รวมเป็น 778 ตัว เพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด ทั้งในส่วนที่ติดตั้งเพิ่มเติมและในมุมที่ไม่ชัดเจน ให้มีความชัดเจนเพิ่มมากขึ้นในทุกมุม ทั้งนี้ในส่วนของการจัดการแจ้งทรัพย์สินสูญหายและมาตรการระบบรักษาความปลอดภัยในทรัพย์สินมีค่าที่บรรจุไว้ในกระเปาะเดินทางและนำบรรจุใต้ท้องอากาศยาน นั้น สายการบินต่าง ๆ ได้ชี้แจงปัญหาและมาตรการที่ได้ดำเนินการไว้ดังนี้

บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) อธิบายว่า ผู้ที่กระทำความผิดจะกระทำการเป็นกระบวนการ โดยสังเกตจากกระเปาะยี่ห้อที่มีราคาแพงจะเป็นจุดสนใจของผู้กระทำความผิด และการกระทำความผิดดังกล่าวไม่สามารถกระทำโดยบุคคลคนเดียวได้ โดยเจ้าหน้าที่ทุก ๆ คนที่เกี่ยวข้องกับระบบสายพานสามารถร่วมกันกระทำความผิดได้ ทั้งนี้หากจะเพิ่มมาตรการในการป้องกันให้เข้มงวดขึ้น อาจจะต้องให้เจ้าหน้าที่ในหน้าที่อื่น ๆ ใช้มาตรฐานเดียวกันกับมาตรฐานของพนักงานขนถ่ายสัมภาระหรือ Loader สำหรับค่าชดเชยเป็นไปตามเงื่อนไขของอนุสัญญามอนทรีออล (Montreal

⁶ C-4 ย่อมาจาก Composition C-4 เป็นระเบิดพลาสติกชนิดหนึ่งที่ใช้ในทางทหาร ส่วนประกอบหลักของซีไฟร์ คือ อาร์ดีเอกซ์ (RDX: Research Development Explosive) ประมาณ ร้อยละ 91 ของน้ำหนัก มีอัตราความเร็วในการระเบิดประมาณ 26,400 ฟุตต่อวินาที ซึ่งเร็วกว่าไดนาไมต์ที่มีอัตราความเร็วในการระเบิดประมาณ 7,400 ฟุตต่อวินาที

⁷ ทีเอ็นที (TNT; ย่อจาก “ไตรโนโตรโทลูอิน” (Trinitrotoluene)) มีสารเคมีซึ่งมีสูตร คือ C₆H₂(NO₂)₃CH₃ เป็นของแข็งสีเหลือง ซึ่งบ้างใช้เป็นตัวเร่งในการสังเคราะห์เคมี แต่รู้จักกันดีที่สุดว่าเป็นวัตถุระเบิดที่มีประโยชน์โดยมีคุณสมบัติจัดการได้สะดวก

Convention) (Bangkok Airways, 2020) ซึ่งเงื่อนไขในการชดเชยค่าเสียหายมีรายละเอียดปรากฏอยู่บนบัตรโดยสาร โดยจะมีการชดเชยในอัตรา 1 กิโลกรัมต่อ 20 ดอลลาร์สหรัฐ ในกรณีทรัพย์สินหาย

บริษัท ไทยสมายล์แอร์เวย์ จำกัด ได้ดำเนินการตรวจสอบการเข้าออกของรถยนต์ที่ขนถ่ายสัมภาระ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในระบบรักษาความปลอดภัยอย่างสม่ำเสมอ โดยตรวจพบการชุกซ่อนทรัพย์สินของผู้โดยสารในรถยนต์ มีการติดทรัพย์สินไว้บนหลังคา ชุกซ่อนไว้ในรองเท้าบูท หรือกางเกงชั้นในของเจ้าหน้าที่ขนถ่ายสัมภาระ

สำหรับ บริษัท สายการบินนกแอร์ จำกัด (มหาชน) ถึงแม้จะไม่มีกรณีผู้โดยสารแจ้งเกี่ยวกับทรัพย์สินสูญหาย แต่พบว่าผู้โดยสารบางท่านมีการแจ้งเท็จเกี่ยวกับทรัพย์สินหาย แต่เมื่อมีการตรวจสอบภาพจากกล้องวงจรปิดแล้วพบว่าผู้โดยสารท่านนั้นไม่ได้ทำทรัพย์สินหายระหว่างกระบวนการขนถ่ายสัมภาระของสายการบินแต่อย่างใด ในกรณีทรัพย์สินสูญหายนั้นบริษัทฯ สันนิษฐานว่าอาจเกิดขึ้นได้หากมีคนร้ายแฝงตัวมากับผู้โดยสารหรืออาจเป็นพนักงานของสายการบินเองที่เป็นผู้กระทำความผิด นอกจากนี้ อาจมีผู้โดยสารบางคนทิ้งมาก่อนแล้วมาขึ้นรถกระเป๋าและพบเห็นทรัพย์สินในกระเป๋าของผู้โดยสารท่านอื่นที่ยังไม่มา จึงได้นำทรัพย์สินของผู้โดยสารท่านอื่นไปโดยจงใจที่จะลักทรัพย์ หรือในกรณีที่ผู้โดยสารบางคนรีบนำกระเป๋าเดินทางมาเก็บไว้ที่ช่องเก็บสัมภาระเหนือศีรษะแล้วไปนั่งที่ท้ายเครื่องโดยเก็บกระเป๋าของตนไว้ที่ด้านหน้า

ของเครื่อง อาจมีผู้โดยสารบางท่านที่ลงก่อนนำทรัพย์สินของผู้โดยสารติดตัวไปด้วย ในส่วนของมาตรฐานป้องกันสายการบินนกแอร์ จะมีเจ้าหน้าที่คอยกำกับดูแลพนักงานขนถ่ายสัมภาระหรือ Loader เกี่ยวกับพฤติกรรมในการทำงานของพนักงานขนถ่ายสัมภาระ พร้อมทั้งแจ้งให้ผู้โดยสารทราบว่าไม่ควรนำทรัพย์สินที่มีค่าบรรจุลงในกระเป๋าเดินทางแล้วโหลดใต้ท้องอากาศยาน เนื่องจากไม่มีมาตรการที่จะป้องกันทรัพย์สินสูญหายได้อย่างเต็มที่ โดยปัญหา “ทรัพย์สินหาย” ที่สายการบินต่าง ๆ ได้ชี้แจง ผู้ตรวจการแผ่นดินได้มีข้อเสนอแนะให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องแก้ไขปัญหาดังนี้

(1) ให้บริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) ทบทวนมาตรการการรักษาความปลอดภัยทรัพย์สินของผู้โดยสารที่บรรจุในกระเป๋าในระหว่างเดินทาง โดยผู้ตรวจการแผ่นดินจะทำการลงพื้นที่ตรวจสอบท่าอากาศยานต่าง ๆ ในประเทศ ภายใน 30 วัน เพื่อตรวจสอบความคืบหน้าในการดำเนินการของการท่าอากาศยานแห่งประเทศไทย

(2) ให้บริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) ดำเนินการดังต่อไปนี้

(2.1) ให้การท่าอากาศยานติดตั้งกล้องวงจรปิดหรือ CCTV ให้เห็นทุกมุมของจุดคัดแยกกระเป๋าไปยังอากาศยานของแต่ละสายการบิน หรือ Make up Unit

(2.2) ให้ติดตั้งกล้องวงจรปิด บริเวณลานจอด อากาศยาน บริเวณการทำงานของเจ้าหน้าที่ขนถ่ายสัมภาระ และพื้นที่ปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ภาคพื้น

(2.3) ให้เพิ่มเติมสายตรวจบริเวณ จุดคัดแยกกระเป๋าไปยังอากาศยานของแต่ละสายการบิน หรือ Make up Unit และบริเวณสายพานรับกระเป๋า

(2.4) ให้บริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) ประสานกับทุกสายการบินในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลให้ประชาชนทราบโดยให้คำแนะนำในการป้องกันการถูกรังแกหรือการกระทำของผู้โดยสารเองและเป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์ของประเทศและของสายการบินด้วย

(3) ให้มาตรการดังกล่าวเป็นภารกิจในการรักษาชีวิตและทรัพย์สินของผู้โดยสารทั้งนี้ ขอให้สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินมีส่วนร่วมในการทำงานของคณะทำงานแก้ไขปัญหาลักษณะในหน้าที่เขตการบินของบริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) ด้วยเพื่อเป็นการร่วมกันแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ภายหลังจากที่ผู้ตรวจการแผ่นดินได้เสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้มีการนัดประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อติดตามผลการดำเนินการตามข้อเสนอแนะของผู้ตรวจการแผ่นดินปรากฏข้อเท็จจริงสรุปได้ว่าท่าอากาศยานสุวรรณภูมิได้กำหนดมาตรการการรักษาความปลอดภัยการขนถ่ายสัมภาระโดยการลงทะเบียน เพื่อให้การปฏิบัติงานขนถ่ายสัมภาระเป็นไปด้วยความเรียบร้อยมีประสิทธิภาพในการป้องกันการโจรกรรมทรัพย์สินและการกระทำอันเป็นการแทรกแซง

โดยมิชอบด้วยกฎหมาย จึงมีการกำหนดมาตรการการลงทะเบียนตามจุดต่าง ๆ ดังนี้ (1) พื้นที่ขนถ่ายสัมภาระลงทะเบียน (2) ช่องทางผ่านเข้าออกบริเวณ Sorting Area และพื้นที่การบิน (Airside) นอกจากนี้ มาตรการการลงทะเบียนยังครอบคลุมไปถึง (3) บุคคลที่มีสิทธิผ่านเข้า-ออกหรืออยู่ในพื้นที่ภายในบริเวณ Sorting Area และพื้นที่การบิน (Airside) (4) พนักงานขนถ่ายสัมภาระลงทะเบียน (Loader) และ (5) งานรักษาความปลอดภัยการขนถ่ายสัมภาระลงทะเบียน

(1) พื้นที่ขนถ่ายสัมภาระลงทะเบียน กำหนดไว้ 3 พื้นที่ ได้แก่

(1.1) พื้นที่คัดแยกสัมภาระที่ลำเลียงขึ้นบนอากาศยาน Sorting Area อาคารผู้โดยสารบริเวณ ชั้น B1

(1.2) พื้นที่คัดแยกสัมภาระอาคารปฏิบัติการและระบบลำเลียงกระเป๋าสัมภาระเปลี่ยนเที่ยวบิน (Transfer Baggage Terminal)

(1.3) พื้นที่ขนถ่ายสัมภาระลงทะเบียนขึ้นบนอากาศยาน บริเวณหลุมจอดอากาศยาน (Aircraft Stand)

(2) ช่องทางเข้า-ออกบริเวณ Sorting Area และพื้นที่การบิน (Airside)

(2.1) ช่องทางเข้า-ออกลานจอดอากาศยาน 1-4 (Control Post 1-4)

(2.2) ช่องทางขึ้นลง Sorting Area บริเวณแนวทางเดินชั้น 1 อาคารผู้โดยสาร

(2.3) ลิฟต์บริการหมายเลข EL-T- 09 และ ลิฟต์บริการหมายเลข EL-T- 22

(3) บุคคลที่มีสิทธิผ่านเข้า-ออกหรืออยู่ในพื้นที่ภายในบริเวณ Sorting Area และพื้นที่การบิน (Airside)

(3.1) พนักงานของบริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน)

(3.2) เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการ

(3.3) พนักงานของบริษัทสายการบิน

(3.4) พนักงานของบริษัทที่ได้รับสัมปทาน

(3.5) พนักงานของบริษัทผู้ได้รับสัมปทานที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวข้องกับการขนถ่ายสัมภาระลงทะเบียน

(3.6) พนักงานบริษัทจัดจ้างของบริษัทท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) บริษัทผู้ประกอบการสายการบิน และบริษัทผู้ได้รับสัมปทานที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวข้องกับการขนถ่ายสัมภาระลงทะเบียนหรือปฏิบัติหน้าที่อยู่ในพื้นที่ภายในบริเวณ Sorting Area

(4) พนักงานขนถ่ายสัมภาระลงทะเบียน (Loader)

(4.1) ผู้ปฏิบัติงานขนถ่ายสัมภาระลงทะเบียนต้องมีใบรับรองการตรวจสอบประวัติอาชญากรรมจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติประกอบการขอบัตรรักษาความปลอดภัยสำหรับบุคคลชั่วคราวและชนิดถาวร

(4.2) ผู้ปฏิบัติงานขนถ่ายสัมภาระลงทะเบียนต้องสวมใส่เครื่องแต่งกายที่บริษัทกำหนดและไม่มีกระเป๋าทัดกับเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย (เสื้อ) จะต้องกำหนดรหัสพนักงานและสัญลักษณ์สังกัดของผู้ปฏิบัติงานอย่างชัดเจน

(4.3) กำหนดให้ผู้ปฏิบัติงานขนถ่ายสัมภาระลงทะเบียนของบริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) และพนักงานจัดจ้างชั่วคราวหรือ Outsource เข้า-ออกทาง Control Post 4 เพื่อไปปฏิบัติงานเท่านั้น

(4.4) กำหนดให้ผู้ปฏิบัติงานขนถ่ายสัมภาระลงทะเบียนของ Bangkok Flight Services (BFS) (ดำเนินการโดย Worldwide Flight Services Bangkok Air Ground Handling Co., Ltd.) และพนักงานจัดจ้างชั่วคราวหรือ Outsource เข้า-ออกทางแนวทางเดินชั้น 1 อาคารผู้โดยสารเท่านั้น

(4.5) ห้ามผู้ปฏิบัติงานขนส่งสัมภาระลงทะเบียนนำทรัพย์สินติดตัวเข้าไปในพื้นที่ปฏิบัติงานโดยบริษัทท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) อนุญาตเฉพาะอาหาร ซ้อนสั้น ปากกา 1 ด้าม ยารักษาโรค ผ้าเช็ดหน้า สบู่ ยาสีฟัน และเงินจำนวนหนึ่ง ซึ่งต้องบรรจุอยู่ในภาชนะโปร่งใส

(4.6) ห้ามนำอุปกรณ์หรือสิ่งของที่ไม่เกี่ยวข้องกับการขนถ่ายสัมภาระเข้าไปในบริเวณ Sorting Area เช่น กล้องหรือกล้องรวมทั้งอุปกรณ์เครื่องมือช่าง (ไขควง คีม ฯลฯ) หากตรวจพบผู้ประกอบการหรือสายการบินจะต้องดำเนินการนำออกนอกพื้นที่โดยทันที

(4.7) ห้ามมิให้มีบุคคลอยู่ภายในตู้คอนเทนเนอร์/Unit load device สำหรับขนถ่ายสัมภาระลงทะเบียนในขณะลำเลียงสัมภาระไปยังอากาศยาน

(4.8) ห้ามมิให้นำรถขนถ่ายสัมภาระลงทะเบียน (Dolly) เข้าไปบริเวณ Sorting Area ก่อนเวลาล่วงหน้าเกิน 30 นาที

(4.9) ผู้เข้าบริเวณ Sorting Area และพื้นที่ Airside หากนำสิ่งของมีค่าเข้าพื้นที่ ได้แก่ กล้องถ่ายรูป Notebook Tablet และ/หรือ สิ่งของมีค่าอื่น ๆ จะต้องสำแดงและลงบันทึกหลักฐาน (Declare)

(5) งานรักษาความปลอดภัยการขนถ่ายสัมภาระลงทะเบียน

(5.1) จัดเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยท่าอากาศยานสุวรรณภูมิตรวจตราดูแลรักษาความปลอดภัยพื้นที่เพื่อป้องกันการละเมิดมาตรการการรักษาความปลอดภัยหรือการกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมาย รวมทั้งการโจรกรรมทรัพย์สินภายในกระเป๋าสัมภาระของผู้โดยสาร

(5.2) ผู้ดำเนินการเดินอากาศต้องให้ความร่วมมือในการตรวจค้นผู้ขนส่งสัมภาระระหว่างเส้นทางขนส่งจากบริเวณ Sorting Area ไปยังอากาศยานหรือหลุมจอดอากาศยานเมื่อได้รับการร้องขอจากเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ

(5.3) กรณีที่มีข้อมูลการโจรกรรมทรัพย์สินจากการดำเนินงานของผู้ประกอบการรายใดเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิขอสงวนสิทธิ์ในการเข้าดำเนินการในพื้นที่เพื่อป้องกันปัญหาต่อไป

(5.4) จัดชุดตรวจร่วมรักษาความปลอดภัยในบริเวณ Sorting Area ประกอบด้วย

(5.4.1) เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ

(5.4.2) เจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ

(5.4.3) เจ้าหน้าที่ บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน)

(5.4.4) เจ้าหน้าที่ Bangkok Flight Services (BFS) (ดำเนินการโดย Worldwide Flight Services Bangkok Air Ground Handling Co., Ltd.) ทำการตรวจรักษาความปลอดภัยในพื้นที่และสุ่มตรวจ Loader ทุกวัน

(5.5) สังเกตการณ์ทางโทรทัศน์วงจรปิด (CCTV) บริเวณพื้นที่ Sorting Area ตามมาตรการการรักษาความปลอดภัยและตรวจสอบการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ หากพบการละเมิดจะประสานหน่วยที่เกี่ยวข้องดำเนินการทันที

(5.6) การแจ้งเหตุหรือพบเบาะแสการกระทำความผิด สามารถติดต่อประสานได้ที่ศูนย์รักษาความปลอดภัยท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ หมายเลขโทรศัพท์ 0 2132 4000 ได้ตลอด 24 ชั่วโมง

(5.7) กำหนดให้ถุงขยะใน Sorting Area เป็นถุงพลาสติกโปร่งใส

(5.8) ผู้ประกอบการหรือสายการบินต้องจัดให้มีการตรวจค้นร่างกาย Loader ทั้งก่อนและหลังการปฏิบัติงาน ณ พื้นที่ปฏิบัติงาน

(5.9) ผู้ประกอบการหรือสายการบินต้องจัดให้มีตู้ล็อกเกอร์ สำหรับเก็บสิ่งของสัมภาระสำหรับ Loader ก่อนเข้าไปปฏิบัติงานในพื้นที่ Sorting Area

ส่วนมาตรการในการดำเนินการกับผู้ฝ่าฝืน ได้มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจนตามมาตรการรักษาความปลอดภัย โดยในส่วนของบริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน) ได้มีการส่งข้อมูลจากสถานีปลายทางทุกที่ที่การบินไทยได้ทำการบินไปยังบริษัท การท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลก่อนการส่งว่ากรณีใดบ้างที่จะต้องตรวจสอบเป็นพิเศษ ซึ่งหากตรวจสอบแล้วพบว่ามีความผิดปกติของการบินไทยมีส่วนเกี่ยวข้อง จะมีการลงโทษและดำเนินการตามกฎหมายต่อไป ซึ่งกระบวนการตรวจสอบนั้น บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) จะวิเคราะห์ตั้งแต่ขั้นตอนกระบวนการเริ่มต้นว่าผู้โดยสารนั้นได้นำกระเป๋าสัมภาระมาเช็คอินด้วยตัวเองหรือไม่ ซึ่งขั้นตอนการนำกระเป๋าจากโรงแรมนั้นอาจจะมีการวางกระเป๋าสัมภาระในที่สาธารณะและอาจถูกบุคคลอื่นโจรกรรมทรัพย์สินไประหว่างที่กระเป๋านั้นยังไม่ได้ถึงสนามบิน ซึ่งกระบวนการตรวจสอบกรณี “ทรัพย์สินหาย” นั้นไม่ใช่เฉพาะที่ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิแห่งเดียวหรือเฉพาะของสายการบินไทยอย่างเดียว แต่มีอยู่ในทุกสนามบินและในทุก ๆ สายการบินทั่วโลก

ทั้งนี้ ผู้ตรวจการแผ่นดินเห็นว่า เมื่อบริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) ได้ดำเนินการปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพระบบรักษาความปลอดภัยของท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ โดยกำหนดมาตรการไว้ 6 มาตรการ เพื่อป้องกันการโจรกรรมทรัพย์สินและการกระทำอันเป็นการแทรกแซงโดยมิชอบด้วยกฎหมาย โดยมีการวิเคราะห์ตั้งแต่ขั้นตอนกระบวนการ

เริ่มต้นว่าจนถึงขั้นตอนสุดท้ายที่ผู้โดยสารจะได้รับกระเป๋าสัมภาระคืน ซึ่งการปรับปรุงระบบการรักษาความปลอดภัย ทำให้แนวโน้มในการโจรกรรมทรัพย์สินลดน้อยลง อย่างไรก็ตาม ปัญหาการบริหารจัดการอาคารจอดรถยนต์ของสนามบินสุวรรณภูมิยังคงเป็นปัญหาที่ยังต้องติดตามการปรับปรุงและแก้ไข เนื่องจากปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อผู้ใช้บริการโดยตรง ผู้ตรวจการแผ่นดินพบว่าความเดือดร้อนที่ผู้ใช้บริการได้รับนั้นเกิดจากฝ่ายรักษาความปลอดภัยของสนามบินสุวรรณภูมิปล่อยปละละเลยในการจัดการจอดรถยนต์ โดยเฉพาะในช่วงวันหยุดและช่วงเทศกาลทำให้ผู้โดยสารไม่สามารถเข้า-ออกได้โดยสะดวก นอกจากนี้ การโจรกรรมทรัพย์สินในบริเวณอาคารจอดรถอันเป็นการแทรกแซงโดยมิชอบด้วยกฎหมายยังคงเป็นปัญหาของท่าอากาศยานต่าง ๆ ทั่วประเทศ ผู้ตรวจการแผ่นดินจึงอาศัยอำนาจตามมาตรา 32 ประกอบมาตรา 34 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. 2560 โดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

(1) ขอให้บริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) ประสานกับสายการบินต่าง ๆ หากพบว่ามีความเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดการโจรกรรมทรัพย์สินของผู้โดยสาร ขอให้เร่งดำเนินการแก้ไขโดยด่วน

(2) ขอให้บริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) จัดระเบียบการจอดรถยนต์ในอาคารที่จอดรถยนต์ของสนามบินสุวรรณภูมิ พร้อมทั้งกำกับให้เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยอำนวยความสะดวก

ความสะดวกแก่ผู้โดยสาร ในการบริหารจัดการ ที่จอดรถยนต์โดยเฉพาะในช่วงวันหยุดหรือ ช่วงเทศกาล พร้อมทั้งจัดหาพื้นที่เพื่อรองรับ การจอดรถยนต์ในช่วงที่มีรถยนต์หนาแน่น รวมถึงจัดให้มีรถบริการรับส่งจากบริเวณ ที่จอดรถมายังอาคารผู้โดยสาร นอกจากนี้เพื่อ ความสะดวกของผู้ใช้บริการแล้วยังเป็นการ ลดความหนาแน่นของจำนวนรถที่มาจอด เพื่อส่งผู้โดยสารที่สนามบินสุวรรณภูมิด้วย

(3) ขอให้บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) และ บริษัท ไทยสมายล์แอร์เวย์ จำกัด ประสาน งานความร่วมมือกับบริษัท ท่าอากาศยาน ไทย จำกัด (มหาชน) เพื่อให้การดำเนินการ ด้านการรักษาความปลอดภัยเกี่ยวกับกระเป๋าสัมภาระของผู้โดยสารมีสถิติจำนวนการสูญหาย ของกระเป๋าสัมภาระลดลง ทั้งนี้ เพื่อให้แนวทาง ในการแก้ไขปัญหาของสนามบินสุวรรณภูมิ เป็นต้นแบบในการแก้ไขปัญหาทรัพย์สินสูญหาย ในสนามบินแห่งอื่น ๆ ทั่วประเทศต่อไป

หลังจากผู้ตรวจการแผ่นดินได้ให้ข้อเสนอแนะ ปัจจุบันบริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) และ บริษัท ไทยสมายล์แอร์เวย์ จำกัด ได้ประสานความร่วมมือกับบริษัท ท่าอากาศยาน ไทย จำกัด (มหาชน) ในการเพิ่มประสิทธิภาพ การรักษาความปลอดภัยเกี่ยวกับกระเป๋าสัมภาระของผู้โดยสารในสนามบินแห่งอื่น ๆ

ทั่วประเทศแล้ว เช่น ท่าอากาศยานดอนเมือง ท่าอากาศยานภูเก็ต ท่าอากาศยานเชียงใหม่ ท่าอากาศยานแม่ฟ้าหลวง เชียงราย เป็นต้น

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินได้เล็งเห็น ถึงความสำคัญในการรักษาความปลอดภัย ให้กับทรัพย์สินของผู้โดยสารเป็นสำคัญ เนื่องจากประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยว ที่สวยงามหลายแห่ง และธุรกิจท่องเที่ยวถือเป็น แหล่งรายได้ที่สำคัญของประเทศ อันส่งผล ต่อระบบเศรษฐกิจภายในประเทศ ซึ่งรายได้ จากการท่องเที่ยวของชาวไทยและต่างชาติ ในช่วงครึ่งแรกของปี 2562 นั้น มีบทบาทสำคัญ ถึงร้อยละ 17 ของรายได้มวลรวมของประเทศ (Gross Domestic Product-GDP) (Nichapat surawatthananon, 2020) ดังนั้น หากปัญหา การสูญหายของทรัพย์สินที่เกิดขึ้นในระหว่าง การเดินทางโดยเครื่องบินยังไม่ได้รับการแก้ไข ย่อมจะส่งผลกระทบต่อธุรกิจการบินและ การท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างหลีกเลี่ยง ซึ่งผู้ตรวจการแผ่นดินขอเป็นอีกหนึ่งองค์กร ที่ทำหน้าที่แก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ สามารถเดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทย ได้อย่างไร้กังวลว่า “ทรัพย์สินจะไม่สูญหาย” เมื่อถึงสนามบินปลายทาง ●

บรรณานุกรม

- Bangkok Airways. (2020). ngũankhai khõng sanyā læ kãnčhæng tũan samkhan nai dãn 'ũn. [Conditions of contract and other important notices]. (8, July, 2020). Retrieved from <https://www.bangkokair.com/tha/pages/conditions/conditions-of-carriage>.
- Nichapat surawatthananon. (2020). kãnthõngthĩeo kap botbāt khapkhũan sētthakit Thai hĩrõ čampen rũ hĩrõ tũa čhing ?. [The page Bank of Thailand]. (8, July, 2020). Retrieved from https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/articles/Pages/Article_29Oct2019.aspx.
- The Civil Aviation Authority of Thailand. (2020). kan yun phakkhayanuwat san khong prathet Thai phura kan khao pen phakhi anusanya montrion nungphankaoroikaosipkao. [Convention for the unification of certain rules for international carriage by air: Montreal convention]. (8, July, 2020). Retrieved from <https://www.caat.or.th/th/archives/29785>.

เล่าเรื่อง ด้วยภาพ

ธรรมเนียม กิจการ¹

ลงพื้นที่แก้ไข กรณีปัญหาโรงงานยางพาราสร้างมลภาวะ จังหวัดอุดรธานี

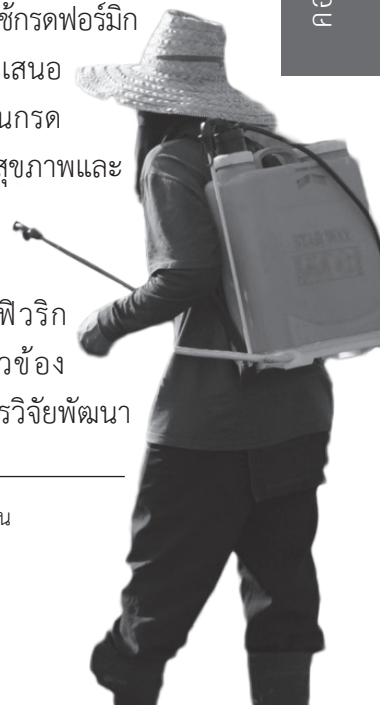

วันที่ 23 กรกฎาคม 2563 พลเอก วิทวัส รชตะนันทน์ ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน พร้อมคณะ ลงพื้นที่ประชุมหารือร่วมกับ จังหวัดอุดรธานี สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด อุดรธานี กรมควบคุมมลพิษ การยางแห่งประเทศไทยจังหวัดอุดรธานี และผู้แทนบริษัท ผู้ประกอบการโรงงานยางพาราทั้ง 2 แห่ง เพื่อ ติดตามความคืบหน้า กรณีการแก้ไขปัญหา

โรงงานยางพาราขนาดใหญ่สร้างมลภาวะทาง กลิ่นเป็นครั้งที่ 2 ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ ได้รับความเดือดร้อน ณ ตำบลหนองนาคำ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ทั้งนี้ ผลจาก การประชุมหารือประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน ขอให้จังหวัดอุดรธานีทำการรณรงค์ให้ความรู้ เชิญชวนเกษตรกรยางพาราใช้กรดฟอร์มิก แทนกรดซัลฟิวริกโดยให้นำเสนอ ข้อดีของสารดังกล่าวว่าเป็นกรด อ่อนโยน ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและ ระบบทางเดินหายใจ และ ในทางกลับกันให้นำเสนอ ผลเสียจากการใช้กรดซัลฟิวริก พร้อมให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับผู้ประกอบการทำการวิจัยพัฒนา

คอลัมน์ประจำ

¹ นักประชาสัมพันธ์ปฏิบัติการ สำนักสื่อสารองค์กรและประชาสัมพันธ์ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

สารประกอบร่วมกับกรดฟอสฟอริกที่จะสามารถทำให้ยางจับตัวเร็วขึ้นพอ ๆ กับกรดซิลิฟริกที่ไม่ส่งผลเสียต่อร่างกาย มีราคาที่เป็นธรรมเพื่อใช้ทดแทนกันอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

สำหรับมาตรการระยะยาว ได้มีการบังคับใช้ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเรื่อง กำหนดมาตรฐานค่าความเข้มข้นของอากาศเสียที่ปล่อยทิ้งจากโรงงานยางแล้วตั้งแต่วันที่ 15 เมษายน 2563 ซึ่งได้กำหนดค่ามาตรฐานความเข้มข้นของกลิ่นบริเวณริมรั้วหรือขอบเขตแหล่งกำเนิดมลพิษ อยู่ที่ 30 หน่วย และค่ามาตรฐานความเข้มข้นของกลิ่นที่ปล่อยระบายอากาศเสียของแหล่งกำเนิดมลพิษมีค่ามาตรฐาน คือ 2,500 หน่วยซึ่งจะเป็นการยกระดับมาตรฐานกำกับควบคุมโรงงานยางพาราในพื้นที่อื่น ๆ ทั้งระบบต่อไป

ลงพื้นที่แก้ไขปัญหาร้องเรียน กรณีผู้ประกอบการคัดทรายไม่ได้รับการต่อใบอนุญาต จังหวัดหนองคาย

วันที่ 24 กรกฎาคม 2563 พลเอก วิทวัส รชตะนันทน์ ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน พร้อมคณะ ลงพื้นที่ประชุมหารือแก้ไขปัญหาร้องเรียนร้องเรียนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กรณีผู้ประกอบการคัดทรายในแม่น้ำโขงไม่ได้รับการต่อใบอนุญาต สืบเนื่องจากมีผู้ร้องเรียน

คณะกรรมการพิจารณาอนุญาตให้คัดทราย (กพด.) จังหวัดหนองคายไม่อนุญาตให้ผู้ร้องเรียนต่อใบอนุญาตคัดทราย และขอให้เร่งรัดหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดประชุมเพื่อพิจารณาแก้ไขข้อกำหนดทางด้านเทคนิคเกี่ยวกับการคัดทรายตามแม่น้ำโขงและแม่น้ำเหือง โดยมีหน่วยงาน

ที่เกี่ยวข้องร่วมหารือ
ดังนี้ สำนักงานโยธา
ธิการและผังเมือง
จังหวัดหนองคาย
สำนักงานที่ดินจังหวัด
หนองคาย สำนักงาน
อุตสาหกรรม จังหวัด

หนองคาย สำนักงานเจ้าท่าจังหวัดหนองคาย
หน่วยเรือรักษาความสงบเรียบร้อยตามลำน้ำโขง
เขตหนองคาย กองกำลังสุรศักดิ์มนตรี
ซึ่งมีประเด็นที่สำคัญ คือ (1) เรื่องการกำหนด
พื้นที่อนุญาตให้ดูตทรายในจังหวัดหนองคาย
ในปัจจุบันมีการสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งภายใน
จังหวัดหนองคายถึงบริเวณใดและยังมีพื้นที่
บริเวณใดที่ยังสามารถประกอบกิจการดูตทรายได้

(2) ประเด็นปัญหา
ผลกระทบทาง
เศรษฐกิจที่เกิดขึ้น
จากการไม่ต่อใบ
อนุญาตให้ผู้ประกอบ
การดูตทรายและ

(3) แนวทางในการ

แก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ ณ ศาลากลาง
จังหวัดหนองคาย

ลงพื้นที่แก้ไขปัญหagrณที่พักขนาดเล็กได้รับผลกระทบจากพระราชบัญญัติโรงแรม จังหวัดเชียงใหม่

วันที่ 6 สิงหาคม 2563 พลเอก วิทวัส
รชตะนันท์ ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน
พร้อมด้วยนายเมธี มั่นคงผู้อำนวยการสำนัก
สอบสวน 1 และคณะ ลงพื้นที่ตรวจสอบที่พัก
ขนาดเล็กร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ณ บริเวณ

ชุมชนล้ามช้าง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
และได้ร่วมประชุมกับนายรัฐพล นราดิศร
รองผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ กรมการ
ปกครอง กรมโยธาธิการและผังเมือง สำนัก
งานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดเชียงใหม่
อบจ. เชียงใหม่ เทศบาลนครเชียงใหม่
สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงใหม่
ผู้แทนผู้ประกอบการที่พักขนาดเล็ก ณ
ห้องประชุมศาลากลาง จังหวัดเชียงใหม่
ในช่วงบ่ายของวันเดียวกันเพื่อหาแนวทางแก้ไข
กรณีผู้ประกอบการห้องพักขนาดเล็กได้รับ
ความเดือดร้อนเนื่องจากไม่สามารถปรับปรุง
อาคารให้เป็นไปตามกฎกระทรวง กำหนด

ลักษณะอาคารประเภทอื่นที่ใช้ประกอบธุรกิจโรงแรม พ.ศ. 2559 ได้เป็นเหตุให้ได้รับความเดือดร้อน โดยผู้ตรวจการแผ่นดินได้เสนอแนะแนวทาง

ในการแก้ไขปัญหา พร้อมกำชับให้ภาครัฐและภาคเอกชนที่เป็นผู้ประกอบการทำงานร่วมกันเพื่อบรรเทาปัญหาดังกล่าวโดยเร็วต่อไป

ผู้ตรวจการแผ่นดินสัญจรพบประชาชน ครั้งที่ 41 จังหวัดเพชรบุรี

วันที่ 18 สิงหาคม 2563 พลเอก วิทวัส รชตะนันทน์ ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน พร้อมด้วยนายสมศักดิ์ สุวรรณสุจริต ผู้ตรวจการแผ่นดิน นายวทัญญู ทิพยมณฑา รองเลขาธิการรักษาการแทน เลขาธิการสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน เข้าร่วมโครงการ ผู้ตรวจการแผ่นดินสัญจรพบประชาชน ครั้งที่ 41 จังหวัดเพชรบุรี โดยมุ่งหวังเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน นายภคพงศ์ ทวีพัฒน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบุรี ให้เกียรติกล่าวต้อนรับประธาน

ผู้ตรวจการแผ่นดิน ผู้ตรวจการแผ่นดินและผู้เข้าร่วมสัมมนา จากนั้นเป็นพิธีเปิดการสัมมนา โดย พลเอก วิทวัส รชตะนันทน์

ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน โดยมี นายวทัญญู ทิพยมณฑา รองเลขาธิการรักษาการแทน เลขาธิการสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

กล่าวรายงาน ตลอดจน มีการบรรยายให้ความรู้เรื่อง หน้าที่และอำนาจของผู้ตรวจการแผ่นดิน โดย นายสมศักดิ์ สุวรรณสุจริต ผู้ตรวจการแผ่นดิน จากนั้น เป็นการบรรยายวิธีการใช้ Application ของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน โดย นายสมเกียรติ จอมทรัพย์

นักวิชาการคอมพิวเตอร์ชำนาญการพิเศษ ให้กับผู้แทนจากส่วนราชการ ผู้นำท้องถิ่น ผู้แทนภาคประชาชน และสื่อมวลชนในจังหวัดเพชรบุรี กว่า 500 คนให้ได้รับทราบ

และในช่วงบ่ายของวันเดียวกัน ยังมีกิจกรรมย่อย 2 กิจกรรม ดังนี้ (1) กิจกรรมเสวนาในโครงการผู้ตรวจการแผ่นดินพบสื่อมวลชน จังหวัดเพชรบุรี ในหัวข้อ *ผู้ตรวจการแผ่นดิน: สื่อมวลชน กลไกเพื่อสิทธิของประชาชน* โดยได้รับเกียรติจากประธานผู้ตรวจการแผ่นดินและผู้ตรวจการแผ่นดินทุกท่านเข้าร่วมเสวนา โดยมีนายสุรพล นาคนคร ผู้แทนสมาคมสื่อมวลชนจังหวัดเพชรบุรี เป็นผู้ดำเนินรายการ เพื่อเผยแพร่หน้าที่และอำนาจ

ของผู้ตรวจการแผ่นดิน พร้อมยกตัวอย่างเรื่องร้องเรียนที่ส่งผลกระทบต่อสาธารณสุขในวงกว้าง และกระบวนการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานภาครัฐและประชาชนด้วยหลักกลไกยถากรรมมิตร ให้สื่อมวลชนในจังหวัดหนองคายได้รับทราบและสามารถเป็นกระบอกเสียงของผู้ตรวจการแผ่นดินต่อไปได้ (2) กิจกรรมเสวนาในหัวข้อ *หน้าที่และอำนาจขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ 2560* ซึ่งมีผู้เสวนาประกอบด้วย นายสิริน ชาวเพ็ชรดี ผู้อำนวยการสำนักสอบสวน 2 นายอัญญะรัฐ เองฉ้วน รองเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ นายปรีชานันต์ พุ่มเล็ก ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ประจำจังหวัดเพชรบุรี นางสุทธดา คงเดชา ผู้อำนวยการสำนักคณะกรรมการการเลือกตั้ง ประจำจังหวัดเพชรบุรี และนางสาวซัชพร พินทุพัฒนะ ผู้ตรวจเงินแผ่นดินภูมิภาคที่ 12

ลงพื้นที่แก้ไยปัญหา กรณีการร้องเรียนเรื่องน้ำท่วมจังหวัดบึงกาฬพื้นที่หมู่ที่ 4 ตำบลเชิงเนิน จังหวัดระยอง

วันที่ 27 สิงหาคม 2563 ณ ศาลากลาง จังหวัดระยอง นายสมศักดิ์ สุวรรณสุจริต ผู้ตรวจการแผ่นดิน พร้อมด้วยนายกมลธรรม วาสนบุญมา รองเลขาธิการสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน และคณะ ประชุมร่วมกับว่าที่ร้อยตรี พิรุณ เหมะรักษ์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดระยอง สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย จังหวัดระยอง แขวงทางหลวงระยอง อำเภอเมืองระยอง เทศบาลตำบลเชิงเนิน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยหารือแสวงหาข้อเท็จจริงเรื่องร้องเรียน กรณีเรื่องน้ำท่วมขังบริเวณพื้นที่หมู่ที่ 4 ตำบลเชิงเนิน อำเภอเมืองระยอง ซึ่งส่งผลให้น้ำท่วมขังเส้นทางจราจรกระทบต่อความปลอดภัยในการสัญจรไปมา พร้อมลงพื้นที่บริเวณปัญหาเพื่อตรวจสอบ

ข้อเท็จจริงพบว่าช่วงเวลาที่เกิดปัญหาน้ำท่วมขังเป็นช่วงที่ฝนตกหนักติดต่อกันทำให้ปริมาณน้ำฝนมากกว่าปกติ ประกอบกับมีปัญหาคารกีดขวางทางน้ำ ซึ่งในระยะเร่งด่วน เทศบาลตำบลเชิงเนินได้ประสานกับแขวงทางหลวงระยองเพื่อเร่งขุดลอกคูริมนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 36 (ชลบุรี-พญา) อีกทั้งจะดำเนินการฝังท่อระบายน้ำในจุดที่เป็นอุปสรรคการไหลของน้ำต่อไป นอกจากนี้ ที่ประชุมได้กำชับในการแก้ไขปัญหานี้ในระยะยาว คือ แผนบริหารจัดการน้ำเพื่อลดปริมาณน้ำผ่านในเขตเมืองซึ่งเป็นเขตเศรษฐกิจ และแผนในเขตชุมชนรอบนอกเมืองเพื่อเร่งระบายน้ำลงสู่ทะเลลดผลกระทบทั้งทางเศรษฐกิจและความปลอดภัยในการสัญจรของประชาชนในพื้นที่ต่อไป

อาคารพาณิชย์บริเวณตลาดภิบาลพัฒนา อำเภอกาหลง เพื่อให้พนักงานแอ่นเข้ามาทำรังโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมายส่งผลกระทบต่อชุมชนใกล้เคียงในด้านเสียงและกลิ่นรบกวน โดยผู้ตรวจการแผ่นดินจะเก็บข้อมูลจากปัญหาดังกล่าวในพื้นที่เพื่อประกอบการพิจารณาเพื่อเดินทาง

ช่วงบ่าย ณ เทศบาลตำบลเมืองกาหลง คณะผู้ตรวจการแผ่นดิน ประชุมหารือร่วมกับอำเภอกาหลง เทศบาลตำบลเมืองกาหลง องค์การบริหารส่วนตำบลกองดิน กรมชลประทาน สำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง เพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องร้องเรียนจำนวน 2 กรณี ดังนี้ กรณีที่ 1 ข้อพิพาทที่ดินบริเวณสระน้ำสาธารณประโยชน์บ้านน้ำโจน หมู่ที่ 4 ตำบลกองดิน อำเภอกาหลง ซึ่งที่ดินดังกล่าวเดิมเป็นของประชาชนที่ประสงค์ให้ขุดสระน้ำ และรัฐบาลโดยกรมชลประทานได้จัดสรรงบประมาณมาขุดเป็นสระน้ำสาธารณประโยชน์รวมเนื้อที่ประมาณ 6 ไร่ เพื่อให้ชาวบ้านในพื้นที่ที่ใช้น้ำทำการเกษตรมากกว่า 20 ปี แต่ต่อมาทายาทเจ้าของที่ดินเดิมทำการโอนขายเปลี่ยนมือและมีการล้อมรั้วกัน ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์เช่นเดิมได้ และกรณีที่ 2 ร้องเรียนกรณีการปล่อยให้มี การต่อเติมตัดแปลง

หาแนวทางแก้ไขปัญหาเชิงระบบ พร้อมเสนอแนะภาครัฐที่เกี่ยวข้องจัดระเบียบผู้ประกอบการเลี้ยงนกนางแอ่นอย่างถูกวิธี ไม่กระทบชุมชนในภาพรวมต่อไป ทั้งนี้ได้มอบหมายให้ผู้แทนสำนักสอบสวนที่รับผิดชอบลงพื้นที่ตรวจสอบอาคารเลี้ยงนกนางแอ่น ณ ตลาดภิบาลพัฒนา โดยเน้นลักษณะทางกายภาพและสภาพแวดล้อม พร้อมรับฟังสภาพปัญหาจากชุมชนใกล้เคียงเกี่ยวกับผลกระทบที่ได้รับเพื่อหาแนวทางแก้ไขโดยเร็วต่อไป

ผู้ตรวจการแผ่นดิน จัดงานพิธีลงนามบันทึกความเข้าใจ ส่ง SMS เตือนภัยธรรมชาติผ่านโทรศัพท์มือถือ

วันที่ 28 สิงหาคม 2563 พลเอกวิทวัส รชตะนันทน์ ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน พร้อมด้วยนายสมศักดิ์สุวรรณสุจริต ผู้ตรวจการแผ่นดิน ประธานองค์กรอิสระ อาทิ คณะกรรมการการเลือกตั้ง สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน และผู้บริหารจากหน่วยงานต่าง ๆ ร่วมเป็นสักขีพยานผลักดันมาตรการความปลอดภัยสู่การเตือนภัยยุคใหม่ จับมือกรมอุตุนิยมวิทยา กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย และ 5 โอเพอร์เรเตอร์ผู้ให้บริการเครือข่ายโทรศัพท์เคลื่อนที่ร่วมลงนามบันทึกความเข้าใจ เรื่อง การส่งข้อมูลข่าวสารแจ้งเตือนภัยธรรมชาติผ่านบริการโทรศัพท์เคลื่อนที่ ณ ลานเอนกประสงค์ ชั้น 2 อาคารรัฐประศาสนภักดี

ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติฯ ถนนแจ้งวัฒนะ โดยมีผู้ตรวจการแผ่นดิน ประธานองค์กรอิสระ อาทิ คณะกรรมการการเลือกตั้ง สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน และผู้บริหารหน่วยงานต่าง ๆ ร่วมเป็นสักขีพยานในพิธีลงนามบันทึกความเข้าใจระหว่าง นาวาอากาศเอก สมศักดิ์ ขาวสุวรรณ์ อธิบดีกรมอุตุนิยมวิทยา นายชยพล ธิติศักดิ์ อธิบดีกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พันเอก สรรพชัย หุวะนันทน์ กรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัท กสท โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน) นายรังสรรค์ จันทรณ์ฤกุล รองกรรมการผู้จัดการใหญ่หน่วยธุรกิจสื่อสารไร้สาย บริษัท ทีโอที จำกัด (มหาชน) นายลาร์ส มาร์คัส แอดอูรทูลสัน รองประธานเจ้าหน้าที่บริหาร

กลุ่มกิจการองค์กร บริษัท โทเทิล แอ็คเซ็ส คอมมูนิเคชั่น จำกัด (มหาชน) นายจักรกฤษณ์ อุไรรัตน์ ผู้อำนวยการด้านรัฐกิจสัมพันธ์ บริษัท ทรู มูฟ เอช ยูนิเวอร์แซล คอมมิวนิเคชั่น จำกัด และ นายสุเทพ เตมานูวัฒน์ หัวหน้าสำนักธุรกิจสัมพันธ์และพัฒนา บริษัท แอดวานซ์ ไวร์เลส เน็ทเวอร์ค จำกัด เพื่อจะร่วมมือกันส่งข้อมูล ข่าวสารแจ้งเตือนภัยธรรมชาติผ่านระบบบริการ ส่งข้อความสั้น หรือ SMS ทางโทรศัพท์มือถือ โดยไม่มีค่าธรรมเนียมในการส่งมุ่งให้บริการ นักท่องเที่ยวและประชาชนในพื้นที่เสี่ยงภัย ให้เข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการแจ้งเตือน

อย่างรวดเร็ว ทันท่วงที เพื่อความปลอดภัย ในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งข้อความจะมีทั้ง 3 ภาษา ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาจีน นับเป็นก้าวสำคัญของความร่วมมือระหว่าง ภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อส่งเสริมและอำนวยความสะดวกให้บริการสิ่งที่เป็นประโยชน์ อย่างมหาศาลแก่ประชาชนคนไทย

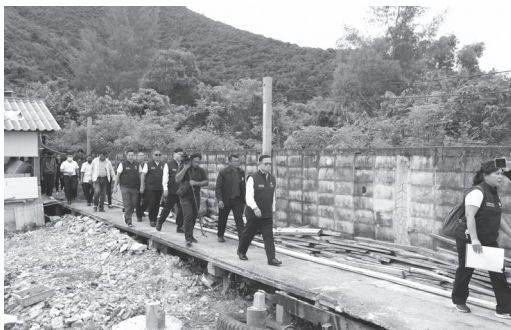
นอกจากนี้ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน พร้อมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้จัดนิทรรศการ ประชาสัมพันธ์ บทบาท และอำนาจหน้าที่ ของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินอีกด้วย

ผู้ตรวจการแผ่นดิน สำนวณทะเลสาบสงขลาเร่งแก้ปัญหาเหตุเสื่อมโทรมกระทบ ต่อระบบนิเวศ จังหวัดสงขลา

วันที่ 6 ตุลาคม 2563 พลเอก วิทวัส รชตะนันทน์ ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน นาย สมศักดิ์ สุวรรณสุจริต ผู้ตรวจการแผ่นดิน พันตำรวจโท กิรป กฤตธีรานนท์ เลขาธิการ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน นายวาทัญญู ทิพยมณฑา รองเลขาธิการสำนักงานผู้ตรวจการ แผ่นดิน พันโท เทพจิต วิณะคุปต์ ผู้อำนวยการ สำนักสอบสวน 4 และคณะ ลงพื้นที่ตรวจสอบ ข้อเท็จจริงร่วมกับนายจารุวัฒน์ เกลี้ยงเกลา

ผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา กรมเจ้าท่า ศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดสงขลา สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดพัทลุง และนักวิชาการ กรณีปัญหาความทรุดโทรมของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีความตื่น心和มีน้ำเสียจากภาคอุตสาหกรรมและการเกษตร ไหลลงสู่ทะเลสาบ อันส่งผลกระทบต่อระบบ

นิเวศและวิถีชีวิตของชุมชนริมทะเลสาบสงขลา คณะผู้ตรวจการแผ่นดินจึงได้ลงพื้นที่สำรวจภูมิประเทศทะเลสาบสงขลาโดยอากาศยานและตรวจสอบซากเรือประมงเวียดนามที่ถูกยึดดำเนินคดีแล้วจอดทิ้งไว้บริเวณศูนย์การเรียนรู้เพาะพันธุ์ลูกปูบ้านหัวเขาอำเภอสิงหนครจังหวัดสงขลา และในช่วงบ่าย คณะผู้ตรวจการแผ่นดินได้เปิดเวทีรับฟังปัญหาเกี่ยวกับผลกระทบที่ประชาชนได้รับจากความทรุดโทรมของทะเลสาบสงขลา โดยมีประชาชนให้ความสนใจกว่า 200 คน ทั้งนี้ ผู้ตรวจการแผ่นดินจะนำสิ่งที่ทุกท่านได้นำเสนอมาไปหารือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้บรรลุผลของการแก้ไขปัญหาในทะเลสาบสงขลาอย่างยั่งยืนต่อไป

ลงพื้นที่แก้ไขปัญหา กรณีเร่งหาทางออกปมย้ายขนส่งออกนอกเมือง จังหวัดขอนแก่น

วันที่ 20 ตุลาคม 2563 พลเอก วิทวัส รชตะนันทน์ ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน พร้อมด้วย พลเอก ทวี พงศ์ษาไพโรบลย์ ที่ปรึกษาประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน นายสิริน ชาวเพ็ชรดี ผู้อำนวยการสำนักสอบสวน 2 และคณะ ลงพื้นที่ติดตามการดำเนินการแก้ไขปัญหาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กรณีชาวขอนแก่น

ได้รับความเดือดร้อนหนัก หลังจังหวัดให้ย้ายสถานีขนส่งผู้โดยสารขอนแก่นนอกเมือง ส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวันในการคมนาคมของประชาชน

พลเอก วิทวัส รชตะนันทน์ ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน ได้เปิดเผยว่า การลงพื้นที่วันนี้เป็นการติดตามการแก้ไขปัญหา กรณีจังหวัดขอนแก่นและสำนักงานขนส่งจังหวัดขอนแก่นย้ายสถานีขนส่งผู้โดยสารหลักจากแห่งที่ 1 และแห่งที่ 2 ซึ่งอยู่ในตัวเมืองขอนแก่น ให้ไปใช้บริการที่สถานีขนส่งผู้โดยสาร แห่งที่ 3 ซึ่งตั้งอยู่บนถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 230 (เลี่ยงเมืองขอนแก่น) ห่างจากตัวเมืองประมาณ 9 กิโลเมตร โดยกำหนดให้รถโดยสารประจำทางเข้าใช้สถานีขนส่งผู้โดยสาร แห่งที่ 3 เพียงแห่งเดียว ส่งผลให้เกิดความเดือดร้อนต่อประชาชนที่ต้องอาศัยรถโดยสารประจำทางเดินทางเข้ามาในตัวเมือง สร้างภาระ ขั้นตอนและเสียค่าใช้จ่ายในการต่อรถ รวมทั้งต้องเสียเวลาในการเดินทางเพิ่มมากขึ้น โดยที่ผ่านมาผู้ตรวจการแผ่นดินได้ลงพื้นที่ตรวจสอบและประชุมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเร่งหาทางออก

ในประเด็นปัญหาดังกล่าว และได้มีข้อเสนอแนะให้ทำศาลาที่พักผู้โดยสารเพิ่มเติมเพื่อรองรับผู้โดยสารเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้โดยสารที่เดินทางบนถนนมิตรภาพ และเร่งให้หาแนวทางในการจัดระบบการจราจรเพื่อความสะดวกปลอดภัยและคล่องตัวจากการจราจรติดขัดบริเวณแยกสามเหลี่ยมและถนนประชาสโมสร พร้อมให้กรมขนส่งทางบกและสำนักงานขนส่งจังหวัดขอนแก่นทดลองใช้สถานีขนส่งผู้โดยสารจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ 1 เป็นจุดรับ-ส่ง ผู้โดยสารสำหรับเส้นทางการเดินทางประจำทางภายในจังหวัดขอนแก่น (รถหมวด 3 และหมวด 4 ที่เป็นรถสองแถว) เป็นระยะเวลา 6 เดือน จากนั้นให้นำข้อมูลมาทำการประเมินผลการทดลองใช้บริการว่ามีข้อดี-ข้อเสีย หรือเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคอย่างไรเพื่อเป็นข้อสรุปประกอบการเสนอคณะกรรมการการควบคุมการขนส่งทางบกประจำจังหวัดขอนแก่น กรมการขนส่งทางบกพิจารณาต่อไป โดยได้ร่วมประชุมกับนายสุเทพ มณีโชติ รองผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น ขนส่งจังหวัดขอนแก่น และผู้แทนสำนักงานคดียุติการขอนแก่น

เพื่อรับฟังความคิดเห็นในการดำเนินการตามข้อเสนอแนะ ปัญหาอุปสรรค เกรงหาแนวทางเยียวยาความเดือดร้อนดังกล่าว พบว่าปัจจุบันมีการให้บริการรถขนส่งสาธารณะหลากหลายทางเลือก ทั้งรถตู้ รถสองแถว รถบัส มีการเพิ่มจุดศาลาที่พักเพื่อรับ-ส่งผู้โดยสารเพิ่มเติมบริเวณหน้าปั๊ม ปตท. และหน้าบริษัท ดีแทค ไกล่แยกสามเหลี่ยม และกำลังพิจารณาจัดทำจุดรับ-ส่งผู้โดยสารบริเวณหน้าบริษัท ทูริ ในขณะที่ยังมีจำนวนผู้โดยสารรถขนส่งสาธารณะประจำทางมีจำนวนน้อยลง อีกทั้งประชาชนเปลี่ยนพฤติกรรมไปใช้รถยนต์และรถจักรยานยนต์ส่วนตัวมากขึ้น เนื่องจากสถานการณ์แพร่ระบาดของเชื้อโรคไวรัสโควิด 19 ซึ่งขณะนี้สำนักงานขนส่งจังหวัดขอนแก่นกำลังศึกษาพฤติกรรมผู้โดยสารเชิงลึก จะได้ทราบว่าจุดใดเป็นจุดขึ้น-ลงรถโดยสารเพื่อจะดำเนินการเพิ่มจุดรับ-ส่ง ให้สอดคล้องเหมาะสมกับพฤติกรรมผู้โดยสารต่อไปส่วนกรณีตามข้อเสนอแนะ

ของผู้ตรวจการแผ่นดินที่ให้ทดลองใช้สถานีขนส่งผู้โดยสาร จังหวัดขอนแก่นแห่งที่ 1 เป็นจุดรับ-ส่งผู้โดยสาร สำหรับเส้นทางการเดินรถประจำทางภายในจังหวัดขอนแก่น (รถหมวด 3 และหมวด 4 ที่เป็นรถสองแถว) เป็นระยะเวลา 6 เดือนนั้น ทางจังหวัดขอนแก่นไม่อาจดำเนินการได้เพราะเรื่องยังอยู่ในกระบวนการพิจารณาของศาลปกครองสูงสุด ซึ่งคาดว่าจะมีคำพิพากษายกในสิ้นปี 2563 นี้

นอกจากนี้ ผู้ตรวจการแผ่นดินยังได้ลงพื้นที่พบปะประชาชนที่ได้รับผลกระทบเพื่อแจ้งผลความคิดเห็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วย โดยท้ายสุดได้มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า ภายหลังจากศาลปกครองสูงสุดมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว ให้จังหวัดขอนแก่นเปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นจากชาวขอนแก่นและชุมชนใกล้เคียงเพื่อให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่สถานีขนส่งผู้โดยสารจังหวัดขอนแก่นแห่งที่ 1 เดิม ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวมต่อไป

ผู้ตรวจการแผ่นดินลงนามในบันทึกเจตนาบรรณว่าด้วยการก่อตั้งเวทีผู้ตรวจการแผ่นดินแห่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (South East Asian Ombudsman: SEAOF)

วันที่ 28 ตุลาคม 2563 พลเอก วิทวัส รชตะนันทน์ ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน พร้อมด้วยนายสมศักดิ์ สุวรรณสุจริต ผู้ตรวจการแผ่นดิน พันตำรวจโท กীরปฏกฤษีรานนท์ เลขาธิการสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน และคณะ

เข้าร่วมพิธีการลงนามในบันทึก
เจตนาธรรมว่าด้วยการก่อตั้งเวที
ผู้ตรวจการแผ่นดินแห่งภูมิภาคเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้ (South East Asian
Ombudsman: SEAOF)

ลงพื้นที่แก้ปัญหา กรณีการบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ ป่าแม่ริม (ม่อนแจ่มและพื้นที่ใกล้เคียง) จังหวัดเชียงใหม่

วันที่ 4 พฤศจิกายน 2563 ณ ห้องประชุม
สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 1 (เชียงใหม่)
ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
พลเอก วิทวัส รชตะนันทน์ ประธานผู้ตรวจการ
แผ่นดิน พร้อมด้วยนายวาทัญญู ทิพยมณฑา
รองเลขาธิการสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน
พันโท เทพจิต วิณะคุปต์ ผู้อำนวยการสำนัก
สอบสวน 4 และคณะ ร่วมประชุมหารือกับ
นายเจริญฤทธิ์ สงวนสัตย์ ผู้ว่าราชการจังหวัด

เชียงใหม่ นายศรีบุญมี มีทองคำ รองผู้ว่าราชการ
จังหวัดเชียงใหม่ นายกมล นวลใย ผู้อำนวยการ
สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 1 (เชียงใหม่)
นายสมบุญ ธีรบัณฑิตกุล ผู้อำนวยการ
สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
จังหวัดเชียงใหม่ นายวัน ม่วงมา นายกองค้การ
บริหารส่วนตำบลโป่งแยง ผู้แทนอำเภอแม่ริม
และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวทางแก้ไข
ปัญหาการบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ ป่าแม่ริม

(ม่อนแจ่มและพื้นที่ใกล้เคียง) ตำบลโป่งแยงและตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ นำที่ดินไปใช้ประกอบธุรกิจที่พัก รีสอร์ท ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการหลวงฯ หลังจากมีการร้องเรียนจากผู้ประกอบการธุรกิจที่พักในพื้นที่ม่อนแจ่ม เนื่องจากได้รับความเดือดร้อน กรณีกรมป่าไม้ประกาศให้ระงับการประกอบธุรกิจและดำเนินคดีอาญาในข้อหาบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าแม่ริม (ม่อนแจ่มและพื้นที่ใกล้เคียง) ตำบลโป่งแยงและตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ อีกทั้งมีคำสั่งให้รื้อถอนสถานประกอบการ ซึ่งจากการลงพื้นที่ พบว่าป่าแม่ริมเป็นป่าต้นน้ำลำธารจัดอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1 เอ มีขนาดพื้นที่กว่า 140,000 ไร่ โดยมีพื้นที่ที่โครงการหลวงหนองหอยขอใช้เพื่อให้ราษฎรอยู่อาศัยทำการเกษตรประมาณ 2,000 ไร่ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ราษฎรในพื้นที่ใช้ที่ดินทำเกษตรกรรมทดแทนการปลูกฝิ่น ซึ่งมีราษฎรเข้าร่วมโครงการหลวงประมาณ 600 กว่าราย มีพื้นที่กว่า 900 แปลง แต่ปัจจุบันได้มีการแปรสภาพการใช้ประโยชน์ของที่ดินจากเกษตรกรรมเป็นธุรกิจที่พัก รีสอร์ท จำนวน 113 ราย โดยเป็นกลุ่มที่อยู่ระหว่างการตรวจสอบ

ความถูกต้องของสิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดินจำนวน 82 ราย และมีผู้ถูกดำเนินคดีแล้ว 31 ราย เนื่องจากเข้าข่ายกระทำความผิดชัดเจน นำที่ดินไปใช้ไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของโครงการหลวง หนองหอย เนื่องจากพื้นที่ม่อนแจ่มยังคงเป็นพื้นที่ป่าลุ่มน้ำชั้น 1 เอ รวมทั้งมีการบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มเติม เปลี่ยนมือเจ้าของ หรือขายกิจการให้นายทุนนอกพื้นที่ แต่ราษฎรที่ทำเกษตรกรรมในพื้นที่ตามโครงการหลวงฯ เดิมและไม่ได้มีการบุกรุกเพิ่มเติมจะไม่ได้รับผลกระทบจากกรณีนี้จากการประชุมหารือร่วมกันในวันดังกล่าวได้ข้อสรุปว่า ผู้ถือครองที่ดิน 82 รายเป็นผู้ถือครองรายเดิม แต่ใช้ที่ดินผิดวัตถุประสงค์ไปในเชิงพาณิชย์ ซึ่งในพื้นที่โครงการหลวงฯ

จะต้องยึดถือตามแนวทางเดิม คือ เกษตรกรรมพื้นที่สูง และต้องใช้พื้นที่ภายในกรอบกฎหมายของกรมป่าไม้ ขณะนี้จังหวัดเชียงใหม่ได้จัดตั้งคณะทำงานเพื่อเจรจากับประชาชนที่ใช้ที่ดินผิดวัตถุประสงค์ว่าจะมีแนวทางอย่างไรให้กลับมาทำตามวัตถุประสงค์เดิม โดยผู้ตรวจการแผ่นดินมีข้อเสนอแนะว่า (1) ให้จังหวัดเชียงใหม่ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้

ที่ 1 (เชียงใหม่) สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่ โครงการหลวงหนองหอย และประชาชนในพื้นที่ ร่วมกันจัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการบนพื้นที่ม่อนแจ่ม เพื่อพัฒนาชุมชนและประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตและรายได้ที่ดี และสามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติที่มีคุณค่าโดยพึ่งพาซึ่งกันและกัน และคงไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ (2) ให้ชุมชนม่อนแจ่มจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนมาดำเนินการทั้งเกษตรกรรม และการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อส่งเสริมระบบเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่โครงการหลวงหนองหอยกม่อนแจ่มให้ยั่งยืนต่อไป

ทั้งนี้ ขอให้ทุกฝ่ายคำนึงถึง 5 ข้อหลักใหญ่ ดังนี้ (1) มุ่งรักษาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ (2) มุ่งรักษาธรรมชาติป่าสงวนแห่งชาติ ป่าแม่ริม(ม่อนแจ่มและพื้นที่ใกล้เคียง) ซึ่งเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1 เอ (3) คำนึงถึงรายได้ของประชาชนในพื้นที่ให้มีความเหมาะสมกับการดำเนินการตามแผนแม่บท (4) คณะทำงานที่จังหวัดแต่งตั้งต้องทำงานร่วมกับโครงการหลวงอย่างใกล้ชิด (5) ขอให้ประชาชนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแม่บทด้วย ●

ท่านสามารถสมัครสมาชิกหรือขอรับวารสารฉบับย้อนหลังได้ โดยไม่มีค่าใช้จ่าย
เพียงกรอกรายละเอียดในแบบฟอร์มให้ครบถ้วนและส่งมายัง

สถาบันผู้ตรวจการแผ่นดินศึกษา สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน
ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550
อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น 5 เลขที่ 120 หมู่ 3 ถนนแจ้งวัฒนะ
แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร 10210

แบบฟอร์มการสมัครสมาชิก และขอรับวารสารฉบับย้อนหลัง

ข้อมูลส่วนตัว

ชื่อ.....นามสกุล.....วัน/เดือน/ปี เกิด.....

ที่อยู่ (จัดส่งวารสาร) เลขที่.....หมู่บ้าน.....ซอย.....

ถนน.....ตำบล/แขวง.....อำเภอ/เขต.....

จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์.....โทรสาร.....

อีเมลล์.....

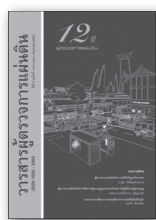
วารสารฉบับย้อนหลังที่ต้องการ (โปรดระบุ)

.....

ท่านสามารถขอรับ

วารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน

ฉบับย้อนหลัง

1/2555

2/2555

1/2560

2/2560

1/2561

1/2562

2/2562

1/2563

ดาวน์โหลดบทความในรูปแบบ PDF ได้ที่

www.ombudsman.go.th/ombudsmanstudies

(เอกสารเผยแพร่ เลือกหัวข้อวารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน)

Journal of Thai Ombudsman

Home Page

Available now

Follow us at

[www.ombudsman.go.th
/ombudsmnsnstudies](http://www.ombudsman.go.th/ombudsmnsnstudies)

[http://www.tci-thaijo.org
/index.php/ombudsman](http://www.tci-thaijo.org/index.php/ombudsman)

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550 อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น 5

เลขที่ 120 หมู่ที่ 3 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210

โทรศัพท์ 0 2141 9100 โทรสาร 0 2143 8341 สายด่วน 1676 (โทรฟรีทั่วประเทศ) www.ombudsman.go.th